

ЦРТЕ И РЕЗЕ

5

избор радова са књижевног конкурса

• Андра Гавриловић 2012 •

ЦРТЕ И РЕЗЕ

5

избор радова са књижевног конкурса

• Андра Гавриловић 2012 •

Издавач

Ресавска библиотека Свилајнац

Трг хероја 19

035/321-531, 035/323-272

www.resavskabiblioteka.rs

www.andragavrilovic.wordpress.com

resbiblio@gmail.com

За издавача

мр Јелена Томић

Уређивачки одбор

Гојко Божовић (председник), Мирко Демић

и Оливера Мијаиловић (чланови)

Коректура и лектура

Ивана Стокић

Весна Стаиновић

Прелом и дизајн

Зоран Јевремовић

Штампа

Штампа, Јагодина

Тираж

100

ISBN 978-86-86537-16-4

О књижевној награди „Андра Гавриловић 2012”

Књижевну награду „Андра Гавриловић 2012” додељује пети пут Ресавска библиотека у Свилајнцу. Књижевни конкурс је расписан за прозно стваралаштво на српском језику за форме: есеј-књижевна критика и приповетку, а био је отворен од октобра до краја децембра.

Као и претходних година конкурс има међународни карактер јер је окупио 94 аутора из дијаспоре и региона, привукао је и писце који живе и стварају у Кини, Немачкој, Француској, Аустралији.

У односу на претходне године конкурс је био захтевнији, наиме аутори су могли да у електронској форми пошаљу по један необјављен - анониман рад. Овакав концепт конкурса је утицао да су пристигли радови, дела значајних књижевно-уметничких и научних вредности, што је приликом оцењивања и вредновања са задовољством уочио и истакао жири.

Жири је радио у саставу Гојко Божовић, књижевни критичар, председник жирија, Мирко Демић, књижевник и Оливера Мијаиловић, професор књижевности у својству чланова жирија.

Вреднујући и издвајајући радове жири је дао предност ауторима који субјективни доживљај реалности и лични или интелектуални став транспонују у прозне форме са јасном и универзалном поруком. Приповедачи су бирали теме, ликове и сижеа из свакодневице која их заокупља и намеће им се: одједи најновијих ратова, теме о писању и писцу, о тајни љубави, а део приповедака посвећен је болести, или смрти услед болести. Приметно је код појединих аутора да су успешно надишли обликовни и естетски ниво задат традицијом, померајући и уздижући причу на суптилније висине, при томе не зазирући од тога што ће њихови читаоци бити они малобројни „сладокусци”.

У критици су се веома успешно огласиле „младе снаге” испољавајући ерудицију и за ову област потребно списатељско умеће,

износећи своје оцене и судове на популаран, али естетизован начин, научном аргументацијом.

Од укупног броја радова Жири је у први круг издвојио 17 приповедака и 4 књижевне критике (радови који су добили по два или три гласа). Жири је у својству Уредништва предложио и у избору „Црте и резе 5”, објављен је двадесет и један прозни рад.

У други круг, најужи избор за награду, издвојени су радови троје аутора за есеј - књижевну критику: **Драгана Бабића** из Новог Сада (шифра „Хејмиш”), затим **Милице Вучковић** из Ниша (шифра „Искричава”) и **Милана Гроновића** из Чачка (шифра „Заклетве”).

Петоро аутора нашли су се потпуно равноправно у ужем избору за приповетку: **Микица Илић** из Сремске Митровице (шифра „Каталепсија”), **Славко Контра** из Врбаса (шифра „Auroga australis”), **Љиљана Малетин Војводић** из Новог Сада (шифра „Да ли сам ја стварно писац”), **Миодраг Којадиновић**, Guangzhou-Кина (шифра „Mangosten”) **Властимир Станисављевић Шаркаменац**, Београд-Париз (шифра „Европа”).

Једногласно је одлучено да награда „Андра Гавриловић 2012” коју чине повеља и новчани износ припадне **Микици Илићу** из Сремске Митровице за приповетку *Мариам из Магдале* (шифра „Каталепсија”) и **Драгану Бабићу** из Новог Сада за есеј-књижевну критику *Преки суд цивилизације* (шифра „Хејмиш”).

Свим учесницима конкурса Ресавска библиотека и жири захваљују на труду и учешћу на конкурс за 2012.г.

У Свилајнцу,
05.02.2013.г.

Гојко Божовић, председник жирија
Мирко Демић и Оливера Мијаиловић,
чланови жирија

Справочника

Микица Илић

(Награда „Андра Гавриловић 2012” за приповетку)

МАРИАМ ИЗ МАГДАЛЕ

Ако сви мртви васкрсну, хоће ли се земља распрснути под тежином нашег ништавила? сањала су седморица уморних спавача у пећини на брду Целиону. И ја сам била део њиховог сна. Била сам укочена и хладна. Била сам мост распет над безданом.

Из сна ме је тргнуо Он, Будилац света, када ми је пружио руку праштања и истерао из мене седам злих бесова. Лежала сам у прашини окупаној светлошћу и стидом, чекајући пресуду острвљене светине спремне на линч, када је његова високо подигнута рука позвала безгрешне да се први хитну каменицом. Разјарена, обесна руља је намах утихнула у посрамљено стадо. Тек тад сам схватила разлику између условне и безусловне љубави. Раније сам волела творевину, а када ми је Он узео руку у своје снажне, кошчате шаке дрводеље и подигао ме из греха, заволела сам Творца.

Док сам страсно љубила грешне људе, увек ми је пред очима био неки услов: волим те ако и ти мене волиш, мрзим те ако ме не волиш. Када је моје срце заволело Безгрешног, знала сам да је то безусловна љубав. Баш као што мајка безусловно воли своје дете – Божји дар. Све остале љубави опхрване страшћу и похотом имају своје „ако” и „онда”, а моја љубав према Њему била је чиста од самољубља и таштине.

Неки други људи, прикраћени за дар љубави у својим срцима, касније су говорили да сам волела Учитеља онако како жена воли мушкарца. Никада се нисам бранила од злих гласова, јер *објашњавати своју љубав је исто што и мутити воду са извора. Љубав је без зашто! Као ружа.*

Лепота је у оку посматрача. Красота тела коју сам носила у очима других људи, била је извор свих мојих јада. Док су ми прилазили мушкарци који су се страшно клели у своја осећања, уживала сам да замишљам како ме они виде. Никога нисам волела,

осим себе. Понекад сам се варала да волим неког мушкарца, али, заправо, волела сам његову опчињеност мноме, волела сам себе онако како ме он види.

У врелим, тескобним ноћима од празника бесквасних хлебова до празника сеница, док бих чекала неког од многобројних удварача, слуђених и омамљених оним чудесним осећањем што се олако назива љубављу, размишљала сам зашто је човеку дато тако опасно оружје којим погубљује властиту душу.

Љубав је најсиловитије и најкрхкије понирање у дубине властите душе. Љубав је бол. *Нико ти не може бити тако стран као човек ког си некада волео.* Тешко је схватити како неко ко те је безгранично љубио и желео, нема више никакво интересовање за тебе. Некада сте делили најинтимније тренутке и најдубље тајне, а данас га више не занима да ли си несрећна, болесна или, чак, мртва. *Љубав је тако кратка, а заборав тако дуг.* Али у томе и јесте неодољива драж љубави између мушкарца и жене: у њеној несталности и варљивости, у грчу да се сачува оно што се сачувати не може.

Била сам богата заводница којој су даривали све што пожелели: пурпурне, свилене хаљине, раскошне памучне тунике, златне персијске копче и фибуле, египатске огрлице и наушнице, лампе, мирисе, новац, робове... Полагали су пред моје ноге тапије на винограде, маслињаке, летњиковце и галије. Поседовала сам људске душе. Волела сам бесловесни Каинов пород: покварене феничанске трговце који су криво баждали своје ваге, богате персијске зеленаше који су поткупљивали власти, лицемерне јудејске царинике и књижевнике, римске војне заповеднике који су расипали туђи новац... Подизала сам вавилонски зигурат у свом охолосту.

Попут малог детета, видела сам шарени, небрижни свет који се вртео око мене. Сви људи у мојој околини су постојали тек да би задовољили моје хирове, да би ме верно служили или ми се безгранично дивили. Мушкарци су ми се својевољно потчињавали, клечећи и понижавајући се преда мном. Увојак моје густе, црвене косе вредео је више него нечији понос. Скути мојих раскошних, скупих хаљина упили су више мушких суза, него иједно мајчино крило, а моји глежњеви су примили више пољубаца, него било чији честити образ. У хладовини густих кедрових крошања, просци са истока и запада певали су ми уз лире и кимвале. Моју руку су

тражили Римљани, Грци, Асирци, Египћани, Персијанци, Феничани, Филистејци и Крићани, сви осим синова Дванаест племена, који су ме дубоко презирали и потајно ми се дивили. Уживала сам у свему томе. Ипак, била сам у дубини срца незадовољна и усамљена. Нисам знала шта је то што ми недостаје, и то ме је доводило до лудила; то ме је гонило да будем још неразумнија и безобзирнија у својим прохтевима.

Док сам боравила у Магдали, на обали Генисаретског језера, свет је за мене још увек био Еденски врт. Живела сам под окриљем Емануила, а да то нисам ни знала. Нисам веровала у Бога, али је Он веровао у мене и стрпљиво чекао да га примим у своје срце. Уместо тога, кренула сам беспућем. Ипак, и на том стрмом, опасном путу суноврата, мучила су ме питања без одговора. *Као тачке кад стално падају на исто место, та питања без одговора спојила су се у црну мрљу*, коју ћу носити на души до краја времена.

Тражећи себе, изгубила сам друге. Била сам изопштена својом вољом. Други су се поред мене осећали понижено, због моје охолости. *Људи су по својој природи једни другима блиски, понашање их удаљава*. Мислила сам да више вредим због тога што су ме туђе очи пожудно желеле. На крају сам била сама, а самоћа уједа. Баш као и сиромаштво.

Грех настаје из мешања материјалног и духовног у човеку. Грех је блудничење, а не љубав. Живела сам у разврату који је долазио од чулности мога тела. Била сам слаба и нисам умела да се изборим са жељом да будем вољена. Људи често не виде љубав у свом срцу, јер је заклоњена похотом и страшћу. *Ко настоји да задовољи све своје страсти, тај гаси ватру сламом*. Животињска плот и блуд коју сам упознала и због које умало нисам погинула, нема никакве везе са љубављу, али је у очима слабих људи вешто заклања. Узвишена љубав је од Створитеља и без ње не постојимо, као што не постојимо без љубави према другом човеку.

Живела сам у прељуби, крадући туђа осећања и не дајући ништа заузврат. Када се сретну две изгубљене душе, плаче цела Васељена. Чим прође прва заслепљеност у пролазној, забрањеној вези - не остане ништа, јер се прељубници увек труде да што пре забораве грех, зато што их он оптерећује и чини да се осећају кривим. Зато бивши љубавници никада не могу да остану пријатељи, већ нужно постају

странци. Грешници немају прошлост, већ само будућност. Тако је у љубави, тако је и у новој науци која је чиста, узвишена љубав. Од кад сам срела Њега, избрисала сам своју прошлост, али је други нису заборавили и често су ме подсећали на њу. Људима је лакше да поверују, него да опросте. Заправо, нико ми није опростио, осим Њега.

Било би лакше када би Судија ударао пацке грешницима за њихове неподопштине, али Он ћути и гледа. А људи не умеју да уче из ћутње. Они најрадије уче из сопствених грешака. И ја сам била таква, све док нисам схватила да *учинити грешку и не исправити је, то је тек права грешка.*

Не верујем у казну на овом свету. Они који дубоко верују у Творца, када доживе неку несрећу, верују још снажније. Они који не верују, када се разбију о хриди живота, продуже са својим неверовањем. Чему онда служи казна? И да ли казна уопште постоји? Или је сам живот казна? *Када нам Бог узима нешто што не можемо схватити, он нас не кажњава, већ нам отвара руке да примимо нешто још боље.* Зато верни када страдају, окрену се још преданије Елохиму, а безбожници се љуте и подижу оптужницу против Њега у свом срцу. Када сам коначно схватила да нас *Божја воља никада неће одвести негде где нас Божја милост неће заштити,* спознала сам мир и тишину, дубоку попут океана.

Живот је тако слојевит, јер је саткан од бројних правила, а истовремено тако једноставан, јер ни једно од тих правила не важи у потпуности.

Петар, Јаков, Андреј и друга браћа наметали су обраћеницима законе нашег племена, не схватајући да *наше истине нису вредније од истина наших предака и да свако ко је уверен да поседује истину, представља опасност за друге људе.* И шта је то уопште истина? Истина је недокучива људском роду. Остаје само вера, нада и љубав, од којих је највећа љубав. Петар се три пута одрекао Учитеља, Павле је гонио следбенике нове науке пре него што је постао један од њих, а ја сам живела у прљавом разврату, али нас је све спасла љубав.

Симон Петар и Јаков Праведни су сматрали да Јеврејин када прими ново учење треба да остане Јеврејин, а Павлу је то било небитно јер је проповедао паганима и јео са њима за истом трпезом, не марећи за обредну чистоту. Ученици који су били уз Петра и

Јакова, ширили су нови наук међу браћом по крви, док су Павла и Варнаву послали да проповедају паганима и скупљају помоћ за сиромаше у Јерусалиму. Већина браће је слутила пропаст њиховог подухвата, говорећи да је омасовљење нове науке почетак њеног краја.

Ученици ме никада нису прихватили као себи равну. Заправо, дубоко су ме презирали због моје прошлости. Говорили су да једна жена не може бити достојна да прими Реч истине, иако је достојна да прими семе живота у своју утробу. Највећа од свих мајки је била достојна да роди Сина, али то у очима мужева није било довољно за опроштај Евиним кћерима. Ученици су мислили да они треба да суде о величини туђег греха и Божјој милости.

Када нас је Он напустио никоме од браће није било јасно како сам ја, најнедостojнија од свих, доживела милост познања и зашто се Учитељ јавио прво мени, а не некоме од њих који су били угаони камен нове науке. Искрено, ни ја нисам знала одакле толика милост према мени проказаној и одбаченој, каквом су ме други сматрали. Мудраци су говорили: *да бисмо добили нешто што никада нисмо имали, морамо учинити нешто што никада нисмо учинили*. Никада нисам била свесна својих дела, јер сам се управљала срцем, а то ме је увек скупо коштало.

Пратила сам Учитеља диљем Галилеје, Самарије и Јудеје. Газила сам пустињску прашину и врели камен у малобројној скупини жедних Речи. Зато су ме касније неки од ученика молили да им пренесем Равијеве поуке које сам чула на путовањима, да би их окаменили у слово.

Заједно са Мајком гледала сам последње муке Сина и његово полагање у гробницу Јосифа из Ариматеје. Када смо у зору хтеле уљем да помажемо Тело, анђеоски глас нам је рекао да не тражимо Живога међу мртвима, и да пренесемо Његовим ученицима радосну вест. Глас се ширио на путу за Емаус, претварајући се у чудо које су апостоли примили са неверицом. Касније су рекли за Тому да је био маловеран када је ставио руку у Равијева ребра, али су испочетка и други сумњали. Њихова неверица је била мој плач.

Сумњао је и прокуратор Пилат који није стигао да опере кржаве руке, пре него што је скончао у прогонству. Док сам стајала пред Тиберијем и док је из мог срца куљао бес, а са мојих усана се изливале

отровне речи оптужнице против бившег намесника Јудеје, јаје које сам хтела да дарујем императору, поцрвенело је у мојој руци од срамоте. Сви су тада поверовали, а ја сам посумњала да сам достојна апостолског звања, јер је моју душу преплавилa горка срџба према човеку који није разумео своју погибелъ. Било ми је жао прокуратора који није доживео милост познања и који се, чак, није ни сећао своје осуде. Било ми је жао слепога који је цео живот провео у магновењу отровне сумње.

Сретала сам људе који су говорили да нема Бога. Било је тешко и мучно разговарати са њима. Када би ме неко упитао да ли Бог постоји, одговарала сам другим питањем: ако нема Бога, чега онда има? Има ли нас? Има ли смисла? Говорила сам им да је највећи доказ Божјег постојања сам човек – творевина која сумња и пита се да ли постоји Творац.

Богоборци нису схватили разлику између Бога и људске немоћи да се Он спозна. Говорила сам им да Бог није у доказима, већ у трагању. Учила сам их да се Творац открива сваког трена, на сваком месту, али да тражитељу требају очи да види и уши да чује. *Спознати Бога и живети – то је једно исто, јер Бог је живот.*

Учени филозофи и надмени зналци, који су веру у Бога заменили поверењем у науку, величали су природу, не схватајући да је то само друго име за Бога. Говорила сам им да *узрок није иста категорија мишљења као простор и време.*

Неки од браће који су тврдили да Бога нема, дубоко су веровали у Божје непостојање. Али, није ли то била само посувраћена вера, без иједног доказа? Није ли то било тек голо веровање да Бога нема, насупрот веровању да Бога има. Једна вера наместо друге. Друга браћа су се бунили против Бога, не поричући његово постојање, већ му пркосећи у својој гордости. Оних трећих, без икакве примисли о Богу, није било од постанка света. Четвртих, који вероваху, било је тек незнатно више. Ипак, најлакше је било преварити оне који вероваху у Бога, али не и у ђавола, јер такви су мислили: нема ђавола, нема греха, све је дозвољено, па је и Свевишњи сувишан. *Док Богу можемо служити само ако у њега верујемо, дотле ђаво нема потребе да верујемо у њега да бисмо му служили.*

Они који су били жедни кржаве правде, видели су у новој науци могућност преображаја заједнице, не видећи да им се нуди

далеко дубљи и снажнији преображај душе. Други су ми говорили да би радо пришли новој науци, када би могли да живе по њеним правилима сваки дан у години, а не неколико часова седмично на агапама. Њима је сметало одсуство нове вере из свакодневног живота и односа према другим људима. Веровали су у Бога, али нису поштовали његове недостојне заступнике на земљи. Нисам знала шта да им одговорим, јер су, на неки начин, били у праву. Заиста, било ми је тешко да објасним зашто новој науци не приступају сви честити и поштени људи који су стајали по страни, док у исто време међу новообраћенима има доста злих, покварених особа. Касније сам чула од Павла да је црква болница за болесне, а не прихватилиште за савршене, и тада ми је било лакше и јасније.

Семе је падало на трње и камење, и нисам знала како да узором оно мало плодне земље која се пружала преда мном. Најтежи су ми били они којима, сем пустоши, нисам ништа видела у срцима. Биле су то тихе, уплашене животиње које нису имале храбрости да одбаце веровање, али уместо вере у души им је била само празнина. Славили су Елохима, али нису знали зашто, примали су учење у свој ум, али не и у своје срце. Величали су Бога да би га умилостивили и постигли какву ситну корист за себе. То, заправо, и није била вера, него пука рачуница. За њих је Учитељ говорио да су као окречени гробови. Ипак, најрадије сам мане других људи тражила у себи.

Молила сам се за браћу и сестре који су ме избегавали, јер су се осећали огољено преда мном. Моја безусловна борба за покајање и милосрђе чинила је да се људи из мог окружења осећају посрамљено и проказано. *Човек је једино створење које одбија да буде оно што јесте.* Већина људи је глумила свој живот, уместо да га живи. Када бих такве разобличила, беспотребно сам стварала непријатеље. Тако сам наставила да самујем.

Дубоко сам презирала слабост карактера код већине људи које сам сретала. Док сам била млада и надобудна, људски род сам делила на вукове и овце, а тек много година касније, када сам упознала Пастира, схватила сам да постоје вукови који не прихватају да буду вукови и овце које се својевољним смирењем покоравају лажним вуковима. Чим сам научила да препознајем посвећенике, танка линија између вукова и оваца се наједном избрисала, јер сам их видела са обе стране лимеса.

Нису лоша времена, него човек. На мом путу је најтеже било срести благу душу којој бих пренела Реч. За све године лутања и трагања, срела сам тек неколико истинских ревнитеља. Многи су ме питали како могу да носим тешко апостолско бремене на својим нејаким женским плећима. Говорила сам им: није тешко бити проносилац Речи, нити је тешко бити жена у свету мушкараца – тешко је бити човек. Зато, откад сам срела Њега, ништа друго нисам радила, осим што сам будила човека у себи. *Велики човек поставља строге захтеве себи, мали их човек поставља другима.* Већина то није схватала, па је поправљала друге људе око себе, док је у њима самима спавала звер. Мислили су да нови човек треба да устане из пепела старих заблуда, а ја никада нисам веровала да ватра доноси напредак.

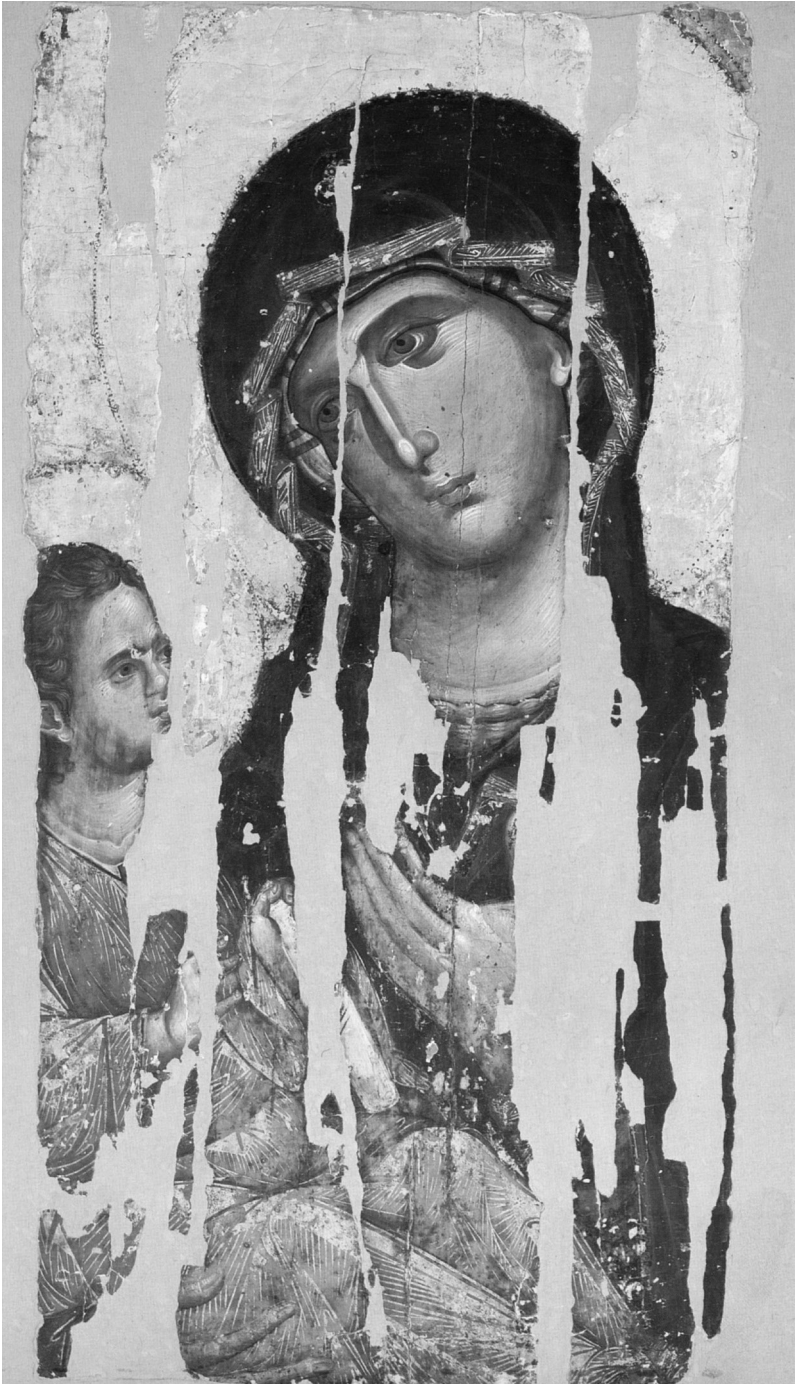
Људи могу величати истину; истина не може величати људе. Било је тешко и мучно једну истину објашњавати мноштву људи на безброј различитих начина. Осећала сам да губим нит суштине у свим тим поједностављењима и прилагођавањима. Истина се губила у изразу, суштина у обреду, а Реч у слову. Ипак, помагала сам Јовану, најученијем од све браће, да запише Реч, јер шта ће остати после нас осим голог слова? Кад сахране човека, на његов надгробни белег уклешу тек неколико слова и то је све, јер та слова чувају сећање на умрлог дуже од потомства, склоног слатком заборау.

У младости сам ниподаштавала друге људе, и била сам слаба. И волела сам.

Када сам се поново родила, понижавали су ме и вређали, и била сам јака. И опет сам волела.

Друго нисам знала, осим да волим, јер ми је љубав била једини дар.

Књиге су само дебела писма пријатељима. Знала сам да ће *тамо где спаљују књиге, једног дана спаљивати и људе.* Књиге и људи најлакше горе. Осећала сам да ће ватра поново да развезује запетљане чворове наших искушења, јер *нико није желео Бога уживо, већ само Бога у књизи.*

ЕПИТЕЛ

Већ се смрачило, помислила је. Откуд југо у Бањалуци? И то у новембру. Шта сад да радим са овим капутом? И рукавице и све... Смијешна сам. Ја сам једна смијешна жена. На телевизији су јој рекли да је клима релативна ствар. Добро, можда не баш тим ријечима. Али то су мислили. То, уосталом, сви мисле. Ненад увијек каже како је на телевизији све релативно, а теби препуштају избор између Добра и Зла. Њене су руке, наједном, постале необично старе. Откуда ми оволико коже? Зар је била ту све вријеме? Није била ту. Знала је врло добро да је кожа обновљиви дериват. Знала је и то да је њена већ неко вријеме иста. Једнако сува. Кад ухвати десном руком лијеву, шака јој је пуна коже. Помислила је на змије у очевој шуми и стресла се. Ја сам жена из града.

Савила је тешки, сиви капут преко руке обучене у олабављену кожу и, удишући врућ ваздух, наставила према центру. Пролазећи поред музичке школе, успорила је корак, пазећи да избјегне кестење на тротоару. Није то због дрвећа, сјетила се, већ због музике. Неко је (дијете? тинејџер? жена?) свирао Бахове инвенције на клавиру стакластог звука. Треба да смањи са педалом, изговорила је, гледајући у ивичњак. Један пролазник ју је погледао, збуњен, и убрзао корак. Ја сам смијешна жена. Разговарам са тротоаром. То се, у овом граду, не ради. У овом граду се ништа не ради. Онда је наишао оштар и необуздан намет кестеновог лишћа, а њене су очи биле незаштићене. „Јебем ти матер, Данијела”, обратила се себи, скидајући љепљиве, жуте листове са кошуље. „Јебем ти матер, Данијела.” Као да је она одабрала југо. Као да је она одабрала кестен.

Чим је зашла у Грчку улицу инвенције су утихнуле. Тамо јој је, прије тридесет или колико већ година, пукла једина висока пета на коју је икада стала. „Није то за мене. Мала сам, па шта? Нека спусте главе ако желе да ме гледају.” Сада је ходала у равним ципелама од крхког скаја. Плашила се кише. Не може да поднесе мокра стопала.

Не може да поднесе доста тога. Ненадове хладне ноге испод плахте, када се (сасвим случајно) примакну уз њене. Послије неких година у животу такви ти се додири само случајно могу десити. И све им се мање радујеш. Не може да поднесе ни начин на који Ненад глође пилеће батаке. Маст му се шири по наусници. Букну му црвене поре послије неспретног бријања. Када смо се упознали имао је бркове. „Био је млад и имао је бркове”, помислила је. „Имала сам их и ја, били су танки и ништавни, али сам их, свеједно, редовно чупала. Касније се, у животу, поремети ова устаљена длакосфера. Чини се”, помислила је још и то, „како би по длакама могла написати историјски роман о свом браку. Количина фоликула одређивала би поглавља. Готово да ми недостају моји дјевојачки бркови. Како ми је ријетка коса. Боже, како је ријетка. Подсјећам на оне старе, холандске лутке, *ћеле*, које смо добијали послије рата, експресно, у пакетима за избјеглице. Те су бебе имале по неколико плавих чуперака на сасвим нелогичним мјестима лобање. Сјећам се свог разочарања. *Али ја имам црну косу.* Била сам премалена за Скандинавију и њихову чисту, углавном савјест”, помислила је, остављајући иза себе зграду Радничког универзитета.

Тамо су, на изласку из Грчке улице, стајала два голубарника. Тако је бар она звала те новопечене зграде великих инвеститора. Имале су гомилу малих прозора и црну фасаду која се пресијавала. Никада није знала да разликује те грађевинске материјале. Знала је само да их је с годинама било све више. Исто као са кожом. Небо је било ведро, у потпуном мраку, тек нешто иза пет сати поподне. Овај град је потпуно исти, само су се голубарници умножили. Сјетила се, у том тренутку, да је нервира и та непоправљива Ненадова навика да појачава и стишава тон телевизора зависно од тога шта се догађа са фудбалском утакмицом. Играч се приближава голу, звук иде горе. Ништа се није десило, игра се наставља, звук иде доље. Forte. Piano. Forte. Piano. Може ли тај човјек, једном у животу, да одгледа комплетну утакмицу у истој динамици? У почетку је волио мој клавира. Волио је секс на клавиру. Касније је било све мање новца за штимера. Жице у унутрашњости инструмента почеле су да попуштају. Мали су се чекићи уморили. И Ненад се уморио. „Де, бона, немој сад.” Некад сам пела своју ћерку на дрвену столицу да подигне поклопац пианина и погледа унутра. До, ми, со, ми, до.

Њежни су механизми ударили у жице, а моја се Дана смијала. Некад је клавир био важан у мојој кући. Сад је ту да га огорчено користим кад год ми муж иде на живце. ДО. МИ. СО. МИ. ДО. „Де, више, јебо те клавир, да те јебо!“

„Склад поодмаклог брака зависи од реципрочности малих, дневних побједа. Бар ја у то вјерујем“, помислила је. Изнад главе јој пролети авион. Високо изнад главе. Миљама далеко. Могла је само да види ситна свјетла у линеарној путањи. Авиони су тако једноставни. Од тачке А до тачке Б. Нема стајања на пумпи. Нема паркинга на небу. Нема семафора. То је толико једноставно. Тај њихов пут. Можда су зато толико трагични док горе на телевизији. И даље ју је џеп болио због оних 270 евра, плус још 14 за осигурање и додатних 80 за пријаву другог кофера. Тог дана је одлучила да ће читати Кортасара у авиону. Већ јој је двадесет и седам, нема смисла да дође до тридесете, а да није читала Кортасара, тако је размишљала.

Устаће у пет. У шест ће позвати такси. За сваки случај. Београд је непредвидљив. У 9 и 15 ће да полети. И то је то. Био је новембар, такође. Седми новембар двијехиљаде и десете године. Сјела је на аутобус и вратила се у Бањалуку. „Јебем ти матер, Данијела.“ У сусрет јој је ходао млади пар. Дјевојка је била висока. Носила је вунену хаљину. Подсјетила ју је на оне кошчате француске глумице које се понекад појаве у холивудским филмовима да би спавале са Американцима. Мушкарац је био старији од дјевојке. Није имао бркове. Обгрлио ју је око рамена. „Али то стварно није до тебе, не можеш ти ту ништа ако је професор јебени кретен и ако...“

Првих годину дана Ненад није ниједном опсовао пред њом. Ишли су да гледају документарне филмове. Студирао је биологију и хемију. Мирисао је на епрувете. Мислила је на то док је улазила у књижару. Тамо је све било преосвјетљено, чисто и метално. „Мрзим овакве књижаре.“ Знала је, при том, да само такве још и постоје. Продавачица јој је, без ријечи, показала на обавезне пластичне корпе у ћошку. Као да купујем макароне, помислила је и подигла један гломазни потрошачки џекер. Хтјела је да узме шпански рјечник. Одувијек је хтјела да научи шпански. Не може више да се сјети зашто га никада није савладала. Сада може. Сада има времена и више него што умије да поднесе. Сада ће да учи шпански. Провлачила се између уских редова пластифицираних бестселера, тражећи секцију за

језике. Млада је мајка, са двоје ситне дјеце, преговарала са особљем о куповини уџбеника. Ко још купује уџбенике у новембру? У дијелу са канцеларијским прибором онизак је средовјечни мушкарац извлачио дебеле, црне роковнике и листао их као да су француски романи. Убрзо је нашла језичке приручнике, граматике и мулти-медијске сетове. Најјефтинији рјечник био је тридесетседам марака. „Па шта? Ионако никад ништа не купујем,” слагала је, аутоматски, онако како сви то чинимо када нешто желимо. Окренула се и сударила са високим младићем. Насмијао се. „Опростите, молим вас.” Имао је риђе бркове и високо чело. Горња јединица му је неправилно налијегала на двојку. Држао је некакав дебели компјутерски приручник у руци. Гледао ју је. „Мој муж је мртав”, изговорила је одједном. Њему, себи, шпанском рјечнику. „Мој муж је мртав.” Изненађени дечко посматрао је, у невјерици, блиједу старицу како изговара ову потпуно стравичну реченицу у неодређени простор на његовом дебелом дуксу. „Мој муж је мртав.” Док се удаљавао према наплатном путу, одлучивши да је најбоље игнорисати помахниталу бабу, млада је мајка рекла продавачици да јој треба радна свеска из

математике за трећи разред основне школе. „Страшно је шта све ти данашњи наставници траже. Ко ће све то да плати? Историјска читанка, географска читанка, читанка за српски језик, читанка за енглески, па те силне радне свеске...” Док је чекала, посматрала је неку погрбљену старицу како непомично стоји са пластичном корпом у руци и преплашено гледа у изгубљени простор испред себе. „Боже, како је старост тешка”, помислила је млада мајка, а потом брзо ухватила млађег дјечака за руку, као да ће његова дјетиња кожа одагнати одбојан призор пропадања. Дјечак је волио мајчине руке. Гледао је у њене крхке зглобове. Мајка би га њежно, јагодицама својих дугуљастих прстију, попут меких, малих чекића, тапшала по унутрашњости длана. Са друге стране продавнице, једна је дјевојка, пискавог гласа, довикивала према пулту: „Не могу да нађем Кортасара!”

ДЈЕВОЈКА СА БРЕСКВОМ У РУЦИ
(цртица из туђег фото албума)

Многи су данас опсједнути животима других. Жута штампа је посвуда, а људи се наслађују бизарностима и неважним детаљима из живота познатих личности и оних који мисле да то јесу или би жељели то да буду. Сви су помало воајери и ја нисам изузетак. Али, мене не занимају збивања на краљевским дворима. Још мање да ли је нека пјевачица на наступу носила доњи веш или не. Моју воајерску жеђ утажују неке друге фотографије - слике непознатих људи, лица, простора. На њима су једновремено овјековјечени и свијет какав јесте и свијет какав би могао да буде.

Прије неколико дана пријатељ се уселио у стан и тамо пронашао кутију са фотографијама ранијих власника. Дјетињства, рођенданске прославе, црно бијели портрети предака из времена када се на фотографисање ишло као у позориште. Ништа посебно, дакле. А онда сам угледао фотографију младе дјевојке. Желећи да сазнам нешто више, одмах сам погледао полеђину на којој је писало: „Санторини, љета Господњег 199”. Тинта посљедње године размазана је до непрепознатљивости. Нема имена, нема посвете. Обично би овдје гаснуо жижак моје знатижеље. Али, овог пута никако нисам успијевао да одвојим очи са лица дјевојке на фотографији. Ко је она? Одакле долази? Куда иде?

Гледа десно. Премда се налази у соби (што се види по жутиим зидовима иза ње), дјелује као да са неког видиковца одапиње поглед километрима у даљину. Замишљена је, али спокојна. Њен мир не нарушава ни голуждраво раздрагано дијете које је иза ње сасвим случајно улетјело у кадар. Дјевојчицино лице, плава коса и краљевски плаве очи јасно указују да њих двије нису у сродству. (Види се, међутим, да никоме није важно ко је ту гост а ко домаћин.) Дјевојка у руци држи напола доједену брескву. Рука која држи воћку је опуштена, вјероватно зато што су који секунд раније њена

уста попила слатки сок што је кренуо да клизи преко жутог mesa. У центру тог сунца модроцрвена је коштица, готово идентичне боје као њена доња усна. Њени нокти, испјескарени морском сољу, свјетлуцају попут стаклених бјелањаца. Бичеви буктиње на њеној глави зауздани су неупадљивим шналама, откривајући тако познато тројство које не познаје лаж – образ, ухо и врат.

Њен (лијеви) образ је заокружен и блистав као мјесец у уштапу. У његовој ваздушастој пуноћи ковитла сва њена страст за животом. Стражарница јагодичне кости српасто се извија понад образа, штићећи њено око од урокљивих погледа а њен образ од прљања.

Ухо неодољиво подсјећа на лавиринт у којем музика, гласови и приче (из барем три вијека и на барем осам језика) остају заточени, тумарајући по њеним сновима или напрасито прекидајући омаму и тишину сјетних праскозорја.

Врат, тај поуздани издајник, без грешке одаје њене године. Приближавам фотографију (готово ми дотиче нос) и на њега фиксирам поглед. Пажљиво гледајући ослушкујем шта ми шапуће тај цинкарош: двадесет двије, можда двадесет три године.

Одвећ обична мајица боје ледника само је на први поглед у нескладу са префињеношћу њеног лица, јер управо њена једноставност додатно наглашава сву љепоту његових контура. И не само то; та проста мајица са широким бретелама открива и младеж изнад кључне кости, али и чињеницу да дјевојци са фотографије материјалне ствари нису најбитније у животу. У Грчку је дошла са разлогом, мисијом. А та мисија, сигуран сам, није била обнављање садржаја гардеробера.

* * *

Срели смо се једном, у возу, у неком мом септембарском сну (а гдје друго?). Имали смо осјећај да се познајемо вијековима, разговарали смо, смијали се. Говорио сам јој о фотографији, о томе како знам да је била на Санторинију под конач двадесетог вијека и како знам за биљег изнад кључне кости. Казао сам и да никада нисам сазнао њено име и праве разлоге њеног путовања.

„Зовем се Магдалена Каратерзијева, а моји прародитељи су Јерисена и Софроније”, рекла је.

„Али, они нису имали дјецу”, узвратио сам.

„Имали су”, увјеравала ме је тихо, „само што Павић није желио да се то зна. Замисли колико би мушкараца (оних са чудним брковима и оних без њих) опсједало Цариград трагајући за љубављу! И сама сам ономад пошла тамо, а на том пропутовању настала је и фотографија коју си видио.”

„И, да ли си је тамо пронашла?”

„Мислиш на љубав? Веома брзо сам схватила узалудност тих путешствија. Човјек за мене, онај један од неколико милијарди, крије се овдје негдје. Не сјеверније од Дунава и Саве и не јужније од Ибра.”

„Ти, значи, и даље трагаш?”

„Не, љубави, моја је потрага управо завршила.”

МИ

Један непрекидни млаз времена цури из једне у другу материцу песка. Стварност је била у углу ока, опажана само периферним видом.

Био је један дан кад је ово било могуће, кад сам имао можда седамнаест година. Или: колико година има неко ко за једну ноћ броји и једе препечена зрна кафе, њих 612, једно је отишло под кревет.

Правили смо се да постојимо. Сваки хаустор заударо је на нашу мокраћу. Хитнули бисмо неколико каменица на њихову страну и побегли. Згрожени поцрнелим зидовима, мирисом трулежи и непомичних ствари, јурили смо за псима. Биле су рестрикције, било је мрачно, али не довољно. Ипак сам све могао да видим.

Моји другови имали су исте очи као моје, са црном тачком у средини. Иза те тачке све је нестајало.

Мислио сам да смо невидљиви, иако смо испаравали и емитовали звуке, треперили, пружали отпор. Хтео сам математички да израчунам крај, на основу тога што смо се заустављали у периодима: да узмемо дах или попушимо цигару.

Ми, бледи и жилави изданци трепчанаца, четврта генерација кварнозубих, имали смо у крви устајање у 6, ћуфте из фабричке мензе, безобразно високу количину олова и неуништивост средње-лигашког боксера. Коначно смо оболели од једне тешке и неизлечиве болести: Косовска Митровица. То што је за друге била само вест у новинама, за нас је било дијагноза. Аутентична само нама, тајна коју кријемо од свих осталих. Наши сународници почели су одавно да нас осећају као досадну, кужну рану. Имао сам утисак да нас се гаде.

Нас ништа није међусобно везало боље од узалудног чекања: сваке вечери, у пола осам, слушали смо како се наше име развучи као жвака. Како се преносио од уста до уста, живот је постајао је све даљи, мање стваран, утешно завијен у форму саопштења. Секундара

је овде сваке ноћи падала последња, уз чудни трзај ка зеленом испарењу сна, хладној површини стола коју притиска чело.

Требало је поново испитати тело града, ући у његове мрачне дупље и замазати се остацима са зидова. Са наше осматрачнице на крову солитера, нисмо видели у каквом је тачно стању град преко моста. Падао је мрак, а светла се нису палила. Неко је променио кулисе, много је кућа скраћено за главу.

Тражили смо нешто познато и високо, кров или шпиц витке дамије да се о њега отиснемо. Пипци које сам пружао са друге стране, постали су неосетљиви. Нисам више могао да видим људе који седе на поду и срчу чај, нити је било беле, младе жене која пере бетон пред кућом. Једноставно више нисам могао да их осетим. Можда су и њихови постали авети, као ми. Можда гледамо одозго у њихове празне куће. А можда су се сакрили и – чекају.

Нас тројица смо се добро споразумевали и ћутке. Душан и Ђорђе су устали са бетона, остављајући цев за вентилацију. Кренули смо да проверимо како је тамо преко. Застао сам да обришем наочаре о џемпер. Брда у даљини су се згуснула у једноличну масу.

Ишли смо један иза другог, Ђорђе, Душан и ја. Аутомобили су били густо паркирани.

Скренули смо и ишли пречицама, иза зграда и контејнера. Тамо се ђубре груписало у тело, имало је кости и најлон чарапе, четкице затакнуте за безухе лонце, глатко стаклено лице мусаво од парадајза. Иза гаража се распадао свет бачених ствари, ђаволски шарен и привлачан. Испод распетих тканина, тајно су се ширили клобуци живота, споро, растући на наш рачун. Могао сам да замислим како се контејнери њишу као лађе, а клошари-капетани смеше се бившем животу који им је далек као одломак из новина на којима спавају.

Нико од њих се не жали; не смеје се на глас; нико нема вољне покрете. Само се помало покрећу удови у полумраку, једва осветљени светлима упаљача.

Они, једва видљиви, једва сити, једва свесни, испод капака који луче сузе да би прашина изашла напоље, живе и множе се у тубама наквашене хартије, цревима града.

Искрсавали су војници КФОР-а, са научно-фантастичном опремом којом су гледали кроз зидове. Стигли смо скоро до реке,

прошли смо поред људи са наше стране. Полако су се разилазили. Руке и ноге су им лабаво ландарале као код покварених играчака.

Месец је полако долазио са железничке станице. Мрак се развио у опрљену заставу. Прозори на зградама били су тамни и непомични, није било струје.

Видео сам кроз зид једну жену како полива дете у кориту и псује кроз зубе.

Модри сурогат светлости падао је низ улицу. Котрљали смо се преко моста, преко границе нечујно, дуго мапиране у нашим телима. Ја сам гледао доле, не препознавајући кеј. Вода је вукла велику грану, и на њој крпу са хладним, развученим устима дављеника.

Једна цев је са тенка гледала у даљину. Човечуљак у шлему је иза ње збуњено вирио и није нас ништа питао. Поред Петрове куће чуо сам комешање. Било је касно да се окренем, већ су стајали на капији, натоварени тешким комадом намештаја. Препознао сам једног од њих, и он је препознао мене. Дигао је главу, глупак. Све док нисмо говорили, били смо безбедни, није се знало чији смо. „Спор сам”, помислих грозничаво. По ушима ме ошину: „Комшо, де си пошо?”

Тројица мршавих албанских младића оставили су комоду на тренутак и погледали у мене. Ђорђе и Душан су већ замаскли за ћошак. Носачи су се грлено насмејали, један је поскочио ка мени да ме уплаши, и ја сам се окренуо и почео да бежим. „Спор сам, како сам јебено спор”, мислио сам. Био је десетак метара иза мене. Скренуо сам у улицицу, испред капије је био паркиран комби. Он је долазио иза ћошка. Брзо сам легао и откотрљао се испод комбија у блато. Лежао сам у мраку и трудио се да не дишем тако гласно. Болело ме је у грудима. Чуо сам кораке тик поред моје главе. Стали су. Била је потпуна тишина. Гледао сам право, нисам смео да померим главу удесно и видим његове ципеле између точкова. А онда сам чуо још два пара ципела: били су то његови другови, звали су га да дође, да буде тих: „А tha Quishat!”, рекао је. Рекли су још нешто што нисам разумео и брзо отишли одатле. Лежао сам тако још мало, вероватно не дуго. Нисам имао живаца да сачекам да утоваре све што су крали, него сам изашао на другу страну улице и морао да окренем цео круг око кварта, како бих се вратио до Ђорђа и Душана. Они су стајали на истом месту, увучених брада у ветровке.

Кад сам им пришао довољно близу, Душан је нервозно притиснуо чело прстима, што је значило „ти ниси нормалан”. „Шта би?“, питао је Ђорђе. Насмејали смо се. Био сам сигуран да ме је онај појурио само зато што сам ја почео да бежим. Била је то вечита игра мачке и миша.

Вукли смо се улицама. На калдрми је био клизав слој априлског блата. Било је пусто. Преко пута, на раскрсници, пси су нешто развлачили, погурени као хијене. Стрма пијачна улица мирисала је на коњску балегу. Лево су биле тезге на којима се пре продавало поврће. Чврсте и без одсјаја, металне конструкције су пробадале ваздух. Десно смо понекад крали ситнице да преваримо страх, срце ми је лупало као кад ухватиш врапца.

Гледао сам доле да не паднем. Неједнако, четвртасто камење оивичено црним браздама, личило је на мрежу која се закривљује по ивицама. Мислио сам колико је коцки узиданих у ову мрежу, колико мрежа у улице, улица у градове, гомиле и гомиле камења. Прескакао сам баре по којима је увек спокојно лежала трула кора, угажени лист купуса, или су заједнички титрали филтери цигарета, удружени у колоније.

Скренуо сам ка месту где се продавао сир. Ту су некад били људи у кецељама, кисели мирис који је бујао и потпуно ме паралисао. Дебели, бели зидови са уским прозорима под кровом. Кад сам био дечак, неко ме је убацивао из светлог и врелог дана у ту мрачну, дугачку собу.

Само што сам се мимоишао са слепим семафорима, видео сам Душанова леђа право испред себе. Он се окренуо као да је тачно знао где сам, и позвао руком, показао у правцу зграде у којој је пре живео. Ја сам показао у супротном правцу. Он је показао за колико. Ја сам показао где. Клатили смо се на месечини као две лутке, трећа је чучала у ћошку, пратећи знаке.

Душан је отишао својим путем, улицом Јована Дучића. Осећао се мирис киселог купуса. Људи су све сувишно оставили за собом. Неки су отишли са коферима, као да иду на одмор.

Из дворишта једне куће је вирила чесма, а поред су у мраку били блокови разрушеног зида. Помислио је да они живе у подрумима, у подземним каналима и збијени сад чују наше кораке.

„Колико људи је потребно да се измене све ове улице, колико људи је отишло?”

Стигао је до своје зграде и потражио графите које смо нас тројица писали пре годину дана. Није их нашао, преко су били неки нови графити, које је у последње време виђао свуда. Испод великих слова *Олбрајт* вирио је реп њиховог крокодила. Знао је да је испод речи „Србија” и „Убиј” било написано нешто друго, али није могао да се сети шта. Слабо се видело упркос месечини. Није му ни падало на памет да уђе у улаз зграде и попне се на други спрат, до свог старог стана.

Да се попео до стана број 7, могао је да види:

Улазна врата обијена, изнутра на њих наслоњена столица. Француске војнике како седе на троседу и пуше, један свира гитару. Агрегат питомо зуји. Један низак тенкиста брише косу, забринуту погледавајући у термостат бојлера, који се, изгледа, покварио. У пепелари је право брдо опушака које се повремено обрушава на сточић у дневној соби. У шерпама су мушице, у рерни су чарапе. Један војник запиње за кабл који се протеже ходником, мали тенкиста диже обрве.

Недалеко одатле је била друга пијаца.

Прошлог пролећа, коњи су тамо рзали у месту, премећући по устима жуте сламке. Бранили су се од мува дугим реповима. Продавале су се коже и длаци, вуна, дуван, џакови чаја, дрвене каце. У турском седу, продавци су нудили сјајне џезве и бакраче. Ћивђири су сезали до бркова. Белеле су се капе, а испод је цурио зној у финим, прљавим млазовима. Човек је морао да се пробија грудима кроз мирисе.

На почетку те улице, испред дворишта музичке школе, увек су стајала кола са коњима. Пришао сам школи. Било је необично лако. Глас из офа почео је да тактира: пр-ва, дру-га, тре-ћа, че-та. Стајао сам поред улазних врата и оклевао. Дрвени патос је зашкрипао. Месечина ми је била иза леђа, видео сам сасвим црне правоугаоне довратке како се смањују у перспективи дугачког ходника. Намирисао сам дрвене, фарбане, моловане, гитоване учионице, љуспастих плафона и влажних ћошкова. Ложило се на угаљ и дрва, у бубњарама и каљевим пећима поред врата. Предмети од дрвета су се полако сушили, удисали, ширили микро поре. Пањеви на које су мали

гитаристи дизали по једну ногу, постајали су сасвим личне ствари. Пуначка девојчица броји године, чекајући наставницу која ће је истући по прстима. Прва, друга трећа, врата су се црнела. Дно ходника се није видело, тамо је једна учионица гледала на двориште, трећа, на леску.

Сећања горе као кад се потпали ћошак фотографије. Лица се деформишу од ивица ка средини. Последње, на секунду, остану мале, црне пеге, тамо где су били нечији блистави зуби. У средини моје фотографије, шта је у средини?

Окренуо сам се и сишао у двориште. Њих двојица су се огласила звиждуком. Одговорио сам.

„Откуд ви овде?“, шапутао сам.

„Ајмо, јеботе, више, мамлазе један.”

Ђорђе је нешто жвакао. Враћали смо се без речи.

Као и увек, ишао сам пречицама иза гаража. Гледао сам да не угазим у баре које су излокане око контејнера и паса, нечијих мрачних потреба. Пљунуо сам жваку пред улазом и загазио дубоко у ходник. Испод мене био је социјалистички терацо. Заобишао сам спретно једну канту и попео се на пети спрат. Нисам осетио да се крећем. Ушао сам у стан, опрао руке, нос и очи, пљунуо у WC шољу, ушао у собу, легао на кауч и нисам могао да се сетим: како је све почело. Полицијски часови ступали су на снагу у сумрак, демонстрације су хучале под нашим прозорима. Ударали су стопалима и мудро пуштали да свако од нас, сасвим за себе чује само по једну застрашујућу реч. Иза школе је неко певао. Сенка између две гараже нервозно је бацила опушак. Ето, можда је тако почело.

Те ноћи сањао сам Црно брдо шљаке. Црнело се на бледој позадини. Тешко и опасно, почело је да се осипа као мравињак. На граници са белим небом видео сам дечака који је тонуо у сјајне опрљке. Гушио се, истежући врат ка фабрици која је као огромна стара играчка лежала поред пруге. Окренуо сам се у густом диму око пете, а зграде од метала, шупљикаве, зарђале, без прозора, окретале су се на ножицама као баба-Јагина кућа.

Погони су били повезани мостовима затегнутим између бакарних ољушћених зидова енергетике, рафинерије, пржионице, топионице. Из њих су вириле рутаве руке и ћелаве главе. Мостовима су трчали људи, сићушни као инсекти. Испадали су им у трку зуби и

звечали као дукати. Пропуснице, бонови, дознаке, реверси, акон-
тације, све се разлетело ка камиону где су се по списку делиле по-
лутке из синдиката и злокобни ћурећи батаци смрзнути као сла-
долед. Један тип из Института пратио је замишљени пут жичаре, а
онда набадао хемијском оловком корпу за корпом, рачунајући када
ће пасти. Мањи димњак се накашљао да прочисти грло, а онда је
избацио јасан звук трубе. Из великог димњака избијао је триста
метара дуг тон црвено-беле хармонике. Дубоке тонове тромбона
правили су резервоари за мазут, сиве огромне капсуле иза којих су
се лењо увијале, сегмент за сегментом, цеви производње сумпорне
киселине. Када су шахтне пећи достигле хиљаду и двеста степени,
зачу се гоч. Димњаци су се истезали и скупљали, пећи су бубриле у
топионицама. Црвене варнице летеле су ка крововима. Било је ве-
село. Боје су се распрскавале као у вартомету. Људи су се скупљали
са свих страна, са мостова, са пута, пруге и реке. Испод два огромна
зелена чекића која су светлела у мраку, лупали су цокулама и певали.

Пробудио сам се и коначно схватио шта треба да радим. Ок-
ренуо сам пешчаник. Осетио сам напетост како расте. Имао сам
двадесет, имао сам четрдесет година. Или: колико година има неко
ко покушава да се отргне спором пропадању? Одвајање, пажљиво
прорачунато до седме децимале, започето је скупљањем моста који
води на другу летелицу.

Помислио сам: ако град нестаје, ко ће га онда измислити?

Подигао сам ролетне, сео за тастатуру, и први пут радосно
написао: *Ми*.

ГЛЕДАЈ У НОЋ

Већ је почео сумрак. Небо је црвено и топло. Тата је изашао напоље и сјео на клупу. Леђа су му била на зиду. Звао је да му донесем цигаре из куће. Отишао сам и понио шибицу; помиловао ме по коси. Сара и Виолета су чекале да се играмо жмире.

Затвориш очи и бројиш!

Кад их отвориш, њих нема и никог нема и све је тамно. Тад се мало бојим. Тата је био бос, рашчупане косе; Сара и Виолета су моје сестре. Ја сам најмањи и увијек први жмирим. Онда их морам тражити. Чуло се шкрипање капије. Потрчао сам да видим. Мама је ишла полако, насмијала се, подигла ме и пољубила. Миловала ме њена коса и марама око врата. Рекла је да идем да се играм. Сјела је, уморна, на клупу до тате.

Жмирио сам!

- Саро, Виолета; гдје сте?

Гледао сам у мрак и ишао поред зида; колики је тај зид, увијек је мокар и хладан. Ништа се није чуло. „Тамо има један чико који хвата непослушну дјецу!” - говорила је бака, није ми дала да сам излазим у двориште.

Виолета има велике кикице. Мама нас је јуче истукла; бацио сам мацу с тавана, а она је исплазила баки језик. Сара је велика, иде у школу, игра се с другим цурицама и мама јој не брани да изађе из дворишта. И ми ћемо, кад порастемо и пођемо у школу, смјети изаћи сами. Сара је говорила да смо нас двоје бебице.

- Ево ме!

Виолета је изашла иза старог стабла, пришла је близу, она тако сама изађе па заједно тражимо Сару.

- А гдје је Сара?

Слегла је раменима, није знала. Видио сам да је и њу страх.

- Не бој се! - храбрио сам је и ухватио за руку.

Мама каже да је Виолета мало старија од мене.

Неко је ставио руку на моје раме; стао сам и хтио да бјежим, да вичем, али сам ћутао. То је сигурно онај чико што хвата дјецу, малу дјецу која иду у мрак. Окренуо сам се и видио човјека изнад себе, био је већи од тате. И Виолета се окренула.

- Не плашите се! - рекао је и чучнуо поред нас, нисам се више бојао.

- А ко си ти? - питала је Виолета

- Ја сам... - погледао је у небо - ...ја сам чувар мјесеца!

Имао је бркове, смијали смо се...

- Е, ниси! - рекла је Виолета, јаче ми је стегла руку.

Мама је говорила да не причамо с непознатим људима. Али, он није личио на некога ко би хтио да нас уплаши.

- Хоћете чоколаде?

Волио сам чоколаду, гледао сам у руке, гутао пљувачку, али нисам хтио да узмем. Виолета је рекла „Хоћемо!” и узела. Отпаковала је и дала ми пола; мmmm, слатка чоколада.

- Чудно да вас је мама пустила да се играте по мраку!

- Па, жмире се и игра по мраку! - рекао сам; тако нам је и Сара рекла.

- Ви знате нашу маму? - питала је Виолета и руком брисала умазане усне.

- Дјецо!!!

Тата је звао. Обоје смо пошли, Тата је увијек путовао, мама је говорила далеко. Сад је остао без посла јер се посвађао, а не знам с ким. Отада је код куће. Иде негдје, враћа се с новинама у џепу и празних руку. Тад узима флашу и ћути. Бака нас чува, дјед нам прича приче и има бијелу косу и меке руке; на глави му је увијек капа. Мене узме у крило и цупка као да сам на коњу. Бака је рекла тати: „Не чини то, вријеме пролази!” Питао сам Сару шта је то вријеме. Сара иде у школу, али, није хтјела да ми каже. Тата се наљутио и изашао. Вратио се навече, смијао се и љубио нас, мама је викала на њега, угасила је свјетло у соби да спавамо. Чуо сам да Сара плаче у кревету. Нисам спавао, бојао сам се мрака.

Човјек нас је зауставио руком.

- Али, тата нас зове!

Он не зна да је тата љут кад га не слушамо. Јео сам посљедњи залагај.

- Добро, отићи ћете! Да ли бисте учинили нешто за мене?

- Шта? - питала је Виолета.

- Ја радим с вашом мамом, хоћете ли јој дати ово писмо?

Држао је у руци папир; мјесец је засјао на небу, око њега су били облаци - носио их је вјетар. Тад сам се сјетио и знао да овај чико лаже. Препознао сам га; једном је долазио код нас кад тата није био кући. Мама је рекла мени, Сари и Виолети да идемо у другу собу...

Виолета је узела писмо, човјек је пољубио и устао.

- Сакриј то и дај мами!

Климнула је главом, било ми је криво што мени ништа не каже и што љуби Виолету.

- Дјецо! - чуо се сад јаче татин глас.

- Хајдемо! - рекао сам љутито Виолети.

- А гдје ћу ставити писмо?

Није имала џепове.

- Стави ти!

Ни ја немам џепове на пантолонама, али сам се сјетио: сакрићу га у чарапу. Ту сам увијек крио понешто.

- Саро, хајде кући, ја не жмирим више!

Врата су била одшкринута, трава се свјетлила. Чули смо татин и Сарин глас; није се ни сакривала а ми смо је тражили.

- Па гдје сте до сада?

Тата је стајао крај прозора, мама је спремала вечеру.

- Тражили смо Сару! - рекла је Виолета

- Лажу! Причали су с оним човјеком који је једном долазио код нас; дао им је чоколаду и писмо!

- Којим човјеком?

Тата је пришао, гледао сам у под.

- Сара лаже! - снашла се прва Виолета. - Тражили смо је и никога није било!

Мама се окренула.

- Кад је долазио тај човјек? - питао је тата Сару.

- Кад ти ниси био код куће!

- Тако значи! - продерао се тата и погледао у маму, очи су му се скупиле - Гдје је писмо?

Стајали смо укочени, претресао је Виолету, гледао је у мене, није ништа нашао; био је љут.

- Престани! - рекла је мама и бацила салвету на под.
- Престао сам, изгледа, водити рачуна о много чему!
Мама га није ни гледала, напољу је био велики мрак.
- А овамо тип долази, наравно, кад мене нема! Гдје је сада љубав, која је била у свакој твојој ријечи?

- Љубав? - насмијала се мама. - То питај себе!
Пришао јој је и тресао, Виолета је плакала, било ми је жао маме.
- Пустите ме! - викнула је, њене насмијане очи су биле црне; нисам је видио.

- Нећу више овако да живим! Не могу све да нас издржавам; цијели дан лутах и пијеш, не радиш, тјераш неки свој инат, а коме? Кога је брига за твој понос? Они те неће молити да се вратиш! Њих сигурно није брига, али мене јесте! Хоћу да живим као и други људи!

Млијек се просипало по шпорету, лијепо је мирисало; спавало ми се, нисам се мицао с мјеста. Ноге су ми биле утрнуле, мама је склонила лонац, тата је брзо дисао.

- Увијек си знала лијепо причати, ја не! Али, никада нећу погазити ријеч и нећу их молити! Само ми реци, ко је тај човјек и шта ради овдје кад мене нема?

Мама је ћутала.

- Видим; одавно си се промијенила!

- Видиш? - мама је стала насред собе. - Добро је да и ти једном нешто видиш! Треба да знаш и ово, хоћу да се разведемо, чврсто сам одлучила!

- Да се разведемо? - понављао је тата посљедње ријечи, одједном је био миран, дошао је до стола и узео цигару.

- Знаш ли шта говориш? Имамо троје дјеце; добро, сад не радим, али то неће вјечно трајати, ускоро ћу наћи посао...

Опет се дерао, устукнуо сам натраг.

- Твоја задња њежност је одавно умрла у мени!

- Али, све ће се ријешити...

- Жалиш што ћеш морати признати да си погријешо!

- Никад!

- Ипак хоћеш!

Мама се мало насмијала.

- Не, никад!

Тата је био пуно љут.

- Већ сам узела адвоката, ускоро ће све бити готово.

Тата се тресао, руке су му највише дрхтале; телевизор је био упаљен. Устао је и понављао: „Никад!” Дошли су дјед и бака; „Шта вам је?” питала је бака. „Што се свађате пред дјецом?”

Тата и мама су се свађали!

С дједом су отишли у собу, остали смо с баком: вечерали смо... Чули смо гласове; тату највише и маму како каже да је све готово.

Сигурно је добро кад је готово!

Хтио сам да чујем, али ме бака тјерала да једем, говорећи да ћу порастати велики. Не, нећу да једем и нећу да порастем и да се свађам с Виолетом као тата и мама.

Велики се свађају и туку малу дјецу!

- Хајде на спавање! - рекла је мама; очи су јој биле пуне суза, први пут сам је видио да плаче. Бака је отишла у собу; она и дјед су нешто говорили, тихо, тати. Викао је: „Не, нећу!”

Нећу да спавам, али је мама рекла да морам јер је касно!

Нас троје спавамо на спрату; Сара и Виолета су отишле прве, саме се облаче, мене је мама повела уз степенице. Рука јој је била топла и влажна, мислио сам да је то од суза; кад плачем, руке су ми мокре. Сагео сам се и из чарапе извадио погужвано писмо, мама ме пољубила...

Сара и Виолета су већ биле легле; мој и Виолетин кревет су један до другог, а Сарин у углу; мама ми је обукла пиџаму и покрила... Држао сам је за руку, нисам дао да оде, још ме једном пољубила, онда Виолету, па Сару и полако изашла.

Свјетло се угасило!

Било ми је топло! Виолета је ставила руку на моју! Видио сам искре у очима, примакла се ближе: јецала је тихо да је Сара не чује.

- Гдје је писмо? - питала је шапатом.

- Дао сам мами!-

Насмијала се; ипак смо преварили тату и Сару.

- А шта је то љубав?

И прије сам чуо да људи говоре љубав, али нисам знао...

- То је...кад се тата и мама не свађају!

- Ћутите!

Сара је била будна, мрзио сам је што је рекла, ућутали смо и за-спали држећи се за руке слушајући лупкање вјетра у прозоре.

Ујутро је Сара отишла у школу, бака је остала кући. Иако је мама ишла на посао касније, јутрос је није било. С Виолетом сам пио млијеко и јео топле кифле с маслацем и мармеладом. Питали смо баку гдје су тата и мама. Рекла је: „Јадна дјецо, шта ће бити с вама?“

Онда нам је причла причу. Дошао је дјед и донио трешње, биле су црвене и слатке. Хтјели смо да се играмо, али чега год би почели, престајали бисмо: нисмо могли. Вирили смо кроз капију да видимо иде ли неко!

Сара је дошла из школе! Писала је задаћу!

Поштар је донио дједу плату. Дјед прима плату јер је прије пуно радио у фабрици и правио авионе. Колики су то авиони били! Поштар ми је рекао: „Гдје си жутокљунац?“

- Нисам ја жутокљунац!

- А шта си?

Нисам знао рећи шта, он се смијао, дао нам је бомбоне.

Дошао је тата и рекао баки: „Готово је!“ Виолета и ја смо се смијали, сад је све готово, опет се можемо играти. Трчали смо око куће, мама ће доћи и направити нам сладолед, викали смо: „Готово је!“ и ваљали се по трави. Пао је мрак, маме није било!

Ушли смо у кућу, Сара је отишла у собу. Дјед и бака су ћутали, било је топло - гледали смо у тату.

- Сара и Виолета остају са мном!

- А мали?

- Бако, ја нисам мали; знам бројати до осам, ево: један, па два, четири, седам, девет, осам; видиш да знам и знам возити бицикло и...

- Мали иде с њом! - рекао је тата не дижући главу с кољена.

- Тата, па и ти си рекао да сам велики, да се мала дјеца упишке и да плачу, а ја не плачем ни кад ме истучеш!

Исправио се, ухватио ме за руку и привукао себи; тата је личио на дјецу када су тужна, кад им узму играчке, личио је на малог брацу што станује у кући до наше и што увијек стоји иза решетака.

- Сине...

Образ му је играо, загрлио ме и љубио по врату, било је чудно. Дјед је уздахнуо, бака је уморна и радила око шпорета. Виолета је хтјела да се играмо; отворила су се врата. Мама је дошла!

Чекали смо да се насмије, скине капут, али она је прошла...

- Ви већ знате...

Сви су ћутали!

И она је уздахнула; ушла је у собу, отворила ормар и почела да вади ствари, као кад идемо на море па се спремамо.

- Је ли то идемо негдје? - питала је Виолета

Мама је стављала ствари у кофер, тата је сједио у кухињи.

- Тата, гдје идемо? Је ли на море? - питао сам... а сви су ћутали...

- Мама, реци ми! - молила је Виолета.

Мама је сјела у фотељу и узела је у крило.

- Нас двоје идемо сами! - показивала је на мене

- Сами? Што сами?

- Ти и Сара ћете остати овдје!

- Нећу! - почела је плакати Виолета - Хоћу и ја да идем с вама!

Руке су јој пале на крило.

- Не можеш сада, доћи ћеш касније!

- Мамице, молим те! - Виолета је грлила

- Нека иде и она с нама! - молио сам, мама је брисала чело, а

Виолета се тресла од плача.

- А што Виолета не може с нама?

- Па не може... - мама је гризла усне, видио сам да неће рећи, Виолета је сишла с крила, обоје смо чекали.

- Тако је одлучио суд!

Суд?

- Мама, а ко је суд?

Насмијала се!

- То је...то је један стари чико који је рекао да ти и ја идемо...

- А Виолета?

- Она не може; остаће овдје!

Плакао сам и нисам крио сузе, Виолета је отишла у кухињу. Нећу да идем, с ким ћу се играти; Виолета је моја; мама, молим те, нека иде и она! Ко је тај суд да каже да Виолета не може ићи?

Тај чико је сигурно чуо како се тата и мама свађају, али ја и Виолета се нисмо свађали!

Мама је спаковала кофер, обукла ми ципеле и џемпер, али нисам могао престати да плачем.

- Виолета, пођи и ти с нама, никоме нећемо рећи и нико неће знати!

Мама је узела кофер, пољубио сам тату, баку, дједа, Сару... Виолета је окренула главу и отишла до прозора.

Лице је наслонила на стакло!

„Збогом!”

Изашли смо у мрак! Дрхтао сам! Окренуо сам се, прозор је био отворен, али нисам видио свјетло.

ПРОЗОРИ ЗА ДУШУ

Ликови у причи су веродостојни.
Једино је писац плод уобразиље.

Кад бих опет био на тренутак видљив помешали би ме са духом Каспером маскираним у маглу репатицу! Ред је, ипак, да вам, се, најпре, представим. Још до пре који сат звао сам се Петар. Кажем, звао, пошто нисам још сигуран да тамо где иде ово што је још преостало од мене, (а што „упућени” називају душом), може и сме задржати старо име. Али, верујте ми, задња је то брига неког ко је катапултиран из себе! (Шта? Претерао сам? Лепше би звучало - излељујао сам из свог земног тела? Олако прелазим преко те ситнице пошто ми је, ако ћемо право, стало да вам пажњу заокупим оним битним.)

Ма колико парадоксално звучало немам благог појма колико је прошло од момента када су два спасиоца из хеликоптера сајлама спуштена поред олупине у речном кањону. Мој дух је узвинут високо над њима, смем толико рећи, унапред видео оно што ће у будућности утврдити. Чим исеку врата са стране где ми се волан зарио у смрскано попрсје, једино што ће још успети да нађу је крвава саобраћајна дозвола. (Возачка је одлетела ко зна куда, у торбици с новцем и документима.) А медији ће вечерас извести да сам измирио данак неискуству не прилагодивши брзину при вожњи оштрим кривинама и серпентинама. Нико неће знати какав је осећај кад летите парлошином од аута као да сте у небеској трабакули. Нико, па чак ни ја! Јер, последње чега се, као, присећам, је да сам сањао како извирујем иза свог потиљка и гледам се како блажено дремуцкам, непосредно пред обрушај у нигдину.

Сад се надам да ћете ми опростити што журим ка Марку, јер знам да ме чека и да нигде неће кренути без мене. А тек кад помислим на приказ који ће бака Иконија „у присуству власти” морати да види...

Не бих да вам трошим драгоцену време у описивању шта се да гледати кад си бестелесник и кад сурфујеш по памучњаку неба. (Тим више ако сте, као ја, на пример, спрашени заумном морском бибавицом.) Јер, приказ је, мени лично, деловао као када бисте на видеосфери анимирали стрип цуберпунк постнуклеарног усмерења.

Заболела ме је, морам вам признати, сама помисао да нам са висока земља наликује грешнопримамљивом змијском јабучњаку.

Прашинарске џаде су се усекнуле кроз ридјердјава пустотна пасишта и ледине испуцале од пржине, као писте за безглава одбегништва.

Само који километар ван градова, уз обале река, иако је приказ ружио мимоплов баченог отпада, неодустајно су се мравињали самопрогнаници из свакидашњице. Одричући се од пресног живота, пландовали су под сунчевом куполом, очајни што се приближава време да се по небници разврежи смркнуће. Јер, ваљало им је за видела поћи у насеља осенчена са сфуматом смога густог попут мишјесиве мрене.

А тек те паланке чије чаршије се престижу у низу, и чије улице су плавили ходајући Чернобили! Излози су у жарећој изведрици понављали одраз страшина њих самих док су промицали смуњени од свеосвојне летаргије. И несвесно ће се сви уланчати у пазл слагилицу свеопште страности и напуштености. Дотле ћу ја бити од њих, срећом, чак и мислима далеко. Јер, као кад попуцају сви узлови навиру сећања на дружење с Марком и на сурваје низ судбински тобоган.

Ваљда је то део вражјег шеретлука што нас је зближила и збратила уродјена слабовидост! Упознали смо се на регрутацији и умах схватили да нас осим непоузданих очију везује и заједничка диоптрија кад су музика и „живот” у питању. За нас су богови били Џими Хендрикс и Џо Сатријани, обожавали смо и Ричи Блекмора, опчињени чврстим хард-рок рифовима. Отуда и није за чућење наум да правимо групу „Консултант с копитом”. (Марко се сетио да је то, у ствари, одбачени назив једне од верзија романчине „Маестро и Маргарита”.)

И на студије Опште књижевности са теоријом књижевности ишли смо заједно, скоро све испите дајући у року. Покушали смо, додуше, безуспешно и да оснујемо књижевни часопис, осведочивши се да би у средини где је стварност - „песма”, тек кадикад песма по-стајала стварност. И ангажман око формирања УДРУЖЕЊА АНО-НИМНИХ МЕСЕЧАРА претрпео је тотални фијаско. Тек се идеја да „формирамо” ДРУШТВО ЗА БОРБУ ПРОТИВ НОЋИ, обистинила, утолико што смо важили за једина два „члана” док нисмо добили позиве за војску.

Испоставиће се да је то био једини период у коме су нас на дуже раздвојили. Марко је поштено изгурао пуних петнаест месеци у Прилепу, док сам ја из бројног стања врањске В.П. 8440/19ц избрисан за цигло једанаест дана! (Да бих се решио регрутског живота применио сам низ „тактичких замисли”. То што би јутарњу смотру преседео у простору на писти предвиђеном за слетање авиона, што сам се опијао до бесвести пивом из кантине и што сам принципијелно одбијао храну а тајно глабао чоколаду, чипс и чајне колутиће, није оставило посебан утисак. Пресудно је било што сам, ма где да сам се нашао у касарни, уз себе имао мали касетофон и слушао снимке Титових говора о оправданости третирања коза као душмана са редним бројем 1, о потреби политичког организовања малишана у дечијим јаслама и незамерању што телевизија, ту и тамо, прикаже и по којим филм, кад већ нема озбиљнијег садржаја!)

* * *

За Марка су жене биле Борхесовске „пешчане књиге”, без почетка, броја и изгледног краја. Ја сам на њих, стид ме је да вам то признам, гледао, пре свега, књиговодствено, као на нов ред у читанки пожуде. Уколико би ме која оставила присетио бих се мудрословља бесловесног побре, Митра: „Таличне момке остављају жене а оним несрећним липсавају коњи!” (Чемерни наш Митар. Вероватно већ зна шта нам се случило и очекује нас у скитији понад небеске тврдине. Избегавам да вам још о њему причам, јер ће наћи, по свој прилици, коридор за пробијање из скривнице подсвести.) За сад, још бих мало са сетом да памтим амфетамин ноћи и умирујуће прамињање посторгазмичних цигара. На лажну идилу назови боемства не бих дао нити пробушену пару. Жао ми је само што, док смо

празнили боце „Г’ге за југ”, нисмо наслутили: чаше су у себи, за нама, заправо, врачкипогађачки понеле црнину!

И, како већ бива, чађавомеханско патриотисање је превагнуло над нашим пацифизмом а цилик гусала је надјачао звук психоде(ли) ричних рокерских гитара. Не затраја дуго, а ми смо бахати, сити и пити у рат пошли као на фото-сафари.

* * *

Док смо путовали у војном конвоју, натиснути у прастарим „Фаповима”, пурпур над нама се завејао светлосним петокракама. Коликогод да су нас грла носила победопој смо унапред запевали а у прсима нам се инат браздао износан већ у безброју поколења.

Заузевши коту „на оперативном правцу по дубини”, утаборени смо у „кино дворани” при Дому културе напуштеног села. Пустошени вишедневним „шљивотресом” слегосмо куд који, по полу-разваљеним седиштима или на олајисаном поду поред и између партерних редова. Нижи официри су искористили моћ хијерархије да „лежај” изборе на расходованим пинг-понг столовима. Потом су нас из разлога безбедности преселили у управну зграду бивше зем. задруге опасане са изцигљалим „курузом”. Кроз њега би каткад тек пропрамињала понека воштано-риђа ројта сунца.

Само који дан пре над нашим главама сушиштали артиљеријски плотуни, којима су две наше хаубичке батерије преко брда једна другу засипале! Срећа у несрећи је да су се рачуначи забунили па су пројектили подбацили којих стотинак метара!

Крај се јавашлуку није назирао и лично сам ја „побрао ловорике” устреливши крмче кад је прошуштало из кукурузишта не зарезујући „одзив” и „лозинку”.

Испоставило се да смо сами себи били погибелни једва нешто мање од непријатеља. А разлог за то је било САЊАЛИШТЕ, како нам је Марко „спаваону” звао, или оно што се, реално гледано, пре могло сматрати – ЗОНОСУМРАЧИШТЕМ. Страх је зао слуга па су нас кроз сноморице походили хадски емисари, док су сенке ткале сабласне витраже. Мало ко се од нас ноћу усудио да „споради себе” зађе у кукуруз чије су стабљике сукљале у небо.

Бојазан би сузбијали уз ракију у чијој потрошњи је односио шњур наш стосрци судруг, Митар, звани Брала. Баш када би га много

притерало стуштио би се главачке према њиви, мада смо га Марко и ја подбадали да је безбедније олакшање у „огњеном лавиринту”. На препоруку да натакари шлем реплицирао би да би на главуцу радије намак’о израубовани двоухи чорбалук!

Ако можете да замислите Загоровог друга, Каетана Лопеза и Мартинеза и Гонзалеза, познатијег под надимком Чико, „улепшано” са гусарском марамом на глави и утегнутог у два броја мању војничку ветровку, онда као да сте кроз оптички нишан сагледали Митра. И највећи намћор би се одмрштио ако би упао у његову каламбурну сачекушу. Покушајте ви да будете озбиљни саслушавши његов сетни интерлудиј кад би прочитао писамце од куће, а ми га питали зашто брише сузе:

- Ма мој манити чича, Радованче, добио унуче, поднапио се на место од радости и расплотунио из минобацача! Мог ћалу је, фалај Богу, омашио, ал’ је расцопао овцу, Александру, пресекао орај стар око век и по и оглувео тек рођеног унука! Једва су га милицајци одвратили да из штале не извуче хаубицу из балканских војни и не распали по суседној махали! Када су га у апсани припитали који му је андрак одговорио је: ’тако ти је то кад Србина опрљи врела месечина!’

Јалова работа је био покушај да се успавамо ако би он пре нас „одвалио сову”. Јер, чак и кад смо га жустрим дрмусањем начас пренули из рскавог хркања заценили би се на „захваљивање” што га пробудисмо јер се ужаснуо док је кошмарио ружичастог слона у драп шалварама! Грохотање би се само појачало на придодавање да ће сад дреждати јер ко да пропусти мирис коломасти и дрнча у зору!

Како се збило да, онако дремован, Митра и Марка испустим из вида, и да то доведе до фаталног краја, ни под тортуром вам не бих знао рећи. Престравили смо се и поскакали на заорени рафал, искобељали се, некако, напоље, хиперсвесни хороричног догађаја. Довољно сам, на сву срећу, био смотрен да Марку отргнем машинку из руку, јер је већ кретао да цевку упери себи у подгрлац. Дотле су остали из блатног Претпакла од кукурузишта извукли на суво устрељеног Митра. Случај - ругалац је тако наместио да је сањив Марко преузео стражу а да му колега није саопштио да је Митар ‘заждио у тулузину јербо га је стисло по нужној потреби.’

Не треба вам много да се досетите да је Марко преживео слом нерава. Пре него што је пристигла кампањола одређена да га вози у болницу измуцао ми је да је Ђаво верглаш а ми мајмунчићи који играмо за одбачени ситниш.

Гледајући како га везаних руку безмилосно утрпавају у кола у грудима ми се распрснула емотивна барутана. Испраћао га је ритам „Мртвог марша” првих кишних капи по лименом добошу каросерије. Ни на крај „памети” нам није падало да је умирање само крај почетка нераздрживости!

* * *

Турбородољубни илузионизам је свакога дана у сваком погледу све више јачао и напредовао. Мењајући ратишта и разбојишта постао сам скутоноша „Злотворбога”. Војвода Лајкучка ме је соколио да ретко кад са мношћом Враг извуче реми, разгоревајући катран мога срца. И једино зашто бих се „назолио” је то што због прекобројних диоптера нисам био мало чешће у прилици да душмане гледам кроз снајперски нишан.

Наскоро ће див-јунаштво уминати и оредиће се еполетирања отечествољубних „јунака од гласа”. Сва је вероватност да смо баш због тога што нам је Домаја бивала све мања „израстали” у још веће безмајчиће.

Али, времена за предах није било. Брз на обарачу, прозван сам Џон Хенри, по крсном имену Дока Холидеја, и у „цивилству” сам лагано стицао статус дерикожног „новобизмисмена”.

* * *

Након повратка из „санаторијума” Марко је махом у соби гробовао и нова буђења, признавао ми је, беху нове споменице непокоја. Од раног детињства чемпресасто-штркљаст, заплашио ме је јер се полагано сводио нинашто и постајао је некако старолик.

Чврст у уверењу да је сајбер-монах или клетвеник у самици савести, мимолет је долазио до помисли да је неповратно узмутио разум. Отуда и није за веће чуђење његово снатрење да само кад чита чулима продише. Узимање књиге у руке за њега је била свечаност равна литургији, а за поезију је веровао да је неопходан зачин испошћеној души. О прозним делима је, са друге стране, престрого судио, говорећи како скоро и да нема објављеног штива које ис-

пуњава Кафкине ни мало наивне захтеве. („Потребне су нам такве књиге које на нас делују као несрећа, које нас терају да патимо као да смо изгубили неког кога смо волели више од нас самих, књиге које нас терају да се осећамо као да смо на ивици самоубиства или да смо изгубљени у шуми удаљеној од било каквог људског станишта – таква књига треба да буде секира којом разбијамо залеђено море у нама!“) А једино што је записао током добре две године јесу реченице:

Стремим ка божанству Непомакнутости а муклина као да је назубљена. Неиздржљиво ми је самом са собом и самом у себи јер у срцу ми се пустош укметила језна попут напуштене железаре. Сабеседник дође тек у ненадан сат, кад пред сумрак свести сабласти оживе. Тада, без обзира на одмакlost дана ноћ пурпурнија од си-пиног мастила ускрсне из осећајног развијача. И, зашто тајити: завештавам јој се, разапет на менгелама покајања.

На мој наговор да изађе напоље изговарао се да нема због чега. ‘Ионако је свако заточен у свом зиду смрти, глумећи како се усхићује вожњом.’ – придодавао је и посезао за боцом црног вина. Са раубоване плоче маестралног Ингвија Малмстина игла је симболички прескакала на инструменталу „Арпеђа из пакла”.

Знај ти Боже зашто, неједном је за мене поновио да изливам водопаде душевности. Ја, који сам као усвојеник ноћи, тамо где је било срце расцветао расцеп попут зјапа у огради око душевног азила!

Када би се добростиво нашалио да ће написати филмски сценарио „Пут од снајпераја до врелоасфалтног урбан-самураја” није ни слутио да сам идеалан за главног актера. Довољно ће бити само да вам кажем да сам се пречесто од Смрти украо, сејући је као злу коб око себе.

И, да вам не дужим: једна за другом су се нанизале алби-нокредасте странице година, а ми смо бринули да из шпила Смисла нестају и задњи, скривени адути.

* * *

Из збегова обесмишљеног времена искрадали су се радосни тренуци тек у манастиру*, у коме је Марко радо тиховао. Сусрет са Милицом, бившом наркоманком, леченој у женској кући манастира, ту радост је ненадано упарио. Зближила их је не само богоугодна

средина већ и нескривана заједничка сета. Милица је Марку о својој прошлости једва измуцала:

- Кад год сам снифнула црту кокаина, осећала сам се попут невољника који се пробио кроз снежну олују и спас нашао у чоколадној кући! И терала би тако ко зна докле да ми психа није пукла као лајсна!

Од мене никада није прикривала да је, у то доба, Марка најрадије слушала очима, док је беседио о ђаволској горковести и светотајству небоземне цркве. Није му, нажалост, пуно веровала. Боравак у светилишту схватила је као још једину варљиву прилику да избегне самообарање у Хад.

Била је прозрачна као нимфа из источних књижевности или сестра поглавице Винетуа, која је у мени нашла „белог брата”. Шалила се да сам њен Дон (мари)хуан, да би одмах потом брижно придодала да ме спепељава жудна ватрушина. А ја, не слутећи, да је свећа која догорела с оба краја, искрено сам треперио од драгости када би ми Марко и она „признали” да су се ваљали по Кумовој слами!

У ситницама су налазили сафир мира испуњења. Јер, као што је маргиналиста, Предраг Ж. Варајић, луцидно схватио – „слово љубве се може исписати и циметом на сутлијашу„!

Глуви у самозадовољству и самозадовољни у глувоћи одметали су се од колотечине, пре но што нам је Милица обзнанила да је трудна око два и по месеца! Наједанпут, све је изгледало лако! Најприродније смо дошли до одлуке да се преселе у део моје виле, и прихвате моју новчану потпору, а бебче, Даница, већ самим рођењем постала је клинцезасто височанство.

Откуд да ми на ум падне, чемернику, да ће ми се кућа преобразити у јаловиште бола? Нећу баш рећи да сам ја виновник злехудог исхода њихове љубави, самим тим што нисам био ту да спречим несрећу која се над њима надвила. Принудом Усуда морао сам да се одселим у Москву, на позив пословног партнера, „Маљутке”, названог тако јер је ударао као руски противоклопни пројектил. Вратио сам се, наравно, прекасно, кад сам докучио да сваки мој наум има трајност скице ишаране сличугама по леднику.

Лако се видело ко у кући вапијуће недостаје. Јер, Марко је, кад се Милица вратила старим навикама, кћеркицу Даницу одвео код своје мајке на чување. Да је поступио правилно знао сам видевши

модрасте Миличине очи у којима као да је стакаоца полеђених горских река закорила.

Оштар бол ми је у срцу забридео са спознајом како закон овог света нема над њом више снагу управљања. Јава јој се стапала са сновиђењем а снатрења су јој одменила збиљу. Чак и онда кад би била сасвим свесна закључавала би се у мрклост себе, испољавајући крајњу ексцентричност.

Практиковала је да пуши, једе супу с резанцима у облику слова слажући реченице по личном избору, огледа се у џепном огледалу, пудерише се и оживљава прошлост – све одједном.

Постала је преко мере неуредна. Прочитану штампу, коре од банана, боце од пића пуне пикаваца, изгужвана пакла од „цларо” дувана и огриске од „алциса” мортаделе – бацала је испод кревета све дотле док Марко сав тај крш не би раскрчио, па би започела све јово-нано.

Све би се то још и дало подносити да није поново зашла у лавиринт претераног коришћења опијата. Искрадала би се увек кад би Марка опхрвао дремеж и одшантуцала до „травопослуге” да се код дилера опскрби са неком „перо-лаком гудром,.. Само краће време је практиковала да пије ледени чај од јасмина и кампари са кором каскариле, пре него што би посегнула за тучком измрвљено лишће месквита. Белај би настао уколико би се дочепала замашније суме новца, продајући платна из заоставштине преминулог оца, сликара експресивног реализма. Тад би се „частила” јер би оно мало преостале вотке палила у чаши и на том пламену прокувала хероин у кашичици.

Марко и ја смо два мора исплакали кришом гледајући како тиња све слабијим пламсајима, обедемљена прхком паучином која Овај Свет од Онога међаши. Кадаверични пурпур подочњака сведочио је о бесаним ноћима. Иако су се у камину жариле жбице искричавих храстових логова, мало-мало се жалила на хладноћу. Ако би се кад и тргла из бунила, спападали би је напади смејања, а пред само искључење из „живота” бунцала је на топинамбу, језику ишчезлог бразилског племена.

Напустила нас је гневна јер је слаба попут задњег светла на кровном прозору. По њеној жељи, на надгробној плочи јој је уклесано: „Буда и Христ нису били различити људи. Христова патња на распећу и Будина радост под дрветом, боли су исте.” Неко, нама

за сад још увек непознат, поред хумке јој је положио венац на чијој је траци стајала порука: „Будућност, та празнорука сабласт која обећава, а ништа нема.,,

* * *

Када сам Марковој кћеркици, Даници, „званично” представљен она је, видевши моје хиперреалистичке бркове, радосно цикнула: - Чика испод носа има ногавице!

Мачији кашаљ јој је био да ме купи резолутним ставом да баку и мене готиви највише на свету-планету, уз обећање да ће бити добра једно три уторка и осам пролећа! Ја сам се трудио да непримећено од ње крадем безазленост размишљања и зајмим наивност првих знатижеља. Уколико би је кад и наљутио, одбрусила би ми да сам кишобранаст или чупоглаваст, али бес би ју је очас остављао чим бих је цмокнуо, и присетивши се Луиса Керола, „жвакажвакжваћкноу” да је моја „гусеница свезналица.,,

Марка никад није боље упознала јер он није знао како да јој приђе. Волео је кад смо заједно седели док преко нас пада вапно предвечерја, са напором скривајући љубомору пошто се малецка углавном гнездила у бакином крилу али, ништа ређе, и у мом наручју. Уочавао је и да му не кажем да ћутња открива највеће истине. Јер, дечије руке када вас загрле замењују све језике овог света!

По повратку у свој рушевни кућерак, (из моје је виле отишао након Миличине смрти), Марко би наново постао безжељни оданик самоће, сличан „сенци из сна.,. Ако би понекад на кратко нашао фикцијски резерват, те ноћи би кудикамо мање пио, али те прилике су се оредиле. Гледајући како ми на очи копни ја сам се у самом себи проклињао што не умем да га тргнем од мртвила. Оно је у њему метастазирало као трулеж у зовиним цветовима.

* * *

Да уплет фатума уме, тек, понекад и да нас разгали, живи вам је доказ бака Иконија. Марко ју је затекао у биртији усред орације о томе како се сви заваравамо да нас не занима преостало време. (Слично Берђајеву, који је држао говор о времену као безначајном и нестварном појму, а онда панично погледао у сат, схвативши да доцни с узимањем лека пуна два минута, апроксимативно!)

Сат-два након тога, Марко је већ Иконију запросио, али, пошто је он за њу био престар, јер је од њега имала више тек око пола века, од зарука ту ноћ не испаде ништа! Ипак, дошло је до „кровног спораума” да је Марко усвоји, под условом да јој не призна замашне коцкарске дугове и доспеле казне за пребрзу вожњу! И како то бива у сапуницама, свог „усвојитеља” Иконија је парадно одвезла добро очуваним „Фордом таунусом”, с производне траке скинутим пред Први Самит несврстаних!

Наредног поднева, „усвојеница” нас је почастила са пребранцем запеченим у саксији! Чим смо утврдили заједничку љубав према делта-блузу и храни својственој десперадосима из долине доњег тока Рио Гранде, већ исте вечери нам је сервирала чак и сладолед од мексичког пасуља! Све то „окадисмо” томаспинчоновским вином од преврелог гробљанског маслачка и (конфор)мистичном „лушом нирванушом,,.

Још за николико а ми смо је воздизали безмало па у олтарску хероину, јер је беседама напуштала протекторат Реалности. Распредајући нам о својој младости није пропустила да нам припомене да јој је слобода у свему била мера.

- Живуцкам, ево већ осамдес’ година, к’о да ме је Господ Бог сметнуо с ума! Али, опет, контам да смрт није сокна па да се затури испод чекмецета! – контемплирала је и одмах заједљиво придодала: - Одвајкада пишем опроштајна писма. Кад успем да срочим једно савршено знаћу да је време за „одјавну шпицу”. До сада сам, сума сумарум, бацила шесто шездесет шест пробних покушаја!

Смејуцкали смо се са неверовањем на „указ” да живот очаспосла свене попут покиданих латица јасмина из мирисне бројанице успомена. А да је зашла у зиму трајања довољан је знак то што сновиди замак препун исцурелих пешчаних сатова. Други пут би рекла да су у заблуди они који верују у постојање. Јер, по њој, смо сви ми кошмарне приказе пре мноштва векова задремалог Бога. У трећој прилици обзнанила би нам да политичаре ич не зарезује, па, кад види да се распојасавају затвара их у угашен телевизор! (А и због чега би у њих пиљила кад јој се очима удвара модрина неба прикуцаног звездама за бескрај!)

Пребацили бисмо јој да ситничари тек кад би тврдила како се самоћа гоји с годинама или да су књиге - кошнице авети.

Не треба вам много да се досетите чија је идеја да ласерском гиљотином диоптрије Марко и ја престанемо да ћорамо. Чувши да чувени руски офтамолог гостује на клиници у Подгорици, телефоном сам нам заказао пријем. Сâм одлазак на тај лак хируршки захват дао би ми повод да Марка накратко одвукљам из куће, и да, пре но што одемо код доктора, паднемо под удар „морске дрхталице”. Заклетвом са левом руком на роману „Гартантуа и Пантагруел” Франсоа Раблеа, лака срца дадох свечану заклетву да ћу поднети сав финансијски трошак и уз трофрталку „Сингл молт” вискија „акциони план” је био утаначен. (Иако се Марко, испрва нећкао, традиционалним - ‘ух, де ме пронађе! Па барем ме ти знаш: ја и када кренем ка планини прага опраштам се од свих и од самог себе као да полазим губилишном рутом!’)

Шта нам је требало да се после тога одвеземо изван града на вечеру у залогајницу „Код лајавог крелца”, гдено тешки бојак са пићем трпљесмо, знам колико и ви! Битно је, једино, да смо се напили, отприлике као кад смо у Омишу магарцу натакли сламнати сомбреро, да би, одмах затим, клемпавог њакавца рукоположили за „наследног великог везира.” (По угледу на Леополда Блума који је, отоич, истоветним звањем титулисао „свога верног ата,,!)) Како год, кренули смо колима натраг, у никоје доба, пуни вина, сплина и адреналина. И возили смо се готово без грешке, док на пумпи нисмо уместо бензином резервоар навршили са дизелом! Руменим од стида док вам ово пишем али мотор аута је „зарибао” на којих стотинак метара од куће!

Пробудио сам се у цик поподнева, главу једва одвојивши од јастука. (Причинило ми се да је отицањем запремила димензије бунгалова.) Марко је прућен у пози одалиске, на мој прослов да ћу за пут изнајмити рента-кар возило, резолутно одбијао чак и помен да било куд искорачи из кревета.

- Страшно се осећам! – прошапутао је. – Као да ће ми се срце распрснути! Него, нешто мислим, што не идеш ти сâм, кад сам ја овако издепресиран!

- Ма нећу без тебе! –узвратио сам му.

- Ама батали ме, видиш да ми се дешава психотрилер! Узми, благо мени, кључеве од Иконијиног „баука”! Што да бацаш паре на

неиспробане нове робне марке, кад ти се „Таунус” нуди на извол’те, а проверен је у низу офанзива!

- Али како ћу кад немам овлашћење? – у гласу ми се назрело попуштање, јер ми се у свести већ стварала слика како олдтајмером испут изазивам опште симпатије.

- Де, па ниси мали! – Марко се брецнуо, а на челу му се грашкао хладан зној. - Саобраћајну сам пренео на мене, кажи да сам био спречен ја да возим и да сам ти позајмио „лимузину”!

- Ајд’ нека ти буде! Само, да сам знао да ћеш да ме издаш, путовао би к’о човек, авионом!

- Ама и овако ће ти бити супер, а обашка ћеш „продувати макину”! И, не заборави да на Златибору помислиш на мене док будеш глабао јагњеће запорке!

Пошао сам безвољно и мимо срца, одвајајући се нерадо од њега.

* * *

Не знам да објасним због чега док лебдим над Марковом избом чујем врагометне звукове гитаре из инструментала *Windows to the Soul*, Стива Ваја. Магични крешчендо музичког генија не нарушава ни опор зуј сирене „шкоде октавије” са злокобним ротационим светлима. Да сам окаснио схватио сам одмах пошто сам видео како је два полицијска сабласника бака Иконија са пренеражењем пуштала у кућу. За тили час, превентивно су је замолили да седне на кревет, а онда јој изокола саопштили да је Марко рано јутрос погинуо, слетевши аутом у кањон Мораче! Бака их, испрва, није разумела, да би им, тек када се мало прибрала, измуцала да су у грдној заблуди, пошто Марко спава у суседној соби! Они су јој погружено показали крњотке од саобраћајне дозволе која је гласила на његово име. Скрушена старица се тек тад сетила да је Марко мени уступио кола, да, као, прошврљам мало по вароши. (Нисмо смели да јој помињемо где сам, заправо, кренуо, да је не би непотребно секирали.)

Не давајући јој времена да схвати шта се догодило чувари закона су инсистирали да пробуде Марка, како би се заврзлама разрешила. Наћи ће га, лако вам је погодити, оно што се каже у форензичарским тв-серијама, **БИОМЕДИЦИНСКИ ХЕНДИКЕПИРАНОГ**. Јер, Случај - спрдатор је тако решио да мрењем „из себе будемо прогнани,, ако не заједно, онда источасно!

Када се са Марком најзад будем срео знам да ће нам заједничко осећање, најпре, бити зебња. Престравиће нас, мислим, неминовност да ће нам се душе, једва помирене са телима које су тек напустиле, селити у нека нова и незнана. Јер, речима неисказива милина је што смо, до даљњег, лишени бар вама видљивих обрису и за нама једва вуцаравих сенки.

Ја већ наслућујем ваше мргођење што ми пада на „ум” да, када сте мртви, све поједноставни. Даница ће нас се по добру сећати а када год усни отац и мајка ће над њом мотрити, с осматрачнице на подбоју прозора.

Нема ми друге него да се уздам да ми не следује пансион у пакленој роштиљциници. Сва је вероватност да је нама, оваквима-никаквима, намењен павиљон у некаквом „алтернативном свемиру”, са гримизне стране небеског бездана. Тамо бих се ракијао с бралом Митром, а Марко би био само „придружен члан”,. Некада бих, ваљда, и ја измолио да обиђем Милицу и Иконију.

А да! Још и ово: признајем да нас је Смрт изненадила, али питање је да ли је и она спремна на извесност да ћемо јој узвратити истом мером! Сад нам преостаје да се излудимо пред крочај на Харонову дереглију. (Сетиће се ваљда, онако сенилан, да нам пред приспеће на другу обалу дâ макар и заједнички уруцбени број. Није се шалити са бирократијом, утолико пре што је „одонудна,!”)

Толико за сада, па се можда једном опет допишемо, ако ми дозори да гасне последње од Седам Времена.

СВЕМУ ПОД КАПОМ НЕБЕСКОМ ИМА ВРЕМЕ
(време кад се цепају дрва, и време кад срце препукне)

Кад ми је Елфедо саопштио да намерава да се на неко време врати у Европу, одлучила сам да му не кажем да сам трудна. Нисам желела да га везујем дететом, могућност чијег рођења никад нисмо били ни поменули до тада. Изокола је навестио да би ме могао позвати да му се придружим у Баскији, „ако се ствари промене”, јер тада је још увек ту далеку земљу челичном песницом контролисао *generalisimo*. Написала сам му два писма и божићну карту, али он се више никад није јавио.

Није било лако бити самохрана мајка педесетих година прошлог века, чак ни као удовица, а камоли разведена или никад удата. Кад би га у школи задиркивали, Мартин би увек тражио да му причам о оцу, а касније, кад бих отишла да га пољубим пред спавање, видела бих да су му очи црвене и натекле од суза. Маштао је да се исели у Шпанију кад одрасте, али имали смо повелико имање, којем је био све потребнији млад газда, озбиљан радник, јер је мој ћутљиви отац, српски исељеник у Канаду из угарске провинције Славоније, који се од свог народа у туђини удаљио, а са Исланђанима, народом моје мајке, и другим суседима, Украјинцима и Немцима, никад се није зближио, бивао све старији. Зато сам рекла да не мисли о томе, заборави сан о оцу којег никад није видео, и надала се да ће га проћи.

Но, са непуних двадесет, Мартин се придружио елитној јединици коњичке полиције. Шта сам могла да кажем? Одрастање на фарми га је опремило разним вештинама. У двадесетпетој је био инструктор јахања у њиховој школи у Онтарију, а пар година доцније се пребацио у службу обезбеђења канадских амбасада по свету... Ретко сам виђала унучице и снаху, Мартина готово никад. Захваљујући бенефицираном стажу, пензионисао се рано и њих четворо се настанило у Шпанији. Овог лета сам, на упорне позиве, пристала да, први пут после дванаест година одем у посету, да видим праунука

и нову кућу, у коју су се Мартин и Ана преселили са млађом кћерком, кад се старија удала.

За један викенд, Мартин, снаха Ана, млађа унука и ја ишли смо у Памплону. Није ми било стало, не волим гужву, жена сам, стара сам, човек сам природе, бескрајних прерија у нашој доброј и великој, питомој Канади, али они су се искрено радовали што ће ми показати нешто ново и непознато, па сам пристала да глумим узбуђење. Ипак током саме трке бикова, коју су се Мартин и снаха спремили да фотографишу са крова хотела, ја сам, са унуком Емом, својом имењакињом, отишла даље од центра, на *Мали ваишар старих заната*. Возиле се на рингишпилу, бацале котуре на обруч, јеле пржену рибу са чипсом и пиле зеленкасту кабезу. На Тргу Повеље, младићи су се такмичили ко ће брже секиром да исцепа читаво дебло, као што су то чинили моји вршњаци пре пола века у Манитоби. Застале смо и Ема, са сланим шеширићем и умрљана ружичастом шећерном вуном, весело се смејала. „Све је тако старовременско, бако! Баш као ти!” У петнаестој, још увек уме да буде лепо кад себи понекад дозволиш да будеш дете, али такву „слабост” тинејџер сме себи дозволити само пред бабом или дедом, никад пред родитељима, од којих се тражи да те третирају као одраслог већ са тринаест година.

Онда сам приметила како неки човек нетремице зури у нас. Знам да су Шпанци чувени са своје страсти, али било ми је непријатно. У Канади никад тако упадљиво не гледамо људе, нарочито не из такве близине. Окренула сам главу, очекујући да то учини и он, али сам крајичком ока уловила да нас и даље гледа. Маркантни, дрски Шпанац. Стар, али још згодан, сличан једном којег сам некад волела.

Дотакла сам Емину надлактицу и благо је потиснула да се померимо, а баш у том тренутку је однекуд дотрчао смеђокоси дечак, једва школског узраста, и повукао човека за руку. „*Abuelo, vamos!*”¹ узвикнуло је дете. Он је стајао и зурио, без речи, као да уопште не припада том месту ни тренутку. И мршава жена у плавом костиму и са огрлицом од ситних, јаркоцрвених корала, још увек лепа, премда потпуно седе косе, као и човек, и уосталом као и ја сама, нестрпљиво је казала „*Elfedo, date prisa! Que nos esperan!*”² Човек се окренуо ка њој.

1 Деда, идемо!

2 Елфедо, пођимо већ једном, чекају нас!

Под кратком, проређеном косом блеснуо је давно знани ожиљак на врату, сад нешто мање упадљив. Закорачио је у страну, бацио кратак поглед к мени још једном и пре но што сам се снашла да се покренем или ишта изговорим, отишао је. Баш као и пре шест деценија.

А по старој рани на срцу зарезала је, као бритва, коначност пропуштеног.

СИЛФАЕН

Попио сам превише вина. Узалуд призивам супериорност, ствари исклизавају из фокуса, мисли се пирјају на бурној ватри винског горива, растачу се као јапански рачићи што их безлична млада стажисткиња оријенталне гастрономије пржи на путеру. Нисам више на власти у републици властите менталности, завртео се распусни хорор анархије, представе лебде, пламињају асоцијације, временски ток се распада, навиру сећања, обезглављена, шашаво укривљена.

Да бих се за нешто привезао, укотвио се у пуком присебљу, гледам папир исцепљен из братовог скиценблока, цртеж за насловну страну моје нове збирке песама. „Грешне илуминације”, тако је насловљена. Цртеж је изведен танким црним фломастером, на њему апстрактни ја, дете-играчка. Рад толико сретно одземљен да би га благословио, па и потписао Хуан Миро, али очи нацртаног модела су пренете с фотографије двогодишње бебе у бунди од лажног крзна беле поларне лије, моје бивше очи, толико тачно скинуте да сам их одмах препознао. Сликер их је нацртао по сећању, не користећи стару фотографију која је похрањена у кутији међу породичном колекцијом.

Кубистички лутак на цртежу нешто запретено ми саопштава. Средиштем његовог деликатно испресавијаног тела пење се серпентина степеништа закривљеног као срп који својим горњим крајем некуд замиче, ваљда за ћошак предвојене душе, или можда за крило скривене другости. Он рукама растеже неку нит, смешљиву а сабласну, која се напета протеже од рупе у патосу кроз коју однекуд долази, па до некакве алке на ниском плафону или зиду, а потом се конач претеже даље, распреден лутковим рукама. Добро и вешто он то суче. Иза њега је канабе, дремешко, можда психоаналитичарево.

Све је то асоцијативно, примамљиво, можда потајно про-светљујуће, управо какве би морале бити моје грешне илуминације које ће се сложити међу корице књиге. Трудим се да схватим зна-

чење луткове позе, али ми оно измиче. Шта он то ради, сумарно, суштински, или шта то у овом трајању радим ја? Недокучиво.

Откуд тај пад омнипотенције, питам се, није ваљда да ме разорило неколико чаша пића богова, мене негдашњег баханта. То би била тужна новост. У ствари, стање је редовно, дејствује онај урачунати непопуњиви недостатак, фалинка бића која узрокује да коначно проницање увек бежи, замиче за ћошак ума, као оне на братовом цртежу савијене скалине.

Вино није ничему криво, оно је тек купљена вртоглавица, земљина рудача у којој вреба хемијски окидач ошамућења. Но како год, пијан сам, поништен, а дрзнуо сам се да пишем. Искрсла је прилика да обавим експеримент који важи за неизводљив, саставим књижевно дејствовање и пијанство, дознам какав ће мутант да настане из тог споја, да ли само брљотина, или пак каква постмодерна фурија, сфинга или харпија.

Да бих кондензовао надахнуће, слушам самотну трубу која поје медено ленствовање сред раскошно развученог времена.

Некад је било времена, ех, да.

Ваљало би, најзад, да упијем ту цезерску спорост, ту доконост која сама у себи ужива. Наредио сам компјутеру да песму врти непрекидно изнова. Ускоро ће Луј Армстронг (у часу извођења већ рушеван) оставити лимени писак, запевати уморно и сипко. Стари човек разливених снага удвараће се љубави. Изгледа да је и тада веровао, онако нагрижен трајањем, или је барем успевао да лажира занос. Ко каже да трошност не уме да снева о ономе што је залудно и опсењиво, неухватљиво и у младости, добу лакомислености, лепих илузија и наивног полета. Славни трубадур пева оној која му опседа памет, која га прожима изненада као гутљај бургундског вина, како каже. У другом стиху она избија на површину попут мехурића у чаши шампањца. Једна до друге све саме винске метафоре, као по веселој уклетости ове моје изненада дионизијске вечери. Луј сваким покретом напрслог гласа тврди да је његов усхит непролазан. По сваку цену волети, зар не, Сачмо, макар измишљати да волиш.

Не могу да прихватим теорију по којој је Луј Армстронг мртав, изјављује вечерас мој брат, неколико минута пре него се запути у одлазак возом, назад у своју шкатулу бивања углављену на рубу града у коме сваке јесени просвирава цез фестивал светског формата, који

он редовно не посећује. Стога, погађам, што тамо нема никог кога би вредело чути.

Изнео је ту волшебну примедбу о легендарном цезеру након што се дотична Лујева песма, сад целовечерњи хит моје усамљеничке скрибофилске јазбине, разлила из звучника први пут током наше седељке уз кафицу пред његов полазак. Елем, појашњава он даље, Луј Армстронг не оставља утисак да га нема, за разлику од неких других, рецимо Хемингвеја, каже, који убедљиво потврђује податак о својој смрти.

Из нејасног разлога то је у мом слуху одзвекнуло као триангл, распршило ми се свешћу, и егзалтирало ме, можда прекомерно. Узгред речено, пре извесног времена написао сам и негде у периодици објавио приповест у којој је папа Хемингвеј главна личност. Мој брат је, добро се сећам, причом био одушевљен. Тиме његова опаска на рачун јунака моје приче бива загонетнија. Не верујем да је старог нобеловца поменуо случајно у оном језовитом поређењу на штету писца у односу на музичара. То ме лецнуло, признајем.

После пратим до железничке станице мог брата сликара који је у ствари ловац на заумне сензације, обавештавам га да ме његова изјава у вези Армстронга протресла и наелектрисала, штавише - шашаво инспирисала. Објављујем да ћу о томе написати причу. Прећуткујем оно што и сам може да наслути, да ћу се најпре облокати флашом „вранца” коју сам успут пазарио о његовом трошку.

Уз репетирано слушање старог цез снимка, после пребрзо преполовљене винске дозе преузимам братову зачуђујућу примедбу, у своје име изјављујем да је Сачмо један од оних чија смрт не делује истинито. Тај бивши човек, из недокучивог разлога, није одсутан у актуелном часу, нешто његово струји кроз реално време, ово једино, секундско и неповратно текуће, у сваком смислу поодмакло. Од тога мутно интригантног наговештаја, помало сабласног и прилично смешног, што га је првобитно формулисао један уметник и чудак, тиме за мене уобличио некакво ванразумско чувство, настојаћу да склопим приповетку, у инат пијанству и нутарњој празнини. Биће то случајна прича, ослобођена одговорности. Обећах себи да ћу да је одвртим, уз погон винског керозина и њему упркос. Дајем јој име по звучном називу компјутерског фонта којим сам одлучио да пишем јер се најмање губи у овом замућењу видљивости. Свакако сам без

идеја. Па нека буде „*Sylfaen*”. Реч је заводљива, звуком као да асоцира на нешто префињено, неземаљско, можда нимфинско, мада је вероватно празна, без значења.

Једино што ми у овој исконструисаној артистичкој тескоби пада на ум, ко ће знати зашто (можда ћу до краја приче сазнати), је чудна, никад разјашњена успомена, која неочекивано излази на суро светло новембарског сутона, као што из буђелара испада слика затурена у неком од преградака.

Летње вече на јадранској обали, згушњава се меки сумрак у уједначеној боји племенитог индига, ваздух се збија ситно разгрицкан цврчањем зрикаваца. Ја и Радмила стојимо на узаном стајном проширењу крај друма, окружени коферима и торбама. Пртљаг је углавном њен, и ја сам га хиљаду пута проклео и опсовао тог идиличног дана који је требало да буде наше „*on the road*” искуство за памћење. С пуним правом, јер ја сам шакама и раменима теглио те мртве крокодиле, оловно тешке, напуцане гардеробом за лепотицу.

Са трајекта, у задарској марини, сишли смо ведри и разгаљени, млади пар божански лишен брига, загњурили се у преподневно блистање полегло по патини маркантног старог града. Чекала нас је наша ексклузивна авантура, стопирање, магистрала. Због уштеде, уместо да плаћамо скупе аутобуске карте, зашто мало не бисмо били агилни и ведри истурачи палца, табанаши, роудери? Из истог разлога заобиђосмо таксисте, одосмо легендом званом свет пртећи багаж на мојој јакој кичми.

Идеја да стопирамо била је Радина креација. Тог лета беше изразито керуаковски расположена, мојом кривицом. За рођендан сам јој на поклон купио Џеков клопарави запис, роман под именом „Дарма луталице”, тако сам нехотице посадио клицу. Радмилина новорођена навада је остало пронашла сама. Вукла је читаво лето уза се по сутоморским, потом и лошињским плажама неколико битничких бестселера, подвлачила редове као да распетљава тајни код њиховог лакоумља и полета, упорно настојала и успела у пар наврата да ме приволи да јој наглас читам Гинзбергове разобручене тираде, да урлам храбро и бунтовно, њој за љубав, у славу аутентичности урлика. Изведох то уз приличну дозу патње. Са наочарима за сунце изгледала је ветровито и насладнички, узбибано, као да језди за

кормилом загонетне пловидбе, на вечерњим променадама наступала је уз супериоран смешак некога ко поседује моћ да у ма ком тренутку по властитој жељи параглајдером маште заплочи Америком.

Цела два дана пре поласка убеђивала ме да је плиткоумно препустити се мртвом аутоматизму транзита, заваљен у сигурности закупљеног аутобуског седишта милити светом полусвесно, пасиван, тумбан као пуки туристички багаж. Права ствар је неизвесност, лутрија Његове Екселенције Случаја.

Сети се – пало ми је на памет да јој кажем али сам, авај, пропустио прилику – звезда твојих студија Милош Црњански каже да је господин Случај један убоги комедијант.

Бајала ми је на уво дочаравајући наше лелујаво путешествије, опевавала осећај који освојиш када те обујми унутрашња збиља неког предела у који си закорачио, описала је стање властите присутности док струјиш кроз огромност стајаће тишине што прожима пространство. Тек тад се љуште дубљи слојеви времена, рекла је, тад можеш да успориш протицање. Чему то, питао сам, зар није најбоље убрзати пуко кретање између тачке А и тачке Б, а свако клипсање ка некуд у крајњој линији се на то своди. Аргумент уштеде на путним картама је исповртела као одговор на моју мрзовољу.

На старту нашег славног путујућег ужитка падали смо с ногу у потрази за задарским прикључком на асфалтну змију славне аутостраде. Одмах након изласка из ужег градског језгра на виду не беше нигде ни једног такси возила. Било је касно да се предомислимо, а ускоро смо били спремни да војњу платимо сувим дојчерским златом. Пешачење се отегло дуго дан до подне. Дуж убитачне километраже каишеви су ми се усецали у кожу испод врата, рибали и пекли као лављи језици, руке ми се мајмунски издужиле ка коленима, соптао сам и саркастично мислио о животињском царству Африке, док је моја лепша половина каскала за мном оптерећена кривицом и грижом савести. Ипак сам је хватао како стидљиво ужива у видуку, зирка кроз сужене трепавице у какав естетски дрхтај призора, рецимо обрис палми у плесу, прати путање кретања заблеснутих људских силуета и налете аутомобила као да хвата музику што се однекуд са руба перцепције пенуша у ваздуху, само њој ухватљива. Изгледала је примамљиво и химерично онако узлебдела крај коловоза, једрих обриса, сва у запаљеним бојама.

Мора да је у наносекунди алармирала пажњу једносклопних мушких мозгова за воланима, али носач пртљага је квариио утисак, нико се није заустављао, табанање се настављало.

Еон касније, под врелим сачом јулског поподнева у свој ауто марке „шкода” покупили су нас блажени чешки туристи, њих двоје, чланови средовечне брачне компаније. Окретали су се ка нама згунтанима скупа с пртљагом на задњем седишту, љубазно нас запиткивали којешта. Окружени ореолом чуда и добротe лелујали су халуцинантно.

Рада и ја, сретни и раскрављени осећањем постигнутог згодитка очас заборависмо преваљени ход по мукама, раскокодакасмо се весело. Грготали смо на измишљеном језику свесловенства, нас четворо нагло здружених туђина. Личило је на атмосферу сна, некаква неземаљска присност ниоткуд, и бајковита лакоћа. Трајало је болно кратко.

Испаковали су нас ванка на постаји неке провизорне вароши која ће у мојим анализима заувек остати безимена, а која беше, испоставиће се, свега неколико километара удаљена од поуздано постојећег и употребљивог Омиша.

У часу магновења, јасно се сећам, блесковито ми је синило да „шкода” на чешком значи штета. Кола су отишла витлајући звуком, прашина је спласнула, двоје наивних авантуриста остали су покрај цесте, већ потмуло слутећи да ће ситуација у којој се нађоше да им шкоди. Штета што нисмо питали оно двоје предусретљивих људи где актуелно бивакују – севнуће ми кроз главу пар пута током тегобног путовања на крај ноћи.

Узгред, ово вино је омамно и недогледно као сакристија у којој попови, осим одежде, држе залихе причесног вина. Успорило ме, и ја сам успорио с гуцкањем, прикупљам ошамућену памет, уситњеним очима погледујем у јару јаве којом лелујају авети старих успомена.

„*You Go To My Head*”, понавља Сачмо, подсећа ме колико је Радмила „ишла на моју главу” у оно митско доба љубве. Видим нас заокружене плаветним нимбусом међусобног обожавања, тада, на рубу аутостраде, плутамо сред медитеранске тлапње од које смо намеравали да саденемо заједничко живљење.

Радили смо на томе читаво то худо лето, потоње пре искрсавања крвавих братских сукоба у братство-јединственој домовини. Требало

је да се ускоро, већ с јесени, настанимо на фабулозном Лошињу, са кога смо управо одлазили, накратко, тек да обиђемо обресе бившег, утиснемо последњи печат на скорелом пергаменту континенталног животарења, одбацимо товари потрошеног трајања и чисти се вратимо мору.

Ништа од тог наума, однело га лудило епохе, или сама неумитна поплава времена. Од свега остаде тек мало страве, и сетан јадрански триптих запретен забором, сећање грешком запаљено подивљалом инспирацијом.

Подмукли „вранац” ми управо шапће да је у оној стоперској ноћи било дивног узвишеног мучеништва, можда и тајног значења којим смо се могли, и морали, причестити нас двоје нехајних љубавника. Тако бисмо, могуће је, посисали знање помоћу кога би наша веза преживела свој крај.

Али то је кафански стереотип, чаше ломим, руке ми кржаве, заслужује само да се укривљено нацерим наоружан презривом иронијом.

Даље. Нескладно утиснути у пејзаж на обали кривудава цесте наставили смо са пецањем превоза, измахивали палчевима све паничније што се дан више ближио крају. Магистралом готово да нико није пролазио, а апсолутно никоме од то мало застакљених летача кроз сумрак не падаше на памет да се због нас зауставља, скупља нас и прибира онако по тлу разасуте и носи у даљину. Схватисмо да смо отписани из промета путујућих појава, да ћемо, уколико не ухватимо неки аутобус који би се чудом зауставио, одлучати на тој хриди до сутрашњег сунчевог славља.

Преко пута, недалеко низ друм, на стрмину се наслањало камено здање налик на тврђаву. Спреда беше окићено помпезном светлећом рекламом, каштел тај и тај. Лажни замак, угоститељски објекат.

На скученом паркингу беше начичкано неколико аутомобила, са високе терасе сипала је сладуњава музика. Како је вече освајало, мало по мало пристизала су и степеништем с прочеља се успињала тела пуна морске насладе, сунцем опрљена мушкадија, сочне распламсале даме, дечица пожутелог пухора. Сретни уживаоци доконог безбрижја. Од ресторанске кухиње у таласима је надирао и кадио нас густо мирис роштиља.

Нас двоје посматрали смо испрва ту живост као да се одвија на биоскопском платну. Не припадамо том призору, он је фатаморгана из које ће да нас одвезе аутобус који чекамо, тако је гласила наша парола.

Који сат касније, након што су призором протутњала два аутобуса брзином којом се буши празнина пустоши, кад се коначно помирисмо с тим да је чекање безнадежно, јавила се искричава идеја да у дотичном свратишту можда изнајмљују собе.

Било би то дивно, већ ми је доста свега, прошушкала је Радмила кроз уздах.

Отићох да се распитам.

Таман посла, рече ми конобар горд као пунокрвно расно грло, каштел није друмско свратиште, него централна кафана, зборно место гостију смештених по оближњим одмаралиштима, хотелима и бунгаловима. Питах где се та чудеса налазе, јер беху невидљива чак и са његове високе терасе. Све је то скривено унаоколо, рече, ушушкано између бујних циклама и олиандера, као у рајском врту. Дивно, узвикнуо сам озарен, можда би се могао негде закупити кревет. Сажаливо ми је објаснио да пансионска летовалишта не примају госте на једну ноћ, а вишедневни аранжмани се закупљују месецима унапред. Тврди му поглед говорио је како слободно могу да напустим сваку наду.

Вратио сам се Радмили која је седела на рубу свог усправљеног „самсонита“, поднимљена, естетична и речита као нека античка прогнаница. Каква жена! Каква слика! Макар само због овог призора наш трип за памћење није промашена ствар, одлармах у себи, настојећи да се допингујем лепотом.

Погледала ме искоса патничким оком, изјавила да хоће кока-колу.

Рекох јој: „Иди, пијучкај нагнежђена на барској столици крај шанка, уживај, ја ћу остати са стварима.“ Ако се укаже неки превоз, додадох да је умирим, урлаћу њено име, ако то чује нека одмах стрчава.

После сам ишао ја, да посрчем чемер кофеина бленући у мимику туђег тупог задовољства и сласне досаде. Па је опет отишла Радмила. Кад је све јењало на позорници око свратишта, возила ишчезла и

одкаскали пешаци, светла се размекшала, звуци оплићали, ми смо још дреждали насукани на брвнима путних торби.

Тад нам је однекуд пришао неки нетачно склопљен чилац блескастог лица, као да се створио крај нас искористивши тренутак непажње, спустио се као пеликан који је случајно слетео да се одмори на огради наше палубе. На почетку као да није знао шта хоће. Деловаше као безазлени манијак који се некоме прилепи у градском саобраћају само ради мало трљања. Љигави мамлаз. Напокон је кроз улепљено муцање срочио како има за нас две собе с душецима, али без креветских оквира и ланцуна, и да би нас то коштало само бидних педесет марака за ноћ.

Скупље него двокреветна соба хотела „Еминент” у улици Ла-фајет сред Париза, заустих да кажем уз салву цинизма.

Нама је довољна једна соба и један кревет, ми спавамо заједно, одгукала је Рада предухитривши ме.

Човек је потом слинаво теглио неку нејасну причу, кроз небулозни рецитал као да се дало разабрати како закуп једне соба не долази у обзир због пристојности која је светиња његовог дома.

Ја и она се не раздвајамо, стари, одвојене собе не долазе у обзир, одбрусих.

Цаба ти то што си планирао, просиктао сам полугласно, али звучало је осорно и претеће, усекло се у ваздух као цепање папира. Немогуће да је пречуо.

Шта ме је снашло наједном, помислих. Тај људић је изузетно одбојан, али зар је то разлог да се готово посувратим од једва контролисаног беса?

На његовом лицу мрешкао се смешак налик на молбу за еутаназију. У очима му, учини ми се, као да је затитрала нека мрачна интрига, скривени пасјалук. Окренуо се дементно устрану и заблећу некуд као да нас је намах сретно заборавио. Отишао је без коментара. Срео сам се с Радмилиним очима које су ме мотриле с благим прекором, али у исти мах уплашено и захвално.

Ускоро је завладала потпуна ноћна пустош. Збили смо се као на сплаву, подупирући једно друго утонули у мучан, рањави дремеж. Хлад морског бескраја попео се с пучине као плима, згуснуо се као мрзла, једва видљива магла. Моје тело, јадно прегоњено кљусе, жудело је да се обесвести, али трнци потмулог немира нису ми дали

да тренем ни на секунд. Свуд унаоколо лежала је тишина тешка као глувило, тиштала сред перцепције баш попут безнадне одсечености.

Није то утешительска, заштитничка тихост собе, него мук про-странства. Тад сам га први пут истински срео, спознао да је он засебна природна сила, и непобедива страхота. Безвучни обриси света деловали су нестварно, све је исијавало јетком претњом да ће се изврнути на наличје, обзнанити кобни смисао и распоред, онај притајени, прави.

Покренут муклом побуном против језе устубочио сам се на тешким ногама, решен да кроз ноћ надаље будем стража над де-војачким сном.

Радмилу сам, скутрену и бесвесну, покрио својом хавајском кошуљом у шарама оптимизма коју лутријски извукох из торбака, потом се посветио служби, пушећи цигарету за цигаретом корачао одмереном рутом неколико метара горе - доле дуж шљунчане по-дине. Успорене мисли су ми се котрљале уназад на сизифовској низбрдици, незграпне, згрудване, неразмрсиве.

И данас ми се чини да сам током те ноћи муњевито старио постајући сури сумњичавац, мудрац одмеравања безизгледа.

У најмању руку, нешто непојмљиво теретно чучало ми је на свести. Ковитлац мртвила ме усисавао а стрепња избацивала назад на површину бивања. Ухватих се неколико пута како се испод гласа брецама и гунђам у жучном разговору са самим собом.

Убрзо ми је нестало дувана. Унезверио сам се као сужањ коме је ускраћена насушна затворска утеха. Тешке мисли су се распршиле у нервозу, у трену сам постао ноћник што дума једино о томе како да се негде овајди, присегне нешто употребљиво, макар шта, приграби то као залогај искупљења. Нервни сврабеж разбудило ме и покренуо. Наједном ми се указало сасвим јасно да сам ја владар ноћи, једини двоноги створ узаврело присебан сред опште одузетости што се простире у недоглед. Одлучих сасвим лако да оставим своју уснулу штићеницу и запутим се низ уску асфалтну стазу која се спуштала низбрдо губећи се у сенци вегетације. Прожимала ме оката и жи-вахна слутња да ћу нешто уловити.

Већ након првог заокрета стазе ка обали, под пазухом брега набасао сам на двокрилно здање на три спрата са раскошним асиметрично истуреним лођама. Улаз ка рецепцији је био блештаво

осветљен, иза стакалених врата титрале су боје високог туризма. Сунух унутра скоковито, животињски чило, без шкрипања и топота, нађох се сред лобија испуњеног пригушеним мекетом транзистора. Читавих туце секунди чинило ми се да ту нема никог живог. Скенирао сам простор, прозирао кроз велове збиље бритак и напет као пустињски шакал. Где ли су становници попоноћног света, питах се, камо су се завукли да угасну?

Тад сам је угледао, устаљену попут мртве природе, жену у радној ливреји. Трупло углављено на столици, наслоњено на руб високог стола иза рецепцијског пулта, главе неприродно забачене. Чинило се да не дише. Поглед ми је отклизио ка гарнитурџ фотеља у којима је попут кипова седело још троје службеника хотелске треће смене. И њихов сан беше у стању стегнутог бетона. Пришао сам им, посматрао их са трачком страве, помало и удивљен као пред каквим чудом, док ми се иза ушију мрешкао надолазећи смех, шакалски кикот.

Бећу то два омлађа, готово жутокљуна жгољавца и нешто старија плавуша ботичелијевских обрџса, сви аристократски бледи, несунчани ноћни створови. Дечаци обезнањени младалачком сневном наркозом, детиње разјапљених уста, а лице жене чисто и свеже под прозраном мрежом. Њена гримаса самосвесна као да се ради о глуми. То ме нагнало да зацептим стрепњом што дрма сваког уљеза. Фигурина је ипак била задивљујуће непокретна, као слајд неког филма на коме је дама овековечена у часу недокучивог задовољства.

Одџста, дубок је бескрај потонулости. Та људска тела била су љуштуре, са очним јабучицама без покрета. Зашао сам међу њих, загледао их из вајарске близине, готово поседнички. Наш однос беше чврст као уговор о изузећу из деобе имовине. Недвосмислено сам се осећао као нешто пристигло са друге равни постојања.

Ово је дар, помислих, ја сам ушата авет, дични ванчулни ентитет, ангел светлосног образа безмало, или барем закрабуљени саграило што светом струји неопажен!

Може ли се нешто такво свести на случајност, или да прихватим, најзад, да се ради о интервенцији провиђења?

Како год, закључих да ми се дешава нешто ексклузивно, непоновљиво. Ето ме како неприметан чучим међу апсолутним нез-

нанцима, блудим кроз човеков најприснији телесни забран суверено као фантом са поднебесја, као највештији лопов, или благовесник.

Па, у шта то треба да се осведочим, упитах хипотетичког да-
родавца.

Зар у глатку црту преко које се очас зирне са ове и оне стране смрти? У том случају подучавање је непотребно, јер то као да сам већ знао.

Можда треба да се уверим како је танка скрамица свести, и то понарочито људске. Да, мали смо и беспомоћни, и тако рањиви, снено вегетативни, око нас кружи много шта недомисливо, али шта с том спознајом?

Узвишено замишљен одлутао сам низ хол, са супериорним осећањем да сам органски део ноћне глухоте, стога изузет, недодирљив. Обишао сам павиљон са светларником испод степеништа, проучавао приказ брстећи очима обличја предмета као да су делови незнане туђине. Потом сам се вратио, пришао жени за рецепцијским пултом. Меркао сам јој старост коже, дубину подочњака, завирио у тежу њеног постојања. Чинило ми се да се живот те незнанке преда мном рашчлањује, прелиставам га целог у неколико магичних покрета, као да ја једини наткриљујем и разумем то биће кротко попут траве. Могао сам дланом да одмерим терет жениних дојки, да сам само хтео. Чуо сам саосећање како се јавља мирним кркетом однекуд из дубине сопства.

У ћошку иза претинаца са документацијом видео сам њену торбу обешену о приврнути шиљак вешалице за гардеробу. Цигарете, помислио сам, можда их тамо крије. Требало је само да се протегнем и мојом руком надносећи се тек незнатно над женино раме и искривљени врат на ком је ситно треперила куцавица. Мишљу сам већ посегнуо кроз ваздух, но утом спазих паклицу у сенци испод пулта, елегантни „данхил,, краљевска плавет опточена златом. На њој деликатни узани упаљач златастог сјаја. Безвучно сам га склонио у страну, прстима залепио кутију, принео је носу да осмотрим и омиришем. У једној прегради две цигарете, други одељак неотпакован, пун, садржаја фараонски умотаног златним станиолом.

У трептај ока био сам са друге стране врата, припаљивао цигарету бечећи се ка зиду мрака, ослушкивао како ћутање простора зјапи повлачећи ме у себе као упијач. Лутати даље, вибрирати на

врху упаљеног живца, несмирен, спреман за сатурналије, то је зов скоро неодољив. Не треба се чудити скитачима, месечарима и ноћним протувама.

Кренух. Одмакао сам једва неколико корака, кад ме нешто закуцало у месту. Разазнах недвосмислено да би отићи с незнанкиним цигаретама било отужно, умртвљујуће и јалово, то би читаву авантуру оставило без поенте, поништило ми доживљај, филигрански, што га удружени сплетоше случај и уобразиља, или пак сам Емануило.

Дакле, недопустиво. Духови, наиме, не односе предмете. Наводно троше следовања дувана која им родбина оставља на гробовима и пију ракију из неотворених боца, али ствари не присвајају.

Не мислим ни данас да ми умор и бесаност беху помели памет, напротив, мозгао сам разложно да то беше можда једина прилика да за живота будем етар, да у телу искусим бестелесност. Па зар да све то приземим ради мало ужитка, да чудо попушим с димом!?

Обрео сам се опет у холу, стајао ту неко време, камени стожер међу покошеним спавачима, наново згранут, јер повратак је био још чуднији од првог борављења у тој лудорији. Рецепционеркино пакло нечујно је слетело на чистину широког пулта, где му није место, поклопца разјапљеног, са левим одељком сада потпуно празним. Нека то буду знаци због којих ће сутра да се запита о природи њене угодне пљоснате збиље, у коју иначе, могао бих се кладити, има пуно поверење. Нека ту незнанку помилује ледени дашак страве, ја частим, ја дух (што долази као лопов) частим њу чију сам бесвест накратко поседовао као минијатурну цепну ствар, ја ноћни створ који је великодушно поштедео њену беспомоћност.

Залутао сам у блаженој контемплацији, не осетивши да ми свест убрзано ветри. Наједном, мучки, спопао ме муњевит напад омаме, заскочило ме скоро морфинско малаксање. Спустио сам се у мекоту слободне фотеље, међу оно троје обезнањених. У томе часу не беше за мене ни труна сумње да је тај мој потез сасвим на месту. Испунило ме некакво аветно осећање сомнамбулног братства, блискости оних што више нису своји. На свест ми се беше свалио никада више нађен тупи спокој. С лепљивом ужитком исисавао сам остатак цигарете, тонуо у нехај сладак као кома. Свест је вапила за потонућем, рашикан унутрашњи бруј тачно се уклапао у заједнички

акорд спавачког оркестра. Одмеравао сам претњу да управо незадрживо постајем његов члан.

Царство снова утешно је као царство мртвих, мрмљао сам готово чујно док сам се накањивао да скочим и бежим. Само да одахнем мало и допушим ћик, обећах. Сан ме је покупио на препад. Није ме више било ушкрабаног на папирусу заморне бесане приче о искапавању на јави, о тегобној будности, животне ми приче која се читав век надовезује. Немогуће је спознати властито одсуство, али могу да посведочим како у њему има сласти, која се нађе за свакога ко је на мукама, макар и малим.

Пробудили су ме бол и ватра. Жеравица неугашеног опушка прогорела је мајицу, огањ ме пржио по грудима. Зачудо, нисам крикнуо, осим у себи. Или јесам? Изнутра ме протресао одјек властитог мартирског завијања, али међу спавачима све је и даље остало мирно, сабласно. Призор се смањивао налик на мртву менаџерију погледиван кроз сузну маглу док сам одлазио.

Ноћ је још личила на тунел без краја, зидови тишине и даље беху ледено укочени. Кроз шуму сам ћипао у бесним трзајима.

Радмила ме дочекала будна и оката, накострешена попут зверке.

- Што ме остави саму? – подцикнула је кривећи доњу усну као да се спрема да зајеца – И где си, ког врага, ишао?

Клекнуо сам, примакао јој се, њен страх потражио очима. Растопио сам га, обрисао опсенарски лако. Задовољно мотрих како с Радмилиног лица чили узбурканост. Веровала је, као и увек, моме манијачком самопоуздању. Шапнух да сам отишао накратко, да мало процуњам, пробам на срећу да набасам на неки смештај, било какав, само да се склонимо са отвореног простора.

- Страшно изгледаш. – рекла је већ много блаже – Шта ти се догодило?

- Како изгледам? – упитах да проверим.

- Исто као Франц Кафка. – одговорила је с луцидношћу екстрасенса млада студентеса књижевности, употребивши тад једно од својих најдрагоценијих поређења.

- Као да си ронио са оне стране спознајног. Лице ти је ушиљено, вучје. Шта си видео? Причај.

Одћутао сам целу раштиману минуту.

- Видео сам себе – одмумлах најзад – како плутам као пловак на површини света. Моја самоћа и ја у њој, то је једини истински ребус који морам да решим.

А спавачи, спавачи не треба да ме брину, придодоа сам само за себе.

- Ниси сам, ја сам ту, и то неће престати. – рекла је Радмила. Није слагала.

Шта је даље с нама било, шта се дешавало у наставку стоперског кошмара, а шта још даље, до данас?

Освит нас је завитлао и одвезао низ пут сасвим глатко. Стоперска срећа се несхватљиво обрнула, тог дана смо разна возила, једно за другим и без чекања, заустављали као од шале.

За длаку нисмо погинули у судару надомак Дубровника, насмешени сред јутарње славе, док смо јездили у муњевитом лету, једва неки сат након оне ноћне беспутице. Возач, наш домаћин, за фртаљ секунде је избегао маказице, директан пољубац са ваљком смрти што је тутњао из супротног правца у виду кабасте љубичасте „мечке”.

Замало што не одосмо на Лошињ, под јесен, у инат надирућој небулози, да тамо глупо настрадамо, вероватно. Њен добро обавештени отац, по занимању „високи” официр ЈНА, начелник једне од војних области, спречио нас је у томе употребивши командну силу.

Потом смо за трептај ока закаснили с одлуком да одлетимо за Лондон на позив пријатеља, непуна два месеца пре увођења светских санкција остатку разбучане отаџбине, после чега, као што је познато, више није било путовања, барем не за нас, не на овој равни.

Путовали смо пак ја и Радмила у медитативне светове, свако за себе, наравно, по правилу урођеног солипсизма свега што је у нама духовно. Она као да беше тријумфално одустала од свакодневне безглаве брзине којом се гута свет, од грознице којом је подрхтавао све већи број становника наше осакаћене јаве. Чинило се како се моја одувек залелујана и унутар себе посувраћена девојка све уживљеније спушта до фреквенције сањања. Неким чудом и мене је повукла за собом, макар на неко време. Наједном и ја попут ње нирванистички настројен практиковах спиритуалну дарму. Били смо насмешени, безболни, успешни. Толико смо се од свих везаности одрешили да није остало ничега заједничког што би се могло састављати. Не беше више никаквих нас, па смо се озарено разишли.

Замало нисмо доспели до саторија.

Чим је отишла ја сам кроз врата на храму унутрашњег човека изјурио уз тресак. Дуго ме је потом сврбело оно наше потонуло вребање на спокој, тиштала ме Радмила, вређала ме у успомени њена неизлечива опсесија за заустављањем тока и боравком у капљици времена. Навалио сам да је што пре заборавим, изокренуо сам се на наличје, дивљао и блудничео сред изложбе спољашњих појава.

Дочим, само мрва, или можда једна реч, недостајала је на тасу Фатумовог кантара да се у опроштајном загрљају разнежимо, одустанемо од разиласка, а само један бистар поглед био би довољан да се при првом наредном сусрету препознамо наново и помиримо, после свега, скоро пуне две године након њеног одласка.

И тако, била је то историја ситног недостатка.

Питам се зашто је она мучна ноћ под влашћу морске промаје оставила у мени тако дубок отисак. Због нејасноће, тврдим, те потмуле недоречености која је неизлечива болест земаљских појава, фалинка бивствовања што не престаје да ме кроз године прогони, зановета, нагриза. Наиме, и поред товара тегобног, скупо плаћеног искуства, нешто скривено у језгру творевине, у телесини света и даље ме тишти. Ваљда то што на његовој наоко простој, разумској површини кадикад као да расте умобол, а коначни, спасоносни сми-сао закриљује многострука, испреплитана образаина кроз коју је немогуће проникнути.

Чини ми се да наједном нешто ипак разумем, и то је ваљда дар добијен од мог лутања уз винску бесвест кроз приповест. Зато је драгоцено ово трућање, зато има смисла причати приче. Да не дуљим, оне ноћи ја сам оставио Радмилу, отишао да блудим међу телима спавача за које нећу постојати ни на трен, здао сам се да опипам јаз и недодир, завирих у понор над који се није добро надносити. На спаваче сам набасао случајно, боравио с њима а не оставио трага, осим ситне штете.

Моја животна историја одвртела се истоветно. Радмилу сам препустио ветру, магли, случају, пожуди небулозних. Ти су и оне ноћи слободно могли да сврате. Ја сам читав казнени рок који ми је потом одређен меркао спаваче, гуркао их, пржио цигаретама њих и себе. Безнадна и бескорисна работа. Спавачи су недосежни, мене

нема у њиховом сну, по њима није ни било нашег сусрета, а пусто сећање је само моје.

Радмила, наравно, није спавачица, већ једно од свега неколико будних бића које сам срео.

Него, манимо патетику. Ради промене тона, за крај приповести у ведријем регистру, и за утеху, да кажем да је мој брат у праву, као и обично. Понеко се својим присуством утисне у стварност толико снажно да остане ту и кад га више нема.

По томе су Радмила и Сачмо слични, тиме повезани. Блиски су и по употреби времена. Њих двоје су моји учитељи спорости, знају зашто је време најбоље кад сипи, чак и кад се човек пече на љубавним и другим мукама.

Премда сам лош ученик, дугогодишњи понављач грешака, њихово знање све више присвајам и усавршавам вештину.

Практикујем је живећи успореним трајањем приповедача.

МИСАО У АЛАСКОЈ МРЕЖИ

Мрешкала се у даљини благо заталасана дунавска вода и чинила нестварним поглед на ужурбану градску вреву у којој отуђења сваке врсте постају све снажнија са сваким новим човеком у граду, са сваким новим покушајем робова потрошачког друштва да сопствену сујету обрадују најскупљим шминком.

Време божићног поста, двојица дунавских аласа, Љубинко Балаћ и Буда Жижовић дочекали су са незапамћено ниским водо-стајем Дунава. Риба се олењила па им се, самим тим, мање заплитала у мрежу. Ипак, дан су, у просеку, завршавали са пет – шест килограма рибе. Запао их је мукотрпан посао. За такав излов морали су квасити руке и ноге, расплитати и ширити мреже по цео дан. Али, избор је свестан, неизнуђен, тврде да се исплати јер им је љуљускање у чамцу поред здраве хране и просечне зараде доноси и душевни мир, какав се ретко где могао наћи у ужурбаном и помахниталом Београду. У малени чамац, између гомиле мрежа, којекваког алата и дунавских шкољки, дугогодишњи аласи сместили су и једну посебну драгоценост: античку амфору која се, нико не зна како, налазила у кући Љубинка Балаћа већ више од два века. И увек је побуђивала пажњу и палила знатижељу, пре свега, Буде Жижовића.

- Десет година радимо заједно, Љупче, а никако да ми кажеш шта ће нам сваки пут ова амфора? Није поштено што не желиш да ми причаш о њој.

- Није да не желим да причам о њој, њеном пореклу и околностима под којим је доспела у рибарску кућу мог далеког претка, него не знам о њој ништа осим што се у њој врло често нађе понека уловљена мисао.

- Љубинко, ја сам мислио да си ти трезвен човек, са обе ноге на земљи, несклон маштаријама и неважним стварима.

- Нису то, драги мој Будо, неважне ствари. Ти никад не приметитиш да после сваког доброг улова, из амфоре извадим неколико

великих и значајних мисли, а то је зато што знам да треба ловити тако да рибама буде тесно, а мислима широко.

Буда је заћутао и наставио са расплитањем мрежа и њиховим бацањем у дунавске дубине. Варљиво сунце давало је привид лепоте, хладни Дунав је заплускивао ноге, ледио прсте и пркосно стављао до знања да се до његовог богатства не може доћи на лак и брз начин.

Сумирање богатог улова и Љубинку и Буди је озарио лица задовољством које се не може сакрити. У мрежи се праћакало пет манића. То је једини речни бакалар који се може ухватити само три месеца у години када је температура воде нижа од десет степени, иако је Дунавска, она има укус морске рибе. Јединствена је и веома мудра. Појављује се зими јер њен главни непријатељ шаран, који је једе, тада одлази у кртог, дубока и муљевита места, да презими. У том кртогу сви шаранчићи се наређају једни на друге, као сардине, не мрдају и тако се греју до пролећа.

Како је почео да извлачи мрежу постављену претходне ноћи, узбуђење је кренуло да струји жилама Љубинка Балаћа. Хитро је одбацио рукавице да лакше повуче плен, не хајући што му вода - леди прсте. Недавно је купио и одело за рибарење на мору. Није јефтино, а рукавица има гомилу, па их опет не носи. Тврди да му нису потребне.

- Шта ће ми? Како онда да помилујем рибу? Са њом мора нежно, као са женом. Да се не повреди и не покида мрежу. Јашта да је хладно, кад сквасим прсте, утрну и не осећам их. Кад помазим манића, једну од најлепших риба, топло ми је око срца. Река лечи све, ово је живот.

- Нема кечиге – растужено је приметио Буда Жижовић.

- Штета!

- Чудна је та кечига – примети Љубинко Балаћ

- То је риба која мигрира. Остаје нам само да молимо Бога да нам се врати.

- Невероватно је колико људи воли гулаш од филета кечиге.

Враћајући се из риболова Буда и Балаћ су проговорили тек по коју реч. Буди Жижовићу се учинило да се унутар античке амфоре боје цигле нешто мешкољи, а затим као да чује нешто што личи на птичији цвркул.

- Шта је ово Љубинко?

- Мрести се мисао.

- Шта булазниш? Какво мрешћење мисли? Ти си полудео – згрануто је поскочио са импровизоване столице од пивске гајбе са које је управљао мотором.

- То је птица Квецал.

- Шта је то? Ти си потпуно незрео, а имаш четрдесет и три године.

- Птица Квецал је егзотична птица из Јужне Америке. У овој амфори се створи кад се роди мисао, а она се рађа после улова сваке добре рибе која је, доле у дунавским дубинама, нешто вредела у свом рибљем окружењу.

- Извини Љубинко, али ја са тобом више не могу у рибарење. Продаћемо чамац и ја ћу наћи другог ортака.

- Смири се Будо. Астеци су Квецала сматрали светом птицом и називали су га перната змија, а касније је изабран и као симбол на грбу Гватемале.

А онда је Квецал излетео из амфоре и полетео пут прозачног дунавског неба. Како се више удаљавао, све више је за собом остављао недоумицу о видљивости тачке у којој се спајају плаветнило воде и плаветнило неба.

- Гледај Будо! То је Квецал! Дугачка је око тридесет сантимерара од чега три четвртине отпада на реп. Глава и леђа су му зелене боје, а доњи део репа беле. Мужјак има јаркије боје од женке. Обитава у неприступачним прашумама Јужне и Централне Америке. Чак се и удварају женкама на занимљив начин. Изводе разне акробације у ваздуху, праћене продорним крицима.

- А где си ти то могао да видиш? Овде на Дунаву?

- Да, овде на Дунаву, када истовремено из амфоре излете мужјак и женка, односно мушка и женска мисао.

Буда је из ранца извадио пљоску са ракијом, потегао из ње, крстећи се, преврћући очима.

- Астеци их нису ловили као младе, већ су хватали остареле примерке које нису убијали. Ишчупали би им два највећа пера и потом их пуштали на слободу.

- Астеци и њихове птице на Дунаву. Бог с тобом Љубинко. Заиста, или си подетињио или полудео или, као што већ рекох, био си и остао незрео.

- Да ли ти, мој несрећниче, знаш да је делта Дунава главна раскрсница миграцијских путева у Европи? Да ли ти, мој несрећниче, знаш да се на том подручју додирују европски и азијски животињски свет? Можда је наш јужно амерички гост сазнао за Дунав пре него смо ми могли сазнати за њега? Овде живи више од триста врста птица, између осталих и пеликани, ждралови, жиличарке, птице грабљивице и веома, веома ретка црвенората гуска. Ја незрео.

Квецал који је излетео из амфоре и, чинило се, потпуно нестао у непрегледној дунавској ширини, вратио се до Љубинковог и Будиног чамца и изнад њихових глава одигравао неки потпуно тајновити плес. Након сваког покрета, у ваздуху су се стварала све уочљивија слова прерастајући у речи и читаве склопове реченица.

Зрење је сасвим друго него раст. Када нешто расте постаје све веће и све више га је. Када нешто више не расте, оно застаје, почиње да зри. Пре га је мање. Није веће, него све мање. Не иде напред, него назад. Меко зелено зрно жита постаје мрко и челично тврдо; зрно грожђа постаје прозирно, по опни попадне пепељаста роса. Кад човек први пут сазри, буди се у њему страст љубави, од дивљег детета постаје меки сањар; кад други пут сазри, напушта у себи постојећег крутог, глупог, глувог; када трећи пут сазри, напушта у себи тврдо, кости, мишиће, крв, тело. Први пут сазри за природу, други пут сазри за мудрост, трећи пут сазри за смрт.

- Прочитао си Будо Жижовићу?

- Ти си прочитао јер си умишљен. Нема ту ничега. Само ваздух и ништа више.

У Љубинковој мрежи, поринутој у Дунав, нагло се осетило отежање улетањем нових, крупнијих комада рибе.

- Потпуно си нам уништио дан. Уместо да причамо о оним дивним девојкама које смо среди за оволико година на Дунаву, ти булазниш о некаквим птицама, мислима. Ако се не побијемо биће одлично – бесно просикта Буда Жижовић.

Љубинко је извадио мрежу и извадио шест повећих деверика и три штуке. Љубинко је гледао запањено. Други Квецал је излетео из амфоре, полетевши високо. За собом је оставио поруку:

Лепота младе жене је врели дах који пржи. Ужасна је то моћ која непрекидно гони жену: док сагори онај ко је гледа, сагори и онај ко је носи.

Ноћ је већ увелико освојила дунавско пространство. Буда је панично окретао ручицу мотора у коме више није било ни капи бензина. Крик који је из грла изаслао у етар следио би крв у жилама свима који би се, случајно, нашли на злосрећној дунавској лађи. Љубинко Балаћ је сталожено сачекао оно за шта је знао да мора доћи. Жижовић је скочио на Балаћа, удариши га песницом под браду. Чамац се усковитлао и право је чудо да су обојица остали на ногама. Након тог ударца, необјашњивом брзином је успео да Љубинку усади још један дубоки траг чврсте, чворновате песнице у стомак.

- Ти и твоје птице. Сад ћемо веслати до судњег дана.

Тада је Љубинко прикупио остатак снаге и са неколико шамара вратио Жижовића на место крај мотора у којем није било бензина. Осећао је да се мрежа пуни новим примерцима риба.

Веслали су и ћутали. Није било бољег начина да изгледе неспоразум, да се кроз проветрену и окрепљену мисао, рођену у сопственим главама, врате у меандре у којима ће поново настала реч бити блага, помирљива, спремна да неприродну и пролазну нетрпељивост два стара друга претвори у жанр аласке приче којој је заборав најприкладније одредиште. Веслали су дуго, ноћ је постала хладна, а чамац је ушао у подручје где је ветар обећавао јачу разиграност над главама невољника. Мрежа се није померала, вукла се уз корито лађе као бродоломник који нема рачуна да троши последње остатке снаге да ускочи у чамац, јер је он већ пун људи исте судбине.

Зора се под небеску окапницу довлачила својом устаљеном брзином, са свим својим наузима. За људе који жудно ишчекују дан – увек преспоро, а за природу – дисциплиновано, уобичајеног и непроменљивог преобликовања у још један нови дан, у још једну нову шансу коју ће неки искористити на добробит свих, неки ће бербу њених плодова сачувати само за свој тањир, а некима ће баш тај дан бити онај метак у шаржеру пиштоља који ће победнику у игри званој руски рулет напунити торбу са златом и новцем, заосталих иза оног који је прокоцкао све шансе.

Веслали су, не приметивши, једног Квезала који није излетео из Амфоре. Ходао је мирно ивицом чамца као да надзире вољу веслача да победе злосрећни тренутак. Није ни имао намеру да полети. Час је код Љубинка, а час код Буде Жижовића мало подуже

застао, погледао их у очи да би мрак обасјала мисао човека рођеног у мудрости.

Грчки мит зна и да се Еос, богиња зоре, заљубила у чудесно лепог Титона, и тражила је од богова: да њеног драгог учине бесмртним. Зевс јој је и обећао, али је предивни младић почео да се скврчава, да црни, бивао је све мањи и црњи, на крају се претворио у цврчка. Тако је Титон у облику цврчка постао бесмртан. Осећања богиње Еос остала су, међутим, неизмењена, она младића, у облику мале црне бубе, воли и данас, а младић песмом поздравља долазак зоре.

Усклађеним замајцем весла ломили су мрачне водене наносе, сваким новим метром видљивије, мирни, добро утопљени, веслачи су постајали сведоци промене када се мркли водени пут поново претвара у реку, са свим својим радостима, опасностима и страховима. И, заиста, однекуд са далеке супротне обале, одзвањала је нека неразумљива песма. Ни Љубинко ни Буда нису били склони да поверују грчком миту већ су слушање те, тобож, мелодије приписивали искључиво својој исцрпљености и зловољи. Само неколико тренутака касније, сунце се пробијало као савесни спаситељ који би то учинио и много раније да није било препрека са строго прецизираним временом трајања.

Ћутање приликом веслања као да је у мисаоним токовима ала-са покушавало да измири не само догођени сукоб, већ и да приближи два потпуно супротстављена схватања реалности, маште, овоземаљског и оностраног.

Још једно ново јутро игнорисало је жалопојке, надобудност, звучне јадиковке, шоњаво самосажалење. Засијало је новом снагом, као ниједно јутро пре њега. Светлуцавим кристалима наде и веровања у људе засуло је дунавско пространство изненадном веселошћу. Лица Балаћа и Живовића пресвукла су се у осмехе и жељу за разговором.

- Добро, можда сам претерао када сам рекао да си подетињио, полудео и да си незрело дериште у кожи маторог коња. Знаш, да свако има право да од свог живота начини шта хоће, ако то не угрожава другога.

- Реци ми искрено – рече Љубинко Балаћ, гласом начетим неу-мереном употребом дуванског порока.

- Шта?

- Да ли си видео поруке настале услед игре Квецаловог репа?

Будино лице је поново добило тамније нијансе и поново је из ранца извукао пљоску са ракијом. Исприо је два дугачка гутљаја. Понудио је Љубинка, чији је гутљај био тек толики да би овлажио грло и малим пропламсајем ватре огрејао утробу.

- Видео сам – невољно се Буда Жижовић одважио на одговор који је Балаћу унео нови талас снаге у тело. Одложио је весла и извукао мрежу. У њој, копрцала се повећа ловина крупатице и смуђа.

- Видиш, није да нас неће.

- Видим, али није препоручљиво ловити на овакав начин сваке ноћи.

- Ово је ванредна ситуација, шта да се ради? Виша сила.

- Није виша сила, него твој неодговорни осећај за време – поново је Буда, љутитим гласом, заострио разговор.

- Ти си инсистирао да идемо даље. Нисмо морали. Знам ја где ћемо наћи кечигу, само мора да се плови мало дуже. Јеси тако говорио? Јеси ли?

- Јесам. Али шта ти је фалило, осим што смо разменили по неколико удараца. Направили смо више него добар излов, огрејали се ракијом и уживали у слободи.

- Могли смо понети и вино.

- Могли смо, али нисмо имали довољно хране која би испратила могућности нашег испијања. Када седнемо за сто испред твоје куће, заборавићемо и Дунав, и Квецала, и ову ноћ, а причаћемо о вину – видно орасположен и склон помирљивим тоновима, Буда Жижовић је одвајао крупатице од смуђева.

Тада се једна несташна риба, осредње величине, измигољила из мреже и довукла до амфоре у којој је нешто почело да се мрда, нараста, а затим и излеће. Квецал је изводио свој понирући и уздижући плес изнад Будине главе. Порука је била читка и видела би се и из авиона.

Свако вино је индивидуално. У сваком вину живи непоновљиво особен и непаторен геније. Геније је материјализован облик уља. Његова маска. Сваки део женског тела има посебан мирис, и он се не може побркати с другим. Зашто? Јер га насељавају други демони. Вино је пиће са спиритуалним садржајем уља. У сваком вину станује по анђелак који не умире када човек попије вино, него се нађе међу

безбројним мноштвом малих вила и анђела који станују у човеку. Када човек није, долазак малог генија дочекују они који се већ налазе унутра с песмом и кишом цвећа. Мала вила је очарана и од радости се готово пали. Човека обухвата овај пламен задовољства и он је очаран. Против тога нема одбране. Зато кажемо: чаша вина је салто мортале атеизма.

- Ја ово не могу да издржим. Морам да попијем? – рече Жижовић, нервозно вадећи пљоску са ракијом.

- Зар ниси све попио?

- Нисам. Имам још пуну војничку чутурицу оне ракије од претпрошле године.

- Уууу, њу је пекла Божја рука.

Климајући главом, Буда се сложио са тврдњом Љубинка Балаћа и сасуо у себе последње остатке из пљоске.

Још два Квецала су истовремено излетела из амфоре боје цигле. Мушки и женски. Испрва се мушки Квецал удварао жени на начин који је Љубинко Балаћ већ описао Буди Жижовићу док је он био у стању потпуне слућености изговореним речима. Истовремено су залепршали пред одлазећи марш према црноморском сливу и ваздухом зашарали натпис који је био исписан најскупљим налив – пером.

Пијење је као најближи сродник љубави. Вино је као течни пољубац.

Дан се све сигурније ближио подневу када су коначно Балаћ и Жижовић стигли до Земуна. На обали су риболовци лечили депресију дубоким погледом у воду.

- Сутра ћу поринути онај мој прави бродић. И идемо у Голубац, на најшири ток. Морамо наћи кечигу – рече Буда.

- Поринућеш *Топчидерску ноћ*? Знаш да није ремонтван.

- Да ти то није дошапнуо неки Квецал из амфоре који нема муда да изађе јер је схватио да је у Земуну. Ремонтван је пре месец дана и може и на Антлантук, ако хоће. А неће.

Путовање *Топчидерском ноћи* било је као путовање авионом у односу на чамац. Мреже су остале исте као и одела и рукавице. Ни амфора није била заборављена. Аласи су забили мреже, још на почетку путовања, али се нису обазирали на улов. У бродској кабини су пили, мезетили и причали о разним стварима.

- Знаш шта Балаћу?
- Шта Жижовићу?
- Мислим да ниси луд. Тај Квецал зна зашто лепрша, али ми није јасно чије он мисли исписује тим својим лепим репом.
- Залепршаће и о томе нешто, надам се.
- Него, да се ти и ја лепо договоримо око једне важне ствари на овом путовању.
- Кажи Жижовићу.
- Ово путовање треба да доживимо као празник уживања у послу који волимо. Обећај ми да ћемо причати само о женама, ма шта ове твоје птице исписале по небу.
- Слажем се.

Две ракијске чаше сударише се у наздрављајућем одзвону попут милозвучја црквених звона која означавају крај рата.

С времена на време, Љубинко Балаћ је вадио мреже из Дунава. У првој је угледао гомилу гргеча, болена и младице.

Буда се опустио у бродској кабини и, тек, крајичком ока је приметио излетање Квецала из амфоре. Није му било јасно како је дошао до закључка да је птица, а заправо мисао, женска.

Мој живот је такво власништво које у целини никада не могу поседовати, односно он никада не може бити потпуно мој. Ја нисам свој. И што се више трудим да поседујем самога себе, све мање сам свој. Приватно власништво јесте оно што ми могу одузети. Да ли ми могу одузети живот? Да. Шта је оно што ми не могу одузети? Спасење.

Буда Жижовић је све задовољније уживао у топлој бродској кабини, уз суво месо, црни лук, меснату сланину и чварке док је, мерачки, испијао ракију, погледа усмереног ка неуморном и пожртвованом Љубинку Балаћу. Још су били, поприлично далеко од Голубца, а Балаћ је извукао једну мрежу пуну као око. Задовољно се смешио. Амфору полегнуту на бродске даске, свечано је усправио и ставио је на почасно место у заветрини. Излетео је један необуздани Квецал, жељан слободе, а још више женке и тек, површно и на брзину, написао.

На земљи увек треба да буде један будан сањар, иначе би свет потонуо у ноћ.

Пристижући на најшири ток Дунава у Србији, Буда се одлучио да изађе на палубу. За оно кратко време колико се Љубинко нашао у бродској кабини није успео да оствари своје обећање да ће причати о женама. Учинило му се да је за то дошла згодна прилика када се је Љубинко Балаћ извадио мрежу са прегршт кркуша.

- Сећаш ли се оне моје Антонине, балерине?

- Сећам се.

- Чини ми се да у ниједној жени, ни пре ни после ње, нисам видео особу која је говорила искључиво очима. Ми заправо, нисмо ни говорили. Само смо се гледали и све нам је било јасно, у сваком тренутку за тих чаробних шест година.

Тада се у амфори завртело нешто много снажније него до тад. Излетео је још један Квецал, обрушивши се на главу Буда Жижовића. Тај, некако, посебни Квецал није ништа исписивао по ваздуху, већ је оно што је требао да поручи игром репа пренео у двогласје Љубинка Балаћа и Буда Живовића:

Привлачност лепе жене не осећа само мушкарац, лепом, односно жени диви се и жели је исто тако и жена као и мушкарац, јер је лепота позитивна животна сила, велика чињеница живота.

Без рукавица, прозебних прстију, Љубинко и Буда вадиле су кркуше, потајно се надајући великим комадима дуго сањане рибе.

- А сећаш ли се ти Будисаве, оне моје црне муње?

- Сликарке Настасије Вукасовић?

- Ње.

- Ко се ње не би сећао.

- Пред њеном лепотом све моћне војске би положили оружје. Пред њом сам дотицао волшебне сање, пред њом досезао небеске лире, љубио лепоте постојање, смиривао метеже и немире.

- Браво песниче! – усхићено је загрмео Буда Жижовић.

- Поред ње сам сваки дан био опијен лепотом. После извесног времена та лепота је остала што је и била али је попримила карактер вина, а вино доставља истину док охлађени шампањ лечи последице. Дан без вина, дан без сунца. Нешто мање од четири године ниједан мој дан није био без сунца.

Буда се на време сажалио на већ уморног Љубинка Балаћа и из воде извадио мрежу.

- Види ово! Види ово!

- Сомићи и уклије.

- Даааа, батоооо!

Наједном је небо изнад Дунава било царство јужноамеричких птица. Ниједна од домаћих врста није била ни близу те, сада омеђене територије, испуњене Квецалима, који су излетали из амфоре као пчеле из кошнице. Иако их је било много, уредно усаглашеним плесом репова, исписивали су заједничку мисао људи, неба, воде и птица.

Можда се на трагу лепоте жене и у жени буде исте привлачности. Завођење, драж и чар делују свеобухватно; толико су еротични да делују и преко оквира полова. Жена и сама уме да се диви својој лепоти. И деца усхићено посматрају лепу жену; вероватно и животиње не могу да избегну ову очаравајућу силу. Леп одећа значи бити привлачан као жена. Леп предео је магнетичан магнетизмом женске еротике. Музика, боја, цвет, зграда, песма само су утолико лепи уколико подсећају на љубавну чар која струји из жене.

Наједном створена ужурбаност Балаћа и Жижовића која је у себи носила смесу панике и страха била је, пред вађење мреже затегнуте до пуцања, најсличнија извођењу пенала у судбоносној фудбалској утакмици. Балаћа је обливао зној због зебње да промаши гол, а Жижовићев страх од примљеног гола био је јачи од погледа у мрежу у којој је лежало мноштво кечига.

Радосни загрљај уз благо поскакивање, Љубинка Балаћа и Буду Живовића поново су привели судбини нераскидивог пријатељства којег може створити или рад који ће омогућити преживљавање или рат у коме је глава пријатеља једнако важна колико и сопствена.

Амфора је усправно стајала на даскама палубе, без назнаке да ће се у њој, икада више, запатити нека нова мисао. Стајали су, Балаћ и Жижовић, још читав минут крај амфоре да би се скрушено окренули и пошли ка бродској кабини у којој су отпочели припрему за прављење гулаша од филета кечиге. Одабрали су вино, распоредили послове, пијуцкали и, с времена на време, погледали у амфору. Изнад кревета Буде Жижовића стајала је урамљена фотографија балерине Антонине, док је изнад кревета Љубинка Балаћа урамљени осмех сликарке Настасје Вукасовић одашиљао мирисе путеног раја у смртничком врту.

Квецал их је погледао равно у очи, просто се залепивши на стакло прозорске кабине да би полетео ка последњој женки излетелој из амфоре, која је била, већ, поприлично далеко.

Траг мисли чувеног мудраца дуго се задржао у ваздуху.

Женско тело поседује бескрајно више уља и управо је због тога лакше, ређе, генијалније, коначно и спиритуалније него мушко тело. Чаробност женске фигуре управо је директна последица безграничног богатства бујних уља. Да, ако неко жели да прибави сразмерно много непосредних искустава о уљима, тај не може уопште да изостави жену. Нека удахне само мирис женских усана и нека га само мало проанализира шта у њему постоји: лукавост, брбљање, изазов, злоба, отров, подлост, жудња. Све су то мали генији који кипте у мирису усана.

Дошавши надамак београдског - дунавског акваторија, атмосфера у бродској кабини *Топчидерске ноћи* постала је знатно сми-

ренија, са много мање екстатичних излива задовољства. Гулаш од филета кечиге се појео, вино попило. Али, амфора се поново задрмусала. Излетела је из ње прелепа женка Квецала, са много јаркијим бојама које иначе не припадају женкама ове јужноамеричке птице.

Квецал је спорим летом творио на небу слику у облику књиге - уље на платну дунавске орасположујуће ведрине. Љубинку Балаћу се учинило да је то нека од слика Настасје Вукасовић, из периода у коме се припремала за једноставан живот самотног ствараоца, без пријатеља, родбине, мушкарца и порода.

На дну слике богатог колорита, збиралишту вриштећих боја које собом носе страст ненаметљиве педагогије и старовремска светлост мудрачке дубине, стајала је читко исписана посвета, приме-ренија књизи него слици:

С, поштовањем
Бела Хамваш.

КУЋА ПИСАЦА

Данас сам потписала свој први књижевни уговор. И то иностранци!

Уговор под бројем 41203024801, између летонске Куће писаца (који заступа извесна Одри Консте) и мене, списатељице из Србије, који ми гарантују услове за (цитирам): creative writings и хонорар. Прави правцати хонорар!

И мада се дешавало да зарадим и више новца, коначно сам била плаћена за нешто у чему сам уживала. Уз то, ово је била идеална прилика да, бар на кратко, испарим из сопствене биографије, садомазохистичког сплина у који сам упала, лажних пријатеља, њихове жудње за моћи и натмуреног стида, из свега онога што ће ме по повратку, сачекати као бумеранг.

Заиста нисам ни сањала да ћу се затећи у Летонији. Нити да ће ми се у њој свидети. И премда је за мене, још у раном детињству, одлазак у библиотеку попримио атрибуте сакралног чина, нисам веровала да ћу и сама постати писац. Нити да ће ме други тако доживљавати. Без обзира што сам објавила неколико есеја, на десетине новинских текстова и неколико књига, требало је да допутујем у Латвију да бих тога постала свесна.

Упркос чињеници да је у Бечу владала празнична еуфорија, скоро се ничега у вези с тим градом нисам сећала. Сем, да је испред Градске куће био божићни вашар на којем су точили фламбирани зимски пунч и продавали шарена лицидерска срца. И да се опојни мирис кестења и печеног кромпира у љусци мешао са смрадом упаћених липицанера.

Нисам запамтила ни лет до Риге. Ни како сам се укрцала у аутобус за Вентспилс. Али се врло добро сећам да у том аутобусу није било довољно ваздуха. Да је мотор све време штучао. Да је поред мене седела жена из чијих је пора дисао алкохол. И да смо путовали у недоглед.

Снег је непрестано вејао.

Прошао је један сат, па други.

„Венспилс!”, у неко доба је узвикнуо кондуктер.

С припитом женом и неколицином незнанаца, излазим у слеђени пејзаж.

Сачекује ме непозната девојка. Говори ми да се зове Наташа.

„Наташа Ростова?” невешто покушавам да што пре успоставим приснији однос.

„Толстој овде није омиљен. Више нико не воли Русију. Не подносе ништа што је руско. Чак ни књижевност”, шапуће, с горчином у гласу, млада Рускиња.

Не разумем о чему говори. Ни откуда та горчина у њој. Не схватам је баш као никоме није било најјасније куда ја то путујем када сам поменула Летонију. Опседнути сопственом судбином, распадом домовине, немаштином, ратовима, кривицом и ратним злочинцима, о другима последњих деценија, нисмо много размишљали. Пад Берлинског зида за нас је прошао неопажено. Као и распад Совјетског Савеза. Летонију, Литванију и Естонију најчешће нисмо разликовали. Њихову прошлост као ни њихову садашњост.

С Наташом ходам пустим улицама Венспилса.

Ћутимо.

Иглице снега се заривају у наша лица. Ваздух пара ноздрве.

Увлачим лице све дубље у јакну. Покушавам да у џеповима угрејем промрзле прсте. Свуда унаоколо зјапе напуштене куће, полуразрушене радње, очерупане конструкције зграда. Прошлост која сећа на пролазност. И смрт.

На једној од рушевина је црвеном фарбом исписана некаква парола.

„Шта тамо пише?” питам Наташу.

„С Лењином у нове победе.”

Стрепим од онога што ме очекује. Да могу, истог момента бих се вратила кући.

Но, ћутим и корачам крај ње.

Допуштам паници да ме опседа.

Заустављамо се на невеликом тргу. На њему је неколико кућа. И тужна божићна јелка, са свега неколико украса на њој. Будући

да је засута снегом, кућу у коју улазимо, једва и разазнајем под том белином.

Да ли је могуће да је лепа? Или ју је моја жудња учинила господственом, посебном? Недефлорисаном вентспилском тугом и зубом историје?

Наташа уз шкрипу отвара улазну капију, потом још једна врата. Улазимо у Кућу писаца. Латвијски оксиморон. Дизајнирани рај усред вентспилске пустоши. Улазимо у кућу опремљену најновијим *мекин-тошима*, крцату храном, пићем и - писцима.

У ходнику нас дочекује осмех. И Иева Балоде. Власница 34-годишње ладе и дугодлаког Рудија. Огромног црног мачка, с белом мрљом на врату. Црног мачка Едгара Алана Поа. Наташа јој се обраћа на руском. Она јој одговара на летонском. Упркос томе, чини се да се разумеју.

Иева (с акцентом на првом слогу) је млада Латвијка. Рођена у Риги, у породици познатих дисидената. Школовала се у Стокхолму и у Будимпешти. Да би, упркос свему томе, завршила у забаченом Вентспилсу како би бринула о Кући и о размаженим уметницима који су у њој боравили. Неко би то доживео као лични неуспех. Али, не и Иева Балоде. Као и Руди, постала је саставни део Куће, хуманоидни и драги део покућства. Без обзира на радно време и доба дана и ноћи.

Иева Балоде је имала редак дар: умела је да воли - странце, Русе, Летонце, напуштене мачке и псе. Све сем Грузијца Левана којег је, баш као и њен мачак, избегавала кад год јој се за то указала прилика.

Левана сам упознала у исто време када и Иеву. Седео је за овалним столом у гостинској соби, у тамном, мелираном џемперу с рол крагном и загонетно се осмехивао. Сећам се, помислила сам да личи на Паваротија. Заправо да је његов клон. Што и није било далеко од истине јер је Леван био даровит. Свирао је клавир. И писао поезију. Знао да се жене лепе за њега. Вероватно се због тога правио да их не примећује. Захваљујући Ханкеу (који га је с неким Србима навукао на Свету Гору и на шљивовицу), Леван је живео у Берлину. Упркос томе, није пропуштао ниједну прилику да оцрни Немце.

„Исувише су прорачунати. Срби много више одговарају мом менталитету”, загрмео је чим је сазнао одакле долазим.

Леван је волео Каурисмекијевог *Човека без прошлости*, Сатија и Трирову *Меланхолију* што ми је, иако ме је Иева све време убеђивала да он заправо мрзи жене, било довољно да ми постане симпатичан.

Леванова литерарна слава није се могла мерити с оном коју је имао Леонс Вержинс. Преводилац са турског, персијског, иранског, немачког и готово свих словенских и скандинавских језика, у Вентс-пилс се склонио како би на летонски превео Коран. Због тога је сатима био заточен у својој соби. Заједно са десетак флаша црног вина. Када се одмарао, таманио је виски.

Леонс ми је, уместо поздрава, у руке стрпао флашу вина.

„Неки чудак ми је управо утрапио ово вино!” пожалила сам се Иеви, збуњено држећи боцу у рукама.

„Видим упознала си Леонса. Обожава да поклања алкохол. Не брини, иако се често понаша неочекивано, од њега човек може много тога да научи. Леонс важи за једног од најначитанијих Летонаца. Пошто говори готово све словенске језике, претпостављам да ћете моћи причати на српском.”

„Иева ми је рекла да разумете српски”, неопрезно сам, следеће вечери, упала у његов свет.

„Не говорим, само преводим са њега”, процедио је.

„Како?” нисам била сигурна да сам га разумела.

„Тако што користим речник. Превео сам *Хазарски речник*.”

Претпоставила сам да говори о *Хазарском речнику*. Иако сам предосећала куда ме све ово води, неопрезно сам се увлачила у причу.

„Волите Павића?” наставила сам.

„Зашто бих га волео?” обрецнуо се.

„Па рекли сте да сте га превели?” била сам збуњена.

„То није разлог да ми се неко допадне!”

Нисам могла да ни да замислим на шта тај његов *Хазарски речник* личи. Како ли је то уз помоћ речника превео *птицу тресигаћу*, *уједање за брк*, *Снешка Белића у нужнику*, *различак у очним дупљама*, *дрењине у марту*, *шкрипу душе*, *крвавице с џигерицом*, *месо мудрих риба или говна која смрде на срах*? Нити како се уз сву ту ароганцију и игноранцију може скривати неки таленат?

Но, моје мишљење Леонсу Вержинсу није ни било битно. Нас двоје смо били два одвојена света. И својски ћемо се потрудили да до краја тако и остане.

„Заборави *Хазарски речник*. Реци ми какво је тренутно стање у Србији?” наставио је разговор.

„Није лоше”, рекла сам.

Осећала сам да се спрема за нови окршај.

„Сами сте криви за све што вам се дешава. Ви и нисте заслужили да живите боље” беснео је.

Била сам изненађена силином његових речи. Обично су пресуду о Србији изрицали с мало више опреза. Можда је требало да се одбраним нападом, да му поменем летонску прошлост, колаборацију с нацистима, кокетерију с анти-семитизмом?

Можда?

Због стида, слабости, васпитања, непристајања на идеју о колективној кривици, ни сама не знам због чега, као по већ устаљеном сценарију, којем сам прибегавала у сличним ситуацијама, почела сам да се правдам. Да помињем студентске демонстрације, сопственог оца који је под Милошевићем присино пензионисан, ударање у шерпе и лонце за време емитовања државног дневника, Ђинђића, Басару, Албахарија...

Но он је само одмахивао главом. И настављао да лије бес.

На срећу, осамдесетогодишњи Валдис Бриедис био је је Леонсова супротност. Радо сам са њим проводила време. Иако смо често ћутали. Валдис је био скроман и благ. Имао је смисао за хумор. И невероватно ведар дух. Овај пензионисани универзитетски професор је живео је у Риги. Са женом и мачком. Не знам да ли му је у Кући недостајала жена. Судаћи по времену које је проводио крај Рудија, мачка сигурно јесте. Како му се Руди све време мотао око ногу, било је очигледно да је та љубав била обострана.

Валдис је сатима могао седети задубљен у своје мисли. Исто тако, могао је и говорити стихове, све док га не прекинете. Навикнут на немаштину, био је у стању да гладује током читавог дана. Али и да поједе буквално све што му изнесете на сто. Једино без чега није могао, био је рад. Дешавало се да од умора (и старости) заспи за вечером. Међутим, само га је болест могла спречити да свакога

јутра не оде на трчање. Успорено, дахћући и посрћући, упорно је истрајавао у навици коју је стекао у младости.

„У књижевност сам се заљубио као седмогодишњи дечак. Најпре ме је опчинила *Божанствена комедија*, тачније Дантеове слике пакла. Тада још нисам разумео *Рај*, али *Пакао* ме је инфицирао литературом”, сенилно је понављао. Као и: „Томас Ман је разлог због којег сам постао преводацац.”

„Да ли и даље читате Томаса Мана?” питам га јер знам да ћу му тиме причинити радост.

„Наравно. *Тонио Крегер* је кривац за то. Још увек га знам напамет. Када сам га први пут прочитао, чинило ми се да ништа дивније не постоји на свету. Бити уметник или грађанин!? Боже, како сам се само проналазио у томе!” спремно је одговарао.

„Уживање је слушати Вас како говорите немачки”, кажем, будући да веома често цитира Томаса Мана.

„Ааа, 700 година под Немцима морало је оставили трага”, додао је уз осмех. „Немачки утицај је и даље веома јак. У језику, протестантизму и радној етици Латвијаца. У Лијепаји је Кант објавио своју прву књигу, Хердер је пет година био настањен у Риги, Рихард Вагнер је у Риги често дириговао у опери.”

„Да ли сте икада живели у Немачкој?”

„Никада нисам изашао из земље. Под Русима је било немогуће отпутовати на запад, после ни сам више нисам желео. Одувек сам био *enfant terrible*. Научен да пишем, читам и живим између редова.”

Упркос чињеници да је био стар и успорен, с Валдисом су се сви у Кући радо дружили. Али, не и са Томасом, који се, од тренутка када је с Визмом у Кућу крочио, ходницима вукао као намргођена сенка.

„Немојте заборавити да сам ја дипломирани политиколог, професионални аутор председничких говора Ваире Вике-Фрејберге”, волео је да нас подсети, убеђен да је због тога вреднији од осталих.

Томас је наводно у Кући писао сопствене мемоаре. Судећи по времену које је проводио опседнут Визмом, сумњам да је било шта стигао да уради. Када би он пискарао о летонској прошлости, животу под Русима, гулазима, Сибиру и радним камповима, Визма је прорицала будућност. Но једино што смо из њених оностраних

бунцања могли сазнати било је да је опседнута Леваном (што Томасу очигледно није било ни на крај памети). Јер, испоставило се да је свакој од нас, прорекла једну те исту ствар – да ћемо с Грузијцем завршити у постељи.

Претпостављам да се надала да је Леван њен будући трофеј. Мада, заиста ми није било јасно захваљујући каквој је то космичкој карми (будући да је имала необично велики нос и да је била сува као прут) успела да се три пута уда, да роди четворо деце, да их остави мужевима, да заглави у затвору због диловања кокаина и да о сопственом животу напише роман који ће постати бестселлер. И да након свега заведе мизантропа какав је био Томас.

Мада, сасвим је могуће да је Визма била видовита. Јер, једна од нас ће на крају успети да заведе Левана. Била је то Нора Лешинска о којој ми је, још пре но што је стигла у Вентспилс, Иева причала с дивљењем. Слављена и обожавана Нора, еротично интелигентна летонска *femme fatale*, која је речи изговарала мазно, са једва приметним шпрыхфелером који ју је чинио још заноснијом. Почасна председница Удружења летонских писаца која се, са оцвалом поетесом, Лианом Странгом, у Кући појавила управо на Божић.

Своју прву књигу под називом *Цојс и ја*, Нора је објавила још на студијама. И одмах је за њу добила награду. Као и за *Породичну романсу* која је потом уследила. Њене најновије приче уврштене су у *Антологију најбољих савремених европских прича*. Уз све то, Нора је била једна од утицајнијих жена у политичком животу летонске престонице.

Не знам због чега је баш она одлучила да за све нас приреди свечану, божићну вечеру: срнетину у сосу од брусница. Неко би због посла око тог кувања увече био уморан. Али не и Нора Лешинска која нам је, у уз тело припијеној хаљини, с исто тако црним чизмама на штиклу и с бисерном огрлицом око врата, служила срнећи паприкаш.

Леван је за вечером отворио црно вино. Иевин Руди је скочио на сто. И преврнуо сос од бруснице. Чеп са флаше вина се одбио у зид. И погодио Лиану у главу. Међутим, сви смо се претварали да се није ништа десило.

Мада је било смешно.

Лиана је још неко време посртала. Све док се није прибрала и одлучила да нас удави својим стиховима. И својом глупошћу. Ни сада не могу да схватим како је успела да докторира на Волту Витману. И то у Њујорку. И да пре тога заврши филозофију. Лиана је била убеђена да су Хрвати у ствари Муслимани и да је у Београду 90-тих беснео рат. Као и да је Слободан Милошевић, заправо Садам Хусеин који се обесио у Хагу.

„Љубав или храброст?” питала ме је, пред свима, за вечером. Нисам знала како да реагујем на *бачену рукавицу*. И зашто се од свих присутних, обратила управо мени? Леван, Томас, Визма, Валдис и Иева су зурили у мене. Али, ја нисам одговарала. Што је Лиану очигледно охрабрило да почне да рецитије:

Нестајем у дубоком мору

безнађа

чезнући за спознајом

Грабим распрсле удове мртвог којота

мажем их по врелим грудима

сисам крв мушког семена..., говорила је у ко зна чим изазваној екстази, додиривши се по грудима и по врату.

Можда је тог момента мислила на Левана? Не знам. Знам само да су остали гледали у под. Сем Валдиса који је задремао. И Левана који је прождрљиво гутао срнетину. Као и Нору Лешинску погледом који је Иева звала *болесничким*.

Лиану је на импровизованој позорници заменио Сергеј Мармеладов. Колумниста, песник, *ди-џеј* у локалном клубу, *пи-ар* у некаквој маркентишкој агенцији и ко зна шта све још. Лепушкасти млади Латвијац. Рус, тачније, као и Наташа. Сергеј је рецитовао на руском. Што никоме од Летонаца, навикнутих на ову диглосију, очигледно није сметало. Сергеј је у једној руци је држао ружу а у другој касетофон. Најпре се ништа није дешавало. Помислила сам да не уме да укључи касетофон. Али, он је само привлачио нашу пажњу. Уз болни уздах, увлачио је у плућа дим из цигарете и потом га, исто тако звучно, избацивао напоље. Глас Едит Пјаф се зачуо из звучника. А Сергеј је, опонашајући Превера, певао о човеку и цигарети; о Паризу и о промашеној љубави.

„Браво, браво маестро”, била је одушевљена Лиана. Као и девојка ошишана на ћелаво, коју су овде сви сем мене познавали.

Када се Валдис пренуо из сна заустио је *Багдавад Гиту* (коју је управо преводио). Рецитовао је (све гласније и страственије, ваљда већ како се све више разбуђивао) све док се сви остали нису уморили. У ствари све док Леван није сео за клавир.

Леван је свирао Филипа Гласа. Лиана је, стала крај клавира и као хипнотисана зурила у њега.

„Где је Нора?“, питала сам Иеву будући да је нисам видела.

„Вероватно је уморна и отишла је да спава“, рекла је.

Но, то није била истина.

На Нору сам налетела у ходнику. Лежала је на поду. Испред Левинове собе.

Била је мртва пијана.

„Чекам грузијског момка“, отегнуто је изговарала слоге, церекајући се, кад сам је упитала да ли јој је потребна помоћ.

„*Мириси и осећаји су суштински елементи мога живота*“, написала је Нора Лешинска у својој најчитанијој књизи. Питам се какве је мирисе те ноћи покупила у Левановој постељи? Мирис чилеанског вина из његовог задаха, воњ зноја, укус прехладе која га је мучила данима...

„Од момента када сам почела да пишем о себи, ја више немам свој приватни живот“, изјавила је, сутрадан за доручком, невино се осмехујући. Левана није помињала. Нити је ико од нас споменуо њено пијанство од претходне ноћи. И уздахе који су допирали из Леванове собе.

Сви смо се понашали као да се синоћ, између њих двоје, ништа није догодило.

Нора је те вечери отпутовала. Леван до сутрадан није излазио из собе.

Ујутру сам га затекла за кухињским столом. Зурио је као хипнотисан у једну тачку. Механичким покретима руку, вадио је усољене сардине из некакве масне папирне кесе и трпао их у уста. Личио је на Пинокија, на некаквог лутка из позоришта сенки. Трудила сам се да ме не примети. Што и није било тешко јер се понашао као зомби.

Искрала сам се из куће. И кренула пут плаже.

Нисам више обраћала пажњу на урушене фасаде и напуштене домове. Журила сам пут места на ком ме је чекала лепота.

Стигла сам до обале. До ивице Балтичког мора.

Удисала сам мир. И самоћу. Трудећи се да се очистим од свакодневице. Да не мислим ни о чему. Ни о себи, ни о Нори ни о Левану. Нити о Кући писаца. Ни о томе како једино ја у тој Кући не могу да пишем.

Било је сунчано.

Тако чисто.

Истинито.

Када сам се вратила у Кућу, Иева, Сергеј и на ћелаво ошишана девојка нестрпљиво су ме ишчекивали. Обећала сам им била да ћемо поподне провести у сауни. Заправо, Сергеј је синоћ понудио да ми открије магију руске сауне. Што су њих две с одмах прихватиле. Истина, није то била она класична сауна на дрва или на пару, али је могла да послужи.

„Не могу да дишем. Угушићу се”, говорим Сергеју нешто касније, док мислим да ће ми се срце распрнути, јер температура је виша од осамдесет степени, ваздух је у сауни претежак и преврела пара ми надражује нос и очи.

„Хајдемо напоље”, вуче ме он за руку и го-голцат ускаче у снег.

„Хајде, шта чекаш?” виче док га ја на вратима посматрам увијена у пешкир.

„Пожури, видећеш како је добро!” покушава да ме наговори док му пара из уста и угрејаног тела одлази пут неба.

Но ја не пристајем. Остајем са Иевом и на ћелаво ошишаном девојком за коју се испоставља да је Сергејева сестра.

У камину печемо кобасице.

Преврела тела расхлађујемо пивом.

Причамо о сопственом животу. И о уметности. О Куцију, Сорочкину, Ерленду Луу. О Марини Абрамовић и Софи Кал. Отворено и искрено, како само могу говорити људи који знају да се више никада неће срести.

Ослобођен песничког патоса и квази-реторског заноса, Сергеј је невероватно забаван. Осећам се кривом јер сам помислила да је кретен.

„Био сам убеђен да је Нора удата?” говори Иеви.

„Развела се још пре десетак година. Мада већ неко време живи с једним песником. Мада, он је за њу клинац”, каже Иева. „Он обожава

Ригу и воли да излази, Нора радије живи на селу – сећаш се, у оној предивној дрвеној кући коју је наследила од своје баке”.

Сергеј је отпутовао сутрадан ујутру. Као и Леонс, Томас и Визма. Нора се није јављала а ми смо се трудили да је пред Леваном више не помињемо.

Само је снег и даље вејао.

Дани су пролазили, а ја сам уживала у овом дарованом времену. Ушущкана у својој соби с прозорским окнима упртим у снегом засут Вентспилс. Уживала сам у писању, у шетњама по пустим венспилским плажама или у заједничким обедима с овим необичним људима које сам имала прилику да сретнем. По некаквом прећутном договору, преко дана смо сви радили у својим собама. Чак сам и сама, иако сам се с почетка мучила са инспирацијом, успоставила некакав ритам. Поподне би нам Иева послужила чај и колаче, а увече бисмо уз црно вино кувано са циметом и каранфилићем, седели дуго у ноћ. Ватра би пуцкетала у каљевој пећи. И све је деловало идилично. Знала сам да је у питању само трен, предах од свакодневице. И да су ова на брзину стечена пријатељства заводљива управо због тога што у њима нема терета и искушења која долазе временом.

На моменте ми се чинило да сам грешком овде упала. Да не заслужујем ни ове дане нити ове људе једнако као што нисам заслужила ни сва она разочарања која ће ме сачекати код куће. Тамо су моје писање кажњавали игнорисањем. Овде се све време причало о уметности. Сопственој и туђој. С искреним занимањем. Упркос томе што моја позиција, није била нимало привлачна, јер долазила сам с Балкана, из земље познате по распаду Југославије, Хагу и Косову. Уз то себе сам доживљавала као аутсајдера. Но, њима сам била интересантна.

„О чему тренутно пишеш, колико си до сада књига објавила, ко је твој омиљени писац, може ли се у Србији живети од писања?” испитивали су ме Иева, Леван и Валдис, с којима сам се најбоље разумела. Јер, постсовјетска Летонија у много чему подсећала на Србију. Као и Грузија. Упркос томе што је Летонија део Европске Уније и Нато-а, у Вентспилсу су се и даље могли видети сиромашни људи, напуштене руске војне базе, урушени стамбени квартави. Као и силиконске лепотице, нови богаташи, упеглане фасаде и скупи аутомобили.

„Како се овде уопште живело у доба Совјета?“ питам Иеву. „Да ли је неко од твојих страдао у под Русима?“

„Нема породице из које неко није отеран на присилни рад или је убијен. Било да су у питању нацисти или Совјети. Дешавало се да у истој фамилији један син буде фашиста, други бољшевик, да један заврши у Комунистичкој партији, а да други буде послат у Сибир“, каже.

„Под Русима су Летонци живели у паралелним световима: у јавном, под присмотром полиције и државе, и у унутрашњем, личном, захваљујући којем су и преживели. На жалост, било је и оних који су радили за КГБ, који су шпијунирали рођену децу, браћу и сестре или родитеље“, додаје.

„Наташа ми је рекла да има и оних који жале за Русима.“

„Совјетска митологија и искуство комунизма оставили су траг у летонским животима. Еуфорија након независности је убрзо спласнула. Велики број људи је изгубило привилегије и посао, пензионери су били на ивици глади. Нове психолошке трауме, безизлаз и дефетизам су се обрушили на Летонце. Кривица се више није могла сваљивати на Совјете. Да, многи су, посебно старији, почели жалити за Русима.“

„Како Валдис данас живи? Каква је његова пензија?“

„Он је скроман човек. Никада није желео да од себе прави жртву. Иако је словио за најбољег стручњака на Универзитету, живот је провео у изнајмљеним и влажним становима. Зато је и оболео од астме. Али, видела си, он није незадовољан. Њега одржава његов рад“, говори Иева док ја размишљам о сопственом оцу који је дозволио да га униште 90-те. О интелектуалцу који је остарио пре времена, огорченом и намученом пасивцу који данас проговара једино уколико је реч о храни или о политици.

Надам се да нећу наследити његову судбину. Његов дефетизам и страх од промене. Да ћу попут Валдиса развити дар да задржим ведрину, која ме нажалост, често напушта.

Не волим растанке.

Ни опраштања.

Али, Вентспилс за мене ускоро постаје прошлост. Следећег јутра ме очекује пут за Ригу, лет за Беч и онда поново аутобус.

Крцати аутобус за Србију препун гастајбартера, загађен дуваном и турбо-фолком.

У Кући су навикли на свакодневне одласке и нико више не обраћа пажњу на њих. Када су Томас и Визма кретали, нико није устао да се са њима поздрави. Као ни са Сергејом.

Тако ће бити и са мнош. Живот ће се наставити. Кућа ће се и даље пунити и празнити новим писцима.

Верујем да ће Иева и даље бринути о другима. Нора ће низати литерарне и љубавне успехе. Валдис ће радити док год то буде дисао. Леван ће се вратити у Немачку. У којој ће патити за Грузијом. Једнако као и Сергеј и Наташа за Русијом.

Да ли ће неко од њих икада помислити на мене? И да ли ћу се ја некада вратити у овај град у којем барови подсећају на оне из филмова Акија Каурисмекија?

Тада још нисам могла знати да ће Иева родити близанце и да ће заувек напустити Кућу. Ни да ће се Нора Лешинска удати за ”грузијског момка”, којег је оне божићне ноћи пијана чекала пред вратима. И да ће се неодољиви Леван Бериде због ње преселити у Латвију. Да ће заједно написати драму, коју ће назвати *У славу живота*. И да ће драма постати хит. У Летонији, Немачкој, Грузији и у Русији јер Леван ће писати на руском, Нора на латвијском а Валдис ће текст превести на немачки језик. Али, то неће бити све: комад ће бити постављен у националном театру у Риги и Леван ће у њему играти главну улогу.

Тог јутра се још ништа од тога није десило.

Сви су још спавали и ја сам се из Куће искрала тихо, без поздрава.

Пред вратима моје собе, лежала је књига.

Грузијске народне уснаванке!

С посветом.

Левановом посветом.

ДВАДЕСЕТОГОДИШЊАК

Кроз мрак собе продира зора и полако клеше предмете из гранита ноћи. Скоро да чујем тај тихи, црвени звук сунчевог длета како одваљује крхотине таме и крхотине мога сна.

Прво се појављује оквир прозора, орошен руменилом, потом и зидови издубљени из црних громада мрака. Ишчекујем полице са књигама, али оне недостају. Ту је само један туробни ормарић у углу и једна лоше насликана слика на зиду. Онда се, онако снен, присећам да ово није моја соба.

Али зора не чека да се освестим. Длето даље обликује просторију: следе обриси кревета у коме лежим, ноћни сточић и на њему неколико књига, амбасадора моје библиотеке, једна дрвена столица, стари часовник и врата кроз која не могу да изађем.

На крају на ред долазим и ја. Но ја сам пре само једна од крхотина ноћи, порозна и ломљива, него скулптура тог вајара јутра. У граниту се назире ноге, руке, тело и глава. Длето прави усеке на мојој кожи и рађају се боре. Оно дуби моје тело и рађа се крвоток. Продужује моје вене и води их до апарата поред мене. Обликује мој ум и рађају се мисли. Јутро ваја болест која расте у мени.

На прозору се појављује уметник лично. Поздравља ме. Поздрављам и ја њега, дижем руке ка прозору и ширим прсте. Кроз танку кожу између прстију као кроз вео пролази светлост и боји је у црвено.

* * *

Док посматрам јутарње небо, наслоњен на симс прозора, кроз мени забрањена врата улази она. Црна коса допире јој до половине врата, лице јој је помало округло, али тај облик нарушава равна брада. Обрве су јој јаке и заједно са кестењастим очима чине двојац који се стално осмехује. За осмех јој нису потребна уста, већ то чини очима. Чак и када је озбиљна или тужна, када јој се млади месец усана искрене надоле, она се осмехује.

Да сам млађи, вероватно бих жудео за сударом небеских тела, да са тим уснама створим један месец, потпун и цео. Али сада су моје усне сувише далеко и сувише старе, прошаране кратерима и препуне ожиљака од космичких олуја, а њене су младе и сочне, глатке, са увек истим, благим кармином бледоцрвене боје. Иако припадамо истом соларном систему, немогућ је сусрет Харона и Луне.

„Зар не спавате? Зашто сте сами устали из кревета, знате да не смете то да радите”, прекорева ме, али осмех остаје. У том белом мантилу, она је ново свитање, још једна зора која ми се прикрада са леђа.

„Желео сам боље да видим небо...”, кажем, „из кревета ми се чинило тако далеко, а боје су тако дивне. А уосталом и тражим нешто.”

Она ме чудно гледа оним својим осмехом са обрвама и каже ми: „Да нисте нешто изгубили? Да вам није нешто испало кроз прозор?”

Изгубио? Изгубио сам многобројне зоре попут ове, а и још понешто. Живот је пун изгубљених тренутака, а време пролази, деца расту, жене одлазе, драги људи умиру, а на крају и ми сами.

„Нисам ништа изгубио”, одговарам јој, „тражим само нешто што још нисам нашао”.

Збуњена је, али та птица збуњености лебди над њеним лицем само један трен, и онда одлеће. Од мени сличних је вероватно чула много таквих реченица.

„Ако вам помогнем да нађете то што тражите, да ли ћете се вратити у кревет?” пита ме.

„Пристајем”, одговарам јој, „а ако не пронађемо оно што тражим?”

„Онда ћете се вратити у кревет”, смеје се она.

Смејем се и ја и кроз смех јој кажем: „Значи губим у сваком случају!”

„Не губите ништа ако пронађемо оно што тражите...”, каже ми оним својим месечевим гласом.

Мој смех прелази у осмех са неком мрвицом туге. Говорим јој да дође до прозора. Корача тихо, као да не жели да пробуди неке невидљиве спаваче. Долази без шума, ненаметљиво као зора сама.

„Шта тражимо?” пита ме. Наслоњени смо на симс прозора и гледамо у небо.

То волим код ње. Тачно зна куда да гледа, без додатних објашњења. Већина њених колегиница, већина људи уопште, нагнула би се кроз прозор и почела погледом да тражи некакав изгубљен предмет, испао из руку једног неспретног старца, као што сам ја. Али она је уперила поглед право у небо и осмехнула му се.

„Тражимо једну малу тачку која рано ујутру промиче близу Сунца”, кажем јој, „мада та мала тачка у суштини и није тако мала. Неки кажу да је неухватљива јер ју је врло тешко видети. Други је зову планета Меркур.”

Она упиње поглед у не још тако јако Сунце и каже: „Меркур? Никада га нисам видела. Венеру јесам, а неко ми је некад показао и Марс и Јупитер, али Меркур не. Зар је уопште могуће посматрати планете дању? Мислим због Сунца.”

Кажем јој да је Меркур специфичан, да сам још као дете у неком часопису читао да га је некад могуће видети рано ујутру како промиче поред Сунца као ситна црна тачка видљива оку. Међутим, кажем јој, колико год да сам као дете покушавао да га уловим, нисам никад у томе успео. Касније су почеле да ме занимају друге ствари и потпуно сам заборавио на те играрије неба. Али ето, Меркур никада нисам успео да видим и сада сам га се сетио, тек тако, без икаквог посебног разлога.

Ђутимо неко време и упорно гледамо у Сунце. Ишчекујемо неухватљивог гласника богова да се појави, но не успевамо да видимо малу црну тачку нити ишта њој слично. Сунце постаје све јаркије и већ постаје помало несношљиво гледати у њега без тамних наочара које нам недостају. Одустајемо.

„Изгледа да ћете ипак морати у кревет”, каже ми она трепћући од дугог гледања у Сунце.

„То је неминовно”, одговарам јој.

„Ништа није неминовно”, изговара она своју реплику.

Заустио сам да кажем нешто о оној јединој ствари која јесте неминовна, али схватам колико је то што бих рекао заправо бесмислено, нарочито овде и у овом тренутку, поред нас двоје који знамо све о тој неминовности, свако на свој начин.

И мени игра светлост пред очима и на оном празном зиду видим гомилу сунаца. Чак је и онај туробни ормариф лепши овако, обојен њима.

Она ме узима под руку и води ме до кревета. „Можда ћемо сутра да успемо да уловимо вашу неухватљиву планету”, каже ми док ме смешта у кревет. Нагиње се ка мени да би ми наместила јастук, и могу да видим њене лепе мале груди.

„Нисам сигуран”, кажем јој, „планете су мистерија, као и жене. Тешко их је докучити.”

Смеје се тим својим месецом, кестенима и густим обрвама.

Онда гледа на сат и потом одлази до туробног ормарића у углу и отвара га. Време је за пилуле.

* * *

Одувек сам прижељкивао да умрем на неки авантуристички начин, сурвајући се са неба у море у свом авиону двокрилцу. Попут Икара, или Сент Егзиперија.

Летео бих тако кроз јутро, попут галеба, омеђен једино плаветнилом и нијансама ружичастог. Летео бих, несвестан да је и смрт вешт, али немаран летач. Окрзнула би ми случајно елису својим крилима, прошапутала би једно „извини” кроз облаке, и онда одлетела даље.

Почео бих да изводим свој последњи лупинг. Посматрачу са обале изгледао бих као ситна црна тачка која пролеће поред Сунца. Неко дете, љубитељ неухватљивих планета, узвикивало би: „Меркур!” А та лажна планета, и ја, њен усамљени краљ, нестали бисмо заједно у модрој тишини мора.

Нисам никада научио да летим.

Сада, када сагледавам свој живот из овог, скоро пуног угла, толико ствари у њему чини ми се безначајним и површним. Попут овог лоше насликаног пејзажа на зиду, неупоредивог са живим ремек-делом прозора.

Чудно је. Чудно је како људи заиста почињу да мисле о вредности живота тек када схвате да је у пешчанику преостало тек неколико зрнаца; тек онда када се смрт, уместо да вас изненади негде у небеским просторствима, мало по мало усели у вас, узурпирајући ваше ћелије.

Замишљам шта би се десило када би било могуће да се људима, када се роде, тачно одреди и датум смрти. Да ли бисмо живели квалитетније ако бисмо знали време одласка? Да ли би на небу било

више летача, у свемиру више астронаута? Или бисмо можда још горе протраћили наш живот, трошећи га на бескрајне, нервозне погледе на сат, на време када наш воз по распореду напушта станицу.

Али можда се не би ништа значајније променило. Човек је једно чудно створење. И ово невероватно сазнање које поседујемо, сама чињеница да смо од рођења осуђени на смрт, не помаже нам. Понашамо се као бесмртници, а крхкији смо од маслачака на ветру.

Напољу је провала облака. Ништа од Меркура за данас.

* * *

Она носи маслачак закачен за ревер мантила. Мали маслачак који ме подсећа на дечака златне косе уснулог у наручју мајке. У десној руци држи чашу воде.

„Маслачак”, кажем, „баш сам скоро нешто размишљао о њима, кад ето вас са једним. Лепо вам стоји”.

„Хвала, али убрала сам га за вас. Хтела сам да вам донесем мало пролећа у собу, кад већ ви не смете напоље. Видела сам га успут, док сам пролазила кроз парк. Учинио ми се некако усамљеним, шћућурио се поред једне клупе, а сви остали маслачци као да су побегли од њега. Помислила сам, зашто га не бих убрала и понела га да вам прави друштво док ја нисам ту”.

Узима цвет, ставља га у чашу и све заједно ставља на ноћни сточић.

Не знам шта да јој кажем. Осмехујем се, говорим „Хвала”, али желим да јој заузврат дам свемир у облику маслачка. Узимам га из чаше и миришем га, иако знам да ти жути цветови немају мирис. Али ипак осећам некакав свежи мирис пролећа помешан са тананим, једва осетним мирисом њене креме за руке.

Видим како јој је драго што ме је обрадовала и кажем: „Хвала вам, баш сте ме изненадили, посебно што волим маслачак. Подсећа ме не само на пролеће, већ и на један давни, па, могло би се тако рећи, догађај.”

„Је ли то нека љубавна прича?”, каже она и гледа ме онако шететски са једном подигнутом обрвом.

„Не, не”, кажем ја смејући се, „ништа такво. Моје љубавне приче нису толико интересантне (она диже обрву још мало више). Ово је само једна сцена, више као кадар из неког филма.”

„Па хајде, причајте ми. Надам се да је прича добра, кад већ не могу да добијем љубавну.“ Смеје се и седа на столицу.

„Имао сам негде око двадесетак година, мислим“, почињем да јој причам, а у руци вртим маслачак. „Ишао сам негде возом кроз Војводину, не сећам се тачно куда. Био сам сам у купеу и, по обичају, гледао кроз прозор. Са леве и десне стране промицале су равнице и њиве, непрестано су се смењивале зелена и жута. Све је било пуно жита, а житна поља су ме увек некако посебно опчињавала. Када су се њихала на ветру подсећала су ме на таласе, и као да су стварно и била таласи, остаци оног давно изгубљеног Панонског мора. Ако бих зажмурио и сконцентрисао се, могао сам да замислим да је клопарање воза заправо шум тих таласа који заплускују замишљени чамац у коме сам се налазио. Само је још недостајао мирис соли...”

Али нисам о томе хтео да вам причам, мада је повезано са мојом причом. Хтео сам да вам говорим о пољу маслачака. Како сам гледао кроз прозор, појавило се једно велико зелено поље које се простирало докле год је мој поглед допирао. А на њему, недалеко од шина, појавила се једна, неколико метара широка трака сачињена само од маслачака. Били су густо збијени једни уз друге, и ван ње једва да их је и било. Не знам ни сам како се то десило, могуће да је туда протицао некакав поток кога нисам успео да видим, па су се сјатили око њега. Али трака је била правилна, ишла је паралелно са шинама и била прилично дуга. У сваком тренутку сам мислио да ће нестати, али она је ишла све до краја поља.

Сећам се да ми се тада, док сам је посматрао кроз прозор воза, учинила као некаква стаза за трчање. У том тренутку сам пожелео да изађем и да трчим по њој, босоног, да трчим све до краја стазе где је почињало жито, и да се бацам у воде Панонског мора. Онда да изађем и да поново трчим по тој жутој стази, све до друге обале. И тако у недоглед.

Чудно је, чудно је како се и сад живо сећам те стазе и својих мисли, како се боље, јасније, и чак са више радости сећам тога од многих других ствари које сам проживео током живота. Не сећам се читавих година проведених на послу, али се са невероватном живописношћу сећам тих пар минута, које сам делимично и измаштао, као да је у питању нешто велико, догађај од огромног значаја за мене.

То сам хтео да вам испричам. Нема ни трага од љубавне приче, чак може да вам се чини као потпуна глупост, али, ето, ја памтим то као нешто прелепо.”

Враћам цвет натраг у чашу. Она прво гледа у њега па у мене. Осећам како је прожимају нека лепота и туга док посматра нас двојицу маслачака, обојицу на смрт осуђених.

Питам се само, колико ће он, тако откинут, издржати у тој чаши воде, пре него што увене.

* * *

Седим на столици поред кревета, док ми она мења постељину. Узимам једног од амбасадора моје библиотеке и крећем да наглас читам стихове. Она застаје на тренутак и седа на полураспремљени кревет.

„Чији су то стихови?” пита ме, а у кестењастим очима видим јој сјај.

„Фернандо Песоа, португалски песник”, кажем јој.

„Читајте ми још”, каже гласом пуним месечеве прашине и ја настављам.

На крају једне поеме она ми каже: „Дивно је. Нисам чула за њега, а веома волим поезију. Подсећа ме на детињство и на оца.”

„Читао вам је поезију?” питам је.

„Да. Али то је читава прича. Не бих да вас замарам, треба да се одмарате.”

„Верујте ми”, кажем, „ништа ме више не одмара као приче из детињства. Уосталом, морате да ми вратите за оне маслачке.”

„Важи”, каже она, „али чекајте да вам макар наместим кревет.”

Она затеже чаршав, намешта јастук и јорган. Видим јој само профил, косу која досеже до половине врата. На њему примећујем један мали, једва видљиви младеж. Питам се, колико људи на свету зна за њега, осим мене и ње саме.

„Ево, готово”, смеши се. Устајем са столице, и она ми помаже да се сместим у кревет. Узима Песоу са столице и седа у њу. Њега полаже на крило, а преко ставља руке, једну преко друге. Оне као да су жива поема која истиче из књиге. Алберто Каејро би сигурно рекао да су њене руке лепше од било које његове песме. Сложио бих се са њим.

„Знате”, почиње она, „када сам била мала, у мом граду често је нестајала струја. Сећате се, било је то доба када је било пуно рестрикција. Дешавало се да струје нема сатима. Нас је у породици било петоро: моји родитељи, старији брат, млађа сестра и у средини - ја. Када би струја nestала, а често је нестајала увече, нисмо могли ништа да радимо. Били смо одсечени, нисмо могли да гледамо телевизију, нити да слушамо радио. Тада би отац упалио неколико свећа, узео пар књига поезије са полица наше библиотеке и кренуо да нам чита песме под том титравом светлошћу. Седели бисмо око њега окупљени, често не разумевајући те чудне стихове Рилкеа, Превера, Блејка и других, али смо били зачарани тим чаробним светом у коме смо се тако, лишени светлости сијалица, изненада нашли.

То су ми неке од најдражих успомена из детињства. Посебно јер ми се чини да смо тада били најближи као породица. Као да смо се боље разумели кроз стихове које нисмо потпуно разумели. И били смо сви заједно на окупу, слушали нешто што ни телевизија ни радио нису могли да нам приуште, нашег оца лично који је изашао из родитељске улоге и својим гласом оживљавао мисли мртвих песника. Ми смо слушали, упијали, тражили још. А када би струја дошла, гасили бисмо свеће, враћали књиге натраг на полице и свако је одлазио на своју страну. Чаролија се завршавала.

Када су рестрикције престале, престале су и заједничке ноћи читања. У то време смо већ почели да одрастамо, а књиге поезије смо ретко узимали са полица.”

Она гледа негде у даљину, њене кестењасте очи пробијају зидове ове собе, иду даље, кроз простор, кроз време, враћају се и поново откривају заборављене светове детињства.

Посматрам је тако одсутну и размишљам о тим магичним тренуцима који смо као деца запамтили и којих се сећамо читавог живота, без обзира како они можда безначајно изгледали. То су они тренуци са којима касније, када одрастете, повезујете читаво детињство, и сећање на њих је нека врста временске капије кроз коју се враћате назад у тај безбрижни свет. Оно вас носи све даље, шири се у свим правцима, из њега извиру нова, наизглед заборављена сећања. Из тог семена сећања поново ничу и клијају заборављене улице и куће, стари другови и познаници, цветају детиње симпатије и љубави, граде се читави градови.

И поново сте ту на трен, ви сте дете, држите се са родитељима за руке, а око вас је ваш свет, величанствен и нетакнут, поново изграђен и као да га никад нисте ни напустили.

Сваког из његове временске капсуле у садашњост враћа сат на ноћном сточићу. Почиње да пишти, означавајући подне. Она се нагиње у страну и гаси звук једним покретом руке. Песоа пада на под. Време изгледа воли само садашњост.

* * *

Прича ми о свом момку. Из приче видим да се воле, и иако га не познајем и он ми постаје драг

„Дали он можда случајно зна да вози авион?“, питам је изненада.

„Одакле вам таква идеја?“, почиње да се кикоће, „он је инжењер.“

„Питам онако, без разлога“, кажем ја, „одувек ми је била жеља да возим авион.“

„Никад није касно“, каже она, али одмах увиђа шта је рекла и гризе се за доњу усну.

Њено лепо лице се снуждило. Примећујем јој трагове суза у очима, само што не заплаче, али се суздржава.

И тако тужна ми је лепа, можда чак и лепша него обично. Видим колико сам јој драг, можда је подсећам и на оца, тог ноћног рецитатора, или сам једноставно другачији него остали болесници. За већину сестара и доктора ја сам само отелотевљен скуп страница медицинских уџбеника, папирнати човек са кожом прошараном латинским називима. За њу, ја сам биће које дише, које мисли, скуп јединствених успомена и емоција које треба открити. Биће о коме треба бринути, кога треба волети.

„Немојте бити тужни“, кажем јој, „мислио сам да сте се већ навикли овде, где људи попут мене протрчавају кроз болничке кревете као да су на марафону. Смрт, то није ништа страшно. Размишљајте о њој као о путовању. Идем на далек пут, али нећу моћи да вам пишем, јер тамо где идем нема папира. Али мислићу на вас, обећавам вам.“

И верујте ми, смрт ће ми бити лакша јер сте ми ви у последњим данима живота правили друштво. Ви сте помогли маслачку моје душе да процвета.“

Она ћути. Гледа у под. Онда диже поглед према мени. Она је најада, и у њеном левом оку видим речни одсјај њене домовине.

„Видите”, настављам ја, „да није било вас, умро бих разочаран. То би било као да никад нисам ни живео. Најсрећнији дани мога живота били су они давни дани детињства и младости, када је свет још увек био дивно место, и ови последњи, када сте ме заједнички оживели смрт и ви. Између је једна велика црна рупа којој сам допустио да ми усиса године живота. Када се све сабере, нисам истински живео више од двадесетак година.

Никад није касно, рекли сте. Па и није, зависи како се посматра. Касно је искористити изгубљене прилике, али оне нису ништа друго до духови. Међутим, никад није касно да се буде срећан.

Ја умирем као стари, исцрпљени двадесетогодишњак, али срећан сам јер сам се макар на кратко вратио у дане слободе и живота. Ви сте за то најзаслужнији. Хвала вам. Хвала вам на планетама, ма-слачцима и поезији. Хвала вам на том месечевом осмеху који кроти мој телесни бол.”

Она плаче. Низ десни образ јој се полако слива једна суза, кривудајући мало као кап кише на прозору.

„Не плачи мала најадо”, кажем, „квариш свој осмех, а то је грех.”

Устаје са столице, прилази ми и нагиње се нада мном. Полако ме љуби у образ. Њене усне утискују слово на мој стари пергамент од лица. Углови њених усана случајно додирују углове мојих.

Из немогућег сусрета Харона и Луне рађа се ново небеско тело.

* * *

Кроз полумрак собе продире зора и полако клеше предмете из гранита ноћи. Сунчево длето ради тихо, одваљујући комаде таме са будућих скулптура.

Прво се појављује оквир прозора, орошен руменилом, потом настају зидови извајани из црних громада мрака. Из угла собе израња један ормарић и једна слика на зиду.

Длето даље дуби собу: следе обриси болничког кревета, дрвена столица, ноћни сточић и на њему неколико књига, стари часовник и врата просторије која воде напоље у ходник.

На прозору се ускоро појављује и вајар лично.

Једна мала, скоро неухватљива крхотина ноћи одлеће далеко од скулптуре собе и пролеће близу вајареве браде.

Неко дете, љубитељ неухватљивих планета, помислило би: „Меркур”.

РАСКОРАК

„Име ми је Циган,
кад ме Саркози мрзи,
то је фашизам,
а кад ме ви мрзите – то је ‘нако!’,
Дамир Авдић

Из звучника окаченог на стуб чује се крчање у ком се једва разазнаје врштећи глас Ах! Rosea. Звучник је огрнут паучином, баш као и музика коју емитује, баш као и долазни перон аутобуске станице којом одјекује крчећа анахрона песма о рајском граду у коме су цуре лепе и трава зелена. Низак мушкарац, утегнут у кожну јакну која је била модерна пре двадесет година (ако и тада) трчи ка аутобусу. Путници из Трстеника силазе на *престонички* плочник главног града једне *републике* – неко уморно, неко ходом Нила Армстронга, неко бежећи од типа у кожној јакни који задихано виче.

- Такси! Такси! Треба ли такси? Госпођо, такси!

Она стоји наслоњена на стуб најближи лампиону. Иако је тек пола осам, пао је мрак. Аутобуска станица у Београду није баш најлепше место на коме можеш провести петак вече. Додуше, слична ствар би се могла рећи и за Београд уопште. Храбро стоји на најосветљенијем делу тротоара. Гледа мобилни телефон на сваких пола минута. Секунди трају и трају. Прошли су Крагујевац, Ниш, Зрењанин, Чачак, сад и Трстеник. Аутобус из Ужица касни. Долазни перон је, иако забаченији и прљавији, бар у једном лепши од главне аутобуске станице – на њој си приморан да гледаш људе како се растају. Једно одлази, друго остаје, пропратна кореографија махања, слања пољубаца. „Да, то је патетично, али и људски, мисли она”. Лепше је гледати људе који преузимају торбе или људе који преузимају људе, у бољем случају. Као, на пример овог проћелавог, масног типа који узима торбу од своје драге. Она је који центиметар виша од њега и попрлично крупнија, али то одударане од филмских

пропорција љубавника им изгледа не смета. Љуби је, прво у образ, потом кратко у уста. Онда се насмеје, као да је урадио нешто недозвољено. Она подиже руке и грли га око врата док јој ландара неколико златних ланчића по грудима – на једном је окачена минијатурна икона Богородице, на другом делфин или нешто попут тога, а на трећем слово М. Мирјана? Марија? Милица? Уосталом, није важно, одлазе, ускоро ће скренути у парк и изаћи из њеног видокруга. „Шта се дешава са тим проклетим аутобусом? По реду вожње је требало да стигне у седам, касни више од пола сата.” Покушава да добије дечка, али неуспешно, недоступан је све време. „Опет је идиот заборавио да напуни телефон”, мисли она. Нервозно врти косу око прста. Није стигла да је опере, иако је планирала. Постаје јој непријатно, људи долазе и одлазе, а само она и још неколицина људи који чекају да са звучника одјекне: „Аутобус из Ужица долази на перон тај и тај” стоје као какав инвентар. Добро, ту су наравно и таксисти. Омања група тих ловаца на наивне придошлице стоји поред ње. Гласно причају. Прекорева сама себе што стереотипно гледа на њих, али чини јој се да сви таксисти овог света имају потребу да вичу када су заједно. Поред омањег типа у кожној јакни, ту су и један са фризуром Руда Гулита и црвеном јакном на којој је иновативно залепио парче папира на ком пише *Taxi* (ваљда да не би морао да троши речи као његове колеге) и један дебели са раскопчаном јакном и раздрљаном, широком мајициом. Дебели гласно говори, док му масивни златни крст подрхатава уплетен у длаке на грудима.

- Ма, каква инспекција, ми треба да му јебемо мајку! Шта како? Па, ако не може другачије, бејзбол палица ће да прича!

Она се загледала у и кроз њих, што није промакло Руду Гулиту. Откри савршено беле зубе и осмехнуто се окрену ка њој.

- Госпођице, треба ли вам такси?

Збуни се. Није очекивала да ће таксисти приметити да гледа у њих.

- Не, хвала.

Гулит искорачи из друштва.

- Већ дуго ту стојиш.

Неки људи се плаше зубара. Неки се плаше затвореног простора. Неки, пак, отвореног. Она се плаши контакта са непознатим људима. Никада јој се није ништа ружно десило, али, напосто, плаши се.

Унервозила се. „Зашто он гледа у мене који ђаво”, мисли она. „Чекам бус”, рече и крену полако да се удаљава. Његово питање: „Који бус?”, прави се да не чује. Непознати људи могу бити опасни. Чује како се Руд Гулит смеје, али није кренуо за њом. Гледа на телефон. Четрдесет и пет минута. „Ово стварно није нормално”, помисли она. Питала би некога од људи на станици да ли и они чекају бус из Ужица, али јој је непријатно. Помало се и плаши.

- Еј! Невена!

Чује иза себе глас. Не окреће се. Испред ње израња момак. Коса му је везана у реп, лице отекло. Чини јој се познат његов осмех, као неки давни холограм из прошлости.

- Не препознајеш ме?

Невена бојажљиво одмахује главом.

- Па, ја сам. Никола. Сећаш се, када смо били у Гимназији, ишли смо заједно на оне семинаре. Млади и људска права, млади и транзиција, млади и толеранција. И сви ти.. Сећаш се?

Сећа се сад. Невероватно је шта све складиштимо у мозгу, као у неком магацину – затим, лупамо неке шифре на те складиштене пакете - Школа, Факултет, Комшилук - и онда свега неколико речи нам више помогне него човек који стоји испред нас.

- Еј, Ницо! Нисам те препознала, човече. Баш си се променио.

Можда то изговара. Можда не. Опет пребира по фасциклама, овај пут устаљених радњи. Да видимо – под *Н* тражи фасциклу са флоскулама за *Необавезно поздрављање*. Можда је Никола добио *Баш си се променио пакет*, можда *Еј, где си, шта има?* Суштински је неважно.

- Ништа, чекам аутобус из Ужица. Нема га већ четрдесет пет минута, полудео сам скроз.

Значи, нисам луда, нисам помешала време доласка, аутобус стварно касни, мисли она.

- И ја исто. Чекам дечка, а није доступан, пиздим.

Никола се насмеја.

- Слична ситуација и код мене. Чекам цуру, пре пар недеља је изгубила телефон. Лепо сам јој рекао да јој дам мој неки стари што имам, каже неће, купиће нови ових дана и видиш шта се дешава сад.

Никола се пуно променио од средње школе. Угојио се. Постао је мушкарац. Има браду. Боре. Ни држање му више није дечачко.

- И шта ти радиш, Нено, чиме се бавиш у животу?

„Чекам углавном”, помисли она.

- Па, ништа сад сам апсолвент, треба још неке испите да средим и онда даље.. Шта знам, видећу.

Заиста, Невена не зна шта ће када коначно заврши тај факултет. Помисао на мењање уљуљканог живота не-нарочито-вредне студенткиње јој се не допада. Радо би студирала до краја живота.

- Ти си беше на Економији?

Невена климну главом.

- Па, шта ћеш после, имаш неки план или..

„Да се запослим код тате, ионако ми је он финансирао ово продужено студирање, све би урадио да му све три ћеркице буду факултетски образоване”, помисли она, али му ни то није рекла.

- Не знам. Искочиће нешто. Увек искочи.

Она зна тачно шта ће искочити. Знала је то и пре шест година када је дошла у Београд.

- А, ти, шта беше оно ти.. Ти си Саобраћајни уписао, је ли тако?

Никола одмахну главом.

- Не, не, ја сам политкологију студирао. Била си близу, бар географски.

Никола се смеје. Она не разуме зашто.

- Мислим, и Саобраћајни и Политичке науке су на Вождовцу, па зато.

Глуп фазон.

- Аааааа!

И она се смеје. Просто, таква је ситуација.

- И како иде то?

- Не иде. Напустио сам факс на трећој години.

Она никада није желела да напусти факултет.

- Па, што то?

Он се почеша по коси. Залисци су му доста већи него раније.

- Па, ето. Напустио. Схватио сам да то није за мене.

- Јеси ли нешто друго покушавао?

- Ма, схватио сам да студирање није за мене, не ФПН. Сад радим у једној продавници беле технике, тече ми средио. Имам своју плату, довољно ми је за кирију. Имам цуру, она је исто на Економији,

као и ти, само је млађа, не знаш је вероватно. И тако. Имам тај неки животни круг, фино ми је. Оматорило се, јеби га.

Она се и не осећа маторо. Заправо, сви око ње причају о неким годинама, зрелости, променама и слично – она то код себе апсолутно не види. Иста је као и пре десет година. И то не на неки романтични *петарпановски* начин. Једноставно, ствари су исте. Она сад нешто као учи, добија досте лове од маторих, има свој стан. Има и дечка, он ради у банци, има добру плату, има свој стан. Ситуираност на нивоу новорођенчета.

- Да ниси ишао на шалтер да провериш што касни?

- А мислио сам, али бојим се да не дође док ја нисам ту.

- И ја исто. Можда да окренемо.. Имаш број станице?

- Немам.

- Ни ја. А да ниси питао некога од ових људи, можда исто чекају бус из Ужица, па су се чули са неким.

Никола почне нервозно да врти рукама. Закопча јакну. Затегну реп. Стави руке у џепове. Па их извади.

- Нисам.

Што се овако узврпољио, помисли она.

- Па, хоћеш ли?

Момак окрену главу, сасвим мало, али довољно да је више не гледа у очи.

- Па, знаш, ја радије не бих.

Ђуте. Она се помера ка њему. Веома споро. Центиметар. Па, стане. Глупо јој је да га пита. Још један центиметар.

- А што нећеш, Никола?

Он се нервозно чеше по глави. Као да хоће да ископа одговор у њој. Она наставља своје центиметарско путовање.

- Знаш како.. Овај, мислим, мало ми је глупо.

Између њих је сада свега петнаестак центиметара.

- Што ти је глупо, Ниџо?

- Знаш, ја имам тај страх. Плашим се непознатих људи. Не волим да причам са њима, избегавам кад год то могу.

- И ја.

- Шта и ја?

- И ја не волим да причам са непознатима. Заправо, ужасавам се тога.

- Стварно?

- Да. Никада не знаш ко је та особа. Ни шта хоће, ни шта је у стању да ти уради. Мислим, није ми се никада ништа десило, али сам престрављена од тога.

Никола одушевљено разгорачи очи.

- Ти си имала среће онда! Мене су опљачкали. И то два пута! Једном ме два типа увукла у хаустор и узели ми новчаник, а други пут ме неки манијак вукао до банкомата да му дам све што имам. Пола ми је плате узео!

Она се насмеја и ухвати рукама за главу.

- Ето! Ето, видиш! А сви мисле да сам параноична! А такве ствари се сваки дан дешавају! Свима!

Она га узе за руку.

- Ти и ја смо два другара параноика!

Никола се загрцну од смеха. Баба која стоји поред њих га промотри од главе до пете, а онда с негодовањем заврти главом.

- Знаш, пола сата сам те гледао. Прво, размишљам јеси ли ти или ниси ти, стајала си тамо даље. Па, онда мислим, јесте сигурно. Али онда како да ти приђем, нисмо се видели годинама, али стварно ми је непријатно да стојим сам на оваквом месту. И онда си кренула овамо ка мени и коначно сам одлучио да приђем. Усрао сам се од неког типа од два метра што се протезао поред мене. Десило ми се пар пута и да ме пресретну неки дрипци, онако, не да ме опљачкају, него ето, само да ме смарају. Знаш оно, за кога навијаш и такве глупости. Од тада цвикам од великих ликова. И онда кад си кренула овамо, одушевио сам се!

- Не бих ти ја била нека заштита од тог типа.

Никола је обгрли око рамена.

- Што, јака си ти, бре! Ако ништа, могла би бар да вичеш и скренеш пажњу људи. Знаш како, мој деда је био трговац. И кад год је носио велики пазар са собом, моја баба иде десет метара иза њега са лонцем и кашиком да може да направи буку ако га неко нападне. Тако то иде.

- Стварно је то радила? Човече, то је љубав. А не к'о овај мој, остави ме сат и по времена да чекам на јебеној аутобуској станици по мраку, а зна да се плашим.

Ћуте. Поред њих стаје аутобус из Кикинде. Излазе жене са децом, мушкарци са пословним ташнама, студенти са торбама пуним хране, заљубљени парови, пензионери. Њих двоје стоје као укoпани. Престали су и да гледају на сат. Време пролази, а њима већ постаје свеједно. Никола коначно проговори.

- Хоћеш да седнемо у парк овамо мало, да се спустимо?

Подиже обрве.

- Да седнемо у *Пица парк*? По овом мраку? Знаш ли ти ко све тамо сад може да наиђе?

Никола се ојуначи.

- Нема везе, сад нас је двоје. Лакше је у двоје.

* * *

Опет ћуте. Седе. Прибили су се до крајних граница пристojности. Поново, Никола прекида тишину.

- А да те питам, кога се ти, овако, највише бојиш?

- Како то мислиш?

- Па, лепо од непознатих људи, кога највише?

- Па, искрено, мало ми је глупо, али.. Јеби га, немој погрешно схватити, али највише се бојим Цигана.

- Што њих?

- Па, некако, како да ти кажем.. Не знам, делују ми спремни на све.

- Ма, то је без везе, немаш што њих да се бојиш. Они те углавном лепо питају да им даш лову, ти даш или не и то је то. А и, некако, мало је, знаш онако... Мислим, не постоји лепа реч за то, мало је расистички.

Никола се смеје. Њој је глупо.

- Нисам тако мислила, наравно да нисам расиста. Па, немој се смејати, јеботе, нисам тако мислила. Само, некако, немам ништа против њих, ето, само ми делују да су, не сви, него понеки од њих делују... Што ми се смејеш?

- Зато што си се запетљала, ето, зато.

- Па, зато што нисам расиста.

- Ниси расиста, само мало не волиш браонкасте људе.

- Немој ме зезати, знаш да нисам расиста. Када би неко од њих био окупан, дотеран, када би нормално ишао на посао, шта знам, радио у некој банци или нешто, не бих имала ништа против њега.

- Значи, када би неко од њих био као ти, био би ти супер, је ли?

- Не изврћи моје речи. Ето, немам ништа против када свирају у кафани. Пре пар викенда сам им оставила две хиљаде. Је ли ти то личи на расисту?

- Добро, 'ајде, ако кажеш да ниси, онда ниси расиста.

- Па, нисам.

Разговор се некако непријатно прекинуо. Невена се накашље.

- А ти?

- Шта ја?

- Па, кога се највише плашиш?

- Ово моје звучи још и глупље.. Али ја се искрено највише плашим средњошколаца.

- Што сад њих?

- Зато што субанда. Глупи су, на све спремни, жељни доказивања.

- Да, да, има ту нешто.

- Пуни су енергије, оптерећени су сексом. Пре неки дан су три пијана средњошколца у аутобусу неку несретну цуру хватали за дупе. И један момак се као побунио, окренуо ка њима, рекао нешто у фазону *Ало, клинци, не будите сељаци!* А ова три дрипца одмах скочише да му се уносе у фацу и да му прете.

- И шта се десило?

- Не знам, излетео сам на првој следећој станици.

Она се смеје. Николи је глупо.

- Па, што се ти мени смејеш?

- Не знам, смешно ми је што се плашиш дечака млађих од себе.

Мислим, не постоји лепа реч за то, али ти си пичкица.

- Ма немој?

- Стварно ти кажем!

- Када ме једном неко од те балавурдије избоде или пребије као пичкетину, питаћу те да ли сам био пичкица.

- Дај, сад стварно претерујеш! Мени чак понекад недостају ти луди мушкарчићи из средње школе. Знаш, онако блесави и глупи, спремни увек за акцију - *идемо, лудило!!*

- А је ли?

- Аха.
- Јеси гледала ти *Fight club*?
- Јесам, што?
- Па, онако. Без везе, у ствари.
- Па, реци ми, шта је?
- Мало ми је глупо.
- Дај!
- Знаш оно када Марла Сингер каже Тајлеру *Нико ме није тако појебао још од средње школе.*

- А! То!
- Да. А, зезам се само, не љути се.

Невена се не љути на Николину опаску. Подиже торбу и ставља је у крило. Приближава му се. Још само мало када би пришла, модел старих другара који прекраћују време на клупи би био озбиљно нарушен.

- Хладно ми је.
Иако јој је стварно хладно, осећа се глупо што то говори.
- Дај, ниси се ваљда наљутила.
- Нисам.
- Стварно?
- Нисам, само се заледих овде.

Парком пролази једна ромска породица. Мајка носи једно дете, а још троје, два дечака и девојчица старија од њих, трчкарају околу. Отац се вуче иза, теглећи некакве кариране торбе. Невена се сасвим прибија уз Николу. Један од дечака им прилази. Превелики доњи део тренерке му спада и мора да га придржава руком. Носи офуцану дуксерицу са ликовима читаве породице Симпсон. Мајка, брат и сестре су наставили даље, а отац прегледа неке картонске кутије остављене крај канте.

- Секо, да ми даш неки динар?
Невена држи Николу за рукав. Он се осмехује.
- А шта ће ти?

Невена га прострели погледом. Зашто се упушта у разговор, да ли је нормалан, види ли да му отац на пет метара, сад ће и он да нам се накачи, помисли она.

- Да купим да једем, бато. Знаш од када нисам јео!
- Од када?

Невена Николу неприметно подбада лактом.

- Е, нисам, нисам, па нисам од јутрос!

Мали се церека. Још увек има млечне зубе од којих су неки по-испадали, а неки су покварени. Невена гледа у Николу молећиво. На тренутак им се погледи сусретоше.

- 'Ајде, мали, тутањ. Немамо лове.

- И, бато, 'ајде, не зајебавај, дај нешто!

- Рекли смо ти да немамо, а сада иди!!

Никола гледа изненађено у Невену која је напрасно викнула. Дете је устукнуло. Чак би и Невена, када би могла да напусти сопствено тело и да са неке неутралне висине сагледа ситуацију, била изненађена властитом реакцијом. Дечакова породица се већ добрано удаљила. Отац је изабрао кутију која му одговара и довикује малом да пожури. Дечака је прошло изненађење - окреће се леђима, спушта тренерку, показује им голу задњицу и отрчи колико га ноге носе.

- Шта ти је?

- Како шта ми је? Лепо смо му рекли да немамо. Шта хоће још који ђаво? Чека да се предомислимо, шта, не разумем!

- Добро, Нено, клинац је, јеби га. Ниси морала да вичеш тако.

Опет дуго ћуте. Са звучника на станици се чује Џеј Рамадановски. Радник градске чистоће метлом скупља опало лишће. Невена се у потпуности прибија уз Николу. Он је инстинктивно загрли, а затим нагло склони руку са њеног рамена, као да ју је спустио на врелу ринглу. Па је бојажљиво, врховима прстију, опет додирну. На самој је ивици, сада треба да одлучи да ли ће да је пређе. Никада није преварио своју девојку. Сад се налази на рубу те провалије. А, онда, из ко зна ког угла памети, Николи пред очи изађе слика – распуст између треће и четврте године средње школе, врућина, седи у шортсу и трегеруши сам у соби, пије ледену кока-колу, тек су се појавиле друштвене мреже, вршља по Невенином *MySpace* профилу, стоти пут прегледа албум *Лудооо морееее!!* у коме су њене фотографије у бикинију и... Бесомучно мастурбира.

Невена се згрчила у његовом полузагрљају. Онда се одједном усправи у седећи положај.

- Да одемо до шалтера, да видимо шта је са аутобусом?

Ходају мусавим тротоаром ка главној аутобуској станици. Један пијанац са натписом СФРЈ на мајици их пресеће и слаже причу како му фали педесет динара да купи карту да се врати кући. Са израженим црногорским нагласком каже како му аутобус за Титоград полази ускоро, *у великој је журби*, баш тако говори, а из уста му се осећа подмукао мирис ракије. Њих двоје га не удостоје погледа, а камоли речи. Пролазе поред трафика на којима су новине са којих се цери Драган Ђилас грлећи неког ромског дечака у светлој дуксерици. Пролазе поред пекара са делимично празним рафовима. Пролазе поред бифеа у којима труну случајеви, а шанкерица са дотрајалим минивалом појачава радио са ког се чује *Ево, банке, Цигане мој, Цигане мој, свирај ми ти!*. Пролазе поред тезгица на којима се продају патриотски сувенири – мајице са ликом Драже Михаиловића, књиге Војислава Шешеља и Милана Лукића, српске заставе, шајкаче са кокардом, дискови са песмама Баје Малог Книнце и дрвене чутуре са изрезбареним профилем Ратка Младића. Пролазе поред реда за тоалет у коме се група младића у тренеркама и са спортским торбама гласно смеје гледајући неки снимак на мобилном телефону. Пролазе поред јефтино дотераног Рома који продаје имитације скувих парфема. Пролазе поред два монаха који прелиставају неку књигу купљену у посети главном граду. Пролазе поред момка у тексас јакни који чита Рејомнда Карвера, момка који је заправо писац који ће касније записати ову причу о Невени и Николи – пролазе поред мене пре него што ћу постати неутрални приповедач који ће кроз ову приповест о *обичним људима* избљувати своје фрустрације и страхове, своје подсвесне недоумице, своје гађење над стварношћу у којој се игром случаја родио. Али, доста о томе.

Ретко које место у граду даје његову праву слику онако као што то даје аутобуска станица. Град - прљав, пијан, нервозан, опасан, запуштен – није прошао кроз семинар о транзицији и толеранцији. Да постоји правда, на свим разгледницама Београда би стајала само ова шугава аутобуска станица, не Победник, не Кнез Михајлова, него само ова одвратна станица са овим уплашеним, непознатим људима.

Њих двоје не проговарају ни реч. Прилазе шалтеру. Невена се нагиње.

- Добро вече, извините, аутобус из Ужица који је требало да стигне у седам, шта је са њим?

Службеница се незаинтересовано окреће ка њој, условљена само чињеницом да то мора да уради због плате.

- Који аутобус?

- Из Ужица.

- Па, који госпођице, има више аутобуса из Ужица?

- Онај који је требало у седам да стигне.

- Ја овде не видим који је то.

- Па, креће из Ужица у пола четири, стаје само у Пожеги и по реду вожње је у седам у Београду.

- Нема таквог.

- Како нема?

- Лепо нема. Има овај што стиже у шест, следећи је тек у дванаест. Тај о коме ви причате једноставно не постоји, мора да сте нешто помешали. Довиђења.

ШОФЕР

Нека сад пуцају, кад нису пуцали на време, кажем. Убио се прекрјуче тетејцем онај Милош из Ђаковице, а пре њега се обесио неки Драган из Ђилана. Кад се десио случај са дечаком, баш сам о томе причао жени са првог седишта.

Већина путника су радници који се враћају кући из треће смене, а нешто мало има доктора које возим на Селтерс бању, на посао. У Младеновцу се не каже у бању, него на Бању, јер је мало изнад града. Бањски град, треба да буде богат, али неко не дозвољава. И моја је кућа у близини бање, од оца сам наследио земљу, а овај од свог оца. Путници које превозим су портири, чувари, полицајци, можда по неки конобар. Тежак је хлеб који се не зарађује у свом граду. Причао ми је један да је путујући у Београд на посао за десет година обишао двапут земљину куглу, кад прерачунаш колико је километара прешао.

Само што сам кренуо са главне станице, нека жена диже цеву. „Знате ли”, каже из свег гласа, „шта сам видела?” Погледам на ретровизор, а она устала и показује прстом на једног ћелавог. Видела сам како је овај овде позвао девојчицу од тринаест година да пође иза станице. Да јој нешто покаже! „Покажи сад пред свима џукело”, вели жена, „то што си хтео!” Ја ништа, правим се блесав и возим. Отворио сам прозор, запалио цигару и пустио музику, као не чујем шта се дешава. Рачунам, проћи ће. Навикао сам на путнике, почну тако да гракћу, па после неког времена престану и извале се на седишта да спавају. Сви погледају у ћелавог, они напред се окрену, а иза придигну, а он ћути. „Имам ћерку тих година”, наставља она жентурача, „могао си тако њу да позовеш у мрак, мамицу ти педофилску.” Познајем ту жену, ради само трећу, пере судове у Синђелићу већ седам година. Нема дистанцу, ако ме разумеш. Чим јој нешто крене из главе, то одмах кроз уста излети напоље, а о људима мисли све најгоре. Уме само оно: ти ћеш мени... мајке ти га... коме, бре... и све тако режи.

Белави се окрете. „Госпођо, немојте да ме вређате, ја нисам... ја сам трговачки...” - хтеде да каже, али устаде неки младић у тексас јакни, ухвати га за ревере. Да ли од те јакне или шта, али у раменима је изгледао као шифоњер. „Ђубре једно болесно”, каже му у лице. „Хоћу да изађем, пусти ме”, викну ћелави. „Тако, тако”, почеше да одобравају путници. „Набоди га”, вичу једни, „зови полицију, тај је за затвор”, добацују други. Срећа његова, те тад наиђе станица и он изађе, а овај за њим кроз врата и мајку и оца и да ће да га умлати ако га још једном види.

Док је дречао, у аутобус се крај њега прогура нека старина. „Шта си се разгаламио”, каже клинцу. „Видиш ваљда да напољу нема никог?” Дечко поче да се накашљава. „Јел’ дебео”, пита чича и не гледајући га. Кад ти овај скочи. „Шта је, комуњаро матора?!” Чича плати карту, узне кустур, па се окрете. „Ја комуњара? Јел’ знаш, бре, битанго балава, да сам двапут рањен под Београдом? Први пут су ме ранили, превео ме друг из чете, ја наставио да се борим још три дана, док ми ногу није разнео гелер од гранате.” Заврће матори панталоне и показује дрвену ногу. „Ти мени да кажеш - комуњаро! Ниси још био ни у мудима кад се то десило.” Сад ти се аутобус окрете на другу страну. „У праву је чича - добацују - нађи неког равног себи!” И повуче се клиња. Нешто гунђа себи у браду, али оде на своје седиште.

То све, а да нисмо још ни изашли из Београда. На аутопуту се путници смирише. Видим, поспали скоро сви. Ја нађем Тополу, пуштају само наше песме. И истину причају. Како се празне села, како је народ погрешно ишао у фабрике уместо да ради њиве. У једно село, каже спикер, дванаест наставника путује да предају само једном ђаку. Неће да затворе школу, а јефтиније би било да том дечаку плате хотел у граду, него да цела булумента долази у село сваки дан. Само да не признају да је још једно село напуштено. Могли су избеглице са Косова да населе у та села... кад би хтели да раде. Али - не, навикли они да их држава чува ко да су од злата. Уствари, продали куће за силне паре, обогатили се, само се труде да сакрију. Ко год да је дошао с Косова, тај је донео милионе, па и поред тога прима социјалну помоћ! А од пара које су добили од Шиптара купују радна места у државним фирмама. Наши људи немају за леба, а Косовари узимају радна места. И још причају како су их Шиптари прогањали. „Можда је и било, не кажем, али не толико колико причају.” Кажу, уђе један

Шиптар у село, купи кућу од неке сиротиње, а онда почне да се шири. „Како да се шири?“, питам га. „Па, понуди неком Србину да купи од њега кућу.“ „И?“ „И овај прво неће. Онда му Шиптари исеку дрво у дворишту. Отрују му кера, пребију сина. И само роморе: нисам, тако ми Бога! То раде неколико година, док се онај не преломи да прода.“ „А што вас двеста у селу не протерасте тих неколико Албанаца на почетку?“ „Па видиш,“, каже ми тај Косовар, „нисмо ми такви.“ „Па, онда - ко вас шиша!“ „Нису такви, мало сутра. Него, тркали се ко ће пре да прода кућу и обогати се.“ „То су паре од нарко-мафије.“ Каже он, „моју сам кућу продао, а не твоју, па те се и не тиче.“ Еј! Тако он мени, који сам због њега ишао да ратујем за његову кућу на Косову, а они плаћали да их ослободе војне обавезе.

На Косово нисам ишао својом вољом, нисам хтео после Крајине. Тамо сам био добровољац, а кад сам се вратио кући, видим да је на моје радно место засео Крајишник. Као, има проблема са срцем, па не може у рат. Буразеру, да неко нападне Шумадију, нема те болести која би ме спречила да ратујем. Углавном, баце ме на Паштрик. Из Младеновца је био још и неки Коцка, нисам му право име никада ни чуо. Прво нас одведу у нека села код Вучитрна, па на Чичавицу, а онда на Паштрик. Сине, да видиш шиптарске куће у тим брдима. Тешка вукојебина, нема ни струје ни људског пута, а виле ко на Дедињу. У њима смо спавали. Ту одбисмо копнени напад из Албаније. Било нас мало и док нису пристигли специјалци, Коцка се јуначки држао, можда би нас и разбили да није било њега, држао је то митраљеско гнездо одакле их је скидао ко да пуца у живину. А после напада, све до повлачења по цео дан није ништа друго радио, него узимао снајпер и одлазио на границу да вреба. Прође кроз мине, попне се на неку чуку и пуца на све што се мрда на албанској страни. Сам-самцит.

Косовари су, причали ми људи, од државе добијали стан и посао чим дођу у Шумадију. И то неко боље радно место. Ако су завршили вишу или факултет - одмах за директора, ако нису, онда пословођа. А ти, геџо, геџај *Ластин* аутобус, нико те не шљиви ни за пет пара. Зато, кад сам чуо да се убио Милош, живео је пар кућа од мене, рекао сам: „Нека је, нека пуца сад кад није пуцао на време. Не можемо ми Шумадинци све да их ослободимо, морају нешто и

сами.” Јес, греота, оставио двоје деце за собом, али кућу је сазидао на три спрата.

Баш то сам причао оној жени на првом седишту. Она се смеје, повлађује ми, намигије, клима главом. Наши људи сви слично мисле. А зрела је, четрдесет ако је пребацила - максимум. Разбатачила се на првом седишту, а како се аутобус клацка, тако се и њени батаци трескају. Селе, то ценим.

Изашли смо са аутопута и скренули ка Младеновцу. Тамо где је откупна станица за млеко, одједном ми се тај дечак створи на путу. Згазим на кочницу, али видим да га нећу избећи, јер се уплашио, посрнуо и пао, па смотам лево и забијем се међу оне канте. Како сам укочио, пребаци ме преко волана забијем се главом у шофершајбну, а последње што видим је како на клинца пуном брзином иде мазда дизелаш и како хвата банкину покушавајући да га избегне на путу. Кад се пробудим, по аутобусу путници псују, они доктори се распитују да ли има ко повређен, а напољу полиција већ врши увиђај. Онај возач из мазде стоји изнад дечака баченог у жарак и прича како га он није ударио, него неко ко је прошишао у другом правцу и отишао ка Младеновцу. Јес’ чудно, јер дечак је бачен као да га је ударио неко ко је дошао из мог правца, али можда се котрљао, покушавао да устане, ко ће га знати.

Знам возача. Знам му и оца, био један је од првих Косовара који дошли у мој крај, још у првом таласу, и мајку му познајем, била лепотица, а удала се за дођоша. Матори био велики радник, комуниста, синдикалац. Дечко завршио факултет и све је то лепо, а да није он ударио клинца... нисам видео, али ко је - ако не он? Никог другог овде нема. Стисни зубе, момак, буди Шумадинац.

КУЧКА, ДУШИЦА И МАГНЕТНА ОГРЛИЦА

Телефон је звонио у невреме, после ручка, око тројке, кад нико васпитан не зове без превелике потребе. Тргао ме из поподневне дремке и сместа бих употребила богатство српског језика, за помињање предака, богова и сексуалних радњи, само да на другој страни жице није био очајан женски гласић:

- Добар дан. Овде *Етерна Вита груп* извукли смо ваш број и постали сте добитник наше магнетне огрлице... (Не носим огрлице, али имам разне другарице које носе и које имају све више и све ближих рођендана, па дај да саслушам особицу, кад ме већ пробудила и пореметила ми варење.) - Потребно је само да са још најмање једном, а највише три особе старије од 35 година дођете на нашу презентацију у *ресторан Талир*, код *Хале Пионир*. Могу ли да вам пошаљем позивницу?

- Добро... Пошаљите... – зевнем ја – а особа мени издиктира моју адресу све са бројем стана! Изгуглали ме у телефонском именику, очигледно.

Изем ти глобалну информатику! Глобално!

Кад сам се пробудила наћем се у небраном грожђу. Кога да зовем на досадну презентацију, то се пријатељима не ради а са непријатељима не могу да седим. Досетим се двеју комшиница (у најширем смислу те речи, мислим обе су са Карабурме) које можда не би биле гадљиве на ту ствар... Деца су нам заједно ишла у ОШ, сад су истина посвршавала факултете, нисмо се виделе од последње славе, дај да се подружимо мало.

И да прошетамо, пролеће је дошло...

Стигла позивница, проверим ја моје другарице, чак смо се и обрадовале што ћемо се дружити, никако да ухватимо времена ни да се организујемо, а сад је ово као неки повод. Ручак о трошку магнета, мо'ш мислити! У позивници је писало да је ручак у три, долазак треба да се потврди најмање 5 сати раније. Била је за 2 до

4 особе што је такође требало јавити. Јавим дан раније да не буде зезања, позвала сам озбиљне жене, једну морамо са посла извадити. Додуше, по истеку радног времена, али ко још ради само до краја радног времена, није она у државној служби?!

Са другом, која није ни у каквој служби него са 800.000 Срба ради на црно, договорим се да ми наиђе пред зграду пола уре пре тортуре да бисмо пешачећи до локала потрошиле барем део калорија којима ће нас тамо накљукати, јер смо бескарактерне бабе неспособне да прескоче клопу. Била је ту у 14.30 тачно кад сам се ја спустила низ степенице. Обе смо држале у руци по „мобител” што би рекла бивша браћа, спремне да уложимо приговор ако дође до евентуалног кашњења, до кога наравно није дошло. Крај ње је била дебела цукела...

Не могу да верујем својим ћоравим очима да је повела цукца у ресторан на ручак и презентацију магнета! Ман ако животиња има неки здравствени проблем, па да се то реши путем магнетизације? Онда ОК.

- Вратиће се она кући... - каже Душица - Ајде, Астра иди кући, немој да ме пратиш! - (Душица је моја другарица, а Астра је кујица.) Да ли кучка није знала српски или се само правила Енглеz, немам појма, тек пратила нас је упорно мада шепајући. И посебно се мени мувала под ногама, стално сам се плашила да ћу је нагазити, да ће ме спетљати па ћу пасти право на коловоз под точкове бесних камиона или распаднутих аутобуса...

- Што си, бре толико нагојила ово кучиште, претворила си је у крмачу, видиш да ти шепа, није то здраво... - то се ја ко нешто буним, ако се ишта чује док гибамо низ *Бандитен штрасе* односно Партизански пут, што су га прекрстили у Драгослава Срејовића... Ал га усрећише, мислим Драгослава!

- Ма, на дијети је, једе лајт... (нисам чула шта лајт, прође неко раздрндано возило). Знаш да су је одвели шинтери да је стерилишу и вакцинишу али су је вратили. Пола смо Београда звале ја и госпа Ната, то ми је комшиница исто керољубац... Астра, бре врати се кући, видиш да си жедна... - кучка се и даље прави Енглеz и преферира гibaње међу мојим патикама. Поготово кад наиђемо на туђу кучећу територију па се на њу окоме домицилне луталице са искрљештеним

очњацима и лавезом као да им је стигао господар приградске џунгле, а не дебела климактерична кујица Астра.

Боже, и данданас се забезекнем колико сам се забезекнула кад сам први пут открила на кога се најстрашнијим лавезом окомљују чопори паса луталица који иначе лењо џоњају по тротоарима. На друге џукеле! На сроднике! Не на људе, ни на мачке. Понекад на коње са којима Цигани, извините Роми, долазе по секундарне сировине, понекад на мотористе, али на непознате џукце обавезно, страсно и гласно. Мада... и ми људи лајемо на људе неупоредиво чешће него на мачке нпр...

Код Богословије, како уђосмо у саобраћајни кркљанац Душица извади поводац и закачи Астру не би ли је безбедније провела преко кружног тока где су пешаци последња рупа на свирали. Ни мени није лако али Астра се обезнанила од страха. Шепа на све четири.

Из моје нове Нокије јавља се наша трећа другарица Нада ко-ја нас већ чека у улици Чарлија Чаплина где је у броју 39 заказан магнетно-гурмански провод.

- Кажи јој да понесе мало воде, Астра је жедна. – инфилтрира се Душица у нашу спикку.

- Ма, нема она паметнија посла него да поји твоје жедне џукеле по Палилули! – негодујем ја али ипак обавештавам Наду о керушиној жеђи...

- Није ваљда повела кера у кафану? – шокира се Нада и каже – Већ сам изашла на улицу, једино да се вратим на посао по воду...

- Немој да се враћаш! – одлучујем ја, сад већ прилично бесна на четврту чланицу нашег трија, односно на Астру. Међутим, кад стигосмо на критично место Нада је баш преузимала воду од чистачице...

- Како ће она да пије из флашице, части ти? – ја, признајем, постајем пргава.

- Па даћу јој ја из руке, само опуштено... – кулира Душица. Стварно је покушала да напоји кучиште из шаке али је дебела одбила са индигнацијом. Она пије само из бара. Из баре!

Дођосмо, најзад до Хале Пионир и почесмо да је обилазимо у потрази за казаним рестораном. Што је мало потрајало јер се у њега улази из улице Здравка Челара, мада се можда води на Чарлија Чаплина. Кад је Иво Лола Рибар постао Краљ Александар, што не би Чаплин био Челар?!

Стигосмо у 3.03. У петнаест и три минута! Али нас на вратима дочека особа коју не бих описивала, са именом Никола Крпељић... или Крпић? Рече да нас не може угостити јер каснимо а има места само за две особе, док смо нас три, па или да једна одустане ...

Пукнем ко касетна бомба!

- Младићу, јесте ли ви нормални, па ви сте мене звали, ви сте мене давили да дођем и поведем своје пријатеље! Ми смо прешле 5772 корака да бисмо дошле догде... - урам ја, не само што сам згранута, него такав ми је темперамент буран, а карактер ми запаљив и прегласан.

Часна реч било је пуно тише док сам била млађа и користила нокаут као облик физичке комуникације. Брже, једноставније, разумљивије и ефикасније. Али стигосхе јебене године.

Љигави не скида фалш осмех са њушке али „не може да нас угости него нека ја зовем централу и нека ме они убаце у неки други термин”! Утом долазе још три особе које он љубазно уводи. Ја зовем централу и протествујем. Централа зове Николу и надам се набраја му претке што фронтално, што ректално. Он се смешка оним својим фалш смешком. Образ ко опанак, образ под опанком! Ето ти капитализма, Србијо, потрошачка колонијо...

Нада каже – Нека ти дају огрлицу и идемо негде на кафу! – Ја то понављам фалш осмеху! Који ће ми огрлица, имам бар три код куће! Имам и наруквицу и магнете за на слабине кад ме нешто ушине и скупочену мешалицу за воду са жабицом на врху. Све ме то Ружа навукла да купим и да живим доживотно. Добро, Руже нема у овој причи, али ми ни огрлица не треба, него сам се ускопистила, ко да нисам прошла климакс и осећам се посрано и поражено. Па пошто, као што напоменух већ извесно време не користим кроше, не знам како да смирим адреналин, не знам да се повучем без борбе, не знам да губим.

Затекло ме ово старење неспремну, да сам знала да је тако гадно не бих ни почињала. - Ма турићу их у новине, барабе смрдљиве! – то као нешто претим...

- Па тури их, не знају, сироти, с ким имају посла! – кулира Душица са апостолским миром, док келнер који ју је чуо каже: - Не помињите ресторан, ми нисмо ништа криви! – и изгуби се негде. Ево

признајем да нису ништа криви, али не могах да их прескочим, јер би прича изгубила од веродостојности.

Онда се појави Никола К и љигаво ми пружа огрлицу. – Изволите, госпођо!

- Ово је келнер интервенисао, сигурна сам. – вели Нада, види се да јој није пријатно.

- Пази сад кад испадне да смо извисили јер си ти повела кера!- смејем се Душици док напуштамо локал и поново зовем базну госпођицу у централи *Етерна Витае...*

- Добила сам огрлицу, госпођице, али ћете ви ипак завршити у новинама, ово је неопевани безобразлук шта ви радите људима! – урлам у моју нову Нокију ни криву ни дужну. Крсте се пролазници на другој страни улице...

- Па, госпођо, ипак није био ред да доведете кера! – вади се гђица подмукло.

- То је пас луталица, није наш! – вадим се и ја једнако подмукло. Прекидам везу и извињавам се Астри. – Извини Астра што сам те прогласила луталицом, не могу да дозволим да ме телефонисткиња победи у лајању.

- Па она и јесте луталица... - смеје се Душица, још увек држећи Астру на повоцу.

- Како, бре, зар то није твоја керушица?

- Наравно да није. Моја је Асја остала код куће. Нисам идиот да водим куче у кафану... – смеје се још веселије, Душица – Како си могла да их побркаш? Па моја је Асја мала и чупава, а види ову Астру колика је!

Мислим стварно! Нема ни три године како сам видела њено кучиште у мраку. На основу чега да је разликујем од дебеле Астре? Црне. Длакаве. Лају. Име им скоро исто.

- А зато она никако није хтела да оде кући кад си је терала?! Нема кућу, јадна...

- Шта би било са њом да смо ми ушле? - пита Нада.

- Чекала би ме испред. Јуче ме је чекала два и по сата пред домом здравља. Одавде бих јој можда изнела какву бајату шницлу...

- Ко што си јој из дома здравља изнела бајат пеницилин? - гунђам, мислећи како ће ми овај глупи стрес скратити живот за толико за колико не може да га продужи ни магнетни северни пол! Још увек

узрујана и понижена водим своје другарице у малу конкурентску кафаницу са друге стране хале Пионир, где ради једна једина фина девојка, која нам је скувала три сјајне домаће кафе, сервирала нам са ратлуком. Све за 150 динџи! Селе смо у малу баштицу са неколико столова. Ни пас јој не смета, каже овде сви долазе са псима... Слободнија Србија...

Не могу да се наизвињавам другарицама. Нудим неки пљесак или ђевапе, има код fine келнерице, али оне неће ионако су на дијети. Као и ја. Астра се испружила под столом и куња. Скидам ону магнетну огрлицу са деснице руке и стављам јој око врата.

- Ево ти, дебела, можда ти помогне за ту твоју шепаву шапу! – ништа она. Ни хвала, ни извини. Уличарка. – Еј, ако се од овог магнета претвориш у лавицу, надам се да ћеш да поједеш гњецавог Николу Кљ. – смејем се ја, али и њега ми је жао. Имам једног братића који се бавио таквим послом. Данас је незапослен, са женом незапосленом и две кћери.

Кад смо се са додатних 5632 корака вратиле на Карабурму и таман ушле на мирну домаћу територију, Душица одједном опет однекуд вади поводац и везује сироту кујицу.

- Што је везујеш, пусти је сад... – борим се ја за право сироте животиње.

- Ма, због оних Цигана тамо! - објашњава Душица и показује на кола која вуче кржљаво бело коњче.

- Душице! Нисам знала да си расиста! – згранем се ја.

- Нисам ја, Астра је! Увек се окоми на циганске коњиће!

Тако је испало да сам магнетну огрлицу коју сам под цену стрешчине ишчупала од мистера Кљ, поклонила једној обичној уличној расисткињи. Дебелој керуши која живи у улици Патриса Лумумбе испред броја 53 и напада сиромашније од себе...

(ПС. Од једне рођаке којој послах причу, да је насмејем, добила сам овај меил: *Цига с белим коњем је Ансон, имамо његов број мобилног окачен у офису, па кад нам се накупи папира и старих кутија, зовнемо га да дође, рециклажа... Једном је коњ како на прилазу, па нам је сутрадан фуриозно улетела власница простора и шокирала моје колеге које нису знале да јој одговоре- Није наш коњ! Цига додуше, већ некако дође наш...*

Тад ми паде на памет да можда ни Асја није расиста него лаје превентивно јер не воли коњске производе. Стварно је гадно кад се ураде па то после аутомобили развуку по целом крају. Поготово лети. Смрди до Звездаре.)

СИТНИ КОРАЦИ

Увек је мислио да се човек, када се нађе немоћан и испијен од болести, у болничком кревету, може убити без икаквих проблема. Веровао је да је довољно завући прсте у гркљан или стиснути неко црево или кабал и ствар би била решена. О вољи и снази потребној за тај поступак никада није размишљао.

Ко зна колико је већ буљио у капање инфузија изнад његове главе. Бол га је већ дуго газио у трбуху и већ је био утрнуо од досаде његовог трајања, па се нагнуо на страну, покушавајући да имитира окретање, мада је добро знао да још неко време неће моћи да се помери из положаја преврнуте корњаче.

Његов друг у кревету поред је стењао. Није дозволио себи тај луксуз. Била је то једноставна манифестација његовог стида. Није желео нити умео да стење пред другима. Желео је да остане прибран, бојећи се да ће, ако покаже макар мало људскости кроз јавно приказивање бола, људи схватити да је рањив. То би оборило слику коју ствара о себи у њиховим очима. Зато никада није стењао, нити се на било шта жалио у животу, па неће ни сад. Сетио се приручника ЗЕН-а из Мајине комодe. „Ти си бол! Живи га!” Тако је живео свој бол, ево већ данима.

- Колико је сати, дечко? – собни друг је прекинуо стењање.

Зевнуо је. Није имао ни најмању потребу, а ни начин да му одговори.

- Пола дванаест. – ипак је рекао.

- Аха.

То је била лаж. Свануло је, додуше, прилично давно, али знао је да сигурно није време поднева. Још толико људи мора проћи кроз њихову собу док не дође подне...

Време тешких болесника мериле су једино посете. Прво лекара, затим сестре, родбине, па поново сестре. И сви су радили свој посао, мерећи своје време на неке своје начине, од ручка до вечере, вечере

до спавања, спавања до посла. Боравак у овој соби био је за сваког од њих тек један од подеока на невидљивом часовнику по којем мере време, између две важније обавезе које имају за тај дан. Трудили су се да се не задржавају превише, да не развлаче и онако развучено време, јер, знали су, величина њихове помоћи никако није зависила од временаведеног крај узглавља умирућег болесника. Зато су сви нешто журили, гледали на сат, куцкали прстима и све време, крајичком свести, гледали у врата, на која се излази као из тешког посла, са великим уздахом и ћутећи. И сви су најискреније, без намере да намећу своје место у туђем животу, веровали да је управо њихово време драгоцено, иако се и оно сводило на исто свакодневно понављање рутине.

Тачније је било да је другу рекао да се ближи време визите. Сваки долазак великих белих мантила био је прави мали празник за целу болницу. Најпре би кренула најава, у виду болничарки, које би у рукама носиле крпице и сунђере, убрзано сређивале комоде, брисале прашину, скупљале одећу, баде-мантиле и пешкире са кревета, све док болничка соба, за онога који у њу улази из ходника, по могућству у журби и заокупљен послом, не добије изглед који одговара њеном називу. Чиниле су то са једнаком журбом, не јављајући се пацијентима, стварајући од лекарске визите догађај који је само због себе постоји. Пацијенти су ту били само случајне фигуре, стицајем околности баш у то време на кревету под тим бројем, дошли пре одређеног броја дана и одакле ће бити испраћени за одређени број дана, на ногама, колицима или у црној врећи.

Уследила би посета главне сестре, која је проверавала успешност посла својих претходница, задржавајући се у собама тек толико да може открити кутију кекса коју се је неки злочести пацијент усудио да извади пре него што прође важна визита или да грубо извуче пешкир испод главе неког, у агонији ознојеног пацијента, не остајући, као и свака медицинска сестра, дужна по неку реч упозорења, као што је „није по пропису” или „доктор Љубан се љути”. Тај доктор Љубан био је нешто као Исус у своје време, вероватно, јер све што је за ово време могао приметити када поменути доктор уђе у собу био је његов широк осмех, значајно широк, докторски, који је након толико година намештања да изгледа докторски заиста то и постао. Нико, па ни умирући пацијенти нису смели помислити да је тај осмех

усиљен, не дирајући у могући гнев извиканог доктора, чија страшна појава плаши особље и пацијенте самим својим постојањем.

Након што сестра још једном врхом кажипрста превуче преко комодe крај кревета како би се уверила да нема ни једног зрнца прашине 10 километара у пречнику, изашла би из собе, да би имала времена да терорише мало пацијенте и у суседним, пре него што крене колона сивих лица у белим мантилима, пред чијим стампедом застаје чак и најопакија болест. Никада се нико није усудио да у том тренутку провири у ходник. Пацијенти би се шћућурили у својим креветима, глумећи да су тешко болесни, сестре, оне које нису имале задатак да прате важну колону, набиле би носеве у својој собици, не усуђујући се ни да дишу док визита не прође и не констатује оно што само они могу да констатују – да су у свакој соби сви који леже тешко болесни.

Бели мантили ускочише у собу, намештајући осмехе на „подношљиво”, „издржљиво”, „има наде”. Пацијенти су ћутали, по неко би се и закашљао, гутајући тај издајнички кашаљ у себи и ако би се и догодило да их неко од белих мантила случајно погледа, направили би израз лица као да се искрено кају због претходног греха и обећавају да неће никада више. Али, мантили се нису ни трудили да превише загледају. Све што су могли да ураде, урадили су у сали, под зеленим светлом, одсецајући оно што се могло одсећи, а да не оштети неки виталан орган. Након тога су отишли кућама и ручали, можда и изашли у шетњу, одспавали, обавили касно-поподневни коитус са женом. Тада, у сали, њихова су трупла била оно што и треба да буду, обично месо заражено необичним, које треба очистити и према њима су се тако и понашали. Долазак у собу у којој су, неким чудом природе, за та иста трупла сада прикачена и њихова лица, очи, ноге, руке и порекло, представљао је мучан задатак пред којим се никада нису довољно припремили за суочавање. На факултету нису имали предмет „Уживљавање у пацијентову муку” и сваки од њих, када би се нашао у самој болесничкој соби, лице у лице са човеком, па макар и болесним и можда захваљујући њима и излеченим, мада то никада није сасвим сигурно и извесно, изгледали су као незграпне патке које се гегају по прабини, на силу избачене из воде.

И сада, као и сваког јутра, доктори су се понашали као ученици средње медицинске на пракси. Пипали су лешине под покривачем,

мерили листе у дну кревета, покушавали да заподену некакав разговор, неки од њих би волео да се и расприча са труплом које је лично оперисао и чим би трупло и започело одговор, прекидали су оштрим „но, добро, добро, биће то добро” и журно прелазили на наредни кревет, где би наредно трупло покушавало нешто да каже. Једино су се код његовог кревета искрено насмејали.

- Рековалесцент! – никада изговорена реч на овом одељењу, пркосно је ударала у зидове.

- Оздравићеш, дечко! – добацио је други мантил, поносан што уме и такву прогнозу да поклони.

Смејали су се, прво у листу, па у његове чаршаве, па скоро да и у његово лице. Био је то смех шамана чија молитва је успела, грохот врачаре која може породицу умирућег напокон погледати у очи и доказати да његове методе ипак понекад и успеју. Није видео ниједан разлог да остане озбиљан у једној овако веселој атмосфери. Болно се искезио. Било му је драго што је овако увеселио лекаре. Након што су прошетали од кревета до кревета и заокружили и ту обавезу за пре подне, мантили су изашли, остављајући један велики уздах олакшања код свих који су у соби остали, од болесника па све до самих медицинских сестара. И за данас је завршено!

Маја никада није могла да дође у посету сама. Данас је дошла са другарицом Иваном. Очекивао је да ће и од ње чути макар неку реч утехе и подршке, али он и Ивана нису били на таквој таласној дужини. Маја је била једина спојница овог необичног тандема, доказујући при том да се свако са сваким може дружити и да неко као што је Маја заиста не прави разлику међу људима, јер разлика између њега и Иване била је равна разлици између неба и блатњаве мочваре. Иако се и пре упознавања са њом некако осећало да се такав момак неће баш слагати најбоље са размаженом пијавицом са градског асфалта, само упознавање био је истовремени и крај њиховог незапочетог дружења, праћеног сталним Иваниним уједањима и тобож добронамерних саветовањима Маје „да може наћи и бољег.”

Јасно је било да упознавање са Мајином најбољом другарицом Иваном морало је пратити и, неуверљиво случајно, упознавање и са Мартом, Иванином мајком, на које је кренуо као и сваки скроман младић из унутрашњости, обучен у оно што је сматрао најбољим из

ормара, насмејан и уплашен, увежбавајући сваки корак и реченицу коју ће изговорити. Тек када се приближио судијској тројци схватио је да у њиховом присуству делује као што према калама делује обична, мала мушкатла. Фризура му је била класична кратка, панталоне преуске, џемпер купљен на бувљаку, а када им се приближио и руковао са њима и стидљиво спустио поглед, приметио је да су му ципеле блатњаве од стазице иза зграде у којој живи и којом из неког разлога воли да пролази иако у самој близини постоји лепа избетонирана стаза којом иначе пролазе сви остали станари. Оно што је то блато чинило на његовим ципелама била је издајничка потврда да из села у себи не може побећи и да и чак у великом граду, подсвесно тражи комад блата, тај једини знак да смо сви са те земље прљаве потекли.

Управо је њена мајка била она препрека коју је морао прескочити, а ето, у својој скромности и неприпремљености није успео. Очекивао је да једна Марта буде висока, кошчата жена са оштрим шишкама, уврнутог облачења, али уместо тога била је ниска плавуша, додуше, добро грађена, чврстог тела, али меканих црта лица, нежних образа и некако, увијених усана. Није се могао отети утиску да је неодољиво личи на његову мајку, у ствари на све мајке из његовог села, из којих је, ма колико се шминкале и тапирале косу, и даље избијала она сељачка благод, тако неизбежна за свакога ко је одрастао у уским сеоским сокацима.

Марта га је погледала кроз теме. Није могао објаснити откуд тај хладан ваздух на његовом потиљку, али је био сигуран да њен оштар поглед има везе са тим. Био је то поглед који не служи да се види особа која стоји пред њом, јер је сасвим јасно да одмах зна ко је он, већ више поглед разоткривања неке велике мистерије, непознате и њему и Маји, после кога остаје само одувана чистина и јасно непрегледно поље. Није га могао другачије назвати до поглед-препознавање. Да, препознавање, то је најближе објашњење, одајући при том оно што је Горан помислио када је видео, да је Марта сеоско дете, добро упозната са момцима који носе кратке фризури и имају блатњаве ципеле.

Био је то тек један тренутак, али он и Марта су се „прочитали.” Ивана више није била доступна за дружења са њим. Маја се са њом виђала увек сама, понекад и правдајући се недовољним познавањем

са Иваном, због којег „осећа да се обоје устежу када су заједно”, што није била истина, али је прихватио, знајући да је то била Иванина/Мартина наредба.

У ствари, Ивана је била све што он никада није могао бити, а јаз између њих појачао се управо након упознавања са њеном мајком, за коју је чврсто веровао да је тврда сенка која прати сваки Иванин корак и реч и да стоји иза ње са подигнутим прстом и немо је води кроз живот на само њој јасан начин.

Мрзео је у шта се Маја претвара после сваког изласка са њом. Увек би долазила љута, додуше, онолико љута колико Маја може бити, мрзећи себе због јадног живота и, мада то никада није рекла, мрзећи и њега, јер јој није купио цвеће када су први пут водили љубав или најскупљи парфем на месец дана забављања, нити је водио на мора или неко острво... или шта је већ Ивана добијала од својих удварача и познаника и то сваки пут када би са Мајом пила кафу испричано некако ново и другачије, као да сви мушки овога света само на Ивану мисле и на то како да је изненаде и измаме осмех и скидање гаћица.

Истовремено, Маја је живела свој живот, јадно какав је он већ и био, али Ивана о томе није имала појма, остављајући те бедне судбине за телевизијске емисије у којима младе новинарке граде каријеру срцепарајућим репортажама. Ако би је сада питао како се зову Мајини родитељи или где је Маја живела раније, не би ни покушавала да се замисли и досети. Само би се насмејала, забацила косу и пред саговорником, увежбаним покретом руке од образа до врха браде, показала сасвим нове и прескупе, пластичне нокте. Из неког разлога, Маја се мазохистички дружила са њом, пазећи да је нечим не увреди, да је не одбије од себе, јер, у паузи између ексклузивних излазака и ексклузивних летовања, Ивана је могла наћи времена и да попије једну необавезну кафу у неком јапи-кафићу и тада јој је била потребна баш неко као што је Маја, поштујући правило да у друштву са ружнијом девојком имаш више шанси да намакнеш новог кавалера са улазницом на FASHION WEEK или VIP лажу или партер за балет.

Са њима двома дошао је и Борко, Горанов пријатељ, додуше тек од скоро пријатељ, али најближи којег је имао. Борко је дошао сам, јер његова девојка Лена „не долази у болнице откако јој је мајка

умрла”, како му је рекао, правдајући и извињавајући се у њено име. Иако их тек кратко познаје, није се могао отети утиску да је било нечег необичног у њиховој вези. Није била ни налик везама које је имао са девојкама, а поготову са Мајом. Иако никада није учио о томе како би требало да изгледа једна веза, додуше, од својих одсутних родитеља није ни могао чути било какав савет о животу, ипак је везу замишљао као спој двоје људи који имају макар слична интересовања, а ако их испрва немају, барем желе да упознају оно што воли друга половина. Код Лене и Борка било је сасвим другачије. Никада му није било јасно како могу толико ствари да раде одвојено – биоскоп, утакмице, позоришта... сваки од њих двоје имао је свој начин да проведе дан и скоро га никада нису проводили заједно, обоје су тврдећи да у вези мораш имати извесну слободу да понешто радиш и сам и да су, упркос разликама или можда захваљујући њима, савршен пар. Горан није био убеђен да обоје заиста и мисле тако. Они никада тако нешто нису рекли, али Горан је осећао да међу њима постоји једна велика празнина, толико дуго храњена, да већ почиње да дува јака промаја између њих и само је питање тренутка када ће их нешто лупити у чело и показати да пред њима стоји понор који се више ничим не може испунити.

Сада је Борко покушавао да надомести недостатак своје половине, нека буде да је тако, шалећи се непримерено и глупо се кезећи на сваки необичан потез неког болесника из собе. Знао је да се у болницама људи заиста понашају чудно, ваљда јер не умеју да се понашају примерено (а шта може бити примерено када гледаш човека који умире на своје очи) али Борко је био младић који се тако понашао јер је и иначе збуњен пред оним што доживљава свакога дана. Није могао објаснити себи, али све је код њега било тако конфузно, нејасно, као да се упорно труди да обуче кошуљу наопако, јер не уме да је носи исправно. И када би покушавао да започне разговор о томе, само би слегнуо раменима и мењао тему, остављајући тако једно велико поље отворено, ево и овога тренутка и једино стрпљив човек, као што је био Горан, могао се и даље дружити са њим, без сумњи или упркос њој да у његовој свести нешто није у реду.

Борко се стално трудио да се допадне људима, а посебно девојкама и то је чинио и сада, упадљиво и незграпно се намећући Ивани, добацујући по неку реч на сваку њену реч и гласно

коментаришући и оно што у болничкој соби није за коментарисање. Борко својим неискусним оком то није видео, али Горан јесте, да га је Ивана већ проценила чим је крочио у собу, одмеривши га од главе до пете и хладно окренувши главу ка кревету у углу, вероватно јер је у том тренутку то представљало много већу забаву од смотаног момка који је дошао да провери да ли му друг заиста умире.

После неког времена празног разговора, заћутали су. Свака болничка соба у једном тренутку постане оптерећујућа за оне који су у њој, не остављајући места више ни за једну тему која би могла разбити огромни мехур слутњи који стоји пред њима, а нико не спомиње.

Маја је ћутала, бојећи се и да се, макар случајно, насмеје и тиме разбије невидљиви мехур status quo који сада, колико-толико има, Ивана је полунасмешено мерила собу и кревете (наравно, није села, да не поквари Blueberry мантил), а Борко је и даље непрестано и не трепћући, гледао само у Ивану.

- Да вас оставимо мало саме? – рекао је одједном Борко.

- Како желиш, – одговорио је Иван, наслутивши разлог.

- Да идемо ми? – погледао је у Ивану, замахујући главом у правцу врата.

Она је замишљено климнула, не пропутивши да га претходно још једном одмери, процени одело и ципеле и тек када јој се у погледу прочитало „може” згазише неколико корака до врата собе и одоше.

Маја је стезала под мишком пластичну кутију, једну од оних у којима студенти из унутрашњости носе замрзнути оброк од куће (за коју је био сигуран да ју је бацио негде на терасу чим су престали да узимају туђе оброке и почели да кувају своје) у којој су били комади неке пите. Страхљиво га је погледала, увијајући кутију под руком, бојећи се да га упита оно што је желела да упита још откако је устала јутрос, ако је уопште и спавала.

Гледао је у кутију и сетио се како ју је Мајина мајка доносила у њихов стан, у оним данима када јој је мајка, вероватно у налетима гриже савести, кришом, доносила омиљене баклаве, кифлице и месне пите. Маја није навикла да се некеме жали, мајци није могла када је њен живот већ довољно био за жаљење, а оца није ни познавала као оца и пријатеља коме се може пожалити, па је ту навику или боље речено, одсуство навике пренела и у њихов живот, када су почели

да живе заједно. Горан је, ипак, осећао тај притисак у њој, смену зебње, стида и кајања, јер, мада је већ била довољно одрасла, никада није могла опростити себи што је оставила мајку на цедилу саму са онаквим човеком. Тако је прихватала мајчине скромне поклоне, пуштајући је у стан да седи и дуже него што је било културно, све бојећи се тренутка када ће мајка морати да устане и крене кући, јер се већ смркава, а њен муж се можда и раније врати из кафане. Живеле су у том свету илузија, да је све у реду, испијајући кафу и препричавајући дан, гласно се смејући људским глупостима, али онога тренутка када би мајка почела све чешће да гледа у сат на руци и све дубље и дуже да уздише, Маја би се узнемирила и све дуже и дуже ћутала, мрзећи себе што се у таквом тренутку не може сетити нечег важног исприча мајци и тако је, макар на још неки тренутак, задржи за својим столом, а што даље од проклете куће. Тада би увек придржавала кутију, нудећи мајку њеним колачима и несвесна да кутију стеже и изврће, загледана у мајчино лице као да хоће да га уреже у памћење што дуже. И дуго после мајчиног одласка, ухватио би Мају како држи ту смешну кутију и гледа у њен садржај, дубоко замишљена над њом, као да је у њој сва мука и јад који јој је овај свет приредио.

Мора да већ неугодно дуго гледа у ту кутију у Мајиним рукама, јер је Мајино лице сада било бело као чаршав којим је био покривен, а усне, први пут откако је познаје, развучене у слово W.

- Добро си? – упита бојажљиво.

- Да. И бићу. Доктор је рекао да су га целог извадили.

Полако се насмешила. Није веровала.

- Стварно! Питај Илију! – Иван показа руком на умирућег крај свог кревета.

Илија је тихо стењао. Маја је ћутала.

- Немој се бојати, мали... - шапнуо јој је. – Биће све у реду...

Могоао је осетити у њеном погледу у ком тачно тренутку је схватила да је оно што говори истина. Села је мирно на ивицу кревета и узела му руку. Постало му је неподношљиво, то напетост ишчекивање да се нешто догоди, па макар и шамар посред лица, да разбије тај тренутак, ту тешку коцку јада снажно притиснуту над њиховим главама. Маја, као што и обично може очекивати од ње, није урадила ништа нагло ни грубо. Спустила је нежно главу на

његово раме и тек када је цео образ дотакао његову кључну кост, застала и почела гласно да рида. Сав јед, скупљан пажљиво у углу њене душе, цедио се сад из ње, као што су из њега претходног дана доктор Љубан и његови бели мантили исцедили тумор и то плакање трајало је и трајало, непријатно дуго, оставивши га пораженим пред тим малим бићем кога је тежак живот научио само да плаче. Миловао јој је косу, понекад умиривао тихим „де-де, смири се”, помало и љутио, као сваки болестан човек који мора да теши оне који су здрави, али морао је сачекати да то прође само од себе, да се сама смири и још помало јецајући, подигне главу и погледа га дубоко у очи.

Није ни дирнуо питу. Мислио је да понуди сестри на поподневној подели инјекција, али је одустао. На крају је оставио да се поквари, верујући да је ово место где се све квари, макар и када дође здраво. Онај ко је и ноћ провео овде, није више могао бити цео, ни свеж, заувек огребен судбом и означен резом.

Ноћи у болници су најдуже. Није много спавао, у ствари, спавао је по цео дан, по мало, тако да је било свеједно, али ипак, ноћ га је посебно мучила. Овако узнемирен волео је да посматра прозоре зграда са прозора, колико је поглед могао дохватити из кревета и мисли како тамо живе људи. Некако, никада није успео да упозна некога ко живи у неком од тих станова који су на виделу свима који прођу улицом. Сваки пут када би свраћао до пријатеља, колеге са посла или када би се јављао на оглас за стан, веровао је да ће ући у неки од тих великих станова, у једну од тих соба, пркосно скучених у једном делу масивне кутије и напоскон видети изнутра како живе мрави унутар ње. И увек када би се упутио на неку од тих адреса, морао је заобићи баш те велике кутије, ићи иза њих и тек у неком кутку, скривеном од Сунца, а посебно од људи, наишао би на кућицу коју би по адреси тражио. Као да су те велике кутије заправо непостојеће за стваран свет, у њима живе неки посебни људи, а смртници, као што је он, никада неће имати приступ тамо, већ увек завршавају у кућицама иза.

Замишљао је животе тих анонимних људских бића скривених иза осветљених рамова својих кутија, замишљао колико различитих судбина и живота преплиће стварност у тим светлећим рамовима и веровао, искрено, да свако од њих има неку патњу, о којој говори

или не, али праву патњу, због које би најрадије плакао као мало час Маја. Једноставно, није могао замислити да ико на овој Земљи живи, а да му над главом не бљешти нека сенка, која га опомиње да је тек један мрав, мрва коју може згазити ко год жели, када год пожели, а да су ретки срећници који у таквим тренуцима имају снаге и да искрено заплачу.

Од малена је тешко спавао. Будио би се ноћу, не сећајући се сна и врштећи у таму пред собом и бацао јорган са себе, као да жели да отера мучнину малопређашње страве. Навикнут на потпуно одсуство родитељске нежности, јер авионске карте и печалбарски телефони су скупи, легао би поново на јастук, сам, шапћући у себи басму која би га, напоследку и успавала.

У таквим тренуцима баба му је „терала страву” како је говорила, провереним рецептом свих баба у селу, вековима уназад.

Биле су то неке нејасне речи, којима је управо та нејасноћа давала изузетну моћ и посебност и, мада је као млађи и покушавао да је разуме и касније у игри и понови, у каснијој младости више није ни желео да је разуме. Бајалица коју је баба рецитовала била је цео њен свет, једино оно што ју је одвајало од остатка света, од типичног живота домаћице, копачице на њиви и обичне бабе, једино по чему се одвајала и од свог унука, ако већ по памети и знању није могла. Зато је стрпљиво слушао њене речи и тонуо у њих, без икаквог померања живаца, све више верујући да распршивањем молитве, нестаје и њено дејство. Шапутала му је изнад главе и он би стрпљиво сачекао омиљени тренутак када ће ужарени комад угља прекинути жар у хладној води у тањирићу на столу, опраштајући се од магијског тренутка само једним „пуфффффф” и облачком дима изнад себе.

Њено наивно гашење угљена у тањирићу воде био је једини загрљај који је као мали добијао. Баба није умела боље, у њено време мазили су само мушко теле и то тек пошто се отелило, благосиљајући берићет. Није умела ни да чита честито, није ни знала шта значи школа, нити колико би му уопште и била потребна и уз сав новац који су му родитељи, притиснути неком маленом грижњом слали из иностранства. Могао је мирне душе бити дрипац, наркоман, алкохоличар, коцкар или силеџија-убица, јер није било никога ко би га у томе спречио. Али није био ништа од тога. Трпео је хладноћу

зидова огромне куће, чувао бабино здравље, јео, спавао, помало дружио са малобројним вршњацима који као он нису стигли да побегну из села за родитељима и учио. Даноноћно. Био је увек најбољи у разреду. У свему. Волео је математику, спорт, природне и друштвене науке, увек похваљиван и награђиван и када је дошло време да упише факултет, за њега је било само питање који факултет ће имати бољу фасаду и лепшу локацију у великом граду, па да га одабере као свој животни позив.

Када је баба умрла, плакао је више него што ће икада плакати за рођеном мајком. Целу ноћ стезао је њену хладну руку, не обазирјући се на жене које су та тешиле (опет сељачки) хладнокрвним стављањем руке на раме и тада се чврсто закleo да ће отићи из села заувек и да ће следећи пут лица својих родитеља пољубити тек на споменику, који су, као што су и кућу и шталу, изградили да буде најскупљи у селу.

Волео би да му баба сада отера страву.

Стално га је мучио један сан, чудан, а тако стваран, нека слутња нечијег туђег живота, тако немогућег, а ипак тако чудно истинитог.

- Дечко! – друг је крклао.

Искренуо је главу, први пут, ка њему, осећајући да је ово што има да му каже смртно важно.

- Ти ћеш се извући. Живи живот! Живи! Сваки тренутак. Не жали... - наставио је нешто да кркла, али ништа смислено није могао да каже. Наједном, викнуо је из све сакупљене снаге

- Живот је тако кратак, дечко! – утихнуо је.

Живот јесте кратак, макар овај болнички. Ипак, његов ће бити и превише дуг. Кроз маглу присетио се сна у којима су једна врата, неког мајушног стана, на којима стоје неки људи у црном и износе његову Мају, ногама напред, мршаву и опале косе. Одмах затим, чини се колико траје трептај сузног ока, та иста врата отвара он сам и на њима стоји њихова ћерка, са повеликом модрицом испод ока, водећи двоје мале деце и он се склања да пропусти да уђе и макар на једну ноћ склони од мужа насилника. Сваки пут. Кроз та иста врата бежи њихова млађа ћерка, са згужваним новцем у џепу, управо извученом из његовог новчаника и он је зауставља и ништа не каже, само је нежно и мирно љуби у чело, претпоследњи пут, јер ће последњи бити у капели на Новом гробљу, након последњег

предозирања хероином. На крају, гледа у та врата, као кроз маглу, без наде да ће устати ка њима, усран и попљуван, без помоћи да се придигне из кревета и, по други пут у животу, тако жељан смрти.

Све је то видео као у једном даху, не схватајући шта значи, а у ствари бојећи се да схвати шта то у ствари значи. Сећао се врло добро како му је баба говорила да сваком човеку судбину одређују суђаје прве ноћи по рођењу.

- Оне се појаве ниоткуда. Седе поред колевке и преду целу ноћ. Прва суђаја исплете нит, друга је украшава, а трећа, она најзлобнија, пресече је. И то ти је живот. Зато им се мора умиљавати, мора им се дати дар, печено пиле, сир и ракија, како би се умилостивиле и испредале што дужу нит, препуну ситних шара, као ситних корака, које одређују колико ће богат и разноврстан бити твој живот.

Није био сигуран како су суђаје могле доћи у болничку собу у далеком великом граду неког иностранства оне ноћи када се родио и да ли им је неко дао дар, али сигурно је да није, јер те велике иностране болнице не практикују давање дарова суђајама, а јасно је да, у тих месец дана колико је провео са родитељима, пре него што су га довели у село код бабе, нико није ни размишљао какав би његов живот и могао да буде. Када размишља о томе, у овом кревету, волео би да о њима не зна ништа и да им нико ништа и није дао, јер нит његовог живота није га занимала баш нимало.

Када је почео да ради, још као студент, није ни слутио колико је посао заправо тежак. Не само његов. Сваки. И није могуће то „тешко” дефинисати. Чинило се да је размажен, да не уме да ради иако је цело детињство провео на селу, пластећи сено и хранећи стоку, док сада, на правом послу, само забушава. Био је радник у канцеларији, административац, без икаквог физичког посла и како је тек почињао, посао му се сводио на извршавање задатака које су му шефови дали, без чак и размишљања о ономе што ради, само довољним пружањем руку ка тастатури рачунара.

А опет, свакога јутра вукао се ка канцеларији, замишљајући успут, док се приближавао фирми, како бомба пада, руши и канцеларију и његову фирму и неко у тој гужви унезверено истрчава на улицу и виче свима „идите кући, данас нема посла!”

Није имао коме да се пожалити или макар упита за савет. Родитељи су одавно престали да се јављају само да би га питали како

је, остало је да се јаве када умру, чисто да зна, да уплати капели допремање њихових лешина до најскупљег гробног места у селу, под најскупљим мермером огромне квадратуре и тиме заврши причу о пореклу и оцима који су децу оставили код старих баба да би зарадили мало парица, како би имали да подигну најскупљи споменик у селу. Тај јасни презир према њима, који је и резултирао отвореним одбијањем да уопште и разговара са њима телефоном, оставио је у њему само благо штрецање када зазвони телефон, надајући се да је напоскон неко од њих двоје умро или да је тешко болестан. За савет их сигурно никада неће звати.

Након неког времена, схватио је да му тај бесмислени посао отежава и сат који стоји у правцу његових очију у канцеларији. Када би дошао на посао, није видео оно што на њему пише, да је тек седам сати, већ је замишљао како се казаљка окренула на три и да је већ време да крене кући. Онда би погледао у сто, на хрпу папира који су тамо стајали и сетио би се да има још много времена до повратка кући, јер, бацивши летимично поглед на тај огроман сиви круг, што је било немогуће избећи, схватио би да је тек прошло неколико минута од седам сати..

Једном када нађеш узрок твог незадовољства, лако је решити га се.

Једноставно је пребацио сат на супротан зид, њему иза леђа, тако да га не може видети и радио је, само радио, без размишљања. И било је лакше. Знао је да се дан састоји из ситних корака које газиш, један по један и то тек кад савладаш претходни. Савладавање сваког од њих носило је извесно задовољство и те мале победе које је постигао сваком заклопљеном фасциклом, биле су пут ка три сата - времену када ће окачити капут на рамена и отрчати кући.

Сада се осећао као да му је неко тај сат вратио на зид испред његових очију. Те мале победе које је морао освајати од сада па до смрти, постале су безначајне према оном великом поразу који неминовно чека свакога од нас. Помисао на све препреке које га чекају када искорачи кроз врата ове болничке собе, привидно срећан, будила је у њему онај исти немир какав је осећао када је почео да ради. Било је поново тешко, неосвојиво, далеко.

- Да ли умирем, дечко? – кркљао је друг.

- Путуј мирно... - одговорио му је.

Собни другар није више рекао ништа. Загледао се у плафон, замишљено, не одговарајући. Један тренутак само су обојица размишљали. Друг о крају, он о новом почетку.

- Ти си се извукао – прошапутали су обојица, скоро у исто време.

КЉУЧ ЗА РЕБЕКУ

Мили Старчевић

3. КЊИГА

Стари рабин Моше осећао је да му се, сагласно ситим годинама, неумитно приближава крај. Зато је позвао свог унука Бена, доктора и професора историје Јудаизма на Јерусалимском универзитету, ожењеног румунском лепотицом Дојном, која беше мис области Олтенија, и, приводећи га гломазној шкрињи у којој је држао своје ретке вредности, пружио му наизглед застарели кључ са три пера, говорећи му:

– Овом моћном направом наши преци, прогнани из Шпаније, закључали супре петвекова својдому Толеду и кренули на спасоносни Исток. Наш давни прадед Олмет, тада домаћин куће закључао је и кућу и капију, дао свом сину Јосифу овај кључ и заветовао га је да се као кућна реликвија преноси и предаје из генерације у генерацију, како би се неко од потомака могао једном вратити кући, кад за то дође време. Дед-Олмет је притом остао на капији, спреман да на њој и скапа, али да се од ње не помери ни по цену живота, но, на то није морао дуго да чека: нису се кола са укућанима ни удаљила превише, а гвардија краљице Изабеле Прве и Фердинанда Другог већ је мрцварила старачко тело недужног поклоника хебрејске вере, који није желео да изда своје прво исповедање и да се преконвертује у хришћанина. Гледајући одлазећа кола своје фамилије, како се губе на хоризонту, старачке крепке очи нису ни приметиле две капи крви које су му из, свежином оскудних и остарелих, бутина, због оштрине љутих гвардијских копаља линуле и пале на један од два камена-граничника који ту украј капије стоје да би одбили колске шине и заштитили крајње камене стубове у раму (капије) од љускања. Кажу да су те две капи старачке крви на камену остале свеже и несасушене и неколико недеља касније кад су сабирачи из царске чистоће

требало да очисте град од заударajuћих телеса, и кад су покупили и шачицу последњих остатака нашег дед-Олмета, који је сину Јосифу на растанку дометнуо још и то да се, пошто кључ има три пера, неко од потомака мора вратити пре но што отпочене четврта велика несрећа, прогон или сеоба народа, односно, породице у њему.

Бену није требало говорити шта је то јудејска несрећа или сеоба; он је био историчар хебрејског народа и добро је познавао све његове токове и миграције, а посебно оне који су се тицали његове сопствене породице Штерн.

Након неколико дана деда Моше, који је говорио и српски и румунски, и њима унука учио, опет је, а здравље му је ишло све горе, позвао свога унука Бена, и допунио му исказ везан за предају кључа:

– Крајњи је *вакат* (време) да се пронађу све три књиге, које одговарају свим трима перима на кључу, а тиме и трима великим несрећама, и у књигама прочитају њихове четврте стране – *вакат* – које садрже неопходне податке за наш „повратак кући”.

Ни то шта је код књиге четврта страна, *вакат*, није требало говорити Бену, незајажљивом читачу хебрејских књига, посебно оних које су писали, као аутори, његови преци, узимајући за тему судбину њихове сопствене породице, унутар једне велике несреће читавог народа, односно судбину кључа-реликвије.

Наиме, био је обичај да се четврта страна сваке објављене књиге остави белом, тј. „неисписаном и неодштампаном”, како би се након издржног *суда времена – ваката* – свака таква књига допунила подацима, који су се за то време појавили у стварности и постали важни. Та празна и бела страна некада се исписивала видно, оловком, а некада и „невидљивим” мастилом, па је тада било потребно страницу загрејати или превући влажном и млаком крпом како би слова изронила из беле *невиделице*.

Трећу књигу готово да није било ни потребно проналазити. Њу је написао сâм деда-Моше Штерн, а држао ју је као сопствену вредност и реликвију у шкрињи коју је сада отворио и ставио унуку на увид и располагање. Бен ју је читао неколико пута и у потпуности упознао њен садржај, који је говорио о судбоносном и тешком путешествију и сеоби породице из румунске области Олтеније у Јерусалим, али *вакат*-страну унук је, по дединим упутствима, тек накнадно учинио видљивом и прочитао оне појединости које су

постале битне, а које је сам аутор, као што се и код других књига радило, додао након неког времена.

Припремајући гвоздени комад старе пегле загревањем на шпорету, Бен се питао шта ту још има да сазна, кад је довољно знао о животу своје породице у малом румунском месту Стрехаји, које стоји на путу од Крајове, па до надомак Турн-Северина: и како је породица тамо стигла у време Другог великог рата, и како су се прадед Алкибијад и синови бавили потрагом за златним грумењем које су са Карпата знале да доваљају речице, леве притоке Дунава, и како се као осамнаестогодишњак оженио обласном лепотицом Дојном, која је обожавала породично злато од којег су се у тајној подрумској радионици израђивали предмети за украс и за златне ниске, и како су након огромних промена у тој земљи, са чијег је чела свргнут Николае Чаушеску, стигли у Јерусалим, где је он, нада породице завршио студије националне историје, и како у Турн-Северину и данас има блиске рођаке и браћу, јер је прадед Алкибијад имао три сина, од којих други није ни пошао у Јерусалим, а трећи није ни дошао у Румунију.

Кад су слова изронила из беле *невиделице*, Бен је могао да прочита *временске новости*, које су испливале из *ваката*, а које је деда- Моше забележио својом руком по смакњу Чаушескуа:

Оставши у Румунији, мој старији брат Голд је, као и ја, неговао усмеравање свога нараштаја ка професији учитеља и професора у школама и на факултетима. Његов, пак, унук Петре Даскалеску Штерн је почео своју каријеру као учитељ у Стрехаји, сад је библиотекар, али какав је истраживач, могао би догурати до управника Градске библиотеке града Дробете-Турн-Северина. Он највероватније зна нешто о „Другој књизи”. ВАКАТ је, тј. дошло је време, да се крене уназад, у „повратак кући”. Три велике несреће и померања већ су се догодила. Треба наћи Петреа Даскалескуа!

2. КЊИГА

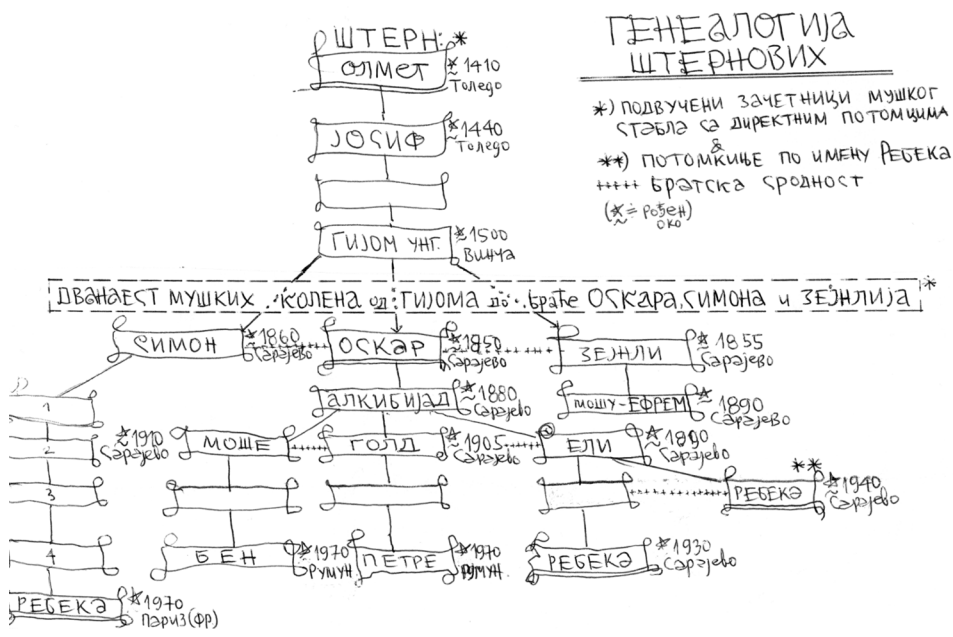
Петре Штерн, откакао је постао библиотекар велике градске библиотеке, а чувши, као младић, од деде-стрица Моше-а за породичну причу о кључу и вероватном постојању 2. КЊИГЕ у Румунији, започео је своја истраживања на њеном проналазњу. Већ на студијама у Букурешту, из једне ретке и малобројне публикације

koja je govorila o zajedničkom razumevanju i pomoći Srba i Jevreja u vreme Drugog velikog rata, a подразумевала je хронолошке податке o догађајима, сазнао je да се опширнији подаци о свему из те приче садрже у црквеним аналима мале православне цркве у Оршави, у којој је током рата служио свештеник Димитрије Даја чији су преци пре три и по века стигли ту у прекоречни суседни градић (Оршаву) из наспрамне, прекодунавске Текије, и нешто ниже Грабовице, на српској страни, а који су као породица током рата указивали приметну помоћ прогоњеним Јеврејима који су, богзна откуда све, стигали у ове крајеве.

Ишчитавање црквених анала у Оршави одвело је ентузијасту Петра до још једне православне црквице у оближњој бањи *Херкуланум*, где ће се из срећно пронађеног записа уверити да су олтенијски Јевреји по доласку у Румунију своје највеће тајне, од животне важности, а све преко свога извесног *мошу*-Ефрема, повраћали једној српској породици – Гвозденовићима из *Клисуре*. Од најстаријих чаланова ове породице, која од вајкада живи настањена у Белобрешкој, једном од многих српских села подручја *Клисуре* на румунској, левој обали Дунава, сазнаје да се за велику јеврејску тајну сматра то што је ова српска породица имало да чува једну њихову књигу, за случај да се све друге једном погубе, а у којој су пописане све патње и муке доласка овог прогоњеног народа на ту исту леву обалу Дунава, у *Клисуру*, и у *Олтенију*.

Када је књига била већ видно похабана, Гвозденовићи су је поверили старешини манастира *Базјаиш*, где ће Петре Даскалеску сазнати да је већ у веома нечитљивом стању, предата, по ауторовом упутству, највећој библиотеци у Турн-Северину, а под насловом *Сарајево, једина љубави*, који је (наслов) био исписан руком, тамо где се пише посвета, на првој страни.

Даља трагања су Петру Штерну била олакшана јер се он као библиотекар већ кретао у тим водама, а олакшица више било је и то што су се у фонду заоставштине и раритета области Олтенија, у Турн-Северину, нашла још два таква примерка, веома очувана, где ће бити разјашњено да прочитан наслов на *Гвозденовићевој* књизи, предатој манастиру *Базјаиш*, није био примаран, већ само поднаслов, те да се књига у библиотечкој сигнатури водила под насловом *Три пера и четири жљeba*, који се јасно читавао на корици, коју

ГЕНЕАЛОГИЈА ШТЕРНОВИХ

*) ПОВУЧЕНИ ЗАЧЕТНИЦИ МУШКОГ СТАБЛА са ДИРЕКТНИМ ПОТОМЦИМА

***) ПОТОМКИЊЕ по ИМЕНУ РЕБЕКА

++++ БРАТСКА СРОДНОСТ

(X = РЕБЕН)

(~ = ОКО)

раскупусани базјашки примерак није ни имао. Примерци са корицама имали су и неизгужвану четврту страну – *вакат* – па ће Петре, управник библиотеке, кад из Израела пристигне брат од стрица Бен, моћи лепо, да је по упутствима деда-Моше-а, учини видљивом и пронађе потребне податке за „кретање уназад” На четвртој страни обе библиотечке књиге није било никаквих података. Странице су остале „беле” и неисписане накнадно, али пошто су мало „испеглали” четврту, видно згужвану страницу *базјашке књиге*, и по деда-Мошеовом методом, коју је Бен добро изучио, „отворили” запис, нашли су се и они драгоцени подаци који се нису могли нигде више видети. Аутор књиге (мошу)-Ефрем Штерн, припадник исте породице са ширег, стричевског разграновања, односно, Алкибијадов брат од стрица, све је лепо објаснио у *2. КЊИЗИ*, која је „одговарала” *другом, средњем перу* на породичном кључу.

Наиме, подразумевала је *Голготу* доласка ове фамилије из Сарајева у Румунију преко Источне Србије и Дунава. Трагично померање и сеоба догађали су се крајем Другог великог рата кад је било јасно да ће Румунија стати на страну победника, односно

примити прелазак јединица Црвене армије, која је напредовала ка скровитом бункеру Адолфа Хитлера, а који је и био узроком овог великог прогона.

У књизи је објашњено, како су јеврејски стручњаци политичког предвиђања, међу Сефардима у Сарајеву, закључили, да ће се, што се тиче Јевреја, у Источним земљама Европе проживљавати срећније послератно време и да ће, у миру, бити мање њихових прогона на Истоку, него на Западу, који почиње од старе архетипске границе коју одређује река Дрина као наставак замишљене линије-осовине издуженог Црвеног мора, по којем се ова планета и почела први пут, али тада само географско-тектонски, раздвајати.

Зато је, чим је одбрањено Сарајево, почело њихово исељавање на североисток, опет по процени, најкраћим путем ка Истоку Европе. Међу исељеницима, најбројни Сефарди су били Штернови, затим Шаломе, али и други. Многи, као добар део Данона и још неких, одустали су у последњем часу да напусте Сарајево.

Пут је ишао преко Ужица и Шаргана, а прво веће задржавање са добрим одмором и окрепљењем имали су ови путници-паћеници у порти црквице у Добруну, где им је, и пре поласка, по сарајевским договорима са породицом Јанковић, пружена помоћ у храни и обући. Дакле, посебну бригу о томе водила је српска породица Јанковић, родом из Вишеграда.

Идући одатле правцем североистока, друго веће задржавање, које се претворило и у облик боравка, догодило се у Источној Србији, у околини, и самом месту, Штубик, где је у цркви Свете Тројице служио поп-Милан Горашевић, који је био рођени брат попа-Горашевића из добрунске цркве. Овај, добрунски поп-Горашевић је, пак, због братског ослонаца и разумевања, и упутио ове јаднике на тај део приобаља за прелазак Дунава.

У Штубику је дошло до очигледног разбијања почетне групације, јер су неки и од Шаломе остали ту да успешно и неодати Немцима, сачекају сам крај рата, у Србији. Они су се скривали у сенику добрих људи овога села, односно породице Мите Тодоровић, грађевинског каменоресца, док су Штернови, захваљујући опет поп-Милановим познанствима са колегама у подунавским селима, стигли до Грабовице, повише Брзе Паланке и одатле се у тихој и мрачној ноћи рибарским чамцима пребацили до сеоцета *Циганашул*,

на супротној страни, левој обали, одакле су, они са Алкибијадом на челу, стигли у Стрехају, а други, пак, предвођени Алкибијадовим братом од стрица Ефремом, аутором 2. КЊИГЕ, у Оршаву.

Крвно, можда, мало даља, али по задатку најближа браћа Бен и Петре, лако су се разумели са „обелодањивањем” четврте стране свих књига из завичајне заоставштине области Олтеније, дакле, оне две с корицама под насловом *Три пера и четири жљеба*, као и оне треће, „Гвозденовићеве” из *Базјаша*, само са поднасловом *Сарајево, једина љубави*. Али једино је *базјашка*, кад је „отворена”, срећом поседовала у *невиделици* исписани текст на четвртој страни, *вакату*, јер ту страну *има* само понека од књига, *на којој се радило* накнадно. Тај текст је пре изнетих нових, *стасалих чињеница* упозоравао на једно важно објашњење, да се три пера на кључу слажу са три велика премештања, сеобе и прогона породице Штерн, да су та три пера обично преграђена двама жљобовима између њих, тј. да се пре сваког пера налази њему одговарајући жљоб-урез, значи и пре првог пера његов први жљоб који *представља* срећан живот ових људи у шпанском граду Толеду, пре но што ће за инквизитора стићи Тома Торкемада, и на власт Изабела Прва, који ће их отуда прогнати у смислу првог пера. То је даље значило да после трећег пера следи укупно четврти жљоб, који управо *представља* повратак ове породице на кућно огњиште, што се мора остварити пре но што би могло доћи до *четвртог пера*, то јест, до неког новог и кобног пресељења, јер четврто перо доноси, по законима физике таквог предмета и пети жљоб. А у петом жљобу аутори ових књига нису ни предвиђали да их још може бити на овоме свету, те се, значи оно – четврто перо прогона – не сме ни догодити.

Посебна драгоценост нових података на *вакат* страни била је Ефремовом руком записана вест да му је *братанац Ели*, иначе рођени брат Голда, који је остао у Олтенији и Мошеа, који је стигао у Јерусалим, управо, у време „записа” умро у Сарајеву, као најстарија жртва, од рањавања као последице инсценираног бомбардовања у улици Васе Мискина које се као злочин подметало сарајевским Србима, те да се 1. КЊИГА, коју је, пак он, Ели, чувао, као најскупљу породичну реткост, сада налази код неког од његових млађих потомака, од којих је он, Ефрем, путем дописивања сазнао једино за унуку Ребеку, и то име и уписао накнадно у „запис” на „вакату” 2. КЊИГЕ.

1. КЊИГА

Друга књига је, дакле, одредила трасу кретања уназад, јер је поменула име унукe Ребеке, која живи у Сарајеву и Бен је могао да настави са испуњењем налога свога деда-Моше-а. Прва неугодност с којом се сусрео у Сарајеву односила се на чињеницу да је било две Ребеке у заосталој породици Штерн. Једна се је била, захваљујући међународним снагама чувара реда, одселила у Француску у време немира у Сарајеву. Она је била тетка друге Ребеке, која је, управо истрошена дуговечним вођењем послова у највећем сарајевском ратном сиротишту, била пензионерка слабога здравља, која је набројавала своје последње дане у сарајевској болници на Грбавици.

Брат и сестра из трећег колена могли су се братски загрлити по први пут у њиховом животу, иако је изгледало по годинама и старости као да је Ребека Бену најмање тетка или мајка, али никако сестра. То је долазило отуда што је Ели, Ребекин деда, био најстарији брат, а Моше, Бенов деда, најмлађи, па су им се унучад, још и због неједнаког времена удавања и женидбе (деце), разликовала, као у овом случају за готову једну целу генерацију.

Прво што је Бен упитао Ребеку, и не сачекавши да му она доврши причу о историји болести, због које лежи своје тешке дане у болници, било је питање *1. КЊИГЕ*. Ребека је са видним одсуством жара да говори о тој књизи само тихо одговорила да је читаво књишко наслеђе свога деде Елија, још у време пензионисања, предала као поклон сарајевској синагоги. Бен није желео ни да замара болесну сестру питањима о садржају четврте, вакат стране, чак ни о томе да ли ју је уопште „отворила” ако зна за то, већ је журио да добије упутства о томе где и коме да се јави у синагоги да погледа легат Штернових.

Примећујући братовљево велико узбуђење, сестра је само, док се брат држао за кваку на вратима, додала да се књига зове *КЉУЧ*, али да их има неколико са таквим насловом и других аутора, а да ова која се тиче њихове породице једина није штампана, већ рукописана на француском, и има разликујући поднаслов: *Шпанско злато припада шпанском народу*, с тим што јој је аутор њихов заједнички давни предак Гијом Штерн Унгар, унук команданта исељеничке запреге, Јосифа, то јест, параунук старог Олмета, који је остао са две капи крви на капији. Гијом Штерн је преко Алпа и *Хунгарије*, где

је, због љубазности домаћег становништва кроз које су се кретали, из поштовања усвојио додатак на име и презиме – Унгар, довео успешно породицу до Сарајева, захваљујући, вероватно, баш и тим домаћинима.

Рабина сарајевске синагоге, Алберта, Бен је у време ручка морао да потражи у оближњој ашчиници *Код Нијаза*. Ту су, одмах, и започели разговор о Беновој потреби, а Алберт једнако брзо, у име радости саговорника, открио да се сви приватни легати јеврејских верника чувају до неког непознатог времена у будућности када ће ваљда стићи *вакат* да се уреде и добију сигнатуре, али да су дотле у великом нeredу и прашини на једној врсти тавана у поткровљу.

Дрвене, *крахиране*, покрајидне степенице већ су најављивале да ће њима, онај ко их буде пребродио, стићи у некакав пакао, што се и показало тачним када се ушло у поткровни лонац сублима слућене ватре и хартије, којима је само палидрвце недостајало, па да заиста све оде у пламен и *цео свет* изгори. Но, упорни и стрпљиви Јеврејин, историчар и послушаник дедових завета, није губио од храбрости и морала. Најпре се вратио по невелики усисивач са дугим каблом за прикључивање на електрични вод, како би скинуо прашину с мноштва књига и пронашао рукопис једног од својих предака.

Кад је отворио све књиге са натписом *КЉУЧ*, а није открио ниједну рукописану, односно, тражену реликвију, морао је поново разговарати са рабином, који му је тек сад саопштио да се све рукописане књиге, од свих донатора, налазе на другом месту, у подруму, и да је то једино предвајање, *тријаж* код свих књига заоставштине, које је до сада обављено на рукописане и штампане.

Ни степенице за подрум нису ништа мање тајанствено шкрипале, али је силазак низ њих бар донео резултат. Међу свима руком исписаним, књига *КЉУЧ* се дично издвајала, чак шепурила својим калиграфски урађеним насловом. А у поднаслову је заиста писало: *Lor espagnol appartient au peuple espagnol (Шпанско злато припада шпанском народу)*.

На полеђини ваучера хотела Европа, где је Бен био одсео, по договору са рабином, морао је дошљак да испише реверс на дводневно коришћење књиге са обавезом враћања под претњом пријаве полицији међународних снага и надзирача. Срећом, јерусалимски

професор историје одлично је владао старо-француским, а књига била читко исписана, па је рок био испоштован.

У првом делу књиге ређале су се слике страха и ужаса којима су Јевреји у кретању на спасоносни Исток били изложени. Углавном су, кад су изашли из Каталоније, ишли јужном страном Француске, задржавајући се понајвише у источно-пиринејском градићу по имену *Вилфраниш де Конфлан* где су могли живети од свог знања кујунцијског заната и умећа прављења накита и судова од било којег материјала, а највећма од злата. Потом их је пут одвео преко недалеког *Прадеша* и *Винче*, где се родио Гијом Унгар у нешто даљи Перпињан, па у далеки Милано; њихове израђевине од сребра и умешност облагања и окивања уникатних књига и сада се могу видети у сакристији и ђаконикуму миланског *Дуома*. Живећи једно време око језера *Балатон* у мађарским земљама, извесна породица Унгар није их оптужили за држање превелике количине племенитог метала, које су по тужиоцима премашивале уобичајене занатске потребе. И били би можда и погубљени да их, шта више, та, код цара утицајна, породица Унгар није примила на своје велико имање са дворцем да би тамо у знаку искупљења док не истекне условна казна, радили као поданици, али задовољни и радосни што нису страдали.

Кад су се у новом развоју политичких и историјских услова нашли слободни, научени још у Француској да иду јужном страном колико им је обала Медитерана то допуштала, додајући на своје презиме и доиме *Унгар*, пошли су, а многи и остали у Мађарској, и ухватили правац југ, ка сунцу у зениту, те стигли у Сарајево. Ту је Гијом Штерн-Унгар написао књигу у којој је изнео све муке и страдања доласка од средњо-подунавске области до безбедног Сарајева. А кад је схватио да ће се његов живот окончати на Балкану, а да је књига садржавала само други део путовања, назвао је то све *II део*, и прионуо да напише и *I део*, који ће садржавати све оно што се породици догодило од поласка из Толеда, па преко Француске, где је мали Гијом, добивши то име (немачка варијанта: Вилхелм, а српска: Властимир), а пре принудног исељења из Француске на исток, стекао основно образовање. У књизи се заступа став да све остављено злато у Шпанији припада народу који га је поседовао, а не отимачима и новобогаташима, потпомогнутим влашћу и католичком црквом које су највише од тога грабиле. На крају Гијом Штерн Унгар спојио

је обе књиге у једну, *КЉУЧ*, ставивши сваки део тамо где му је и место и добивши од тога рукописану књигу поменутог поднаслова о припадању злата. Цела књига, могло би се рећи, одговарала је *првом перу* на кључу, односно првом пресељењу или прогонству са полазиштем из Толеда и одредиштем у Сарајеву.

Из лако ишчитаваних редова могло се видети да је Гијомов деда Јосиф, примивши кључ од свог оца Олмета био дужан да га преда неком од својих унука на главном, то јест, породичном стаблу које полази од деда-Олмета, и то, стаблу по мушкој линији, а када због воље богова изостане мушки пород или унук није на дохвату руке, да се, у том случају, вредна реликвија – кључ остави блиској потомкињи по имену, по могућству, Ребека. То је показивало да се уважавање мушког стабла није косило са женским, по којем се управо одређује и етничко-крвно наслеђе, као и да се име Ребека за женску децу никако не би смело *забаталити*, већ редовно надењивати потоњим генерацијама.

Сам деда-Гијом увео је кроз налог дат у виду редовног записа у књизи, али не и на четвртој, *вакат* страни, да се уз кључ, аманетом за остављање породици, има дати и књига, какву је и он написао, а која ће садржавати опис мука и сеоба породице, тако да се неки потомак, према подацима које у њој нађе, једном заиста може вратити у Толедо, а пре тога и исписати нову књигу, ако се доспело на нове муке и прогоне. Али та се књига у вези са великим селидбама мора писати увек наново, кад тих селидби и прогона има, те мора носити нови и наредни број, али свакако не сме бити више од три књиге, јер толико управо има пера на кључу и свака од три књиге треба да одговара једном од тих *пера*, јер четврти прогон могао би бити погубан по породицу, чак и по народ, пошто јеврејски кључеви обично имају по *три пера* и *два жљеба* између, односно, још по један пре првог и после трећег, што значи *четири жљеба*.

Бену је сада било лакше. Могао је потпуно да повеже основну нит поруке из деда-Мошеовог аманета. Осим начина предаје реликвија надолазећим потомцима, Бен је добро проучио успутне патње које су *насилале* јеврејски народ Сефарде од Шпаније до Сарајева.

Али оно драгоцено што ће *открити* тек на четвртој, *вакат* страни, јесте да ту страну први пут у односу на *трећу* и *другу* књигу

није након *суда времена* невидљивим мастилом испунио сам аутор, у овом случају сам Гијом Штерн Унгар. Редови који су изишли из *невиделице* доносили су *додатак* који су унели, много касније, два потомка са директне мушке линије. Најпре је то био Оскар, рођен око 1850. године, директни потомак Гијома Унгара, односно, његовог чукун-унуковог чукун-унука чукун-унук, који је студирао књижевност у Француској. Он је на одређеном, пажљивије него други, ишчитаном месту у књизи „очитао” Гијомово признање да *четврту страну* није имао чиме, као *новим временским чињеницама*, да попуни, па да то остаје да ураде наследници. Оскар је ово узео за предачки завет, и, не исписујући, ни он, ништа од *временских чињеница*, једноставно, на француском, само пренео налог да то учини неко од потомака, што је директни му унук Ели, прималац реликвија и учинио,

Наиме, други уписивач *четврте-вакат* стране *Прве књиге*, био је, дакле, Ели, који је обе реликвије, и кључ и *Прву књигу*, као најстарији унук, примио од свога деде Оскара, Алкибијадовога оца. Он дописује свој текст српском ћирилицом, четири века касније, после Гијомовог старо-француског. Из Елијевог ћириличног рукописа, много нечиткијег од Гијомовог, француског, Бен је *очитао* скупочени податак да је, како је Ели сазнао од деде Оскара, а овај то „*ископао*” *негде у Француској на својим студијама*, велика количина злата, као и код других породица, закопана испод темеља њихове куће у Толеду, под зидом између кухиње и трпезарије. И још, да је Ели имао *кћер Ребеку*, то је она која је, као старица, избегла са снагама *Уједињених нација првим авионом који је полетео из Сарајева*, те да је он, Ели, *читаво књишко наслеђе своје породице поверио*, ипак, како то завет и налаже, *некој од млађих потомкиња по имену Ребека*, коју је, *срећом*, имао *баш као унуку од сина*, дакле Беновој даљој сестри која лежи у болничком кревету и чека да јој он стигне и обавести је да ли је књигу нашао.

Али он нема времена да то учини док не ишчита све важне податке који се само ту могу да нађу. Коначно, он зна, опет из *вакат-стране*, да се *реликвија у виду све три књиге мора наћи код једног потомка*, али и кључ о којем је готово свуда записано и речено да *на послетку он мора доспети код Ребеке*, јер је она, по свом имену, *једина позвана да га има*.

Бен, уосталом, кључ има, као и последње две књиге, и може их уступити сестри Ребеки. Остаје да се види може ли некако узети натраг *Прву књигу*, то јест, поништити са синагогом сестра-Ребекин уговор о легату. У међувремену одлучује да, сада на читав дан, посети сестру и договоре се о томе, шта им узајамно ваља чинити.

Болесна сестра у потпуности схвата и разуме Бенову заједничку причу, али одбија да јој се све те породичне реликвије врате, јер сматра да је довољно болесна да би сада почињала да носи обавезу повратка. Међутим открива Бену нешто што овај није могао да зна и што није било нигде уписано на некој од оних *четвртих страна*. И притом му даје неколико, најмање два, а можда и три податка:

Прво, да је Елијев деда Оскар иако и два млађа брата, Симона, са којим су заједно студирали у Паризу, и Зејнлија, који, пак, никада није напуштао Сарајево. Симон се, за разлику од Оскара, никада, пак, није вратио у Сарајево, већ остао тамо и оженио се Францускињом, те да, колико се зна, у његовом потомству никада није било мушких *десанданата*, како су их тамо звали, значи наследника, али да се ипак нашао, тек у његовом петом колону, једна унука Ребека, која би сада могла бити студенткиња.

Друго, *Мошу-Ефрем*, како су га у Румунији прозвали, аутор *Друге књиге* и син тог Зејнлија, који није хтео са браћом Оскаром и Симоном да студира у Француској, напустио је, стицајем проблематичних околности, Сарајево баш кад су му родитељи дали *алал* да се вери и ожени једном сарајевском Српкињом коју је волео више него себе и читаву своју јеврејску породицу, и чије је родитеље браћио у једном српско-ушашком спору. Због љубави према тој Марици Здравковић, он ће своју књигу, писану у Румунији, а завештану Гвозденовићима назвати у поднаслову *Сарајево, једина љубави*. Са Ефремом је, због истог ратног вихора, пошао и његов брат од стрица, Оскаров син Алкибијад, с којим ће се тек у Румунији, на одредишту незнатно разићи, јер се разилазак чланова шире породице у овој фамилији Штерн, као и код многих других у народу сматрао делотворним, пошто би могао увећати сигурност, којој смета велика густина насељености рођака, на једном истом простору.

Треће није Бену могло представљати потпуну новост јер по-нешто је од тога ипак нашао и „очитао” у отвореној *четвртој страни Прве књиге*, где је поменуто велика количина злата, а то је

да је закопано испод темеља куће у Толеду, али да је то злато управо *шпанско злато*, које *припада шпанском народу* како је Гијом и крстио своју књигу *КЉУЧ* у поднаслову, али и да је поверено на живо чување, то, јест, готово до располагања јеврејској синагоги у Толеду, која се налази у умереној близини Ел Грековог толедског станишта. Но догодио се частан договор између старешине синагоге и Јосифа, заповедника исељеничке запреге да се ова вест има преносити од колена на колена и следећим старешинима, рабинима божјег дома и да се то злато за заједничко коришћење има откопати тек онда кад тамо стигне троструки кључ са три пера. Троструки јер је он, један исти отварао и браву капије и браву на вратима куће у дворишту из којег се преком путањицом, преко зелене оgrade, мимо службеног улаза са улице, доспевало у двориште синагоге, као и гвоздену касу, која је била закопана под темељом.

Драгоцени подаци преношени пола миленијума година најзад су се окупљали на једном месту, међу братом и сестром, Беном и Ребеком и почињали да конструишу могућу причу о *повратку кући*, односно, да потврђују како деда Олмет није узалуд остао да свене уз своје две капи крви, које, ипак, нису тек тако брзо испариле, баш као да су имале свети задатак да свежим очувају и благо које је тамо остало, а које ипак *припада својим власницима, шпанским грађанима Толеди*.

Према сестринском и братском договору, још и уз консултовање са још једва живим деда-Моше-ом, Бен је у Паризу потражио, и лако преко јеврејских породица нашао Симонове чукунунуке кћер Ребеку, и предао јој кључ и све *три књиге*, јер је управа синагоге у Сарајеву прихватила да Ребеки, једва живој у сарајевској болници на Грбавици, врати само ту књигу, а не и читав легат.

О. (НУЛТА) КЊИГА

Архитекта Ребека Сарфати Штерн, иначе стручњак за сакралну архитектуру једног дана нађе се пред Великом катедралом у Толеду. Најпре је разгледала богатство интеријера катедрале, смештено по свим сакристијама које су се једна на другу надовезивале и множиле као брадавице на рукама и људском телу, затим констатовала да су сви епископи из галеријске лепезе портрета у свечаној сали узалуд то злато пазили и чували као своје, јер оно заиста *припада шпанском*

народу и грађанима и најзад, не журећи, упутила се низ улицу која је осовином полазила од главних врата катедрале ка јеврејској синагоги.

А у синагоги се не би знало који је по реду рабин вечито стајао под капијом са унутрашње стране, из дворишта, и ч е к а о да Бог пошаље некога из света белог који би са спољне стране, са улице пришао и меким потезима руку, као да милује најближег свога, милозвучно завртео кључ коме би још милозвучније одговорила брава која већ пет векова није гласа пуштала и која је у вековном ћутању заборавила како је то лепо да у своје тело прими божански цијук кључа, који је њена друга половина бића, њено друго Ја, мушко тело Целине. Ч е к а о јер се само тим кључем сме отворити подземна каса.

Значи, не зна се који је то био рабин по реду, али се могло знати колико и како тај рабин, или његов помоћник, одређено лице, дежура под капијом, чувајући је од могућих провалника, али свакако најпре због радосног усклика добродошлице, очекиваног ако до тога дође. Наиме, како рекосмо, пред одлазак од куће заповедник исељеничке запреге, Јосиф Штерн договорио се са тадашњим старешином да се читав дом, и под његовим темељом закопано благо, повери синагоги на чување и коришћење до повратка неког далеког потомка. Знак да је то прави потомак био би поседовање кључа којим би се капија лагано отворила, и још већи знак, да се доносилац кључа по могућству зове Ребека...

...Ребека је грациозно и с поштовањем корачала низ улицу, препуштајући се, иако је добила детаљни опис фасаде и раздаљину, идеји да јој се нека капија сама по себи учини монументалном и тако се закаснели припадник куће и дочекујућа капија сами као своји препознају. Једна од неколико у скупини капија то је и постигла. Била је, чувајући, уз помоћ одржавалаца, неку своју плаво-чивитну боју, најучљивија, посебно учињена радосном, ведрим сунцем које се обрушавало према долини реке Тахо, која је као појасом, по шестару урађеном, опасивала град Толедо.

Повратница је застала и из џепа на цицаној хаљини цветног дезена, џепа, мушки и дубоко прорезаног, на бедру, извукла драгоцен предмет од великог значаја за породицу Штерн – кључ са три пера, који је већ био примио температуру Ребекиног тела, али и

још увек чувао ударе срца првог власника Јосифа Штерна. Машена рука посегла је за профилисаном рупом у металу одржаване браве дрвенога тела капије, али је тада завршни потез руке био спречен Ребекиним очима, које су пред повратничким ногама, на камену прага угледале две капи крви, готово свеже, као да су заиста такве тек од пре неколико дана, а не од пре пет векова.

Није се Ребека дуго размишљала, нарочито не као неко који је са капије пошао пре више од петсто година, већ као неко који се враћа кући из поподневне шетње, а то је било колико да кључем потрефи ужљебљен метални прорез и погура чаробну нараву у одговарајућу канију до благог венца, задебљања у близини округлог држача, а који је одређивао дубину и тачност понирања кључа у гвоздено месо до оног места колико је добро да се сва три пера нађу у својим кружно вођеним жљебовима браве, која их је помно чувала неоштећеним. Два замашаја стиснутог палца и кажипрста десне руке око обгрљеног округлог држача била су довољна да се брава одазове умилним железним цијуком, и да се капија, притиском на кваку, отвори.

У дну сунцем добро осветљеног дворишта угледали су се људи, прислужници синагоге како подижу руке и како се грле, довикујући радосне гласове добродошлице чеканоме госту, што је исто чинио под капијом, која је била у сенци, и дежурни посвећеник заједничког чина чекања, који је, први, већ грлио Ребеку, и који јој је на ухо дометнуо, на хебрејском: *Радост плакања се одлаже за други пут.*

У дну светлог дворишта, иза радосних људи, који су били обавештени о грубом, летњем времену доласка чеканог госта и домаћина, видела се и кућа старинске израде, али доброга и одржаваног стања, а са леве стране, теренски готово недељивог плаца, са само једном малом зеленом оградом, управо преко ње саме, могла се видети синагога која се још и боље очувала, јер се божји домови, то успевајући, боље очувају од породичних кућа.

Најпре је поткапијину сенку, након поздрављања са дежурним свештеником синагоге, напустила сенка Ребекине главе која се зањихала на осунчаном издуженом дворишту на путу ка главном улазу у кућу. Затим су се на сенку главе надовезале сенке врата, снаге и напокон ногу које су, уједињене са сенком цицане сукње, биле покретач гигања укупне сенке младе даме, док се сенка кључа и није

могла видети, јер је уједињена са рукама, које су стремиле кући, била заклоњена снагом архитектуре.

Људи који су ширили руке, остадоше у том положају запањености и прекомерног израза добродошлице све док се Ребека не приближи улазном степеништу, којим изгледа вековима није нико пролазио. Службеници синагоге, којима је ова кућа била поверена на чување и одржавање, а као плата за бригу, и коришћење њених просторија, управо су за то коришћење употребљавали бочни, западни улаз, који је био ближи и наспрам саме богомоље.

Око степенишних каменова улаза, између њихових танких *фуга*, сударница, растао је хладовине жељан здравац, који на тој страни не би могао да успева да га није сенком, преко читавога дана, покривао дубоки трем надстрешнице, који је редовно био обнављан од верних *домаћина*. Залелујана цицана сукња која се бејаше лежерно, чак помало и раскалашно повијала око виткога тела зањихала је у својој слободи неколико листова здравца, па његов витални и раздрагани мирис би подигнут до изнад паса виткога тела, те га Ребека осети као добродошлицу на прагу, а њена рука као и пред капијом задрхта сада чак и јаче, приносећи кључ старинској брави на дрвеним и лако окованим вратима. Још једном се понови готово истоветан цијук браве као на капији, јер исти кључ и у различитим бравама покрене готово истоветан глас радости повратка, те се са горњег руба покренутога крила врата сруши талас староставне прашине, која је, својим раздраганим расипањем на све стране, попут срме, показала да је упамтила јучерашњи дан, а то је био онај кад је стари Олмет плакао на кућном прагу, а његов син Јосиф му помагао у закључавању улазних врата.

Тек сада забезекнути људи окупљени у шпалиру кроз који је Ребека прошла спустише руке и смерно кренуше у пријемни хол и кућу коју су иначе упознали улазећи увек са бочне стране. У кухињи која је, видело се то, била у активном стању, гошћу у својој кући понудише топлим напитком и после чашице разговора и руковања у упознавању које је тек ту уследило, Ребека у пратњи само старешине и његовог помоћника, сиђе низ степениште које је из кухиње, кроз врата која су се затварала и добро дихтовала, водило у подрумске просторије.

Ту добар познавалац планова и *тлоцрта*, након што малим метром који извуче сад из левог, дубоког и мушки прорезаног џепа на боку цицане сукње са цветним дезеном, измери неколике дужине по поду и зидовима, показа место у конструктивном зиду који се пењао до крова, а који је делио кухињу и трпезарију, где би требало добрим длетом, *штемајлзом* или чак малим крампом започети пажљиво и нежно копање.

Сутрадан су у истом терцету, да доврше започето, сви поново сишли у подрумски део под кухињом, где се уобичајено трапистила повртарска култура и чувале током зиме друге намирнице. На омањем гвозденом столу јаким ногу стајала је гвоздена шкриња, ни малих ни превеликих димензија, али са очевидном у металу прорезаном рупом, која је требало да кроз своју шупљину, као кроз око, прими у своје гвоздено тело недостајући мушки, парни дугуљасти део са три пера, како је то унутрашњи распоред *Аријаднијих лавирината* захтевао.

И по трећи пут чуо се цијук једног истог кључа, у трећој брави, али овога пута некако најмање милозвучно, већ са великим отпором у виду побуне неког насилно пробуђеног звука, јер ова брава није била као прве две никада подмазивана и одржавана на дуго време. Свеједно, довољно жућкасто светло у подруму, просветлио је, и до-некле и дожутео, јак удар гомиле златних комада који су се угледали након подизања поклопца. Помоћник старешине, као да није хајао што први уопште нешто проговара, изрече са дивљењем, али и нешто тишим гласом: *Знао сам да има бравâ са три кључа, али кључ за три браве; ово је велико чудо.*

Како је то и било знано, у мери која није била произвољна Ребека је поделила благо. Наиме, цео простор сандука имао је преграду на два тачно одређена и неједнака дела, изнад којих је, на унутрашњој страни поклопца, писло: *За чуваре и За домаћине...*

Где је благо одложено није било знано, јер подрумски зид имеђу трпезарије и кухиње био је поново зазидан, но, бар их је двоје знало – Ребека и рабин...

...А трећег лепог и сунчаног дана од откључавања капије, како је то казивао и број пера на кључу, кад се поподневна сунчана кугла, ка западу, спуштала у свој одсјај у води реке Тахо, хотећи да се са њиме сједини, Ребека је отишла из Толеда у Израел. Трбало

је поднети извештај чика-Бену, који ће рећи да је Ребекина мисија била исписивање оног што се зове *НУЛТА КЊИГА* јер се све вратило на почетак, и још с Беном направити консултације око тога ко ће се вратити у породичну кућу, а, по њему, најпре сама Ребека, како би постала њен активни домаћин који ће наставити да чува дом и породично благо на добробит свих чланова и шире и уже породице Штерн, који једном могу запасти у невољу и обратити се тамо, на задужбину деда-Олмета и деда-Јосифа, који су и циљали да злато служи народу, а не појединцима.

Уосталом, архитектица је најпозванија особа у широј породици Штерн, коју би ова стара кућа у Толеду могла пожелети. Требало је да буде реконструисана и обновљена, а и да се зарадује оснутку нове породице.

На Свете Враче, 14. нов. 2009. у Паризу

ПОМАЛО УЗДРЖАНО

*Иако не сазнамо увек због чега
је једна ствар изузетна, ми
смо увек и од првог тренутка
свесни те изузетности.*
Растко Петровић, Африка

1.

Крајем новембра је тражила развод. Већ тридесетог децембра села је у авион са неким мушкарцем недефинисаног порекла и изгледа. Нову годину сам дочекао за рачунаром, док јој нисам провалио у електронску пошту (још смо званично били у браку, па нисам имао скоро па никакву моралну задршку према томе) и пронашао разне баљезгарије од којих ће ми се, верујем, до краја живота дизати коса на глави.

А онда ми је, две недеље доцније, таман када је парница завршена и њен адвокат све уредио, послала срцепарајући мејл:

Idem u Urugvaj, cekam te Pablo, on je moj pirat i pesnik, gledacemo okean i jahacu ga svako jutro. Tamo je toplo i necu nositi skoro pa nikakvu odecu. Pablu ne smeta sto ne govorim dobro spanski i sto su mi sise male. On gaji labradore i kuca mu je uvek puna stenaca, a oni imaju saxe velike ko tvoja glava i hrapave jezike i nikada ne spavaju. I da znas da cu svakog dana nositi drugu periku i biti mu svakog dana drugacija zena. Pravi pirat treba da ima harem, a pravom pesniku ni zena ne treba. Eto zasto me je on cekao sve ovo vreme, kada me ne zeli ja necu ni da postojim, a kada me pozeli bice kao da ima sto zena pored sebe. I radice mi sta god hoce, a on ima vrlo prljavu mastu, samo da znas. I uopste se ne ljutim na tebe, ne znam ni da li bi trebalo da se ljutim, ali ipak cu ti reci da si ustva, i sad zbogom.

Неко би рекао да је сасвим пукла – али ја сам одувек знао да је ударена, и све то ме је врло мало зачуло. А опет, јесте ме потресло – нисам ни ја кљусина, ма шта она мислила. То вече сам сео за клавир, после толико времена, и почео да свирам јébenог Дебисија, и свирао сам га сатима, скоро да су ми изашли жуљеви на прстима; све време сам пио, једну, па кад сам њу докрајчио онда и другу необележену флашу алкохола; изашао сам на балкон и урликао као Џони Вајсмилер ударајући се о груди; најзад сам у сред ноћи некако набавио број неког одвратног сводника, да би се на крају исповраћао у крило његовој цури.

Други, трећи дан касније пробудио сам се, и пожелео да се нисам пробудио. Стан је био хладан, клавир потпуно раштимован, хрпа њених фотографија исцепканих и разбацаних по стану, а њеном сатенском спаваћицом (поклон за годишњицу брака) био сам брисао повраћку.

Глава: боли. Срце: боли. Бубрези: одваљују.

2.

Тако сам, нисам могао да останем у празном и тужном, до скоро заједничком простору. Евентуални повратак родитељском дому ми се чинио још мање прихватљивијим. Требало је продати некретнину – сизифовски посао у граду Београду, али неопходан.

У међувремену, рекао сам себи, хајде да пробам нешто сасвим другачије. Ђале је имао познанике у једној агенцији, папири су били чисти, оставио сам им да организују продају, а ја сам отворио огласе да видим шта се нуди за мале новце. После пар дана трагања изнајмио сам и сместио се (на неодређено–одређено време, тешио сам се) у реновирану и врло уредну собу у Стамбеној колонији 24 на Јулином брду. Собу три са четири метра рекламирали су и изнајмљивали као мали апартман – и оставио ме је без даха, на прву посету, јер је господин власник уложио труд и новац у нов паркет, ламперију, дрвенарију, удобан кревет на развлачење, плазма-телевизор, интернет линију и још пар ситних луксуза. Да, ту је и микроталасна, и соковник, и машина за прање судова, и сензор-дугме за осветљење.

Највећи луксуз, међутим, који није могао обезбедити, било је ваљано купатило. На зиду поред судопере уградио је мали сталак, за сапун и четкице за зубе – па је судопера могла послужити и као

умиваоник/лавабо/штагод. Али оно друго... „Ма бре, мушки смо”, рекао је, мислећи ваљда да ме такве речи дотичу. Требало је то да значи: „Можеш и у жбуњу да сереш.”

Па, можда је и у праву, мислио сам. Бар, процењујући његову зарозану, у дупе увучену тренерку, сигуран сам био да он може. После пар дана, испоставило се да ја – не могу. Купатило сам делио са још пола блока, осам-девет станова – ту је било других, и несрећнијих самаца од мене, и фамилија са гомилом ситне дечице, и неких врло сумњивих ликова који су излазили само ноћу, сушили мушке гаће и мрежасте чарапе на истој жици, и коришћеним кондомима зачепљивали једину доступну клозетску шољу.

Клоња у музичкој школи је убрзо постала моја свакодневна дестинација. Раније једва да сам залазио тамо – сада сам долазио пола сата раније на посао, откључавао и за собом закључавао врата тоалета, а онда се предавао оном најинтимнијем задовољству које мушкарац себи може да приушти.

3.

Тако, од Светог Саве до краја тромесечја... Зиму нисам ни приметио: док сам се мало освестио пролеће је већ кренуло да се буди, смог је бивао све гушћи, комшије трансвестити почели су да носе све краће сукње, мајка ме је звала скоро сваког дана да пита да ли једем добро. Живот постаје полако, али готово па подношљив.

Стамбена колонија 24, ако неко није видео како то може да изгледа, отприлике изгледа овако: три дуге приземне зграде са кровом на једну воду, једна према другој, између њих двориште под углом, на средини дрво не зна се како израсло над олупином старог трабанта, шљунак са једне, остаци бетонске плоче са друге стране, ограда према улици. Сваки стан има свој улаз, мали трем испред, таман да се протегне жица за сушење веша, а прозори гледају иза, на запуштени шумарак или на улицу. Дванаест станова: али их је било двадесет на почетку, пробијањем зидова и спајањем суседних гарсоњерица направљени су цивилизованији стамбени простори. Неки имају чак и купатила – за остале, укључујући мој, резервисана је зграда на самом углу, недалеко од излазне капије, са двоје врата, једна за тоалет, друга за умиваонике и туш кабине. Једном недељно куцала је рахитична женска са огромном брадавицом на левом капку

и тражила по сто динара за чишћење. Штрока се, међутим, никако није тањила у заједничким просторијама.

Својски сам се трудио да у том периоду игноришем и где сам и како сам ту доспео и шта ћу уопште да радим са собом. Пропушио сам, опет, после пет година. Пио сам, редовно, од оног дана, само сада проверене ракијештине: чак сам у једном тренутку себе частио текилом, цуцлао сам ту флашу као беба данима, онда је напунио са неком брљом у нади да ће се оштри дрвенасти укус пренети на лош алкохол (без успеха). Кошуље нисам пеглао, па сам убацио једну смешну жуту кравату међу одевне артикле, и носио је са опуштеним чвором, као-фол-лежерно, што ми је у комбинацији са на кострешеном косом и љубичастим подочњацима давало изглед некаквог одртавелог панкера.

Слушао сам, један за другим, и тако у недоглед, два албума: „The Whole Story” и „The Kick Inside” од Кејт Буш... Ах, Кејт Буш, никад прежаљена! Моја жена (бивша жена) презирала је Кејт Буш. Зато сам ваљда, из револта, као шипарица чувао њене албуме и постере из раних осамдесетих, где изгледа као накарадни пајак, али пева тако дивно да ме тера до руба суза. Разлог више за презир – говорила ми је супруга: „Кад је слушаш кривиш фацу као да си матори педер.” Тако сам се и осећао, сада, и најзад ме је било савршено брига.

4.

Средином марта почео је штрајк. Традиционални пролећни штрајк просветара који се већ деценијама завршава са обећањима 0,7% већих плата и не-зна-се-колико бољих услова рада. Остајао сам до касно у школи, климао главом на састанцима, састанцима без краја посвећених...не знам тачно чему, јер сам сву пажњу усмеравао на бројање неравнина по столу. Главно је било: по најлепшем пролећном времену, наставнички кадар ће сваког дана да пишти, пише погрдне транспаренте, кампује на углу Немањине и Кнеза Милоша, маше синдикалним заставицама и прави гримасе у телевизијске камере. Ја ћу да се завучем у стан и не излазим, слушам музику и самосажалевам се.

Пар дана по почетку штрајка, можда је био уторак и можда је било касно преподне, лежао сам у кревету и мастурбирао, и слушао „James & The Cold Gun,..” Приближава ми се самоиндуковани

оргазам, а певушим: „You’re a coward James...” и тражим другом руком парче папира у хрпи испод кревета. Мислим да је био предизборни летак неке назови-леве партије, свеједно. Али таман сам одахнуо, и онај талас мрачне несвестице ми прешао преко очију, када је Ема закуцала на врата. Навлачим панталоне, бацам онај улепљени летак у ђубре, перем руке и отварам јој: а она пролази поред мене, једним широким погледом обухвата сваки детаљ у соби и залеће се према музичком стубу.

„Опет та твоја досадна музика, ова музика баш није занимљива, зашто увек слушаш њу а никад не слушаш ону лепу музику, требало би да слушаш ону лепу зато што је ја баш волим, а ти знаш да је волим и рекао си да је ти исто волиш зато што је лепа, а моја мама је уопште не воли, ни ону лепу ни ову што није тако лепа, мада си ти рекао да је и ова лепа, али ја мислим да није, или није толико, али то нема везе јер моја мама не воли још много ствари, не воли ни кад добијем лошу оцену, а супер је што сада нема школе и не могу да ми дају кеца, ни она из математике, рекла сам ти да не волим ту из математике, сва је ружна, ни онај из физичког, он баш воли да ми да кеца јер каже да сам лења, а ја нисам лења него немам нове патике, мама се љути када јој то кажем, и онда се дере на бату, зашто се он затворио сам у собу и радио оне прљаве ствари, а видела сам да и ти то радиш, и немој да радиш, срам те било, мада ти немаш маму да ти каже да је то лоше, а рекао си да имаш али није овде, а онда сам те ја питала каква је то мама кад није ту да ти каже шта не треба да радиш, а ти си рекао да је тако кад порастеш, а мој бата је порастао а опет живи са мамом и она му стално говори да не ради ово или оно, или да нађе девојку па да ради са њом свашта, а он има неку девојку али она уопште није лепа и гађа ме пикавцима када дође и смеје ми се и ружна је, а ти немаш девојку, а требало би да је имаш, и нема везе и ако не буде лепа, само да јој не пушташ ову музику јер би онда она отишла и ти би био тужан, као сад, него да јој пушташ ону лепу музику....”

Ема има једанаест година и пати од оваквих напада еуфоричне логореје. Понекад, када долази код мене, не може да престане да прича. И ако оно што говори нема пуно везе са оним што види или се око ње догађа, она наставља, све време се премештајући са столице на кревет, попне се на даску од прозора, скочи на јастук,

отрчи до кухиње, успуже се на шпорет, отвори врата и обеси се о кваку, изађе и уђе из стана, ухвати ме за руку и вуче ме овамо и онамо, и не престаје да прича, а ја је пратим без речи.

5.

Ема не воли Кејт Буш (мој усуд је, значи, да будем окружен женама, или будућим женама, које је не воле). Сама премешта компакт дискове и пушта оно што је њој „лепа музика” – и када почну први тактови замагљених, несталних „Brouillards” у извођењу Вернера Хаса из 1961. одједном свака њена прича престаје и она се спусти на под, обухвати рукама колена и гледа нетремице у звучник. Као хипнотисана је, док звук клавира поиграва, и обиграва око ње, до првог *un peu retenu*-а када ме само на тренутак погледа, па се одмах врати у контемплацију.

„Како ти беше зовеш ову музику?”, пита ме на крају прве композиције, и ја по стоти пут сричем на француском, а онда, како наслови постају компликованији, то је Ема све нестрпљивија. Обично јој тутнем наpolitанку или парче јабуке и она жваће не скрећући поглед.

Данас је посебно мирна, међутим. Питам је да ли је све у реду код куће, а она нервозно зашишти и каже: „Ђути бре, сад иде онај лепо део.” И не остаје ми ништа друго него да се повучем, седнем иза ње на ивицу кревета, и да слушамо заједно остатак друге књиге Дебисијевих Прелида.

Упознао сам је већ прве недеље. Једино по чему и памтим да је била зима је њен огромни шал у који је била потпуно умотана. Куцала ми је на врата, дуго и одсечно, а када сам јој отворио рекла је: „Је л’ ти пушташ музику? Могу ли да слушам?” Сама је ушла, преталашкала стан причајући о томе како је нека другарица малтретира и како је полиција долазила по њеног брата и како су леденице опасне кад се топе и како је видела да има људи који праве супу од пужева: па је села на ово исто место, рекла ми како се зове и да јој пустим „ону лепу музику што је чула да слушам раније.”

Имам двоје ученика њених година, и у односу на њих она као да има седам. Мршава је и ниска, а мајка јој дугу црвену косу чешља на раздељак и пушта је да носи огромне џемпере и прешироке панталоне. Неколико пута је дошла блатњава и са модрицама: мис-

лим да се стално туче, а причала је како мрзи дечаке и како им је свима сломила носеве. Бежи из школе, мрзи наставнике; када сам јој рекао чиме се бавим смејала се гласно, а онда нагло престала и смртно озбиљним гласом рекла: „У реду, али немој да ме лажеш, ја тебе не лажем никад, па немој ни ти мене.”

Њену мајку слабо шта дотиче. Као да је полу-луда, некако подругљиво подла, удовица која живи од мужевљеве пензије и из чијег стана стално допире слаткасти мирис прженог лука. Ема често и сама мирише тако, или на мајчин накисели дуван, или на разређивач. Њен брат, осам година старији, био је годину дана у поправном дому, сада ради за неког молера и поткрада га, а прави је мали дрипац. Понекад га видим како се у пола ноћи шуња око зграде, са пљугом у устима и дигнутом капуљачом, или се цапа са девојком, једном рахитичном дроцом која изгледа двапут старија од њега.

На све то, Ема је збуњујуће бистра и чудно лепа девојчица. Ето: рекао сам и то! После деценију и кусур „каријере” у просвети најзад ми се допало једно дете, једно једино, и то овакво. Била је мало досадна, и много напорна, и заправо сам се размишљао да ли је у реду што је пуштам да долази код мене сама. Где год да се окренем, видео сам само перверзњаке, психотичне и социопате, и то би могло бити сасвим довољно да и мене прогласе за, рецимо, некаквог педофила и ко зна шта не.

6.

Двадесетак минута пошто је Ема дошла – слушали смо „La terrasse des audiences du clair de lune”, и она се, као и увек при средини ове композиције, када после одмереног убрзавања темпа мрачни, егзотични пасажии пређу у збуњујући, краткотрајни крешендо, она се целим телом напела, а онда спуштала све ниже и ниже, док клавир није утихнуо – зазвонио ми је телефон.

То ју је помело, па сам изашао из стана да бих причао са агентом оне очеве агенције за некретнине. Није ми се јављао више од две недеље, а нисам се могао ни сетити шта ми је последњег пута рекао. Увек се, у ствари, могло свести на: долазио је неко врло заинтересован, све му се много допало, одговара му цена, спремио је

капару, обећао је да ће назвати чим пре. Прича се поновила неколико пута, мање-више исто, да сам престао да обраћам пажњу.

„Госпођа која нам се јавила”, викао је агент, у том тренутку заглављен негде у саобраћају, „долази из иностранства и врло је заинтересована за стан на тој локацији. Рекла је да,– и ту га је сирена пролазећег камиона потпуно заглушила –„све ствари треба да се изнесу, још то нисте урадили.”

„Па када је долазила да погледа стан?”

„Не, није још долазила, питала је када сте Ви слободни, пошто би желела да прича са власником.”

„Па, нисам слободан. Зар не можете да Ви то завршите без мене?”

„Не чујем Вас... Значи да Вам одговара данас поподне?”

„Не, не одговара ми! Слушајте...”

„Мислим да је врло” – и ту сам опет чуо само сирену, врисак и жамор – „до краја недеље већ. Чујете ли ме, и пристаће на ону цену од” – неко је викнуо неког Перу и опсовао му мајку – „да Ви дођете око четири, пола пет. Ја ћу се до тада наћи са њом па ћемо доћи” – и нешто, нешто, нешто – „ћемо се видети. Довиђења!”

Покушао сам са још једним питањем, али изгледа да ни реч није допрла до њега. Прекинуо је везу. Дебели кретен. Позвао сам га, али је он прекидао, прекидао, најзад и искључио телефон.

Када сам ушао у стан, Ема је гледала према вратима уместо у правцу музичког уређаја. Све време је слушала шта сам причао. Дебиси је наставио да постоји, сам за себе, у етру, у таласању ваздуха, у простору између нас, незаинтересован, самодовољан у одсуству слушаоца (као да је ова полуписмена девојчица и могла бити ваљани слушалац).

Слегнуо сам раменима на њен процењивачки поглед. А она је одмахнула главом и гласно цокнула, имитирајући неког старијег.

„Ти баш не знаш да разговараш са људима”, мудро је закључила. Схватио сам из тих речи да ћу је, за седам-осам година, вероватно оженити.

7.

Сви би рекли, а и ја сам то негде мислио, да је Ема једна глупава девојчица: али јој то никада не бих рекао, благонаклони педагог у

мени најчешће је јачи од циничног средовечног кретена. Понекад само, подстакао бих неку њену идеју, нешто што би ми се учинило посебно бесмислено, и слушао како развија причу у неком још мање смисленом правцу. Испрва, ценио сам лоше о себи због тога: и питао сам се, да ли има места за моралну дилему? Али врло брзо сам препознао да задовољство које бих осетио када Ема превише оде у неки полу-измаштани свет, напола убеђена, напола свесна да је све лепа лагарија – то задовољство није било злонамерно, нити сам је гледао са мање поштовања. Чак бих могао рећи да је расла у мојим очима због те способности да сасвим лежерно одлута предалеко и да се не збунује, не уплаши, не осети глупо, што би се све десило мени, или чак сваком њеном просечнијем вршњаку.

„Јеси ли ти некад свирао овако?“, питала ме је неколико пута док смо слушали Дебисија (или Брамса, или Шопена, али опет најчешће Дебисија). И настављала би обично не сачекавши одговор: „Ја сам једном свирала, на клавиру, кад музичарка није гледала, и много ми се свидело, али су онда сви кренули да се деру да не лупам по клавиру, и онда је она дошла па ми је и она рекла, и забранила ми да прилазим, а ја нисам лупала, него сам баш лепо свирала, мислим да бих боље свирала од тебе да хоћеш да се такмичимо, ти имаш велике руке па можеш више да дохватиш, али сам ја бржа па не морам чак ни да седим него могу да стојим овако и свирам, и све брже и лепше бих могла и од тебе.”

Рекао бих да јој верујем и да би сигурно била најбоља од свих: а она би нашироко приповедала о томе како је свирала и гитару и виолину, и ксилофон и оргуље, и да су сви рекли да треба да направи концерт и да би зарадила брдо пара и да би за те паре купила велику кућу и гомилу зечева и ставила фрижидер за сладолед у сваку собу и онда би направила супер журку и позвала би све певачице и онда бих ја могао да међу њима нађем девојку.

Неку такву причу је испричала и сада, док сам ја, изнервиран после телефонског позива, испијао ракију (чућећи у кухињици, да ме баш не би гледала). „Пусти ти мене и девојке“, рекох јој, „него ако хоћеш да свираш клавир, можеш са мном, идем до мог старог стана и тамо имам један.”

„Немој да ме опет лажеш”, одмахнула је главом, „нећу да се љутим на тебе, ал' ако ме лажеш онда ћу да се наљутим.”

„Озбиљан сам, имам један клавир на којем сам свирао раније. Сада га већ месецима нико није дирао. Али то је добро, јер онда ће боље да звучи када га ти будеш свирала!”

Мислим да је и сама знала да та тврдња нема везе с мозгом, али је ипак скочила и са потпуно блесавим светлуцањем у очима рекла: „Идемо, само чекај да одем да ме мама очешља.”

8.

Сачекао сам Ему на улици, на пола пута до аутобуске станице. Три или четири дана нисам уопште излазио из стана: ципеле су ме одмах нажуљале, спорадично би ми се замутило пред очима. Неке тамне мрље свуда унаоколо. Па ето, помислио сам, дешава се. Можда ми је дошло крајње време, неки процес на мозгу и... Good bye, cruel world! Don't cry for me Argentina! И чак, један се део мене понадао да је тако.

Да се закључити да нисам био баш у најбољем могућем расположењу за повратак у стан. *Мој стан*, наслеђен од *моје* бабе, својеручно опремљен. Да је било другачије, одавно би тај стан завршио негде у Уругвају, у парчићима, трансмутиран у храну за псе, џепарац за подивљалог гауча, лучког радника, или шта је већ био.

Ема ме је стигла: трчала је смешно, постранце, одбацивала се једном ногом и ширила руке, да јој је ретка црвена коса летела на све стране.

„А је л' стварно имаш клавир код куће”, питала је опет, задихано, трчећи и опет ходајући поред мене и испред мене; истрчала би напред, окренула се, потрчала ми у сусрет, па онда назад, па ме сачекала да је стигнем... „И шта још имаш? Је л' имаш фрижидер? А ормаре? А телевизор? А саксије? Је л' имаш цвеће? А кактусе? А мачке? Је л' имаш мачке? А прозоре? Је л' имаш велике прозоре? И терасу? А тапете? А које су боје? И како ти звони звонце на вратима? Је л' звони као птица? Или као аутомобил? Или се покварило? Јеси ли га ти покварио? Је л' имаш чаше? А је л' имаш тањире? А је л' имаш ципеле? Колико имаш ципела? Је л' имаш црвене ципеле? А плаве ципеле? А зелене?”

На почетку, као и обично, давала ми је довољно времена између питања да промрмљам „А-хм” или „М-хм”, али су моји одговори били стварно небитни. Играла се оваквих питалица све док није дошао

аутобус. Како смо ушли, села је поред прозора и умирила се: гледала је како споро промиче спољни свет, гледала је као да је испуњен сасвим наразумљивим и потпуно опчињавајућим стварима. Благо њој, помислио сам – како ли би реаговала да јој кажем шта ја видим?

9.

Једина вредна ствар у мом стану, једина стварно вредна, и то не због новчане (колико је она већ релевантна) већ употребне вредности: *Laubberger & Gloss* пианино из 1912, са краљевским грбом и ознаком дворских лифераната. Напред има ту велику интарзију са геометријским и флоралним мотивима, вредну проучавања чак и када се само седи испред њега. Дрво је тамно браон боје, сада већ сасвим без сјаја. Поред све пажње коју сам му посвећивао годинама уназад, површина је била изгребана, понека флека ту и тамо, на поклопцу кругови од врућих шоља.

Од јануара је стајао отворен, његове дирке од праве слонове кости биле су сасвим прекривене сивом прашином, негде чак у грудвицама. Паук шмугну између дирки када сам полусувоом крпом прешао преко њих. Ударио сам пар пута, акорд један, други, Fis, Cis, E, D – заиграло ми је у грудима. Био је тако раштимован као да сваки чекић пада негде између суседних жица. Скале су звучале као атонални пасажии. Згадило ми се. Онда сам погледао Ему, а њене очи су гутале инструмент.

Оставио сам је у соби са клавиром. Стајала је над њим, па примакла столицу и села на ивицу, онда устала да из залета спусти целу своју малу шаку на средину клавијатуре. Ах, музика. Била је то посебна врста музике, и морао сам чак признати да, с обзиром на раштимованост инструмента, Ема успешно извлачи и по неки подношљиви трозвук... грешком наравно. Грешка на грешку, учини се нешто како треба. (То звучи као добра мантра.)

Обилазим стан, у којем је већи део намештаја прекривен платнима или новинама. Испод прозора видим да се паркет мало надигао: изгледа да је преко зиме снег некако продро унутра и истопио се на поду. Или је са ивице стакла капљала вода од кондензације. Нешто, у сваком случају. А могло је, ако је морало, да капље на саксије са цвећем. Биљке су биле сасушени листићи,

крте стабљичице тужно повијене, неке изломљене, неке спарушене; латице само прашина и крхотине; земља сива и тврда.

Тек гледајући цвеће и сећајући се да је оно мирисало, удахнуо сам мекан, устајали воњ; одвратан, а постојан, воњ напуштености. И помислио сам: да ли и сам тако смрдим?

10.

Сад бих могао да причам вицеве.

Рецимо: „Кад би газила по мени, увек је ишла где је већ добро утабано.” То баш добро звучи, зар не?

Или: „–Какав је био секс у вашем браку? –Изванредан, посебно онај део кад ме јебала у мозак!” Да пукнеш од смеха, права ствар.

Али судбина није хтела да постанем stand-up комедијаш па да ми вицеви користе. Ко зна шта је хтела. Ема долази у једном тренутку, прави паузу у лудом музицирању, и доноси ми фотографију неког адолесцента, можда година колико сада има њен брат, мршаваг, зарозаног, у два броја већем оделу да му се ногавице вуку по земљи, лептир-машна погрешне боје, а цвице троугласте, одсјај у стаклима заклања му очи; и наслоњен је на концертни клавир, а лево од њега две главе нижа девојчица, у дречавој зеленој хаљини са хиљаду набора и непотребним карнерима, носи букет цвећа већи од ње саме и згрчен осмех скривених зуба. И Ема је одушевљена овим открићем и смеје се гласно: „Види на шта си личио, много си био смешан!”

Узнем ту фотографију, искосим поглед да је као боље проучим, али не иде. Ако Ема види мене на њој, ја не видим. Нека два деришта која су свирала Дебисијев „Petite Suite” за четири руке, пре сто година, у прошлом веку, и вероватно нису богзна шта урадила након тога.

„Је л’ тако да свирам боље него што си ти тад свирао?”, пита ме Ема, а ја не могу да јој не потврдим. Кажем јој и да хоћу још да је слушам, и да знам да може још боље. Она отрчи назад у собу, а на вратима се управо тада појављује мој агент, а одмах иза њега и потенцијални купац.

11.

Стварно немам ништа против Цигана. Оних правих, чергара, што гаје коње и путују по степи, играју са ножевима, носе шарене хаљине, па се Пушкин и Лорка наложили на њих. Или, хајде, не

сметају ми ни ови што возе накарадне кртије и скупљају секундарне сировине. Када пролазе па са разгласа пуне оно њихово: „Чистимо дворишта, подруме, шупе”, понекад ме и обрадују. Чак ни они што до изнемоглости дувају у старе трубе и саксофоне, а сви пијани скачу око њих и као нешто се веселе – ни они ми нису гадни. Али оно шта не могу да поднесем су овакви, какав је мој дивни агент за некретнине: Цигани који би хтели да се цивилизују, уклопе, да као живе регуларним, културним животом, станују по становима, једу кувано и динстано, вакцинишу се од сезонског грипа, шаљу децу у школе и плаћају комуналије. То је, једном речју: накаратно. Не стоји им, не умеју, и лоше им иде.

На вратима ми је био жив доказ оваквих расистичких, некеме и ружних тврдњи. Ниски, носати, без косе и врата, у струкираној црвеној кошуљи да му се сваки слој сала познаје. Мало је и врљав па не знам да л' гледа у мене или само гледа бело. А мобилни кад му зазвони, чује се први такт Шабана или Баје или Ере или кога већ... Но његов психофизички профил ту је мање битан. Покушао човек да ради за агенцију, да зарађује поштено паре. А није научио да потенцијалног купца пита за име, презиме, погледа његова документа, посебно ако је странац, и да зна о коме се ради и са ким има посла.

И наравно, да је имао мозга да ме упозори. Да је знао. Да му је уопште пало на памет.

Овако, када моја бивша, препланула у лицу (лето је прошло сада на јужној хемисфери), ушета иза њега, а он је сав одушевљен представља и спрема се да је проведе по стану, мене спонадне таква мучнина да се окренем, улетим у купатило и не затворивши врата гурнем главу у клозетску шољу да избацитим синоћњу вечеру.

Он се мало збунио, али с обзиром да га, у суштини, баш брига, само ми окреће леђа, поставља се у два корака између врата од купатила и потенцијалног купца, и маше рукама да би је упутио у собу. А она... мислим да је толико забављена целом ситуацијом да једва суздржава смех. Чак је чујем и како се пренемаже и прича нешто, мало на шпанском мало на српском, што Цигу потпуно одушеви (вероватно се мисли: ово ће бити мрсна продаја, и два и по посто провизије ће му хранити фамилију наредна три месеца).

Бубњи ми у ушима. Притиснуо сам шаку на груди, мало се погнуо, гледам како плутају полусварени комадићи хране. И питам се да ли бих, да се сада не знано откуда у мојој руци нађе пиштољ, да ли би их побио све, или бих се сам убио, или бих сачекао да останем насамо са Цигом и искалио све лепо на њему?

12.

Ема је престала да „свира” и примирила се. Можда се завукла у неки ормар или под кревет, сакрила се иза врата. Напросто, када сам гвирнуо у собу ње није било.

Са друге стране, провирио сам у трпезарију, где је агент нешто објашњавао, а моја бивша климала на то главом. У руци јој је ташна, на глави невиђено накарадна фризура, носи узак џемпер да јој се струк оцртава, подочњаци јој се готово не познају од пудера, а тамне наочаре је скинула и грицка их, флертујући са Цигом. Побогу, она и са њим флертује! Опет ми је дошло да повратим.

Таман тада се осврнула, преко рамена у мом правцу, и видео сам њен осмех, скупљена уста, са искошеним веђама и оштрим бљеском у очима. Одмах сам је препознао, са оне фотографије што ми је мало пре Ема показала. Њу сам препознавао, док сам сâм себи изгледао као странац. И то би требало да ми довољно говори.

Тргнуо сам се када су нам се погледи сусрели. Да се сакријем иза угла, или останем тако укочен, или изађем и кренем ка њима – застао сам у том трзају, неодлучан. Могао сам свашта да урадим. Да је просто пустим да оде, или да направим сцену, или да се фолирам Циге ради, или да будем дрзак, или да будем фин, или да будем изнад свега, или да останем патетичан, да почнем да кукумавчим, проклињем, псујем, подсмевам се, испричам како ми је живот сада савршен и јебем нон-стоп, или испричам како стварно живим, поменем њене пријатеље, моје родитеље, њене псе, моје цвеће, њене чизме, моје рогове, њеног латино љубавника, моју једанаестогодишњу другарицу, Кејт Буш, прекоокеански лет, неуспелу трудноћу, операцију жучне кесе, конзерваторијум овде, концерт онде, пропали посао тамо, недостатак поштовања, вишак тестостерона, кризу четрдесетих, рецесију, деведесете, убиство Ћинђића и суђење Шешељу.

Или да је питам: „Што си дошла?”

„Шта те брига!” – добио бих одговор.

„Каква ти је ово игра? Не разумем.”

„То ме не чуди. Био си увек спор. Пабло хоће да живимо у Европи од јуна до септембра. Монтевидео је суморан зими. А овде ми је отац: још је жив, да те подсетим. А онда, неко ми је рекао да продајеш *наш* стан. А ниси имао муда ни да ме питаш. Сад ми је жао што ти га нисам тражила на суду. Али Пабло је рекао: нека га, купићу ти *твој* стан од тог скота, и ево, купиће ми га. Теби требају паре, мени треба стан. Господин овде је донео уговор, а Пабло је рекао: колико год да тражи, платићу му. Јер њему је битна моја срећа. А могао би и тебе да купи, само да знаш.”

13.

Сад не знам, када су отишли – Цига збуњен али задовољан, моја бивша дигнутог носа – не знам да ли се овакав разговор стварно водио, или је и он био само једна од стотину могућности. На столу је збиља стајао папир, примерак уговора, са мојим потписом, и њеним новим потписом (удала се, изгледа, за тог Индијанца). Могао сам да га проучим још једном. Цига ће до краја недеље да овери све што треба и да почне да сређује пренос власништва. Ствар је практично свршена.

„Јеси ли баш лоше расположен?” Ема се појавила поред мене, гледала мало у моју косу, мало кроз прозор. Питала је и ко су били они људи, и рекла ми: „Он је много ружан, а она је баш лепа.” Потврдио сам. Шта да јој кажем.

„Ма, то су биле неке будале. Него, што не идеш да свираш још мало? Треба да те водим кући ускоро.”

„Нећу још да идем кући, идем одмах да свирам, а ти немој нигде да идеш и немој да ме водиш кући док све не одсвирам!”

Да, то је звучало баш како треба. Отрчала је као да ћу стварно поћи за њом да је на силу потерам назад. Још је био дан, а имао сам да прегледам ситнице по кући, неке битне, неке просто заборављене од зиме. Нисам потражио „Беле ноћи” у библиотеци, нисам отишао до спаваће собе да видим да ли је стара постељина још увек на брачном кревету. Али сам наслонио чело о прозорско стакло, док бубњање у ушима није мало престало. Запалио сам цигарету и заборавио је, слепљену за угао усана, док сам полако ишао из једне у другу просторију, као да сам у музеју. Ово је завичајно одељење,

овде је галерија импресиониста, овде су репродукције сакралних слика, а ово је галерија-легат, са експонатима из живота неуспелог пијанисте, композитора у покушају, несавесног педагога, на крају и рогоње (из тог последњег периода било је сразмерно мало чега, што ме је чудно осоколило).

Извукао сам ону фотографију из рама, са нејасном намером да нешто учиним: гледао сам у филмовима како (жене углавном) цепају такве фотографије на два дела. И сад сам је окретао, искоса, и са сваке стране, и опет нисам видео себе, већ дерана који је био потенцијално неко сасвим други. А ову девојчицу, коју јесам препознавао – нисам ни њу могао за богзна шта да кривим.

Осим тога, било је прегрштних таквих заједничких фотографија по ормарима. Фотографије скоријег датума на којима је она сама била, на свакој са истим подругљиво подлим осмехом, био сам уништио током оних пијаних дана, зимус. Не поновили се.

14.

Пожелио сам, одједном, и безусловно, да одем одатле. Као да је стан био пун шума и духова и мртвих почетака. У том изненадном грчу чуо сам како Ема свира.

Прво се из насумично набацаних тонова (једва тонова, био је ту само шум чекића који гребу жице) издвојила мелодија. Зазвучао је као F-dur, споро, а онда – збунио сам се – некако одмерено, чак свечано. Нисам могао одмах да разумем на коју ме мелодију подсећа. Али је Ема направила наглу паузу, чуо сам како гура столицу иза себе, пре него што је почела да свира лагану, игриву мелодију, која преко наглих стаката опет води у поигравање, па брзо назад, да се врати на снажне, преувеличане акорде, па најзад преко очајних хроматских трећина на завршетак оне уводне мелодије (енглеске химне, схватио сам)...

Дошао сам до врата собе и погледао. Девојчица је целим телом свирала, тако неуко да је то стварно изгледало као залетање и ударање по диркама. Могао сам да видим како се пуним песницама усмерава на неки трозвук, како готово па да носом одмењује леву руку тамо где не би могла да обухвати прстима оно што се намерила да одсвира.

Појавила се нова мелодија, детињаста, комична, само десном руком, од самих триола, брзо окончана једним тремолом. Онда спорије, уздржано, *retenu*, према коначним нотама, које је одсвирала *fortissimo*, збиља целим шакама, другачије не би могла да их обухвати.

Направила је нему паузу, пре него што је подигла главу сва поносна. Заустио сам да јој нешто кажем – али шта сам конкретно и истинито могао да јој кажем? Да је дивно насумично лупала по клавиру и да је тако одсвирала Дебисијев „Hommage à Samuel Pickwick.....“, девети прелид друге књиге, који смо заједно толико пута слушали? Нисам ни сам веровао да се то стварно десило. Секунд касније, када се вратила свом „музицирању“, запитао сам се да ли је и све оно раније што сам чуо, што је покушавала да извуче из овог раздрданог инструмента, да ли је било подједнако добро и истинито? Грешка на грешку, тако сам помислио: грешка исправља грешку.

15.

Не знам како је Ема отишла. Да ли сам је истерао напоље да се сама снађе, у налету суровости, и закључао врата за њом? Или сам је испратио до куће, нежно је погладио по црвеној коси, а сам се вратио у стан? У сваком случају сам морао да се помучим да је одвојим од клавира. Да ли сам био груб и безобзиран на њено мољакање? Или сам је лагао да ћемо се вратити већ сутра? Или сам јој обећао десет литара сладоледа и свој музички стуб само да се одлепи од клавијатуре?

Није први мрак који ми је пао на очи. Седим за клавиром и притискам дирке, на слепо, и покушавам да одсвирам било шта, да извучем из њега најнеобавезнију дечију песмицу. Мрачан тренутак. Када се освестим: дубоко је у ноћ, и као да сам пијан, и видим празне необележене флаше онде где сам их оставио. Пре колико времена? Ови тренуци изгледа да трају. Слушај овај арпеђо. Овај сумрачни вез тонова. Ево ти – дигнем ногу и петом притискам најнижу октаву, ДАМ-ДАМ-ДА-ДАМ! – страшно је бити сам, и бити овако немоћан.

Пренем се, па суздржим бес. Узбиљио бих се, примакао столицу, почео да свирам осећајно, не слушајући звук: свирао сам из самог живца, мишићима прстију уместо јагодицама, занемаривао

сам додир дирки, отпор који су пружале, одвратне шумове који су допирали из резонантне кутије.

Нисам то могао задуго. Скочио сам, ван себе, зграбио поклопац и залупио га. Онда га подигао, залупио још једном, и опет, уз тресак, да су шарке које га држе сасвим попустиле. Ако бих покушао да га нагло подигнем, остао би ми у руци.

Али није ми било довољно. Готово па сам зажалио што Цига није ту, да се стварно искалим на њему. Иако дебео, сигурно је лакши од клавира. И мекши. И ломљивији. И не бих се искилавио, као што је постојала опасност да ћу овако, запео да клавир померим из места, ударам док се не одвоји од зида, а онда га гурам према вратима, јачи у свом бесу него што сам икада био.

Да ли је запео за ивицу тепиха или парче надигнутог паркета, нисам приметио. Тек, инструмент је пружио отпор мом гурању. Обе руке су ми биле на њему, када се накривио, нагнуо напред. Истовремено, нагазио сам незгодно и стопало ми се изврнуло, полетело на страну, и осетио сам топли бол ишчашења. Тада се инструмент – да ли сам се ухватио руком за њега, или га само овлаш повукао – накривио уназад, на тренутак остао тако, на ивици, а онда пао преко мене. Не сама његова тежина, већ незгодан угао и сила пада,

сила којом је ударио у моје колена, које је попустило и савило се на ужасно неприродан начин. Јекнуо сам: чуо сам себе како скоро па вриснем, ваљда, или је тресак био тако заглушујући да сам чуо врисак својих костију које се мрве под клавиром.

И тако сам на поду, тешка гвоздена конструкција је на мојој ноzi, ко зна на колико места изломљеној. Под на којем лежим није више мој, клавир који ме притиска није више мој, моје тело одавно више није моје. Помислим да би ми требала помоћ. Трбало би да дозовем некога – како ми је жао што сам отерао Ему (јесам, ипак, био сам груб: какав бих друго могао бити). Али и њу да дозовем, ако бих је и могао дозвати, како би ми она могла помоћи?

Крутилка

Драган Бабић

(Награда „Андра Гавриловић 2012” за књижевну критику)

ПРЕКИ СУД ЦИВИЛИЗАЦИЈЕ

(Бранислав Живановић: *Црно светло*, Адреса, Нови Сад, 2012.)

The arms of time are breaking off,
Civilization is on trial,
The clocks eliminating time
Do you believe in me?
Serj Tankian, „Beethoven’s Cunt”

Извешћу те из подрума влажног мрака, Песмо,
време је да се нешто напокон догоди.
„Младежи, ожиљци и друга ордења,„

Такозвани „проблем другог албума,“¹ је појам којим се у музичкој индустрији објашњава и често правда време протекло између првог издања одређеног музичара или групе и оног наредног, нарочито ако оно звучи слабије. Две битне одлике тог појма, дакле, јесу време које је било потребно аутору да дође до песама које ставља на други албум, и сам његов квалитет. Оно што слушаоци обично не схватају јесте период који је био потребан да би се снимиио првенац и тако занемарују неопходну припрему за њега, а време до другог албума рачунају одмах након изласка првог. Што се тиче квалитета, тек други албум може да оправда квалитет првог: на првенцима се ради дуго и напорно да би они звучали најбоље могуће јер се њима аутори први пут представљају публици и тако желе да њихов улазак у музичку индустрију буде на највишем нивоу. Стога квалитет тог издања може да буде пука случајност: на њему се детаљно радило, звук се сређивао до максимума, а не сме се занемарити ефекат изненађења, свежине и новине које он може да произведе и на који се ослања. Други албум, међутим, многи музички критичари и озбиљни слушаи сматрају битнијим: уколико је он квалитетан, то не значи само да и онај први *de facto* није био случајност, већ и

1 „Sophomore album” (енг.)

да његов сада потврђени квалитет представља најаву наредних издања. Ипак, најчешће након успеха првог албума долази до такозване „кризе” или „урока” другог издања², што једноставно означава уметничку блокаду која је резултат несигурности у могућност поновног исказивања квалитета који је забележен на првом. Слична ствар се, рецимо, дешава у филмској и телевизијској индустрији (уколико, на пример, наставак гледаног филма доживи дебакл код критичара и публике, посебно кад се сниме пребрзо да би се искористио комерцијални успех претходника, или се одређена серија не настави следеће телевизијске сезоне услед ниског броја гледалаца), књижевности и, уосталом, свакој грани уметности у којој се очекује понављање извесног успеха.

Што се тиче управо поменути књижевности, проблем друге књиге, уколико се тако може назвати, може да представља невероватно бреме за ауторе на које се врши велик притисак од стране издавача, публике, критичара и, најчешће, њих самих. То често кулминира у списатељским блокадама и вишегодишњим паузама између издања у којима аутори не само да сумњају у своје способности да напишу нешто ново, већ почињу да стрепе да је оно што су до тада написали продукт случајне инспирације која се више неће поновити. Уз то, уколико је прва књига овенчана неком наградом, притисак додатно расте услед неопходности да се оправда добијено признање и докаже квалитет награђеног првенца. Списатељска блокада може да има неколико решења: одлична друга књига, друга књига једнако квалитетна као прва, просечна друга књига, друга књига испод просека, друга књига знатно лошија од прве, непримећена друга књига или једноставно неиздавање друге књиге. Било како било, друга књига јесте барем једнако битна као прва – уколико не битнија! – чак и код аутора код којих не постоји списатељска блокада. У случају Бранислава Живановића, друга збирка поезије, *Црно светло*, долази две године након прве, и њоме овај аутор понавља неке раније написане идеје, надограђује их новим и пружа увид у оно што читаоци могу да очекују од њега у будућности.

Зашто спомињати контекст музичке индустрије, проблем другог издања и успех прве збирке у случају Живановића? Као прво,

2 „Sophomore slump/jinx” (енг.)

из његове биографије се сазнаје да је он активан и као реп уметник који је ову грану алтернативне културе уврстио у свој поетски исказ кроз оно што је сам назвао *репоезијом* – говорењем поезије у реп маниру, налик форми слема или *spoken word* извођења. Он, дакле, своју поезију пише тако да се може извести са инструменталном пратњом или без ње, али свакако на иновативан начин који је близак дискурсу супкултуре. Са друге стране, пошто се хип хип култура и реп музика као њен „најгласнији” део често сматрају тривијалним, наивним, баналним и небитним, Живановић оваквом фузијом даје глас уметницима који се занемарују, а опет, са друге стране, доноси префињен поетски израз у ту грану музичке индустрије. Најочигледнији пример за то је његова прва збирка *Погледало (Бистрица, Нови Сад и Логос, Бачка Паланка)* која је 2010. године добила Бранкову награду за најбољу прву збирку поезије и у себи махом садржи песме које је Живановић снимиио у форми реп песама и тако промовисао не само свој музички, већ и лирски израз. У мешавини поетског и музичког која стоји иза збирке *Погледало* се може наћи и разлог форме неке од њених песама: оне су, наиме, написане у четири строфе по четири стиха што се подударе са тенденцијом реп уметника да своје песме пишу у строфама од шеснаест стихова. Даље, што се тиче односа прве збирке и нове, *Црно светло*, увиђа се да је време које пролази између ова два издања знатно краће од уобичајног – па чак и у поређењу са неким другим песницима исте генерације и/или добитницима истих или сличних признања – што доказује спремност песника да се не ограничи на прву и једину збирку, већ да своје идеје прошири, продуби и унапреди. Напослетку, ова збирка на више начине дефинише претходну: већ поменута идеја о случајном квалитету овде пада у воду, јер је *Црно светло* заиста одличан наставак *Погледала* и показатељ колико је то издање незаслужено остало незапажено.

Живановићева нова збирка се састоји од пет циклуса окружених пролошком и епилошком песмом, а сваки до њих садржи по осам песама, с тим што први циклус укључује додатних осам целина „сакривених” у фуснотама, те се тако долази до округлог броја од педесет песама. Ова стриктно дефинисана поставка може на први поглед да заведе читаоце који би помислили да се песник на овакву структуру ослањао више него што је то уобичајно или

потребно, али се већ првим читањем схвата да су песме тематски и формално распоређене врло прецизно и са намером иза које се крије не само ум песника већ и аналитичара. Као могућом инспирацијом и претечом овој збирци се може сматрати кратка песма „Угаси светло да се боље чујемо,”³ из претходне која уводи идеју о односу светла, таме и стварности, али и наговештава критичарску особину песника која у овој збирци долази до изражаја. За разлику од аутора код којих мотив светлости често буди наду у брзи исход тешке ситуације, за Живановића однос светла и мрака није увек једнозначан и позитиван. Користећи његову амбивалентност, он пева о положају језика данас, као и о самом песништву у модерном друштву првенствено користећи пародију, иронију и сатиру којима прецизно дијагностикује стање света око себе. У збирци *Црно светло* се посебно примећује још једна одлика овог песника, а то је ерудиција којом обогаћује наизглед једноставне изразе и песничке слике. Она се често наговештава у стиховима у којима Живановић користи мање познате или неке специфичне речи које публику наводи на истраживање у речницима и енциклопедијама чиме се употпуњује читалачки утисак, али и вредност самих стихова. Ипак, ова ерудиција није извештачена, нападна и употребљена са лошом намером да би се доказало шта све песник зна, већ да би се истакло како он комбиновањем специфичких и једноставних речи тка свој уникатан вокабулар. Тако се читаоци срећу са појмовима „астролаб”, „матрикула”, „муромантија”, „непребол”, али и фразама „паганирам ноћи”, „хобистички гробар”, „утве Еребове”, „звечкање валерског кључа”, „торженствена теревенка”, „флаширани зен, конзервирана религија” које отварају увек нове интерпретације.

Најинтригантнија, а вероватно и најкомпликованија песма свакако јесте пролошка, „Пожар црта сенке”. Њен поднаслов „*chiaro scuro*” у буквалном преводу са италијанског значи светло и тама, а тај појам, у ликовној уметности познат као распоред контраста светлих и тамних боја, уводи мотив борбе светлости и таме у збирци *Црно*

3 „Угаси светло да се боље чујемо,
Покажи да ли умемо још нешто сем да умремо.
Речи су буктиња, хладну тишину слутимо,
Речи о чему ћемо сада да ћутимо.”

Бранислав Живановић, „Угаси светло да се боље чујемо” у *Погледало*. Нови Сад: Бистрица и Бачка Паланка: Логос, 2010, стр. 15.

светло. Што се тиче саме песме, евидентно је да се она наставља на насловну песму збирке *Погледало* која се у њој налази два пута, тј. у своје две варијанте које се откривају у форми огледала: стихови прве песме су у другој поређани од последњег према првом⁴. Оваква инверзија доводи до новог читања истог текста на изврнут начин који доноси нови смисао и разумевање. У случају пролошке песме нове збирке, она такође има свој „пар“, а то је епилошка песма „Сенке црта пожар“. Оне су написане тако да нису изокренути само стихови, већ и свака појединачна реч у њима⁵ и тако се добија форма не само огледала, већ и амбиграма – слике која изгледа истоветно и када се окрене за 180° (пример су илустрације на картама за играње). Овај занимљив поступак се, међутим, не препознаје при првом читању уводне песме, него се тек откривањем последње схвата да је она антипод првој. Тако се такође открива и њихов смисао: песник показује своју умешност да се игра речима тако што их на најтежи начин огранизује, премешта и поставља у редослед који му одговара да би пренео одређену поруку. А она се крије управо у игри светлости и таме: ове две песме представљају почетак и крај збирке (пролог и епилог су, уосталом, насловљени „0→1“ и „1→0“), њену црну и белу

4 На пример:

„Хладно је, таман онако како волим,
Оловна оловка оставља мокар траг,
Скорени отисак крви окоштале боли,
Седам разбијених година скупљено у кап.”

и

„Седам разбијених година скупљено у кап,
Скорени отисак крви окоштале боли,
Оловна оловка оставља мокар траг,
Хладно је, таман онако како волим.”

Бранислав Живановић, „Погледало” у *Погледало*, стр. 22-23.

5 На пример:

„Крив је одраза стид и површ дрхти хладно кад
заповест пише мачјег ока ноћни крик;
свим бојама се бојимо, па безбојан је страх,
палимпсест за *rewritable disc*, свест пали стих.”

и

„Стих пали свест, *disc rewritable* за палимпсест,
страх је безбојан, па бојимо се бојама свим;
крик ноћни ока мачјег пише заповест,
кад хладно дрхти површ и стид одраза је крив.”

Бранислав Живановић, „Пожар црта сенке (*chiaro scuro*)” и „Сенке црта пожар (*chiaro scuro*)” у *Црно светло*. Нови Сад: Адреса, 2012, стр. 11 и 77.

крајност, и творе својеврстан јин и јанг при чему су једна другој негатив. Њихова инверзија најављује касније објашњење скоро контрадикторног наслова збирке и тема неких песама.

Уводни циклус „Прескакање сенке” представља наставак борбе песника из претходне збирке у којој сада наговештава нове теме који га у међувремену опседају. Као што је раније напоменуто, свака од осам песама овог циклуса садржи још једну коју песник поставља у фусноту изведену из једне од речи оригиналне песме. Ових додатних осам целина се не налазе у садржају и формално остају неименоване, већ се само одређују на основу речи из којих су изведене („светлост”, „тама”, „облик” „тело”, „боја”, „положај”, „близина” и „удаљеност”). Њихов смисао се стога тражи у односу који формирају са песмама из којих „настају”. Тако, на пример, прва песма, „Вечерас речи су на мојој страни”, читаоца уводи у причу о положају песника окруженог светлом и тамом који нису ограничени само на његово тело, већ доводе до контемплација које су ван њега самог, а уз реч „светлост” је постављена фуснота у којој се налази песма која почиње стиховима „Молитва лучоноши – петао зазива дан, / за изнемоглу вечер свици су твој фењер” и проширује идеју из основне песме. Што се тиче поменутих борбе песника, она је махом сукоб са њим самим: у непрекидном превирању које га дефинише, он открива о чему размишља у претежно ноћним сатима, како перцепцира однос светлости и таме, на који начин схвата положај уметности и поезије данас и како дефинише свој песнички идентитет. Ове сумње и слутње су биле присутне и у збирци *Погледало*, али овде расту и постају знатно озбиљније, чиме се показује трансформација Живановића којом је он од прве збирке дошао до друге.

Раније поменута ерудиција се не осећа само на нивоу појединачних речи и фраза, већ је најбитнија приликом откривања тема песама одређеног циклуса, те се оне схватају тек откривањем значења наслова. Тако већ наслов другог циклуса „Лимес” у себи крије појам граничне вредности или утврђене границе која се најчешће повезује са границама Римског царства. Оно на шта Живановић овде алудира јесте граница додире ка којој иде његова поезија и која се наставља на појмове везане за његово тело откривене у претходном циклусу. Овај циклус отвара посве индикативна песма „Несигурност” у којој песник врло отворено изражава управо *то*:

он изјављује да му је двадесет и седам и пита се да ли ће преживети ту фамозну годину или ће постати један од чланова тзв. „клуба 27”⁶ којем припадају уметници које наводи јасно, али само именима, тако приближавајући своју блиску везу и евентуално поистовећивање са њима: Георг (Тракл), Џими (Хендрикс), Џенис (Џоплин), Џим (Морисон), Бранко (Миљковић). Након ове следе песме чије су теме и потпуно личне и посве јавне и опште. Међу оним првима су „19022011”, „Матрикула” и „Трећи човек” у којима песник описује делове своје интимае и свакодневице, као што су пут аутобусом на породично славље, разговор са пријатељем и дефинисање себе као песника и уметника. Што се тиче општих тема, у њима се заправо крије још увек блага критика друштва која јача у наредним песмама, док циклус завршава песма „Смрт и четврт” написана у уметничкој колонији посвећеној Мирославу Антићу 2011. године у којој се Живановић осврће на вредност дела тог песника, опет користећи дискурс загонетног наслова (реч „четврт” означава двадесет и пет година од смрти Антића), комбинацију специфичних и свакодневних речи и различито римоване строфе.

Иако појам „гумена соба” означава специјално обложену просторију у психијатријској установи, затвору или некој другој институцији сличне намере у којој се пацијенти чувају ради испитивања, посматрања, изолације, превентиве и/или третмана, Живановићев средишњи циклус који носи то име означава благо другачију собу. Истина је да је сврха и његове гумене собе да се у њој проведе време обсервације и епифаније, али је у овом случају он тај који посматра самог себе и ствара услед нагона који одатле проистичу. У песмама овог циклуса се представља интима песниковог простора у којем он живи, ради, пише. Та соба је понекад зечја рупа у коју упада и из које се спасава услед чулних надражаја⁷, а чешће је скуп ситница које доводе до записивања емоција, тема и мотива у песмама. Оне

6 „27 Club” (енг.)

7 „[...] Мењам режим рада у психологију кртице. Не чезнем за светлом и видом ако већ могу много боље и интензивније да чујем и осећам. Крећем се неспутано док се други непрекидно сударају – са виком.”
Бранислав Живановић, „Зечја рупа” у *Црно светло*, стр. 44.

су каткад јасно изражене већ у насловима као што су „Радни 100”⁸ и „Лампа”, а чешће загонетно скривене и остављене читаоцима на дешифровање. Стога циклус „Гумена соба” преставља скоро потпуну изолацију песника приликом стварања, али и његово ми- нуциозно посматрање само своје индивидуе, што кулминира у песми „Кожа” стиховима „У својој сам соби од иловаче смрадне, / катанац на вратима са унутрашње стране” који можда најјасније оцртавају утицај и резултат гумене собе на песничку личност. У тој песми Живановић пише како су очи сваког појединца шпијунке у њихове душе – не прозори, јер би се кроз прозоре много више могло видети и можда погрешно протумачити, што напослетку доводи до, још увек благе, критике друштва у песми „Пећина”: „Људи верују људима / и уопште им није / због тога непријатно.” Призивајући алегорију пећине која је у књижевности и филозофији позната од Платона, песник записује своје виђење односа појединца и друштва данас, али и алудира на мотив ватре и светлости који се провлачи кроз целу збирку *Црно светло* и закључује колико је битно пронаћи тај уникатни део стварности који је неопходан не само њему као уметнику, већ и свим читаоцима који живе у модерном свету који константно све више подсећа на арену и симулацију него на стварност: „Пронаћи Пећину / и избећи Већину; / пронаћи Ватру / у светском Спектаклу.”

Наредни циклус, „Данајски дарови”, у свом наслову крије мотив присутан у књижевности од Хомера и Вергилија, а означава под- мукао дар који доноси несрећу, те га се стога треба чувати (нај- познатији пример је, наравно, тројански коњ). Овде се публика још и пре откривања самих песама може запитати зашто песник призива конотацију поклона који одмаже и наноси штету ономе ко га прима и шта то он види као такав поклон. Читањем се, међутим, увиђа

8 Ова песма је можда најразвијенији пример манипулације речима, бројевима и значењима у којој песник замењује одређене речи или њихове слоге бројевима што се види у, рецимо, првој строфи:

„7 за радни 100

на5 и нисам начи100

к8 и зашто је 100лица тврда;

да ли је о5 неки 3к

или 3п што у тесним на0ма

је2 идем за 10кованим редовима”

Бранислав Живановић, „Радни 100” у *Црно светло*, стр. 40.

јасна намера аутора да испољи личну и каткад врло оштру и свеобухватну критику стања у којем се цивилизација данас налази. Тако се у овим песмама чита критика одговорности друштва („Кеса”), поретка који се превише ослања на дигитални свет („Лапот”), јединке изгубљене у мноштву („Дигитална кула: заборављено памћење” и „У земљи Лотофага”), романтичне љубави која је данас скоро банализована („Pesmsма”⁹), те статуса уметности („Младежи, ожиљци и друга ордења”), поезије („Рецепт за писање савремене поезије”) и самих аутора („Аплаузи”). Оно што ипак, и поред оволике количине критике, остаје евидентно јесте чињеница да Живановић не критикује ради саме критике и да би се негативно оглашавао о онима који то не заслужују, већ зато што схвата да је оваква врста осврта једини могућ и учинковит начин да се реч прошири и да се само тако друштво може пробудити и освестити: овако опсежна критика друштва стога свакако делује знатно алармантније када долази од младог песничног гласа који није банално огорчен из каприца већ зато што осећа пораз система и његових карика. Ипак, најоштрија критика се проналази у песмама у којима се Живановић обраћа књижевној сцени коју – пошто се бави и критиком савремене продукције – врло добро познаје. Тако, на пример, песма „Аплаузи” даје скептичан поглед на тренутно стање поезије, песника и оно на шта се неки од њих ограничавају у покушају да стварају поезију, те по свом сатиричном и хумористичном тону делимично подсећа на песму Војислава Деспотова „Десет дека душе”¹⁰. Уз то, ова песма носи поднаслов „правила за песнички врт” и врло верно описује спрегу одређене сорте уметника, критичара, издавача и награда које они могу да добију и према којима се одређују на позитиван или негативан начин и које вреднују чак и уколико прави квалитет изостаје: „Песник чија поезија има калауз за аплауз, испод коже / крије

9 Записана у форми *sms* поруке у којој је укључено име пошиљаоца, број употребљених карактера, „смајли”, број оператера и датум и време слања, те тако изгледа као тзв. *print screen* са екрана телефона и на посве саркастичан начин показује на шта се свело писање поезије – и писање уопште – модерне генерације.

10 „А знаш шта је најчудније у струци?
Блејањем у набране завесе римују меланхолију
неостварени мастиљавци што подригују прочитане истине
уз пиво и пистаће скрцане на дедином махагонију,
плус крештави (пост)феминизам недопенетриране песникиње.”
Бранислав Живановић, „Аплаузи” у *Црно светло*, стр. 50.

изговор за трајање само кроз удварање длановима / и стакленим брадама – уз аперкат или кроше! / Привидно бесмртан певаће изгубљен међу шавовима.” Ова идеја се провлачи и у наредној песми „Младежи, ожиљци и друга ордења” у којој кулминира двостихом „Па веле: „Све Повеље су одавно подељене, сине, / само треба хтети пронаћи своје име.”” Још један пример разиграности језика којој се Живановић препушта уз очигледну иронију јесте песма „Рецепт за писање савремене поезије” чији поднаслов открива да је написана „према песми једног нобеловца”. Иако не открива ко је у питању, овде аутор „преписује” дело тог песника, али уместо правих речи записује којој врсти оне припадају и тако буквално даје предлог за писање у који песници могу да убаце избор речи по својој жељи, али да поштују задату форму, чиме се процес и чар стварања намерно пародијски обесмишљава¹¹. Ипак, чак се и у овом циклусу пуном критике крије интимна љубав према поезији коју песник напросто осећа, у ма каквом друштву и времену живео и ма којим људима био окружен. Тако се песма „Младежи, ожиљци и друга ордења” завршава стиховима „Извешћу те из подрума влажног мрака, Песмо, / време је да се нешто напокон догоди” којима аутор доказује своју приврженост лирици, али и спремност да покрене неку промену за коју сматра да је куцнуо крајњи час иако је болно свестан ситуације из песме „Аплаузи”: „Уметност је позерај и естрада; / полигон абдоменалних експресија и дефиле улицканих ануса. / Човек је човеку мук, песнук песнику лук – без струне!”

Последњи циклус „Скотом. Дандала” носи најинтригантније име пуно значења које се ту наговештава, а потпуно открива у песмама. Живановић његовим насловом комбинује медицински термин „скотом” који означава тачкасте мрље у видном пољу и реч „дандала” која је његова лична, благо промењена верзије појма „мандала” који вуче корен из хиндуизма и будизма где означава шематски приказ свемира у виду круга, а код Јунга је симбол који представља настојање ка постизању поновног јединства „ја”. Ако се споје ова два схватања, мандала се укратко може посматрати као цртеж сопства, а наслов

11 „Глагол везник именица
везник лична заменица свршени глагол везник именица
присвојна заменица именица глагол
прилог везник лична заменица речца.”

Бранислав Живановић, „Рецепт за писање савремене поезије” у *Црно светло*, стр. 55.

целог циклуса тако алудира на сопство које се у виду мрље крије у оку песника. Овај циклус представља најинтимнији однос према поезији: аутор је дефинише на разне начине и изражава свој став и осећања према њој, али и дефинише себе уз помоћ ње. Један од такође приметних одлика његовог песништва јесте мешање разних митолошких предлога које је било присутно у ранијим циклусима, а сада кулминира песмом „Робинсејада” у којој песник исцепканим исказом повезује више старогрчких митова и своје модерно схватање њих¹². Она се и завршава снажним исказом који је мешавина гинзберговског урлика, убеђења и вере у поезију: „Самом себи ћу бесмртност да почнем – / и кроз песму, кроз реч, кроз хук заувек се враћати!” У овом циклусу је и песма „Мрља” која је најављена у његовом наслову, а својим темама буквално комбинује мотив мрље у видном пољу и цртеж сопства. У њој Живановић долази до епифаније: поезија је заправо *та* мрља у очима песника, а њен продукт – сама *песма* – је заправо отисак његове душе. Тако ова песма постаје можда и најбитнији аутопоетички запис и исповест суштине односа аутора и уметности. Она такође крије и процес стварања својим последњим стиховима „уз коктел терапију вежбама муромантију, / песма прати третман роршахове мрље”. Наиме, уколико се познаје процес прављења отисака који се користе приликом Роршаховог теста – припремање мастила или боје, преношење капи на папир, пресавијање папира на пола и потом одвајање – сазнаће се и аналогни процес, тј. детаљи писања које се крије иза Живановићеве поезије. Напослетку, завршна песма овог циклуса – и целе збирке уколико се не рачуна епилошка – је „Дандала” у којој песник кулминира до тада изнете теме и идеје које га заокупљују. Он наводи да је његова лирика заправо „певање са главом на пању”, признаје значај светлости и таме из наслова збирке у контексту своје поезије („Пустио сам речи да попију светло: / једне беле су ноћу, а црне дању, / друге беле су дању, а црне ноћу.”), провлачи нит критике и ироније

12 „И лиј а да мни или јада лиши стих;
или он, или ја да псовком довијам!
О, 'ди се ја одвојило од свих?
'Оди! Од и се ја не одваја с Елизија;
где је Орфеј ментор нем је зов муза, оче.
Ти и ветар ружопрсти немојте ми врачати!”
Бранислав Живановић, „Робинсејада” у *Црно светло*, стр. 64.

(„Занемеле музе шашољене пером / по табанима откривају тајну / песми како да памти уместо нас.”) и напоследку истиче да он пева као као да ни не увиђа све проблеме света и не зна да они неће нестати, те се потпуно препушта поезији уместо свакодневним искушењима у завршној строфи: „Ја само пишем као да не лежим / испод секире и не видим / да ће се то ишта променити.” Ова изјава урањања у поезију као једини још увек релативно невин, привлачан и суштаствен свет јесте у исто време и критика свакодневице и признање значаја уметности у животу овог аутора, те је и помак од идеје смрти поезије из завршне песме прве збирке, тј. акростиха последњег сонета у сонетном венцу: „Поезија је умрла.”

На крају је евидентно да збирка *Црно светло* представља битан напредак у одређењу даљег израза Бранислава Живановића и да манифестује његово ослобађање од окова и амова форме: збирке *Погледало* је формално била јасно одређена (махом четири строфе по четири стиха и сонетни венац), док ова нова то није. Језичке играрије и манипулације речима овде доводе до потпунијег ужи-вања у читању, те је ово пунија и комплетнија целина која не представља само пример *репоезије*, већ поетског израза у правом смислу речи. Она такође на више начина доводи у питање постулате на којима лежи данашње друштво и свет технологије који га покреће и обавија, али то не чини банално, већ врло префињеним и прецизним изразом који обилује пародијом, иронијом и ерудицијом. Она је и критика и представа света која изазива читаоце да самостално дођу до одговора на најбитније питање ове збирке: каква је данашња стварност? Оно што се читањем може схватити јесте став аутора да је она искривљена, поремећена, уништена, бљештава и више налик симулакруму, спектаклу и представи вештачког сјаја него нечему што доноси смисао. Напоследку, остаје дилема: да ли је данашњица светлост или тама или црно светло?

НАДРЕЛИГИЈСКИ АСПЕКТИ САВРЕМЕНОГ (АНТИ)
ЕГЗИСТЕНЦИЈАЛИЗМА У СИМБОЛИСТИЧКИМ
ОКВИРИМА *БЕРНАРДИЈЕВЕ СОБЕ СЛОБОДАНА*
ТИШМЕ

(Слободан Тишма, *Бернардијева соба*, КЦНС, 2011.)

Савремена цивилизација тежи материјалној сигурности. Марксизам и социјализам истичу човека у први план као социјално биће које има прецизно одређене задатке, од кога се очекује бивствовање у максимално реалном свету и умрежено друштвено ангажовање, испод кога се се крије интелектуални и духовни квијетизам. Комунизам је причом о једнакости човекову индивидуалност ставио у други план, чинећи га лудаком у очима других уколико се одважи да покаже било шта од своје личне необичности, а последице тога пренеле су се и на године које су уследиле. Свака јединка која одбегне од устаљеног поретка ствари, долази на саму маргину друштва. Одгурнута из загрљаја других, њој остају властите руке да се њоме придржава када падне. Неуклопљеност у већ дозвољени поредак резултира усамљеношћу управо у тој истој цивилизацији која се позива на колективне вредности. Човеку не преостаје ништа друго него да урони у властиту егзистенцију, макар то био утопистички чин.

Утопљеност у егзистенцију за главног јунака медитативног романа *Бернардијева соба* Слободана Тишме, Пишту Петровића, значи утопљеност у Океан који је створила његова крајња људска нада и импулс божанске маште. Писан у првом лицу, роман подсећа на исповест која се све време креће на маргинама стварности, као што се „исповедник” креће на маргинама полураспаднутог друштва. Тридесетогодишњи Пишта за себе каже да време углавном проводи у сећањима на нека боља времена, у којима централно место заузима сећање на трку аутомобилима по Јадранској магистрали са неком

црвенкосом девојком. Игра претицања завршила се трагично: девојка је сутрадан нестала под претпоставком надлежних служби да се удавила сурвавањем у море. Иако не сасвим сигуран да је погинула девојка из мерцедеса са којим се тркао, Пишта осећа константну грижу савести, која доводи до тога да његова машта почиње да плете невероватан сценарио у жељи да повеже тај тренутак из прошлости са својим стањем у садашњости, како би их уравнотежио.

Друго сећање које Пишту обележава јесте скуп мањих сећања на његову породицу, мајку која га је напустила када је имао десет година и оца са којим је дуго живео и некада био близак, али који је после распада државе остао да живи негде у Сплиту, а њему оставио стан. Стан се временом претворио у свратиште Пиштиних другова и разних непознатих лица, па се супротно свакој логици Пишта почео у њему да осећа као странац, због чега је склониште потражио у олупини старог мерцедеса која се нашла испод његове зграде. Једино о чему је наставио да води рачуна и када се скоро сасвим „преселио” у олупину јесте намештај чувеног хрватског архитекте Бернарда Бернардија, који је држао под кључем. Бернардијев намештај, као и сам Бернардијев дух, имаће чудан утицај на хаотичне фантазије које су постале главна, а може се рећи и једина преокупација Пиштиног живота.

Са становишта друштва, Пишта је нико и ништа, али он и не жели да буде неко. О својој дистанци са друштвом које га окружује, каже: „Никада нисам имао времена за било какве приче, за афере. Било ми је само важно да будем изван свих игара.”(116) Егзистенцијализам оправдава овакав став тврдњом да човек треба да буде то што јесте, а не једноставно да буде. Пишта јесте антијунак и живота и романа, али уме то да носи са неком „естетском димензијом” која му отвара могућност тихог интимног препорода. Могућност да спасе оно најтананије у себи чини га нетипичним егзистенцијалним јунаком. Он је другачије странац него Камијев Мерсо. Тражење смисла и живљење слободе, као најважније одлике филозофије егзистенцијализма, уједно су и два правца којих се Пишта држи у својој борби за опстанак не у спољном већ у унутрашњем свету. На неколико места у роману он се пита шта је његова суштина, симпатичност или лудило, јер симпатичност ти помаже да будеш прихваћен, а лудило је последња идеја за којом се посеже када те све

друго изневери и када ти је потребан неки нови подстицај и доказ да постојиш на овој равни.

Честе су Пиштине рефлекције о телу. Поглавље Пол и политика Пишта завршава пасусом:

„Ипак, припало ти је то тело, што је чиста случајност, ниси ти о томе одлучивао. Можеш бити њиме задовољан, баштинити га, или га пак мрзети и сатирати, у намери да га се што пре ослободиш, да га што пре напустиш. Неко када би јасно видео свој лик, своју образину, не би ни часа часио, једноставно, не би то могао поднети. Наравно, ту је навика, дан за даном и човек се навикне на свој лик, па га до краја и заволи, аутозаљубљеност је само навика, ништа друго, али испод тутњи мржња на себе, на то што си, или како изгледаш. Расте срдба због преваре. И није само тело у питању, ту је и душа, душевни и ментални склоп, начин размишљања који како време одмиче почиње све више и више да те секира. Али не буди кер! Опрости! Иако лако је то рећи! Али тешко је рећи искрено: Да!” (39/40)

Инсистирање на *Да!* по речима Маје Солар треба да упућује на непрекидну дијалектичку афирмацију, „препуштање алхемији доживљаја и догађаја” (М. Солар), јер једино тако могу да се сруше зидови буржоаског друштва, које је створило негативан тренд индивидуализма, индивидуум који има потребу да се брани и штити чак и када није нападнут.

Потреба да се буде заштићен се са мисаоног преноси и на физички план. Цивилизација се повлачи у закључане собе и станове који су неповратно изгубили призив дома. Соба је симбол изолације, али она не даје ширину погледа на живот. Све што соба може да понуди је квази сигурност коју лако сруши и најмањи унутрашњи титрај. Док Бернардијев намештај стоји закључан у једној од соба у Пиштином стану, он представља дизајнерску драгоценост, сведочанство о некадашњем иметку угледне грађанске породице, комад реткости. Међутим, тек када се због наредбе Војске да се Пишта исели из стана Бернардијев намештај нађе поред олупине мерцедеса који онда постаје Пиштино и нужно место боравка, његова уметничка самодовољност, све оно што Пишта препознаје у њему, постаје додатно узбудљиво. Приближавање Бернардија старом мерцедесу јесте „еротичан сусрет две врхунске марке, два велелепна артефакта”. Мерцедес и Бернардијев намештај заједно представљају

собу из наслова романа, јер један другоме допуњују претпостављену историју у Пиштиној глави.

Пишта о предметима размишља:

„Агрегатно стање сваког предмета је у ствари његова дефиниција, то је оно што одређује неки предмет, заправо начин његовог постојања и опстанка. Суви тврди предмети су јасно дефинисани, одељени једни од других, али влажност понишава границе и предмети се мешају, прелазе један у други, предмети губе свој идентитет, што је забрињавајуће. Исти је случај и са људским индивидуама.” (37/38)

Метална олупина мерцедеса оживљава поред достојанственог стилског Бернардија, додир њихових невидљивих енергија и укрштање прича из прошлости образује Океан који само Пишта може да види у његовој непрегледности. Алхемија, то је претварање тих предмета у један јединствени идентитет без распарчаних идентитета, у нешто чему се може веровати као што се у дубоком сну верује у његову догађајност.

Најјаче илузионистичке представе Пишта доживљава док живи у олупини мотрећи на Бернардијев намештај, а оне иду толико далеко да Пишта уображава да је тај мерцедес Бернарди купио својој ћерки за осамнаести рођендан. То би значило да је Бернардијева ћерка црвенкоса девојка која је погинула у узбудљивој магистралској трци аутомобилима, а да се Бернарди, који је према стварним подацима умро нешто касније, заправо убио због туге за ћерком. Све се савршено уклопило у Пиштиној машти. Женски део његове личности, онај због кога је својевремено желео да промени пол, стално гладан нових нежности, читавој причи око несрећне девојке, славног Бернардија, старог мерцедеса и вредног намештаја дао је укус сузног, сланог, океанског, романтичног у вечној меланхолији. То је некакав пиштински егзистенцијализам, долажење до есенције постојања кроз претходно измештену и измаштану реалност, а који само делимично може помоћи савременом „странцу” да прихвати живот као откриће.

Указујући на егзистенцијализам, Јаспер је говорио о граничним ситуацијама, када човек из сфере свог доживљаја околног света почиње да искључује свакодневне бриге и интересе и престаје да функционише по друштвеним нормама. Тада се актуализује његова

исконска основа и осветљава суштинска егзистенција, чија је крајња инстанца спознавање Бога.

Јунак Тишминог романа има привилегију да искуси граничне ситуације и да наслути ледени океан свемира који се таласа негде иза зидова наше собе: „Ето, на нашу срећи или несрећу, постојао је тај свемир који је био сурова утеха за све људске глупости.” (18)

Постоје више халуциогених момената у роману, а највише се по снази издваја поглавље *Магична бележница*. Сцена у којој Пишта отвара кутију аутомобила, да би у ружичастом нотесу нашао дуго ишчекивано писмо девојке са којом се тркао на Јадранској магистрали, пребачена је у паралелни свет. Пишти је био потребан тај ванвременски и ванпросторни сусрет, не због олакшавања савести, већ и због разумевања граничних тренутака лудачке, кобне страсти, када је ушао у адреналинску трку аутомобилима по ризичним кривинама магистрале, поред мора које подсећа на умањени Океан његове сложене унутрашњости. Као у Алисином луцидном сну, време се укида, па оно што се у реалности догодило пре много година, Пишта доживљава као јучерашњи доживљај, да би се тиме освежио и интензивирао утисак непролазности.

Роман ни на једном месту експлицитно не расправља о Богу, осим када у поглављу *Фарма* главни јунак поставља питање „Да ли животиње верују у Бога?” или у *Магичној бележници* када опет мислећи о свом телу, о својој удовима, руци која можда није његова него рука неког целовитијег, каже: „Бог неки непојмљиви гледа кроз мене, кроз моје слепе очи.” (92)

На путу до фарме на којој његова мајка живи у женској комуни, Пишти се догађа преображај. На првом месту ту је згуснута симболима епизода у којој он пролази кроз шумску тмину вођен својим мајком. Други религијски симбол који је овде изражен јесте његово купање у потоку, после кога бива умотан у бели плашт. Поток је тек кап Океана, али је подједнако хладан као што га и замишља. Оно што је необјашњиво чулима јесте како ледена вода Пишти постаје топла када у њу уђе да спере са себе дуго гомилане прљавштине. Можда је то онај исти алхемичарски процес који метал претвара у злато.

И на крају, врхунац Пиштиног надреалног путовања до себе јесте симулација распећа која представља једну од највеличанствени-

јих сцена у роману. Аутор романа овде се поиграо сукобљеним симболима, велики крст је положен преко петокраке звезде, али он се ограђује од тога да крст има везе са хришћанством речима „крст је само на правом месту, он обележава право место” (109), а увођењем три девојке које Пишту воде кроз чин просветљења, чија су имена Љупкост, Дражесност и Елеганција, писац је успео да створи над-религијску атмосферу. Таква атмосфера чини реално надреалним, човека натчовеком, симболично надсимболичним.

Човеку је потребна вечност да би потврдио свој смисао. Николај Берђајев човека види као тачку у којој се пресецају два света, свет коначности и свет вечности. Његов основни задатак можда и јесте тај да доживи прелом у себи и прелом у самом свету. После тога креће његов прави живот. Пишта је доживео тај прелом онда када је одлучио да живи у олупини старог мерцедеса. За њега је она привид Океана, снага бескрајне воде која има исцелитељску моћ.

Антропоморфизација Океана асоцијативно може упућивати на хришћанство у Пиштином „опроштају” на самом крају романа: „Поздрављам Те, стари Океане, још једном. И буди им милостив.” (118) Милост је једна од главних ствари на које се, поред хришћанства, позивају остале религије и многе филозофије. Пишта моли Океан да не буде хладан онима који хладноће имају довољно, да не прогута оне који тону.

Сама Пиштина вера у роману надилази време у коме живи, а у коме је Бог укинут и строго забрањен, надилази сваку познату представу о Богу и напоследку постаје бескрајна колико и сам универзум. Свака вера права је док не добије јасне обресе, таква је и Пиштина - утолико снажнија уколико он не настоји да је дефинише, већ је пушта да се разлива кроз њега као крв која клизи кроз крвотоке, а да човек није свестан њеног кретања, иако му првенствено од ње зависи живот. Тишма у роману то дефинише као преливање осећаја или усисавање у бескрај.

Оно нимало није једноставно за људску душу: треба издржати у својој самоћи страх и еуфорију пред мишљу да негде тамо постоји Океан чији таласи каткад дођу до нас или чујемо његов моћан хук.

Мада стално зароњен у себе, Тишмин јунак осећа да му је потребна близина људског бића када му се Океан приближи, као у ноћи из *Магичне бележнице*, када је у халуциогеном стању ума из-

мислио писмо, можда баш да би преживео недостатак иједног живог створа у својој околини. Треба му порука, али не било каква порука, већ порука од које задрхти срце. Нестварна девојка која је преживела утапање тамнољубичастог мерцедеса у морско плаветнило, говори о утицају који је он извршио на њен живот, на одлучност коју јој је удахнула аутомобилска трка, суманут флерт две дивље природе преокренуо њен живот. Девојка му пише: „Ти си моје срце које куца негде веома далеко од мене” и назива га *свештеником Нежност*. На тој кључној синтагми може се извршити рендгентски снимак Пиштине душе, свега онога за чим је чезнула. Тиме се заокружује његова на више места поновљена жеља да буде жена жене, есенцијална енергија утопљена у нежност. Једино таква нежност може бити основа нове спасоносне религије за савремено човечанство које је себи ампутирало руке да би спречило загрљаје.

Пишта осећа да му фале руке: „Ја и немам руке, немам уопште удова, ја сам као неко космичко јаје на таласима леденог Океана.” (92) Трипозно замишља себе као слово, „велико плаво О у које падам бесконачно.” (13) То може бити слово од кога све почиње, слово које симболизује круг, круг који симболизује вечност. А „Вечност је некада тако близу!” (68) Симболично је и име главног јунака – Пишта – што би се могло схватити као Онај Који Пишти.

Тишма је овим романом потврдио Сартрово мишљење по коме се разоткривање слободе и социјалне испразности догађа на нивоу значења речи, а простор за изражавање значења речи је проза која има способност да ангажује читаоца и његов безнадежни пасивизам и индивидуални изолационизам претвори у акцију засновану на начелима слободе и одговорности. Јер такозвана естетичка етика замагљује границу између живота и уметности, она се јавља у нерепрезентационој уметности која представља модус егзистенцијалне могућности, не традиционално добијање надахнућа из оног што му претходи. Уметност није примена априорних правила, она се дешава, она јесте.

Естетика је битна за егзистенцију, она је његова прва и последња инспирација. Маја Солар запажа да јунак Тишмине Собе на крају одлази и уточиште његове мајке и осталих жена, а то уточиште је кућа Лепоте у моменту када свет сам себе ружи нехуманизмом. „Естетика је на корак од тебе и непоткупљива је, треба само пристати.!” (35)

Естетика је на крају и сам тај универзум који се гради и разграђује људском мишљу и поступцима.

Она је једина религија којој морају да се поклоне све религије, једино што истински очарава људску душу и обезбеђује јој радост.

ПОРТРЕТ В. ИЛИЋА У КЊИЖЕВНОИСТОРИЈСКИМ
ПРОМИШЉАЊИМА МИЛОРАДА ПАВИЋА

ПАВИЋЕВО УВИЂАЊЕ НЕРЕЛЕВАНТНИХ
ЧИТАЊА ИЛИЋЕВОГ ДЕЛА

Оно што су његови савременици сматрали највећим недостатком његовог песништва, а то су настављали да сматрају и критичари после њега, био је можда један од највреднијих и најзначајнијих квалитета тога песништва.

Павић 1971, 364)

Дело Војислава Илића наилазило је на велики број површинских, необјективних и (по)грешних интерпретација. Када говори о критичким нападима на оригиналност Илићевих песама, Милорад Павић нас упућује на неколико опште прихваћених мишљења. Војислав Илић најпре је осуђиван за „претерано дуговање узорима из лектире”, док је врхунац негативне критике посведочен у мишљењу А. Гавриловића, који Илићеву поезију назива плагијаторском. Суд Јована Скерлића није далеко од оваквих погрешки, јер и у мишљењу овог критичара можемо пронаћи тезу да је Војислав Илић склон *недопуштеним позајмицама из руских песника*. Када је у питању Илићева веза са руским песништвом његовог доба, интересантна је чињеница да је ова књижевност примарно имала улогу посредника – медијатора према другим европским књижевностима, јер је Илић европску књижевност најпре читао из руских превода. Овом констатацијом не желимо рећи да се Илић није угледао на руске песнике, иако је према Павићевом мишљењу руска књижевност по квантитету утицаја на трећем месту, иза немачке и енглеске књижевности, већ да је песникова намера сасвим дистанцирана од „позајмљивања, плагирања или копирања” било које књижевности, а по најмање руске.

Милорад Павић у свом крајње објективном и поштену читању Илићевог дела неће заобићи чињеницу да постоје песме које песничким узорима заиста дугују свој настанак. Неке од тих песама су: *Пећина на Руднику*, спев *Песник*, *Хтедох да певам Кадма*, *Другу*, *Са погледом угашеним* и др. Повезаност стваралаштва Војислава Илића са делима европских песника, Павић третира као изграђивање нових и аутентичних песама, на позајмљеним сижеима. Процес домишљавања и допуњавања песама на које се Илић угледа, доводи до стварања поезије, која са собом доноси тенденцију оригиналности и модерног. Споменуте негативне атрибуције Илићевог песништва, изречене од стране појединих критичара, Милорад Павић у свом делу назива великим мистификацијама и заблудама наше новије књижевне критике, која није била спремна да промишљено и трезвено одговори на изазов звани Војислав Илић. (Павић 1971, 363) Поједини критичари, који су у свом искуству, наводно имали релевантни критеријум „европског песништва”, према Илићу су користили сасвим друго мерило. Критичари овог типа, у које се убраја и Марко Цар, нису имали у виду чињеницу колики је удео (њиховим очима виђене) оригиналности, код песника других европских књижевности. Једном речју речено, према оваквом схватању књижевности, један Гете „смео” би да се угледа на Марлоа, Пушкин и Љермонтов на Бајрона, а Илићу би једино преостала могућност да хомеровски призива музе или богове, како би задовољио вештачки и натегнути став о оригиналности, који је заговарала споменута критика. Павићева мисао поводом овог проблема, веома добро приказује реално стање ствари: *Песници не живе под стакленим звонима и њихов живот и њихов уметнички потенцијал пуни су изукриштаних утицаја лектире и живота који се узајамно правдају или обезвређују.* (Павић 1971, 363-364) Илићеву фигуру нарочито краси својеврсна песничка моћ, којом се у старом може препознати ново, а затим старо квалитативно променити и „удахнути” му другачији живот. Према Павићевим речима, Илић је од позајмљених класичних мотива стварао поезију на једном модерном нивоу, и као што су у француској књижевности античке

мотиве домишљавали Леконт де Лил или Хередија, тако је у српској књижевности „прва линија овог књижевног фронта” била додељена нашем песнику.

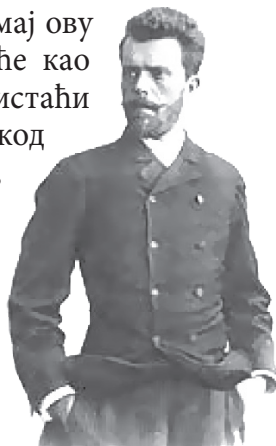
ПОСРБЉАВАЊЕ ЧИТАОЦУ НА „УСЛУГУ”
ИЛИ СРПСКИ ЧИТАЛАЦ У ЕВРОПИ
(ЗМАЈ: ИЛИЋ)

Змај и други (сем у најсветлијим моментима) спуштали су свој поетски израз и своје поетске узоре (њих има сваки песник) на ниво примитивног читаоца, сводили их на калупе народног песништва злоупотребљеног у нашој постромантичарској поезији (...) Војислав Илић је, напротив, нашег читаоца одвео у Европу, не страхујући да ће га он тамо обрукати и да се он тамо неће снаћи. И био је у праву.

(Павић 1971, 365)

Милорад Павић истиче да међу савременицима Војислава Илића постоји низ песничких дела која су настајала напоредо са његовим, а која су имала неупоредиво више контаката са страним литературама и писцима, него што је био случај са Илићем, али таква појава остала је незапажена. За најрепрезентативнији пример Павић узима дело Јована Јовановића Змаја, у којем се може запазити знатно већи утицај оних песника, који су сматрани Илићевим симпатијама и узорима. (Павић 1971, 364) Змајев однос према узорима није ни близу Илићевом, који је сваки додир са страном књижевности стваралачки искористио, или, као што смо напред напоменули, допунио и домислио на нов и оригиналан начин. Главна карактеристика Илићевог стварања није у уској вези са односом према туђој поетици, већ у вези са властитим читаоцем, који се стално мења, заједно са временом којем није само подложен песник или стваралац уопште, већ и друга страна на којој је прималац. Однос према читаоцу код песника попут Змаја не мења се кроз време, па самим тим сасвим је јасно да таква књижевност пати од „вируса” анахронизма. Милорад Павић скреће пажњу на промену код читаоца у периоду између 1860. и 1880. године, где најпре имамо плодно време за посрбљавање страних поетских вредности, а затим промену, тј. прогрес у читалачкој свести, па долази време

када је овакав однос према читаоцу немогућ. Змај ову промену није уочио, док Илић јесте. Павић ће као једну од највећих заслуга Војислава Илића истаћи управо уочавање ове квалитативне промене код нашег читаоца. Према Павићевом мишљењу, Војислав Илић је један од првих песника који је почео да поштује читаоца којег је имао пред собом, а не да га сматра инфериорним, или још горе, некаквом врстом пацијента, којем би требало поставити праву дијагнозу, како би се што боље прилагодио некаквој надређеној европској књижевности. Плиткоћа павићевски ословљеног процеса *посрбљавања*, огледа се у вештачком и исфорсираном довођењу европске књижевности у српско село, док се Илићев механизам *српски читалац у Европи*, показује као знатно достојанственији, како и доликује једној великој нацији и народу са богатом традицијом, која никада не сме бити потцењена. Илићева одбрана српског читаоца понекад је морала бити и непосредна, па тако имамо чланак, под називом *Неколико мисли*, у часопису *Браник* из 1890, бр. 79, где Илић оптужује низак ниво литературе која се српском народу нуди, као и лошу журналистику његовог доба, која: *Масу народа, коју би требало естетички образовати, храни блатом са париских булевара (...)* (према Павић 1971, 365-366) Војислав Илић јединог кривца видео је у књижевности, која је требала да буде достојна српског читаоца, који се налазио у тешком егзистенцијалном положају, а не да читалац буде достојан књижевности, која попут некаквог апсолутистичког вође поставља услове.

ИЛИЋЕВО ДЕЛО ОД КЛАСИЦИЗМА ДО „НАСЛУЂЕНОГ” СИМБОЛИЗМА

Као што ембрион у свом развоју у малом прође све фазе развоја читаве врсте, тако је и наше песничтво у поезији Војислава Илића поново прошло (у скраћеној пројекцији) све оне етапе од класицизма до симболизма, које у стварности често није успевало потпуно и до краја да изживи.

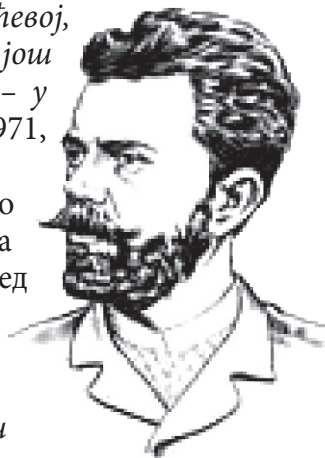
(Павић 1971, 367)

У овом раду већ је било речи о Новом у делу Војислава Илића, које се, у смислу реакције не односи само на претходну епоху – епоху романтизма, као што је то обично случај са књижевним револуцијама. Сходно овоме, јасно је да смер Илићеве поезије неће револуционарно ићи у реализам, већ је реч о знатно комплекснијем феномену. Павићево читање Илићевог дела доноси нам тезу о нашем песнику као правом класицисти, али не у анахроном смислу. Као примере праве класичарске поезије Павић наводи неке Илићеве песме: *Јулија, Коринтска хетера, Љељо, Тибуло, Данаја* и др. У нашем класицизму деловали су Мушички и Стерија, али никада се својим делом нису приближили класицизму у делима Гетеа, Шилера и других европских песника. Павић тврди да је највећа заслуга В. Илића што је допунио, или, према нашем мишљењу, домислио српски класицизам. После класицистичке фазе у Илићевом стварању, уследила је фаза „реалистичке” поезије. Уколико бисмо нашу реалистичку прозу могли замислити у поезији, потпуно достојан поетски пандан био би у Илићевим песмама из ове фазе: *Вече, У позну јесен, Сиво суморно небо, Зимска идила, Турска, Зимско јутро* и др.

Уколико пођемо од тезе да су парнасовци окренути слици, а симболисти звуку, можемо увидети обе црте унутар Илићевог песничтва.¹³ Из реалистичке фазе певања Војислав Илић излази кроз различите токове, али највећи одраз дале су *песме које су доносиле у нашу поезију дах свих поднебља и векова, као оне легенде из француске, шпанске, словенске, германске, класичне и оријенталне прошлости, све те песме, обојене карактеристичном безличном тугом над пролазношћу света, тугом која односи и песника, чиниле*

13 Једино игром речима можемо створити за поетику нашег песника адекватну, али недопустиву кованицу „парнасосимболизам”.

су један контраст реалистичкој поезији Илићевој, и продор у ново, и код нас и у свету тад још непревазиђено подручје поетских трагања – у Француској названо парнасизам. (Павић 1971, 367)

Када је у питању симболизам, односно заокрет Илићевог песништва од слике према музици, Павић нас упућује на један Илићев, пред крај живота започети циклус, који садржи готово потпуне симболистичке пејзаже. Неке од песама овог циклуса су: *Клеон и његов ученик, Запуштени источник*,*** (*Кад се угаси сунце...*), *Елегија на развалинама куле Северове* и др. Илићева песма *Вече на броду* уноси у Илићево стваралаштво термин, али и проблем симбола у поезији, у истом тренутку када га постављају француски симболисти. Ово јесте још један од доказа Илићевог осећаја за време, и за књижевност у уској вези са садашњим временом, без и најмањег анахроног мишљења. Симболизам код нас добија први поетички свестан манифест у делу Војислава Илића, а потом ће настати и чувена похвала парнасизму и симболизму¹⁴ у делу Јована Дучића.

Када је у питању романтизам унутар Илићевог дела, у читању Милорада Павића проналазимо тезу да је овакве поезије у Илића било најмање. На први поглед ова констатација делује као немогућа, јер песникови узорци јесу били романтичари. Војислав Илић увек је стварао своју поезију са угледањем на своје узоре, али без непосредног преузимања, а по најмање плагирања или копирања.

14 Гојко Тешић у наслову свог рада, као други назив за Дучићев есеј са програмским намерама *Споменик Војиславу* користи назив *похвала парнасизму и симболизму*. (*Породица Илић*, 281)

ДЕЛО ВОЈИСЛАВА ИЛИЋА КАО „ТРОМЕЂА” НЕМАЧКЕ, ЕНГЛЕСКЕ И РУСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ

Војислав Илић био је креативан у највећој мери баш у тренуцима кад је поетске инспирације из лектуре немачких класициста и романтичара репродуковао на једном новом, и у правом смислу речи модерном нивоу.

(Павић 1971, 134)

Војислав Илић о немачким песницима најпре је могао сазнати од свог оца Јована Илића, који је преводио Хајнеа, Шилера, Геснера и др. Војислављева браћа Драгутин и Милутин такође су били под утицајем очеве школе, па можемо рећи да је целокупна породична атмосфера утицала да Војислав потражи узор у немачким песницима. Поред породице, други извор немачке литературе био је у самој школи, у којој је Војислав стицао различита сазнања о немачком језику, књижевности и култури. Као трећи контакт Војислава Илића и немачке културе, Павић ће навести културно окружење, а наручито Народно позориште у Београду, које је имало богат репертоар из немачке драмске књижевности. Утицај било које стране књижевности на стваралаштво Војислава Илића, потребно је разумети као позајмљивање идеја, сижеа, тема, мотива итд, како би се на тој основи уз „моћ домишљања” и допуне изградила властита песма, или шире гледано читава поетика. За паралелу са Гетеовом поетиком, Павић узима Илићеву песму *Пастир*, која је написана на основу позајмљеног мотива о нимфи, из Гетеове песме *Рибар*. На примеру овог поређења видимо да је атмосфера Гетеове песме пренета у Илићеву песму, али не дословно, у виду безвредне копије, већ у један другачији облик и нову суштину. На почетку овог рада

напоменули смо да је руска књижевност посредник према европским књижевностима, па је то случај и са овом песмом, коју је Илић читао у руском преводу, у Гербељевој антологији немачког песништва. Милорад Павић указује на велики број паралела са многим немачким песницима, а ми ћемо у нашем раду указати на још неколико поређења Илићевих песама са Гетеовим „непесничким” делима. Илићева песма на тему Тасовог прогонства *Тасов опроштај*, хипотетички може

се довести увезу са Гетеовом трагедијом *Торквато Тасо*. Песма *Соломоново проклетство* В. Илића, може се упоредити са Гетеовим спевом *Лисац Рајнеке*; Питија са драмом Прометеј итд.

Павић указује на неколико песама инспирисаним темама из дела Хартмана, Платена, Пфауа, Халма и Шулцеа, од којих су две Илићеве песме – *Путник* и *Пријатељу, осредње и нису отишле даље од својих узора*, док се песме *Пећина на Руднику*,*** (*На мртвачком одру свом...*) и спев *Путник* знатно боље од песама које су им послужиле као образац. (Павић 1971, 132) Ову паралелу Илићевог песништва према немачком, навели смо као један од доказа квалитета Павићевог читања, које одише објективношћу и растерећеношћу од сваке врсте исхитреног и непромишљеног критичког суђења. Када је у питању Илићев одабир немачких песника, Павић ће дати једноставан, али језгровит одговор: *Илић често није бирао најбоље песнике, али је готово увек бирао најбоље песме тих песника*; односно, Илић је био у контакту са антологијама – препорученим песмама, па није чудо што је за узор имао само оно „најбоље” из песничких опуса. Овим не желимо да кажемо да Војислав Илић, песник великог образовања и културе није имао увид у целокупна дела европских писаца, већ само да је за изворе користио и антологије Гербеља, Малетића и друге. Немачки песници на које се Илић угледао припадали су епохама класицизма и романтизма, што је помало необично када узмемо у обзир Илићеву поезију, која у себи садржи веома мали одјек романтизма, а наручито оног „личног Ја”. Зоран Гавриловић ће рећи да Илић остаје увек дискретно по страни, па чак и када је реч о свечаном и патетичном тону његове патриотске поезије. (Гавриловић 1975, 7-8)

УТИЦАЈ ЕНГЛЕСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ

(...) ...*мотиви преузимами из енглеске књижевности често су значили само преношење погодних оквира за третирање актуелних проблема песниковог времена.*

(Павић 1971, 206)

Када су енглески песници у питању, у контексту узора Војислава Илића, Павић истиче да је Илић енглеске песнике више читао, а мање користио у свом стваралаштву него немачке. Удео енглеске књижевности јесте велик у делу В. Илића, јер то видимо из многобројних трагова његовог читања енглеских песника, али резултирана сличност у поетици није у сразмери са веома развијеним читалачким интересовањима. Илићеви афинитети према енглеској књижевности углавном су проистекли из превода, док је број дела која су стваралачки утицала на стварање властите поетике веома мали. На овом месту важно је истаћи Илићев преводилачки рад, који се огледа у пет превода:

превод старог англосаксонског текста приписаног Кедмону
превод сцене из *Визије Петра орача* од Лангланда
превод две старе енглеске баладе *Цар и Абат* и *Исповест краљице Еленоре*
превод одломака из Шекспирове трагикомедије *Троило и Кресида* итд.

Павић износи и непосредне паралеле Илића са енглеским песницима, према којима је Шекспир инспиратор у стварању песама: *Пред Тројом*, *Периклова смрт*, *Краљ Ричардо*, *Јулија*, *Плач Афродите над Адонидом* и др; Бајрон Илића инспирише спевовима *Манфред* и *Каин* за неке сценеспеву *Рибар* итд.

УТИЦАЈ РУСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ

Значај улоге посредника коју је руска књижевност имала у преводима је велик, међутим, Павић нас усмерава и према значају изворне руске књижевности за стваралаштво нашег песника. Бројна су имена руске књижевности значајна за поезију В. Илића: А. С. Пушкин, В. А. Жуковски, М. Љермонтов, А. Толстој и др. Војислав Илић је сам освојио Пушкина као свог учитеља, због чега су многи

истраживачи сводили утицај руске књижевности на Илићево угледање на Пушкина. Милорад Павић указује на један велики проблем, који се тиче погрешног читања Илићевог дела. Сваки критички суд, по којем је руска књижевност једина коју је Илић читао, а Пушкин једини песник у улози узора погрешна је. Овакве опаске нашој књижевној критици нису стране, а Павић увиђа и многа „преписивања” оваквих непромишљених критичких ставова.

Интересантан је Илићев пародијски однос према једној Пушкиновој песми. Наиме, Војислав Илић пародирао је Змајев превод Пушкиновог *Црног вела*, који је објављен 1866. године у *Вили*. Змај није имао улогу поетског посредника између ова два песника, већ је Илић имао намеру да укаже на принцип *посрбљавања* страних књижевности, где је често долазило до банализовања поетске вредности оригинала. Још један доказ да је Илић Пушкину прилазио и са хумористичке стране јесте парафраза Пушкинове пародије *Жемчужников*, у песми *Шпанска посла*. Утицај Пушкина посведочен је и у *Разбојничкој песми* из 1880. године, у песми *Бахус и Купидон*, у спеву *Алхимичар* итд.

Милорад Павић својим компаративним истраживањима дела Војислава Илића, приближава нам несагледиву величину нашег песника, као и пуну вредност у односу на све његове узоре. Увиђање великих заслуга нашег песника, као што је наслућивање симболизма, увођење српске књижевности у европску, а не обрнуто, однос према српском читаоцу итд, неопходно је за сагледавање портрета једне високе културне фигуре у нас, која је, на велику жалост, веома често погрешно интерпретирана и потискивана у мрак заборавља.

Литература

- Гавриловић 1975 – Војислав Илић, *Песме*, предговор Зоран Гавриловић, Рад, Београд, 1975.
- Павић 1971 – Милорад Павић, *Војислав Илић и европско песништво*, Матица српска, Нови Сад, 1971.
- Милорад Павић, *Хроника песничке породице Илић*, Београд, 1981.
- *Породица Илић* – Зборник радова: *Породица Јована Илића у српској књижевности и култури*, Институт за књижевност и уметност, Београд, 2003.

ИМАТЕИЗАМ

(О песмама *Здес и днес Ђорђа Сладоја, Има те у ромору Радошина Жајића и Има ли те Бранислава Зубовића*)

Српска поезија у првој деценији и на почетку друге деценије 21. века грана се у два правца: један је урбани, а други рурални, један је епски распричан, а други лирски концизан. С правом овај други правац може бити одређен као комбинација световно-духовног и природно-руралног лиризма. Ове су ставке, са својим хришћанско-паганским окосницама, део поезије којом се наше песништво данас богато служи, црпећи из темеља, како религије тако и традиције, мотиве и теме за своје певање. Песма ту постаје *надградња* и ако прелистамо образложења жирија за све оне популарне поетске награде што носе имена наших великана књижевности, стичемо утисак да је варирање једног те истог тематско-идејно-мотивског оквира постало готово правило. Награде се *деле на равне части* те је и то један од показатеља не само сличности и разлика што постоје данас у нашој поезији међу песничким књигама већ и немогућности, често пута неинформисаног жирантског одреда, да до краја у једној песничкој књизи пронађе особеност и иновативност којих смо толико као читалачка публика постали жедни и жељни.

Онај први поменути правац користи урбану лексику, не презајући од најскараднијих могућих израза прикупљених на улици и пијаци, не презајући да посегне за незначањским комбинацијама речи при том губећи стих (!) и разбијајући мелодију (коју чак и у прозним делима високо вреднујемо). Са друге стране, ова друга грана нашег песништва досеже високе уметничко-естетске просторе и јесте једна од оних на којима ће наше будуће генерације налазити најразноврснија стиховна умења и умећа. Све док се хоризонт очекивања читалаца не промени, на уштрб ове поезије или њену двоструку корист.

Али постоји једна тачка пресека која спаја ова два правца, која представља базу на коју једни одговарају субјективним криком,

а други објективним понирањем у колективно наслеђе. Та значењска раван која постоји и када покушавају да је дисквалификују као *значењску* јесте *раван стварности*. Не представља онда ништа зачуђујуће то што је Бранислав Зубовић своју књигу песама насловио *Опште прилике* (2011), жанровски је одређујући као *лирску трагедију у три чина са прологом*; такође реално је и Ђорђо Сладоје окарактерисан као песник који наш свакидашњи удес види у одсуству вере; и даље, песник Радошин Зајић који своје *Песме мирјане и тајне слова* (2012) стихотвори у славу Бога. Све то епифанијски одређено и извезено на платну стварности: код Зубовића у узнемиреној запитаности (*Има ли те*), код Сладоја у усрдној молитви (*Здес и днес*), код Зајића у сигурном тврђењу (*Има те у ромору*).

Када је Лаза Костић, познати романтичар наше поезије, испевао чувену *Santa Maria della Salute*, била је већ 1909. година и увелико се модерна конституисала у нашој књижевности. Али он је тада дао песму која ће постати пример естетски вредне песме, која није морала да сруши каноне и правила и да изнађе нова безнађа како би постала уметничко дело и изнад хоризонта очекивања читалаца. Ова песма жанровски неухватљива и молитва је и ода и љубавна и рефлексивна песма. Намеће се адекватно питање: нису ли наши песници увидевши формулу трајања ове песме, на различите начине покушали да је *искористе* или су ти исти песници без икаквих узора и идеала били наведени да и њихове песме настану по сличној или истој формули? Пре ће бити, свакако, ово друго. Јасни пример јесте Зајићева песма *Има те у ромору* о мртвој драгој (мотив из периода романтизма) која својом духовном страном задире у филозофске просторе, конкретно нашу религију, па постаје комплементарна песмама Сладоја и Зубовића чији је корелативни однос одређен инверзним стихом који је, пак, први уочио Перо Зубац:

Ако га (Бранислава Зубовића – М.М.) у једној песми рима није *повукла* скреће пажњу на свог песничког сродника (Ђорђа Сладоја – М.М.) по неким од ових питања, а целошћу свог улога у откровење указује зналцима савремене поезије на песника кога поштује и слично њему опева поклонички биљни свет и братство нишчих и малених под звездама. То сродство и сабратну наклоност он записује у једном од кључних својих дистиха у песми *Има ли те*:

*Тек нисам се нагледао чуда
осим у нама има те свуда.*

Ово *осим* може да се тумачи у Зубовића двојако, а у песми Ђорђа Сладоја нема двозначности:

*Има те у тикви,
У мрким махунама.
Мрави су на те свикли.
Свуда си осим у нама.*

Управо ће *има те* постати анафора у песми Радошина Зајића чиме се овај поета прикључује претходној двојници по епифанијској опредељености за спознање твари и певање о њима.

Епифанија (επιφάνεια грч.) има два значења: у општем смислу представља објаву Бога и с тим у вези стоје празници везани за хришћанску религију (у православљу биће то празник *Богојављање*, који се у католика означава као *Света три краља* – долазак мудраца на поклоњење Христу, прва објава Божјег рођења); у књижевном смислу означава уметничко »откровење«: 1. тренутак *надахнућа уметникове свести у којем се низ ранијих искустава и увида кристалише на основу неког случајног опажања које их доводи у фокус смисла*; 2. *изражајно дејство неке књижевне појединости које про-светљује смисао дела као целине.*

Управо појављивање и објављивање Бога у поменутих песмама пренесено је у већу и ширу раван, раван природе, те неминовно подсећа на праверовања од којих *анимизам* означава обитавање демона и духова у предметима, стварима и слично. Полазиште наших песника свакако јесте религија, они то и доказују директним и индиректним обраћањем Господу, али је њихова идеја о животу проширена наведеном паганском окосницом и продубљена најсавременијим схватањем шта *Бог* заиста јесте. Та најсавременија идеја није ништа друго до комбинација источњачке мудрости и *new age* таласа. Стога и Сладојева *тиква* (стих: *Има те у тикви*) није ништа друго до метафора празнине и јасног тврђења да празнина сама по себи не представља ништавило и непостојање или, јасније, одсуство Бога. Такође тај тако често пута помињани Неверни Тома постао је готово сваки човек, што Зубовић наглашава стиховима: *Да те свако види и онда када те нема/ да те и ја видим у звезди Витлејема.*

Зубовић, како сам наслов песме и показује, у грчу је питања, у тражењу одговора, он тврди исто што и Сладоје, али са дозом сумње попут апостола Томе – лутање и једног и другог (искушеника неверника и песника неверника) доводи нас до сазнања да се духовна бића и духовне ствари не могу видети материјалним очима: отуда и њихова с(а)кривеност у тикви, мрким махунама (Сладоје), у пепелу, *У бистрој души, потоку, реци и храсту/ чак и у руској зими и сламнатој пласту* (Зубовић),

.....
*у облаку што се креће
у немирном песку
у славском хлебу и вину
у слободној птици
у њеном крилу
у вреску и напрати*
.....

(Зајић)

С правом све три песме упућују на веру и одсуство вере што мотивише како запитаност лирског субјекта, тако и његову молитву, али и његову могућност да путем речи дође у додир са објектом комуникације: у случају Сладоја и Зубовића тај објекат је Господ, а код Зајића мртва драга. И, наравно, тај апострофирани објекат комуникације јесте *нем* јер не даје одговора, он је једино *свеприсутан* као духовно бивство. Док епифонемом на крају песме *Здес и днес* Сладоје закључује своју молитву: *Господе, иже јеси,/ У заперку и лози/ Ако ћеш – сад помози!* дотле Радошин Зајић поентизује своје стихове о мртој драгој: *Налазим те у свакој речи/ У помисли што лечи/ понекад те видим/ са осмехом/ пред свецима/ блажену на небесима.* Уједно, овим стиховима просветљују смисао свог дела као целине што јесте епифанија у књижевном смислу. Код Зубовића низ опажаја и искустава бивају доведени у фокус смисла:

*И где ли ће душа наћи спаса
Ако већ на тебе не набаса.*

*У шевару у Хутовом блату
У мртваји негде у Банату.*

*Циганској авлији с горње стране
Где гатара вида души ране.*

*Тек нисам се нагледао чуда
Осим у нама има те свуда.*

Ова тројица се слажу у једном: апострофирају и тврде постојање духовно свеобухватног бића (Господа или мртве драге) двема речима *има те*, сабраћа Сладоје и Зубовић ишту и моле за спасење што је мотивисано њиховим односом према Богу, а Зајић потврђује свој емоционални однос или своју духовну интелигенцију која му као и поменути песницима дозвољава спознање присуства *духовних* у природи, атмосфери, речима и стварима. Корелативни и комплементарни односи постоје у различитим сегментима наведених песама: Сладоје и Зајић епифанијом откривају смисао свога дела као целине, ту им се Зубовић, свакако, придружује, али се и удаљава позивањем на искуствено доживљавање стварности (навођење топонима) које му веру предочава као амбивалентно чудо, које постоји и тамо где мислимо да живи једино празнина, сујеверје или празноверје. Једино те вере нема у човеку, иако *створи Господ Бог човека од праха земаљскога, и дуну му у лице дух животни, и поста човек душа жива* (Мој. 2, 7).

Ове три идејно исте песме (*Здес и днес, Има те у ромору, Има ли те*) окрепљујуће су лирске рефлексивне целине које плене својим истанчаним осећајем за веру, спас, *post mortem*. Са сигурношћу можемо тврдити да ће мелос вере ових песама и идеја универзалне особености и те како утицати на све оне тумаче и историчаре књижевности који се дотакну литерарног опуса ова три аутора. Њихове песме попут звезде Витлејема јесу смернице ка расветљавању идејних и дубинских аспеката *иматеистичке* поезије – како њихове тако и читаве једне гране која управо настаје као сума српске традиције, религије, претхришћанског и постхришћанског периода, али и стварности у којој дух једног народа живи и трпи зао удес одсуства вере и Христа.

О АУТОРИМА

Драган Бабић (1987, Карловац)

Дипломирао је на Филозофском факултету у Новом Саду (енглеску књижевност на Одсеку за англистику) и има звање мастер филолог англиста. Пише и објављује поезију, кратке приче, приказе, критике, есеје, осврте.

До сада је освојио три прве награде за кратку причу: на Првом међународном фестивалу „Јанош Сивери” у Новом Саду 2009. године, на XVII Светосавском књижевном конкурс у Народне библиотеке „Негош“ из Књажевца, 2010.г. и на Четвртом међународном фестивалу за децу и омладину „Душко Трифуновић” у Новом Саду, 2010.г. Приче је објављивао у Зборнику XVIII Светосавског конкурса, Најкраће приче 2010. и Најкраће приче 2011. и Најкраће приче 2012. издавачке куће *Алма*, у избору радова са књижевног конкурса „Андре Гавриловић” - *Црте и резе 4*, у часопису *Златна греда*. Приказе, критике, есеје и осврте објављивао је у периодици: *Златна греда*, *Дневник*, *Поља*, *Књижевни магазин*, *Нова мисао*, *Повеља*.

Учесник је Међународног лингвистичког скупа *Slavistik's not dead* (Беч, 2009.г.) и Међународне књижевне конференције *Centres and Peripheries in Literature* у Бидгошчу (Пољска, 2010.г.). У периоду од 2005-2011.г. учествује у програму, или је у својству сарадника или волонтера на неколико конференција, курсева и фестивала.

Лана Басташић (1986, Загреб)

Дипломирала је комуникологију 2009. године. Године 2010. дипломирала енглески језик и књижевност на Филолошком факултету у Бањалуци. Учествовала на фестивалима *Улазница*, *Понтес*, *Реч у простору* и *Одакле зовем*. Објављивала кратке приче у књижевним часописима широм бивше Југославије, укључујући *Поља*, *Кораке*, *Рукописе*, *Путеве*, *Сарајевске свеске*, *Знак* и *Афирматор*. Заступљена

је у зборницима и антологијама, укључујући *Пуцања: зборник младе српске прозе* (Службени гласник, Београд 2012), *Бити човјек, форма, пјесма – двојезични српско-њемачки зборник савремене књижевности Републике Српске* (Бања Лука, 2012) и *Расуто вријеме – двојезични српско-енглески зборник савремене књижевности Републике Српске* (Бања Лука, 2012).

Учествовала је, као писац, на Сајмовима књиге у Лајпцигу, Београду и Бањалуци. Ове године је победила на Данима поезије у Зајечару на конкурс за прву књигу поезије. Организовала је прво вече отвореног микрофона за песнике и песникиње у Бања Луци. Завршава мастер студије Теорије културе на Факултету политичких наука у Београду.

Берислав Благојевић (1979, Славонски Брод)

Магистар је географских наука. Објавио је четири књиге, а последњу збирку прича *Революционар* 2012. године. Поезију и прозу објављивао је у бројним часописима, а његови радови су уврштени и у већи број зборника. Добитник је неколико награда од којих су најважније стипендија Фонда „Борислав Пекић”, прва награда књижевног конкурса „Сусједи” у организацији *Гете института* и *Француског института* у БиХ и прва награда за најбољу кратку причу у регији у 2011. години на конкурс часописа *Авлија* из Црне Горе.

Радови су му превођени на енглески, пољски, шпански, малтешки и македонски језик. Тренутно живи и ради у Бања Луци.

Милица Вучковић (1985, Ниш)

Бави се писањем поезије и краће прозе. Завршава студије књижевности на Филозофском факултету.

Уредник је Књижевног клуба СКЦ-а *Текстура*, сарадник Народне библиотеке „*Стеван Сремац*” и осталих културних институција. Писала је чланке за рубрику *Култура Nish* *магазина*, учествовала у пројекту Филип Мориса који је давао подршку деци у учењу српског језика. Волонтирала је око пет година у Центру за црквене студије у Нишу, учествовала на научном скупу *Свесрпски симпозијум* у Крушевцу маја 2012. године.

На фестивалима стваралаштва младих у Књажевцу и Зајечару ушла је у десет финалиста, а 2011. године је у Ужицу освојила прву награду за најлепшу љубавну песму.

Милан Грововић (1988, Чачак)

После завршене Машинско-саобраћајне школе, уписује студије српске књижевности и језика, на Филозофском факултету у Новом Саду. Дипломирао је 2011. године, и данас похађа мастер студије из исте области. Поезију и кратку прозу активно пише од 2004. године.

Своју прву збирку поезије *Бистре очи*, објавио је у Новом Саду 2008. године, са Небојшом Младеновићем. За промоцију песникове прве књиге заслужан је чачански књижевни клуб *Драгослав Грбић*, чији је Милан активни члан.

Кратке приче и поезију објављује на различитим литерарним сајтовима и блоговима. Поезија Милана Грововића заступљена је у сомборском књижевном часопису *Авангард*; у зборнику *Поетско ћоше*; у зборнику *Завештања 2012*, који објављује друштво српских писаца у Швајцарској; у часопису *Људи говоре* у Торонту и у многим другим.

Есеј *Традиционално и модерно у стваралаштву Радоја Домановића* Грововић је објавио у врбашком часопису *Траг*. Есеј *Матерња мелодија Момчила Настасијевића* објавио је у годишњаку библиотеке „Браћа Настасијевић“ у Горњем Милановцу. Добитник је прве награде на шестом међународном фестивалу поезије и кратке приче „Душко Трифуновић“ у Новом Саду (2012). За есеј *Поезија и поетика Војислава Деспотова* добио је трећу награду, на конкурс у књижевног часописа *Ulaznica* у Зрењанину (2012).

Милица Ђокић Николић (1984, Косовска Митровица)

Дипломирани филолог опште књижевности и теорије књижевности и мастер.

Објављивала радове у часописима: *Књижевни лист*, *ТХТ*, *Свеске*, и пар колективних збирки. Живи и ради и ствара у Новом Саду.

Душан Елез

Живи и ради у Херцег Новом. Бави се писањем и размишљањем о прошлости и будућности и сматра да нас чека још боље време.

Микица Илић (1972, Сремска Митровица)

Дипломирао је на Правном факултету Београдског универзитета и апсолвирао на Богословском институту Српске православне цркве. Бави се књижевним радом, пише прозу, есеје и сатиру. Сарађује или је објављивао у 40-так књижевних, богословских, научних и других часописа, у којима је објавио преко 100 текстова. Заступљен је у више заједничких издања, зборника и антологија.

Добитник је више књижевних признања, међу којима и награда:

Ulaznica (2000), „Лаза К. Лазаревић” (2002), „Миливоје Илић” (2002), Бунтовна проза (2002), Шумадијске метафоре (2003), Српско перо (2006), „Мирко Петковић” (2009), „Андра Гавриловић” (2012)...

У издању Студентског културног центра из Крагујевца објавио је 2003. године књигу приповедака Западно – источни диван, као један од четири најбоља рукописа на конкурс за едицију Првенац. У издању библиотеке „Глигорије Возаровић” из Сремске Митровице објавио је 2012. године монографију Село Босут у Срему. Приче су му превођене на енглески, немачки и бугарски језик.

Сарађује или је објављивао у следећим часописима: Књижевне новине, Летопис Матице српске, Књижевни магазин, Кораци, Повеља, Градина, Даница, Свеске, Поља, *Ulaznica*, Књижевник, *URB*, *URBIS*, *Липар*, *Православље*, *Mons Aureus*, *Сент*, *Бдење*, *Liberio ars*, *Траг*, *Српска вила*, *Омнибус*, *Либартес*, *Албум*, Авлија, Сунчани сат, Етна, Носорог, Рукописи, *Вести*, Реч народа, Наша реч, Нови пут, Сремске новине, Новине Митровица, Испод дуге, Акт, Просвјетни рад, Видовдан, Искра (*Birmingham – Енглеска*), Источник (*Milton – Канада*), Зелени коњ (Темишвар – Румунија). Живи у Сремској Митровици и Босуту.

Милан Јанковић (1961, Пожаревац)

До сада је објавио пет књига и то: *Псалме хулитељства*, (1984), *Аврамов жртвеник* (1988), *Ђаво у цик зоре* (2001), *Срп над Еверестом*, (2011), *Витални 100+ година* (2012).

Добитник је Прве награде на Конкурсу „Милутин Ускоковић” за најбољу савремену приповетку написану на српском језику у 2009. години.

Миодраг Којадиновић

Српско-канадски песник, преводилац и истраживач из домена антропологије и лингвистике. Школовао се у Београду (основне студије), Утрехту и Амстердаму (специјализација), Пешти и Ослу (постдипломске), као и на краћим специјалистичким курсевима (до 6 месеци) у Цариграду, Лувену, Рјиги, Гану и Ванкуверу.

Радио је у неколико амбасада и невладином сектору (у Србији), медијима (на радију у Холандији, за новине у Канади), а од 2001. као предавач и истраживач на више универзитета у Азији и Европи. Тренутно је запослен на Универзитету Сун Јат Сен у Кантону (Гвангџоуу).

Објављивао је поезију и приповетке на седам језика у антологијама у Сједињеним Државама, Србији, Холандији, Русији, Макау, Енглеској, Кини, Шпанији и Црној Гори и часописима у Канади, Индији, Француској, Шкотској, Словенији, Аустралији и Хрватској.

У последње две и по године освојио је награде за приче у САД, Енглеској, Макау, Хрватској (за подручје бивше Југославије) и две у Кини, као и једну награду за поезију. Учесник је три књижевна фестивала и добитник неколико резиденција за писце.

Славко Контра (1970, Врбас)

По занимању је музиколог и музички критичар. Осим кратке прозе коју повремено објављује у књижевној периодици, окушао се у писању поезије и кантауторских текстова, кратких путописа, те есеја о џезу и другим музичким врстама. Објавио неколико ауторских музичких албума, такође и две књиге поезије. Припрема књигу приповедака. Живи у Врбасу, ради као техничар звука у музичком студију „Шамарчина“.

Чедомир Љубичић (1969, Београд)

Пише поезију, прозу, књижевну критику, радио – драме, сценарија за филм, позориште и телевизију. До сада је објавио збирке поезије:

Бензинска Драперија (1994), *Идеолог Светлости* (1997), *Неронове Шибице* (2003), *Поноћни Извештаји* (2006) *Прасак малих мисли* (2009) романе: *Пошаст у гостинској соби* (2002), *Игуанополис* (2005)

Дијалог са хоризонтом (2008) *Боја старог злата* (Награда Мали Немо за 2012) и збирку прича: *Крвни притисак и танга гађице* (2007)

Радове је објављивао у часописима: *Књижевна реч*, *Књижевне новине*, *Савременик*, *Липар*, *Свеске*, *Кораџи*, *Борба*, *Знак*, *Поља*, *Наш траг*, *Носорог*, *Круг севера*, *Просвјетни рад*, *Албум*, *Сент*, *Ток*, *Траг*, *Екерман*, *Свет књига*, *Кишобран*, *Поезин*, *Етна*, *Проза он лајн*, *Метафора*, *Блогорола*, *Балкански књижевни гласник*, *Артија*, *Кул – тим*, *Mons Aureus*, *Књижевност*, *Ulaznica*, *Бдење*, *Луча*, *Акт*, *Стремљења*, *Вечерње новости*, *Књижевни лист*, *Златна греда*, *Књижевни преглед* и *Летопис матице српске*, *НИН*.

Живи и ради у Београду.

Љиљана Малетин Војводић

Ауторка романа *Исландски бедекер* (2008), *У егзилу*, (2011), монолошких публикација *Финска*, *земља Калевале*, *језера и сауна* (2011), *Карловачка гимназија* (2007) и путописа.

Учесник резиденцијалних програма за писце у Летонији, Финској, на Исланду, Гренладу, у Шпанији и Португалији.

Награђена наградом „*Милутин Ускоковић*” 2008. године.

Бави се имагологијом и фотографијом. Објављује текстове у дневним новинама и књижевним часописима.

Живи и ради у Новом Саду.

Симон Марић (1988, Београд)

Завршио енглески језик и књижевност на Филолошком факултету у Београду.

Приче и песме пише од најранијег детињства, а објавио је и две књиге: књигу кратких (прича *Бежи, претворићу те у дечака* (2000) и књигу песама за децу *Јеж неболеж* (2004). Неколико пута награђиван за своју прозу и поезију, Освојио је Прву награду за приповетке на Првом и Другом књижевном конкурсима „*Вукашин Цонић*” у Лесковцу 2010.г и 2011.г. Приче су му објављује у часописима, а заступљене су и у неколико зборника, у Зборницима Књижевне награде „*Андре Гавриловић*” *Црте и резе 1, 2 и 3*.

Бојан Марјановић (Ужице)

У Ужицу је завршио Гимназију. Завршна је година студија новинарства на ФПН-у у Београду. Стални сарадник *Е-новина*, члан редакције часописа *Текстура*, у дневном листу *Данас* објављује књижевне приказе и интервјуе.

Приче, песме и есеје објављивао је у часописима/зборницима *Ulaznica 2011* (Зрењанин, конкурсни број, друга награда за поезију), *Рукописи 32* (Панчево), *The Split Mind* (Сплит), *Pitchwise* (Сарајево) и *Аванград* (Сомбор), као и у недељнику *НИН*. Један је од аутора књиге *Простор за мокрог пса* (збирка кратких прича за младе, КЦ Град, Београд). Добио трећу награду на 49. *Фестивалу културе младих Србије* у Књажевцу за поезију, као и прву награду на фестивалу *West Herzegowina Fest* и трећу награду на конкурс Народно библиотеке у Бору за кратку причу.

Милица Миленковић (1989, Сврљиг)

Студент Филозофског факултета у Нишу одсек за српски језик и књижевност.

Објавила роман *Нотинци* (КЦ Сврљиг и КК Бранко Миљковић, 2010). Поред прозе пише есеје и поезију. Освојила је прву награду на 43. *Фестивалу поезије младих у Врбасу*, 2011 г.

Предраг Милојевић (1974, Младеновац)

Пише кратке приче и есеје. Објављује у регионалним и домаћим часописима, као и на интернет порталима посвећеним књижевности. Уређује web sajt за културну комуникацију *Konkursi regiona*, а импресије околином записује на blogu *Kriza tridesetih*. Објавио је збирку *Минхен и друге приче* 2011. године.

Освојио је прву награду за поезију *Ulaznica*, Зрењанин 2012 год. и прву награду за сатиричну причу *Мркоњић град* 2012.г.

Запослен је у једном дому за небринуту децу у Београду. Са породицом живи у Младеновцу.

Мирјана Ојданић Драгаш (1951, Осиејек)

Редитељка и комедиографкиња. Режирао око педесет представа за децу и одрасле.

Написала је тридесетак комедија, сценских бајки и драма од којих су до сада 23 изведене у 44 разне режије, на пет језика у шест

држава (од којих су три на просторима бивше Југославије). *На ивици трача*, сатиричне позоришне критике и есеји, претходно објављени у *Језу* и *Крмачи*; *Победничке бајке*, три сценске бајке, *Траг људских зуба*, драма и две комедије, *Док роде спавају*, приче *Сами са публиком*, моносатире *Тмачаарт*. *Шта фали истини*, *Дуо* драме, *Господар ситуације*, *како риба дише*, *Прве и друге приче*, *Сценске бајке*. *Адреналин* или *Навикавање на пакао*, *На празан стомак* (лака терористичка комедија), *патак у сосу* или *Клинакс на селу*, *Перун* и *Перуника* митолошка бајка, *Имигранти* или *Дијаспора*, *Смена богова*.

Седам радова су освојили прве награде: *Доба бараба*, Фестивал комедије у Јагодини, 1996. *Слабачка*, Фестивал комедије у Јагодини, 1999. *Деспот Трпистрах*, конкурс за сценску бајку, Позоришта Пинокио Земун 2000. *Девојка цара надмудрила*, исти конкурс, друга награда *Живот је све што те снађе*, конкурс ТВ Бгд 1998 или 2002, *Рент а транспарент*, радио Београд, експериментална форма, 2005 или 06, *Адреналин* или *Навикавање на пакао*, међународни конкурс Театра младих, Мостар, 2007. Оперативни је директор позоришта „*Бошко Буха*”, у периоду од 1975. До 1989.г. урадила је десетине режија, драматизација и адаптација у позориштима. Главна и одговорна уредница *Лудуса*.

Бави се писањем приповедака, осврта, песама, полемика, сатира, сатиричне позоришне, филмском, књижевном и осталим критикама, полемиком, чак и сатиричном поезијом. Објављује у *Језу*, *Булевару*, *Политици*, *Данасу*, *Трн-у*, *Лудусу*.

Драгана Ранђеловић (1979, Ћуприја)

Дипломирала и звање мастер стекла на одсеку српска књижевност са општом књижевношћу на Филолошком факултету у Београду.

Објављивала је у часописима за децу „*Гороцвет*”, на блогovima и у електронским часописима, у часопису *Бележница*, објавила је причу у оквиру издања *Како сам убио љубав*.

Живи и ради у Деспотовцу.

Властимир Станисављевић Шаркаменац

(1941, рођен између Салаша и Шаркамена, код Неготина)

Службовао као учитељ у крајини, магистрирао архитектуру на Архитектонско-урбанистичком факултету (3. степен) у Београду, тумачећи духовност места („*GENIUS LOCI*”) у Источној Србији. Компоновао музику и обавио неколико LP-албума (Луис и др.) на своје текстове;

Објављивао поезију и прозу у: париском *Дијалогу*, *Књижевним новинама*, *Српском огледалу*, *Језу*, *Беорамима*, *Савременику*, *Књижевности*, *Драми*, *Књижевној речи*, *Вечерњим новостима*, *Политици* и *Геополитици*, *темишварском Књижевном животу*, *Језик рода мога*, *Матерња реч*, *Завичај у даљини*, *Буктињи* и *Развитку*, *Српској вили*, *Нашем трагу*, *Јефимији*, *Јединству*, *Стремљењу*, *Златној греди*, *Новој зори*, у *рашком културном пројекту 12+1*, *Хаику новинама*, *канадском часопису Људи говоре* и *електронском Видовдану*. Заступљен у: *руској антологији Из века у век* Сеергеја Гловјука, *шведској Око је пространије од неба*, *Зборнику заграничне поезије „Пређутана књижевност”* др С. Вуксановића, *београдској антологији Међу својима* Драгомира Брајковића, *темишварском Зборнику српске књижевности*, *хрестоматији проф. Светозара Маркова*, *антологији Први српски устанак* Душана Чоловића, *Граматици смрти (Танатолошком речнику)* Душана Стојковића, *Антологији 1, 2 и 3* Милана Радуловића, *Споменици Бранислава Петровића* Слободана Стојадиновића, *Зборнику најкраћих прича 2011*, *Ђ. Оташевића*, *Алма-Београд, 2011*. *Зборнику Зорану Радмиловићу уметници* Томислава Мијовића – *Зајечар, 2011.*, *Споменици Слободана Стојадиновића Чу Деа (ЧУДЕСНИК)* Милоша Јанковића; *Други сабор духовне поезије-Раковица 2012.*, уред. *Предраг Богдановић Ци*.

Превео са француског поезију *Филипа Танселена – Француска (Трећа тишина – за Свеске-Панчево)*.

Награђиван: у *Франкфурту* и *Дортмунду* (шест првих и две друге награде за прозу и поезију), *Повеља Академије и Високо признање исте Академије „Иво Андрић”* - Београд, *Златна значка Културно-просветне заједнице Србије*, *Повеља „Арсеније Чарнојевић”* и *Књижевна награда „Арсеније Чарнојевић”* (УКС и МЗД за 2008.), *Златна плакета Мирко Петковић* за прозу (*Библиотека Доситеј Новаковић – Неготин*), *Похвала – другог сабора духовне поезије-Раковица, 2012.*

У периоду од 2000 – 2012. објавио је збирке поезије: *Тамна страна камена*, *Пањ*, *И Бог човек јесте*, *Мокрањчџви дани песмом пребирани*, *Учинила си се... – Ја*, *Чарнојевић Теорија рата Сенка*, *Кршине гране бадема*, *Моја Молитва*, *Сунцокрет*, *Глава*, *Најбоље од Власте Шаркаменца*, *Певање уназад*, „*ПЕСМЕ ми и дани*, *Петровићу БРАНИ*” (*ПЕСМЕ БРАНИ*), *100 сонета – „шеста” страна света*, *Жена од кованог гвожђа*, збирке приповедака: *Узидане сенке*, *Грачаница после хиљаду година*, (2003. и друго издање 2008.), *Узвишено почивају музе Тече Дњепар*, романе *Леонардова смрт у Шаркамену* (први том трилогије о Леонарду), *Вода која памти* (други том трилогије о Леонарду), *Ђокондин осмех* (трећи том трилогије о Леонарду) *Пето*, *српско јеванђеље*.

На 36-им *Мокрањчевим данима* у Неготину изведена му је кантата *Дрво живота*, посвећена Стевану Мокрањцу, на либрето Адама Пуслојића; На 42-им *Мокрањчевим данима* у Неготину изведен му је опус српских уметничких соло песама (из Неготинске Крајине), компонован на сопствене текстове песмарице под називом *Кршине гране бадема*, које је отпевао тенор Славко Николић уз пратњу симфонијског оркестра Дома војске Србије, *Станислав Бинички*, којим је дириговао Павле Медаковић, а потом објавио и ЦД *истог наслова: Кршине гране бадема*. Написао *Рапсодију Хајдук-Вељко* за тенор, сопран и хор.

Драгић Цвјетиновић (1981, Београду)

Студирао је српско-светску књижевност. Пише поезију, кратку прозу и књижевну критику.

Објављивао у часописима *Браничево*, *Кораџи*, *Знак*, *УРБ*, *Наш траг*, фанзину *Зелени коњ*, зборницима *Рукописи Дома омладине Панчево*, *Најкраће приче* ИК Алма, Меморијални фестивал „*Раде Томић*”. Учествовао на регионалном фестивалу *Реч у простору 2010*, приче су му заступљене у антологији фантастике *Аномалија 2012*, и антологији новије српске прозе *Пуцања*. Поезију објављује на блогу zagrej.blogspot.com

Садржај

Предговор: О књижевној награди „Андра Гавриловић 2012” 3

ПРИПОВЕТКА5

Микица Илић • МАРИАМ ИЗ МАГДАЛЕ 7

Лана Басташић • ЕПИТЕЛ..... 16

Берислав Благојевић • ДЈЕВОЈКА СА БРЕСКВОМ У РУЦИ 21

Милица Ђокић Николић • МИ 24

Душан Елез • ГЛЕДАЈ У НОЂ 31

Милан Јанковић • ПРОЗОРИ ЗА ДУШУ 39

Миодраг Којадиновић • СВЕМУ ПОД КАПОМ НЕБЕСКОМ
ИМА ВРЕМЕ 53

Славко Контра • СИЛФАЕН 56

Чедомир Љубичић • МИСАО У АЛАСКОЈ МРЕЖИ 73

Љиљана Малетин Војводић • КУЋА ПИСАЦА 86

Симон Марић • ДВАДЕСЕТОГОДИШЊАК 99

Бојан Марјановић • РАСКОРАК 110

Предраг Милојевић • ШОФЕР 122

Мирјана Ојданић Драгаш • КУЧКА, ДУШИЦА
И МАГНЕТНА ОГРЛИЦА 126

Драгана Ранђеловић • СИТНИ КОРАЦИ 133

Властимир Станисављевић Шаркаменац • КЉУЧ ЗА РЕБЕКУ 148

Драгић Цвјетиновић • ПОМАЛО УЗДРЖАНО 167

КРИТИКА187

Драган Бабић • ПРЕКИ СУД ЦИВИЛИЗАЦИЈЕ 189

Милица Вучковић • НАДРЕЛИГИЈСКИ АСПЕКТИ САВРЕМЕНОГ
(АНТИ)ЕГЗИСТЕНЦИЈАЛИЗМА У СИМБОЛИСТИЧКИМ ОКВИРИМА
БЕРНАРДИЈЕВЕ СОБЕ СЛОБОДАНА ТИШМЕ 201

Милан Громовић • ПОРТРЕТ В. ИЛИЋА У ЊИЖЕВНОИСТОРИЈСКИМ
ПРОМИШЉАЊИМА МИЛОРАДА ПАВИЋА 209

Милица Миленковић • ИМАТЕИЗАМ 219

О АУТОРИМА225

ГЕНЕРАЛНИ ПОКРОВИТЕЉ

ОПШТИНА СВИЛАЈНАЦ

ЦИП